

ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΣΜΟΝ ΕΓΧΟΛΠΙΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΕΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ - ΔΟΓΜΑ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΕΞΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό γράφτηκε από μια έντονη επιθυμία, που από πολύ παλαιά είχαμε, να δώσουμε στη δημοσιότητα μια σύντομη εξήγηση των δογματικών αληθειών της πίστεως, όπως αυτές περιέχονται στο ιερό Σύμβολο της Πίστεώς μας. Ξεκινήσαμε από τη βασική αρχή ότι το χριστεπώνυμο πλήρωμα της Εκκλησίας πρέπει να γνωρίζει τα δόγματα της πίστεώς του και να τ' αγαπά σαν τον πολυτιμότερο θησαυρό που μπορεί να αποκτήσει πάνω στη γη, θησαυρό που δεν χάνεται, αλλ' είναι ταμειευμένος στις πνευματικές τράπεζες τού ουρανού. Γιατί έτσι μονάχα θα είναι σε θέση να τα υπερασπίζεται από τις προσβολές των αιρέσεων και των άλλων θεωρημάτων τού κόσμου που κινούνται έξω και ενάντια στην αλήθεια τού Ευαγγελίου, και είναι τόσο συχνά στην ταλαίπωρη εποχή που ζούμε και στον τόπο μας· κυρίως όμως να τα θέτει ενσυνείδητα ως κανονιστική αρχή της ζωής του, ως

θεμέλιο της πνευματικής του οικοδομής, μέχρις ότου καταστήσει εις «άνδρα τέλειον, εις μέτρον ηλικίας τού πληρώματος τού Χριστού».

Το βιβλίο γράφτηκε στην απλή δημοτική –που δεν είναι πάντα συνεπής– όσο πιο απλά γίνεται, έτσι που να διαβάζεται άνετα από όλους και να τραβά την προσοχή τού αναγνώστη.

Η μέθοδος εκθέσεως που ακολουθούμε είναι η κατ' άρθρον ερμηνεία τού Συμβόλου της Πίστεως. Στο τέλος δεν παραλείπουμε να πούμε λίγα λόγια και για το Νόμο τού Θεού που είναι τόσο βαθιά συνυφασμένος με το δόγμα, όπως δόθηκε στον άνθρωπο από τον Θεό στο όρος Σινά κατά την παλαιά οικονομία, και στην επί τού Όρους ομιλίαν τού Κυρίου, κατά τη λυτρωτική οικονομία της χάριτος.

Για τις τυχόν παραλείψεις, τα λάθη και τις αδυναμίες που είναι αναπόφευκτα σ' ένα τέτοιο εγχείρημα, ζητάμε την επιείκεια τού αναγνώστη.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

«Πιστεύω εις ένα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητήν ουρανού και γής, ορατών τε πάντων και αοράτων».

Στο άρθρο αυτό εκφράζεται συνοπτικά η πίστη της Εκκλησίας στον ένα χριστιανικό Θεό, που είναι Πατέρας παντοδύναμος και δημιουργός όλων των κτισμάτων. Όπως είναι φυσικό, στις λιτές αυτές γραμμές λίγα μονάχα εκφράζονται και πολύ περισσότερα υπονοούνται. Αυτά θα προσπαθήσουμε στη συνέχεια να σκιαγραφήσουμε όσο γίνεται απλούστερα και συνοπτικότερα.

«Πιστεύω».

Το ρήμα είναι ενδεικτικό της πνευματικής στάσεως τού ομολογούντος το Σύμβολο προσώπου, καθώς και της φύσεως των αληθειών στις οποίες τούτο εισάγει. Οι αλήθειες τού Συμβόλου δεν είναι αλήθειες εμπειρικές, αλλά μεταφυσικές και υπεραισθητές, στο μέτρο που μεταφυσικός και υπεραισθητός είναι και ο Θεός, από τον οποίον απορρέουν και στον οποίον αναφέρονται. Δεν αποτελούν μέγεθος φυσικό, στο οποίο να μπορεί αυτοδύναμα ν αναχθεί ο άνθρωπος, κάτι που έχει τη δυνατότητα να βρει ο ίδιος και να διατυπώσει με το μυαλό του. Δεν μοιάζουν με αλήθειες επιστημονικές στις οποίες δουλεύει ο διασκεπτικός λόγος και η κριτική διάνοια τού ανθρώπου, με αξιώματα που συνάγονται κατόπιν επιστημονικής παρατηρήσεως και πειραμάτων και που είναι τόσο καταφανή και αυτόδηλα, ώστε να μη μπορεί κανείς να τ' αρνηθεί, αν δεν θέλει να θεωρείται εξωπραγματικός και παράλογος. Τούς φυσικούς νόμους, λ.χ., δεν μπορεί ν αμφισβητήσει ο άνθρωπος· αν το πράξει, θα είναι ανόητος. Οι εγκόσμιες αλήθειες έχουν φυσικά την αξία τους, ως προερχόμενες από το λογικό πλάσμα, που, ως «εικόνα» Θεού, έχει με το φυσικό λόγο και τη διάνοιά του, τη δυνατότητα να δημιουργεί επιστήμη και να μορφώνει το περιεχόμενο της γνωστικής του συνειδήσεως. Προς το σκοπό αυτόν άλλωστε, ν'

ανιχνεύει δηλαδή και να κατακτά τη φύση, έλαβε προσταγήν από τον Πλάστη του. Σε τελική ανάλυση οι φυσικές αλήθειες ανάγονται έμμεσα στον ίδιο τον Θεό.

Σε αντίθεση με τις αλήθειες αυτές που είναι αποκυήματα ανθρώπινα, κινούνται στο χώρο της φυσικής εμπειρίας, έχουν κύρος επιστημονικό και λειτουργούν με όργανο τον ανθρώπινο λόγο, οι αλήθειες της πίστεως δεν προέρχονται από τον άνθρωπο, αλλ' έχουν μοναδική πηγή τους τον Θεό. Αποτελούν φανέρωση, αποκάλυψη Θεού. Σ' αυτές ομιλεί το Πνεύμα τού Θεού, που φανερώνει στον άνθρωπον όχι μονάχα το κεκρυμμένο, αυτό που δεν γνωρίζει, αλλά και αυτό που δεν έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει. Στις αλήθειες αυτές ο άνθρωπος δέχεται, ακούει, σιωπά. Ο λόγος είναι αποκλειστικά τού Θεού, η φανέρωση της άπειρης θείας αλήθειας και τού αγίου του θελήματος. Ευνόητον φυσικά ότι οι αλήθειες της πίστεως κανένα δεν μπορούν να πείσουν αναγκαστικά. Τις αποδέχεται μονάχα εκείνος που τις πιστεύει και στο μέτρο που φωτίζεται από τη χάρη τού Θεού.

Οι μεταφυσικές αλήθειες της πίστεως βρίσκονται σε λόγο ευθέως ανάλογο προς τη φύση τού υποκειμένου από το οποίον απορρέουν. Όπως ο Θεός, το άπειρον και απόλυτον πνεύμα, είναι αδιάγνωστος και ακατάληπτος, έτσι και οι αλήθειες που απορρέουν απ' αυτόν είναι στο ίδιο μέτρο αδιάγνωστες και ακατάληπτες. Τον Θεό κανένας δεν είδε ποτέ, ούτε έχει τη δυνατότητα να δει. Η ουσία του καλύπτεται από πυκνό γνόφο αγνωσίας. Οικεί «φώς απρόσιτον», δηλαδή είναι ανέφικτη σε κάθε κτιστή καταληπτική δυνατότητα. Κανένα πλάσμα, όσο τελειότερο και αν είναι, δεν μπορεί να προσεγγίσει το ανεξάντλητο βάθος της, να διασχίσει το μυστηριώδη πέπλο που ασφυκτικά την περιβάλλει και να την κατανοήσει. Η θεία ουσία είναι γνωστή μονάχα στα τρία Πρόσωπα της αγίας Τριάδος, γιατί κάθε Πρόσωπο είναι πλήρης και τέλειος φορέας αυτής. Τα υπόλοιπα όντα, άγγελοι και άνθρωποι, ανεξάρτητα από το βαθμό τελειότητας που μπορούν να διαθέτουν, βρίσκονται σε παντελή αγνωσία, ασθμαίνοντα μπροστά στο αβυσσώδες μυστήριο της θείας απειρίας.

Ο χριστιανικός «αγνωστικισμός», το γεγονός δηλαδή ότι αγνοούμε την ουσία τού Θεού, είναι μέγεθος δεδομένο στην ορθόδοξη γνωσιολογία. Είναι το πρώτο γράμμα στο αλφαβητάρι της πίστεως. Δεν γνωρίζουμε τον Θεό με τον τρόπο με τον οποίο γνωρίζουμε τα φυσικά πράγματα. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, ή ο Θεός θα έπαυε να είναι Θεός, ή ο άνθρωπος θα έπαυε να είναι άνθρωπος. Ο μεν Θεός θα μεταχωρούσε στην τάξη των κτισμάτων, ενώ ο άνθρωπος θ' ανυψωνόταν στην τάξη τού Θεού, έτσι ώστε να υπάρξει εξισορρόπηση των δύο (Θεού και ανθρώπου) και ο άνθρωπος να γνωρίσει ως ίσος τον ίσον Θεό. Αυτό όμως είναι αδύνατο να συμβεί.

Στο σημείο αυτό πρέπει να κάνουμε μια διευκρίνηση. Όταν μιλάμε για χριστιανικό αγνωστικισμό, αυτό δεν σημαίνει ότι αγνοούμε παντελώς τον Θεό, ότι βρισκόμαστε ολότελα στα σκοτάδια και ότι σε τελική ανάλυση δεχόμαστε ένα «μηδέν», αφού αυτό περί τού οποίου καμιά απολύτως αίσθηση δεν μπορούμε να έχουμε, είναι σαν να μην υπάρχει για μας, ισούται με το τίποτε. Μιά τέτοια σκέψη αποτελεί τεράστιο λάθος από το οποίο μας προφυλάσσει η ορθόδοξη τριαδολογία. Δεν έχουμε μονιστική ουσιολογία. Τουναντίον έχουμε «πλουραλισμό», πολλότητα στο απερινόητο μυστήριο τού Θεού, που εκφράζεται σε διάφορα πεδία –χωρίς αυτό να

καταστρέφει την απλότητα της θείας ουσίας, επιφέροντας μερισμό και σύνθεση σ αυτήν— όπως στις αΐδιες τριαδικές υποστάσεις, στις οποίες αενάως περιχωρείται ο Θεός και πληρούται η άπειρη ουσία του· καθώς και στις άκτιστες θείες ενέργειες, που είναι ο φυσικός πλούτος της θεότητας και είναι κοινές και στα τρία Πρόσωπα της μακαρίας Τριάδος. Και ενώ η θεία ουσία παραμένει πάντοτε σκοτεινή και αδιάγνωστη, στις τριαδικές δε υποστάσεις γίνεται η εσωτερική κυκλοφορία —αν μπορούμε να πούμε— τού Θεού, στις άκτιστες θείες ενέργειες γίνεται η επικοινωνία τού Θεού με τη φυσική δημιουργία. Και ενώ η θεία ουσία είναι εξωτερικώς αμέθεκτη και ακοινωνήτη, οι θείες ενέργειες είναι κοινωνητές και μεθεκτές. Σ' αυτές είναι ριζωμένο το οντολογικό θεμέλιο των όντων, με αυτές γίνεται η εξωτερική φανέρωση τού Θεού στην κτίση, υπάρχει και λειτουργεί η πρόνοια που συγκρατεί και κατευθύνει τα όντα στον προορισμό τους, ως και η δυνατότητα σωτηρίας τού πεπτωκότος στην αμαρτίαν ανθρώπου. Στο σοφό αυτό δίδαγμα που είναι αποκλειστικό γνώρισμα της ορθόδοξης τριαδολογίας, μέθεξη Θεού και αμεθεξία ταιριάζουν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε ούτε ο Θεός να είναι αποξενωμένος από τα κτίσματά του, αλλ' ούτε και αυτά να μένουν άμοιρα Θεού. Έτσι, και γνωρίζουμε και αγνοούμε τον Θεό. Τον γνωρίζουμε σαν άκτιστη θεία ενέργεια και τον αγνοούμε σαν ουσία απερινόητη και απερίληπτη. Στο απερινόητο αυτό θαύμα τα πάντα μετέχουν Θεού, ενώ συγχρόνως είναι αποξενωμένα από τον Θεό!

Σύμφωνα με θεμελιώδη δογματική αρχή, ο Θεός δεν άφησεν εαυτόν αμάρτυρο στο λογικό πλάσμα του. Αυτό θα ήταν ανάξιο της θείας του πατρότητας και αντιφατικό στην έννοια τού δημιουργικού έργου του.

Σε μια πρώτη φάση η ιδέα τού Θεού απηχείται στην πνευματική φύση τού λογικού πλάσματος. Στην ψυχή τού ανθρώπου υπάρχει έμφυτα χαραγμένη η ιδέα τού Θεού. Ο άνθρωπος φέρεται αυτόματα προς τον Θεό. Η πυξίδα τού πνεύματός του είναι σταθερά προσανατολισμένη προς τον Πλάστη του. Το ότι υπάρχουν άθεοι, αυτό δεν καταργεί τη μεγάλη αλήθεια. Τουναντίον στηρίζει, ως εξαίρεση, την καθολικότητα τού θρησκευτικού φαινομένου, που απλώνει βαθιές τις ρίζες του στη συνείδηση των ανθρώπων κάθε κλίματος και κάθε εποχής. Ο άνθρωπος είναι ον φύσει θρησκευτικόν. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι η θρησκευτικότητα είναι καταβολή απηρητισμένη στην ψυχή. Η έμφυτη θρησκευτικότητα στην ψυχή είναι ο πρώτος δέκτης της ιδέας τού Θεού και της καλλιέργειας της μετ αυτού πνευματικής σχέσεως.

Κατόπιν η ιδέα τού Θεού ανακλάται στην εξωτερική δημιουργία. Ο φυσικός κόσμος είναι το κάτοπτρο της μεγαλωσύνης τού Θεού. Όποιος κοιτάξει τον κόσμο με βλέμμα αθόλωτο και καθαρό, ανιχνεύει σ αυτόν τα σημάδια τού Θεού. Στην ομορφιά των κτισμάτων καθρεφτίζεται η ομορφιά τού κτίστη. Ανακλώνται σ' αυτά οι ιδιότητες τού πλαστοουργού, ιδιαίτερα η πανσοφία και η παντοδυναμία του. «Οι ουρανοί διηγούνται δόξαν Θεού», αναφωνεί έκθαμβος ο ψαλμωδός. Πράγματι, είναι τόσο όμορφος ο κόσμος, τόσο αριστουργηματικά πλασμένος, τόσο αρμονική η αρχιτεκτονική του δόμηση, ώστε ο άνθρωπος, τον οποίον δεν έχει αποτυφλώσει η αμαρτία, σε κάθε βήμα του ν' ανιχνεύει τη σοφία τού πλάστη και ν' ανυμνεί το άπειρο μεγαλείο και την ακατάλυτη δόξα του. Έτσι, αυτό που παραμένει απόκρυφο και αδιάγνωστο στην ουσία τού Θεού, φαίνεται και διαγινώσκεται στη θεία του ενέργεια που είναι η θεατή όψη της θεότητας, αποτυπούμενο στο έργο που αυτή τόσο πλούσια και πάνσοφα «εκ τού μηδενός» επλαστούρησε. «Τά γάρ αόρατα

αυτού –λέγει ο Παύλος– από κτίσεως κόσμου τοίς ποιήμασι νοούμενα καθοράται, ήτε αίδιος αυτού δύναμις και θειότης». Έτσι απομένει αναπολόγητος ο άνθρωπος, που, σκοτισμένος από τα πάθη του, μένει τυφλός στο έκπαγλο θαύμα τού Θεού, μη μπορώντας να προσφέρει δοξολογική ευχαριστία στην πανσοφία και τη δύναμη τού Πλάστη του.

Παράλληλα με την εξωτερική αυτή φανέρωση, υπάρχει και μία άλλη πολύ σπουδαιότερη και σημαντικότερη, η φανέρωση που έκανε ο ίδιος ο Θεός στο Πρόσωπο τού σαρκωθέντος Λόγου του. Εδώ μας μίλησε αυτοπροσώπως ο Θεός. Η φανέρωσή του ήταν άμεση. Ο Λόγος τού Θεού, αναλαμβάνοντας την ανθρώπινη φύση και ζώντας προσωπικά στον κόσμο, εφάνέρωσε εκείνο που είχε αρχικά ο άνθρωπος, την αληθινή θεογνωσία, και που τόσο αλόγιστα έχασε στην τραγωδία της Εδέμ. Και δεν εφάνέρωσε μεν ο Χριστός το απόρρητο βάθος της ουσίας τού Θεού, γιατί αυτό δεν μπορούσε να γίνει, και φυσικά όχι από τη μεριά τού Λόγου της ζωής, αλλά από τη μεριά τού πλάσματος, το οποίο –επαναλαμβάνουμε– δεν διαθέτει μια τέτοια δυνατότητα υποδοχής τού φύσει αλήπτου και απερινοήτου· εφάνέρωσε όμως ό,τι άλλο αφορούσε τον Θεό, φωτίζοντας το πνεύμα τού ανθρώπου με το λυτρωτικό φώς της θείας αλήθειας, που ήταν απαραίτητο για να γνωρίσει το πλάσμα την αληθινή φύση των πραγμάτων, να λάβει αίσθηση της αλήθειας και τού προορισμού του και να αναλάβει υπεύθυνα στα χέρια του την υπόθεση της ζωής του. Στο Πρόσωπο τού Ιησού Χριστού ό,τι είχε να φανερώσει ο Θεός, σημειώνει το αποκορύφωμά του. Η θεία αποκάλυψη κλείνει οριστικά, γονιμοποιούμενη στις ψυχές των ανθρώπων διά της τελειωτικής δυνάμεως τού παναγίου Πνεύματος.

Στην ορθόδοξη γνωσιολογία έχει μεγάλη σημασία ο τρόπος με τον οποίο το πνεύμα τού ανθρώπου προσπαθεί να μορφώσει κάποια ιδέα γύρω από το ερώτημα περί Θεού. Δουλεύοντας στις πηγές της θείας αποκαλύψεως –τη βιβλική μαρτυρία και την ιερά παράδοση– ο νους προσπαθεί να προσεγγίσει το θείον με τη μέθοδο των αφαιρέσεων. Αφαιρεί δηλαδή από την ιδέα τού Θεού ό,τι σχετικό και πεπερασμένο παρατηρείται στο φυσικό κόσμο. Ο Θεός, ως το απόλυτο και άπειρο πνεύμα, δεν είναι ό,τι είναι ο κόσμος, δεν μπορεί να υπόκειται σε οποιουσδήποτε φυσικούς περιορισμούς. Δεν μπορεί να περιορίζεται στον εκτατό χώρο, να έχει ανέλιξη στο χρόνο, να είναι μειωμένη η δύναμή του κ.ο.κ. Ο Θεός πρέπει να είναι άπειρος, αναλλοίωτος, παντοδύναμος. Η μέθοδος αυτή που, χρησιμοποιώντας το στερητικό άλφα (α), προσεγγίζει τον Θεό αφαιρώντας από την ιδέα του κάθε έννοια περιοριστική, συνιστά τη λεγόμενη αποφατική θεολογία, που αποτελεί την ψυχή της ορθόδοξης γνωσιολογίας και είναι τόσο σημαντική για την ευσέβεια και τις μυστικές ενατενίσεις της Ορθοδοξίας. Γνωρίζουμε τον Θεό, στο μέτρο που τον αγνοούμε. Η γνώση μας στηρίζεται σε μια άρνηση, σε μια αφαίρεση, φθάνοντας έτσι στον εσώτερο πυρήνα της θεογνωσίας, που κι αυτός δεν εκφράζει τίποτε άλλο από τη δική μας αγνωσία και ακαταληψία, μπροστά στο μέγεθος της θείας απειρίας. Η καρδιά μας μυσταγωγείται, καλύπτεται από το θείο γνώφο και αναλύεται στο ανέκφραστο μυστήριο τού Θεού, το οποίο ζει εσωτερικά με ταπείνωση και αγάπη. Φυσικά υπάρχει και η καταφατική θεολογία που συμπληρώνει την αποφατική και στηρίζεται σε καταφατικούς περί Θεού ορισμούς, σημαντικότερος των οποίων είναι η απόλυτη ιδέα τού όντος· «Εγώ ειμί ο ών». Κατά

τη μέθοδο των καταφάσεων, ότι καλό παρατηρούμε στο φυσικό κόσμο το αποδίδουμε σε υπέρτατο βαθμό στο υπερτέλειο θείο ον. Έτσι σε απόλυτο μέτρο αποδίδουμε στον Θεό την αγαθότητα, τη δικαιοσύνη, την αγιότητα, την αγάπη κ.τ.ό. Στο συγκερασμό των δύο αυτών μεθόδων –με προεξάρχον πάντοτε στοιχείο το αποφαιτικό– στηρίζεται η αληθινή περί Θεού γνώση, όπως μας τη φανέρωσε η θεία αποκάλυψη, ο αιώνιος λόγος τού Θεού.

Από όσα μέχρι τούδε είπαμε, συνάγεται ότι ο ανθρώπινος νους είναι πολύ μικρός, δεν επαρκεί από μόνος του, δεν αντέχει στη γνωστική θείαν ανάβαση. Εδώ χρειάζεται κάποιο άλλο στοιχείο ισχυρότερο με το οποίο να μπορέσει ο άνθρωπος να πλησιάσει κάπως ασφαλέστερα τον υπερβατικό Θεό. Το στοιχείο αυτό το ονομάζουμε πίστη. Είναι δε η πίστη δύναμη εξυψωτική που μπορεί –ως ένα σημείο φυσικά– να προσεγγίσει το άρρητο μυστήριο, χωρίς –επαναλαμβάνουμε– να παρέχει τη δυνατότητα κατανοήσεως της θείας ουσίας ή και των υπερβατικών θείων αληθειών, που, σε οποιαδήποτε κατάσταση τού νοούντος υποκειμένου, δεν παύουν να είναι ανέφικτες σε κάθε νοητική δυνατότητα τού κτίσματος. Η πίστη είναι μάλλον χαρισματική διαίσθηση, κατάσταση συνεπαρμένης καρδιάς, στην οποίαν ανακλάται, φεγγίζει η μυστική θεία φανέρωση. Είναι απλή κατάφαση στην αλήθεια τού Θεού, απολυπραγμόνητη συγκατάθεση στον αιώνιο και ακατάλυτο λόγο του, ένα αταλάντευτο ναί στη θεία αποκάλυψη. Η πίστη είναι αφιέρωση, εμπιστοσύνη, δόσιμο ελεύθερο στην αλήθεια και το θέλημα τού Θεού. Εμπιστεύεται κανείς τον Θεό, έστω κι αν δεν μπορεί γνωστικά να τον προσεγγίσει και να εξηγήσει τις μετ αυτού σχέσεις του. Η πίστη είναι δύναμη εξυψωτική που δουλεύει πέρα από τη φυσική αδυναμία τού πλάσματος, είναι το φτερό που χρειάζεται η λογική ύπαρξη για να πετάξει στην αδιάγνωστη σφαίρα τού πλάστη της. Και αυτό είναι η μόνη δυνατότητα που διαθέτει. Δεν έχει άλλο τρόπο να σπάσει το κέλυφος της σύμφυτης αδυναμίας της. Από την άποψη αυτή η πίστη είναι δύναμη λυτρωτική και σωτήρια. Είναι κατάσταση θεόληπτη, δωρεά τού Πνεύματος τού Θεού στις απλοϊκές και ήσυχες καρδιές, δόση Θεού, στην οποίαν ο πιστός, εναποθέτοντας ολόκληρη τη ζωή του στην απειρόδωρη πρόνοια τού Θεού, ενώνεται εσωτερικά με τον Κύριο, ζει τη στιγμή τού Θεού, καταλήγοντας στη χαρισματική θέωση της φύσεώς του.

Και εγείρεται το ερώτημα: τι απογίνεται ο νους (ο λόγος) στη χαρισματική διάσταση της πίστεως; Παύει να λειτουργεί, μένει ανενεργός στο μυστικό εξυψωτικό αυτό βίωμα; Το ερώτημα είναι σημαντικό και μας εισάγει στην προβληματική των σχέσεων μεταξύ πίστεως και γνώσεως.

Η απάντηση εκ προοιμίου πρέπει να είναι αρνητική. Ο νους σε καμιά περίπτωση δεν απρακτεί, γιατί αυτό θα σήμαινε την εξαφάνισή του. Ο νους είναι το σημαντικότερο στοιχείο της ανθρώπινης ουσίας, απήχημα μικρό τού μεγάλου Νού, που ανακλάται στο λογικό πλάσμα, σαν «εικόνα» Θεού. Στο νου έχει το κέντρο του το εγώ και η αυτοσυνειδησία τού ανθρώπου. Με αυτόν, ως όργανο, λαμβάνει αίσθηση ο άνθρωπος τόσο τού Θεού, όσο και των πραγμάτων τού φυσικού κόσμου που τον περιβάλλουν. Κατόπιν με το νου του ο άνθρωπος δέχεται τις αλήθειες τού Θεού, τις επεξεργάζεται και αντιδρά ανάλογα σ αυτές. Ο νους είναι το πρωταρχικό δοχείο παντός ό,τι εισέρχεται στη συνείδηση. Είναι το χωνευτήριο στο οποίο τα διάφορα συνειδησιακά στοιχεία θα υποστούν την πρώτη κατάλληλη διεργασία για να

περάσουν κατόπιν σ όλες τις περιοχές της ανθρωπίνης υπάρξεως. Ο νους είναι το κέντρο της προσωπικότητας που δεν μπορεί να εκλείψει, χωρίς τον κίνδυνο ν αφανιστεί μαζί του και εκείνη.

Στην πίστη ο νους δεν χάνεται· απλώς υπερκεράζεται. Μπορεί να φθάσει και να εξαντλήσει τα όριά του, τα οποία δεν μπορεί να ξεπεράσει, μια και δεν έχει τη δυνατότητα να εισχωρήσει στο φύσει αχανές και απεριόριστο. Το έργο αυτό –όπως είπαμε– είναι έργο της πίστεως. Ο λόγος απλώς ακολουθεί στη μυστική ανάβαση. Χωρίς άρθρωση και φωνή εναρμονίζεται στον υψωτικό της καρδιάς μετεωρισμό. Τα πρωτεία στη διαδικασία αυτή έχει η καρδιά, που αισθάνεται πέρα από το λόγο, έχει διαίσθηση αυτού που δεν υποπίπτει άμεσα στη φυσική τού ανθρώπου διάνοια. Ο νους όμως από τη μεριά του, ως διάνοια φυσική, μπορεί να ενταχθεί στη γενικότερη μεταχάλκευση της φύσεως, που είναι η βασική όψη της λυτρώσεως. Μπορεί, καταλαμπόμενος από το Πνεύμα τού Θεού, να γίνει νους μυστηριακός, «νους Χριστού» να κρίνει και να ανακρίνει τα πάντα. Στην κατάσταση αυτή ο λόγος κουφίζεται από τα φυσικά του δεσμά, μεταχαλκεύεται στην ποιότητα της χάριτος τού Θεού, γίνεται «λόγος πίστεως», θεοποιούμενος στην ακτίνα της υπέρτατης θείας δωρεάς. Ο νους ελλάμπεται τότε και βλέπει με τα μάτια της ψυχής το άκτιστο φώς τού Χριστού, που είναι αθέατο στους φυσικούς τού σώματος οφθαλμούς.

Και δυό τελευταία λόγια όσον αφορά στη σχέση τού φυσικού ανθρώπινου λόγου με τις δογματικές της πίστεως αλήθειες. Οι αλήθειες αυτές στο διδακτικό έργο της Εκκλησίας πρέπει να λάβουν μορφήν «επιστημονικήν», όχι βέβαια με την έννοια της αυστηρής επιστημονικής αλήθειας, που, αναφερόμενη στις φυσικές αλήθειες, καμιά ή ελάχιστη θέση μπορεί να έχει στον υπερφυσικό λόγο τού Θεού, αλλά με την έννοια μιας συστηματικής και λογικώς διαρθρωμένης εκφοράς, ώστε να καταστεί ευχερέστερη η προσέγγισή τους από της πλευράς τού πληρώματος της Εκκλησίας. Ο λόγος, δουλεύοντας πάντοτε στο έδαφος της αποκαλυμμένης θείας αλήθειας, θα διαθέσει όλη τη γνωστική του δύναμη, όλο το περιεχόμενο των γνώσεών του, όλη την τεχνική της επιστημοσύνης του για να μελετήσει τη φανερωμένη θείαν αλήθεια σ' όλες τις πτυχές της ουσίας της· θα μελετήσει τα δόγματα και σαν σύνολο και σαν επί μέρους αλήθειες, θα συγκρίνει τις μεταξύ τους σχέσεις και θα μορφώσει μία κατά το δυνατόν απηκριβωμένη συνθετικήν εικόνα, η οποία δεν θα εξηγεί μεν και δεν θα κάνει αναγκαιώς αποδεκτή την ουσία των δογμάτων, θα διευκολύνει όμως σημαντικώς την πρόσληψή τους από την πιστεύουσα συνείδηση τού πληρώματος της Εκκλησίας. Παράλληλα, επειδή οι δογματικές της πίστεως αλήθειες ανέκαθεν υπήρξαν αντικείμενο αιρετικής στρεβλώσεως και πλάνης, η Εκκλησία έχει υποχρέωση να υπερασπίζεται τα δόγματά της προσβαλλόμενα. Θα πράξει δε τούτο αντιμετωπίζοντας τους αιρετικούς στο δικό τους έδαφος και χρησιμοποιώντας το θεολογικό επιστημονικό λόγο της. Το έργο αυτό τόσο στη θετική όσο και στην αρνητική του αναφορά, βλέπουμε αποτυπούμενο στις οικουμενικές συνόδους της Εκκλησίας, που σαν κύριο στόχο τους είχαν σε πρώτο πλάνο την απόκρουση των αιρέσεων και σε δεύτερο τη θετική έκθεση τού περιεχομένου της χριστιανικής πίστεως. Είναι ενδεικτικό ότι οι άγιοι συνοδικοί διά να επιτελέσουν το έργο τους δεν στηρίζονταν μόνον στις πηγές της θείας αποκαλύψεως, αλλά προσέφευγαν και στην επιστήμη της εποχής (κυρίως τη φιλοσοφία, από την οποίαν έπαιρναν έννοιες, μορφές και σχήματα λόγου διάφορα) και χρησιμοποιούσαν και λογικά

επιχειρήματα διά να κατοχυρώσουν όσο μπορούσαν την πίστη τους, αποκρούοντας την αιρετική κακοδοξία και στρέβλωση.

Ο ορθός λόγος, τέλος, στην προσπάθειά του να δικαιώσει την πίστη στην ύπαρξη τού Θεού, διατυπώνει και διάφορους συλλογισμούς, μία σειρά λογικών επιχειρημάτων, τα οποία φυσικά δεν έχουν αποδεικτική επιστημονική ισχύ, αλλ' είναι απλοί λογικοφανείς συλλογισμοί, οι οποίοι, υπάρχουσιν την πίστη στην ύπαρξη τού Θεού, την αποφαίνουν και λογικώς δυνατήν. Οι συλλογισμοί αυτοί δεν είναι αποδείξεις, αλλ' ενδείξεις περί της υπάρξεως τού Θεού. Δεν καθιστούν την πίστη λογικώς αναγκαία, όπως λογικά αναγκαίες είναι γενικά οι επιστημονικές αλήθειες. Είναι δείκτες μάλλον πορείας που κατευθύνουν τον καλοπροαίρετο μελετητή στο δρόμο συναντήσεως τού Θεού, ο οποίος σε κάθε περίπτωση παραμένει εξωτερικά κρυμμένος και αθέατος. Δεν αποδεικνύουν μεν την ύπαρξη τού Θεού, εμφανίζουν όμως αυτήν και λογικώς δυνατήν ή τουλάχιστον όχι λογικώς απαράδεκτη. Είναι συνήθως σοφίσματα με περιορισμένη αποδεικτική ισχύ. Γι' αυτόν φυσικά που πιστεύει στην ύπαρξη τού Θεού και την ζει ενδόμυχα στην ψυχή του, είναι συλλογισμοί περιττοί και άχρηστοι· όπως περιττοί και άχρηστοι είναι και για τον άπιστο, ο οποίος, προκατειλημμένος στην ψυχή του και μη έχοντας καμιά εσωτερική επαφή με τη δημιουργική των πάντων αρχή, δεν πείθεται και με τους πιο ισχυρούς περί της υπάρξεως τού Θεού συλλογισμούς και με τα πλέον λογικοφανή επιχειρήματα, μοιάζοντας με τον τυφλό εκείνο που κλεισμένος στο σύμφυτο σκοτάδι του, αρνείται πεισματικά το φώς. Αξίαν έχουν οι ενδείξεις μονάχα για κείνους που έχουν ασθενή και κυμαινόμενη την πίστη, οι οποίοι, ακούοντες τα επιχειρήματα αυτά, είναι ενδεχόμενο να σταθεροποιηθούν στην πίστη τους ή και να οχυρωθούν ενάντια στις επιθέσεις της αθεΐας και της απιστίας.

Οι ισχυρότερες από τις ενδείξεις περί της υπάρξεως τού Θεού είναι δύο, η κοσμολογική και η τελολογική (οι άλλες είναι· η ηθική, η ιστορική και η οντολογική). Και οι δύο έχουν ως αφητερίαν τον κόσμο, η μεν κοσμολογική την υπόσταση γενικά τού κόσμου ως δημιουργήματος, η δε τελολογική την αρμονική και σκόπιμη συγκρότησή του. Η παρατήρηση των όσων συμβαίνουν στον κόσμο έχει πείσει ότι τίποτε τυχαίο και αναίτιο δεν υπάρχει στη γένεση και τη ζωή των όντων. Κάθε τι που υπάρχει, κάθε ζωντανό ον, είναι αποτέλεσμα μιας άλλης αρχής, η οποία το γέννησε και το παρήγαγε. Ο νόμος της αιτιώδους συναφείας των όντων (αίτιον - αιτιατόν) είναι καθολικός και απαράβατος. Όποιος δε ισχυριστεί το αντίθετο, ότι δηλαδή υπάρχουν όντα είτε αδημιούργητα είτε αυτοδημιούργητα, παραλογίζεται. Αν όμως όλα τα όντα έχουν τη γενεσιουργό αιτία τους έξω από αυτά, χωρίς δε αυτήν δεν μπορούν να νοηθούν, πώς είναι δυνατόν ο τεράστιος αυτός κόσμος να αιωρείται οντολογικώς στο κενό, να βρέθηκε κατά τύχην στο είναι, να είναι αδημιούργητος ή αυτοδημιούργητος; Κανείς ορθοφρονών δεν θα υιοθετούσε τέτοιους αλλόκοτους συλλογισμούς. Ο κόσμος υπάρχει εις το είναι, έχοντας πίσω του την ποιητική του αρχή, που είναι ο παντοδύναμος Θεός. «Πάς οίκος κατασκευάζεται υπό τινός, ο δε τα πάντα κατασκευάσας Θεός», λέγει θεόπνευστα ο Παύλος. Αφ' ετέρου στην αναζήτηση της πρώτης ποιητικής αρχής οδηγεί και η τελολογική συγκρότηση τού κόσμου. Αν ένα οποιοδήποτε καλοδουλεμένο αντικείμενο (ένας οίκος, μια ναύς, ένα βιβλίο) προϋποθέτει ένα δεξιοτέχνη και σοφό κατασκευαστή, πώς είναι δυνατόν ο κόσμος αυτός στον οποίο ζούμε, με την καταπλήσσοσα αρχιτεκτόνηση, τη σκόπιμη διάρθρωση και τη σοφή διάταξή του, με την άπειρη ποικιλία των ειδών και των

μορφών του, με την έκπαγλη ομορφιά και το κάλλος του, το περίκομπο στολίδι και το ποίκιλμα («κόσμος») που κινεί το θαυμασμό όλων μας, να είναι αποτέλεσμα μιάς τυφλής τύχης ή ανάγκης, χωρίς ποιητική αρχή και χωρίς παντοδύναμο και απειροτέλειο δημιουργό; «Ως εμεγαλύνθη τα έργα σου, Κύριε, πάντα εν σοφία εποίησας», αναφωνεί γεμάτος θαυμασμό ο ψαλμωδός!

Από όσα έως τώρα είπαμε, κατανοούμε την έννοια τού εισαγωγικού ρήματος «πιστεύω», καθώς και την ιδιαίτερη πνευματική στάση αυτού που ομολογεί το Σύμβολο της Πίστεως. Ο πιστός πιστεύει στον Θεό, δεν τον γνωρίζει. Πιστεύει στις θείες αλήθειες, δεν τις κατανοεί. Τις έχει βαθιά κρυμμένες στην καρδιά του, στην οποίαν είναι «εγγύς» το ρήμα της πίστεως. Είναι αλήθειες μυστηριακές, απόκρυφες. Στην αμύητη διάνοια είναι φυσικό να προσπίπτουν παράδοξες. Ο ορθός λόγος, συνηθισμένος να κρίνει τα πάντα με τα δικά του αυστηρά κριτήρια – και επαιρόμενος γι αυτό– δεν τις κατανοεί, τις παρέρχεται ή και τις περιφρονεί. Η πίστη όμως είναι μέγεθος θεόληπτο που υπερβαίνει το λόγο. Δεν τον καταργεί, δεν τον περιφρονεί. Αντίθετα τον ανακαινίζει και τον εξυψώνει. Τον μεταποιεί στη δική της ποιότητα, τον μετασηματίζει στο δικό της μυστηριακό ρυθμό, τον μεταμορφώνει στα πράγματα τού ουρανού, τού σταλάζει τή δροσιά τού Πνεύματος, τον κουφίζει από τα δεσμά που τον κρατούν χαμηλά, τον ανεβάζει στο υπερβατικό και απόρρητο.

Η πίστη δίνει ομορφιά στο λόγο, τού χαρίζει ευκαμψία και ελαστικότητα, τού ανοίγει ορίζοντες, τού δίνει φτερά πνευματικά. Η πίστη θεοποιεί το λόγο. Ο θεοποιημένος λόγος είναι η μεγαλύτερη καταξίωση της εικόνας τού Θεού που έχει μέσα του ο άνθρωπος. Αντίθετα, ο φυσικός λόγος, όταν δεν εμπνέεται από την πίστη και δεν ζει στη διάσταση της χάριτος τού Θεού, παρά την άλλη αξία που έχει για την επίγεια ζωή τού ανθρώπου, υπάρχουν στιγμές που γίνεται πιεστικός, μονομερής και μονόπλευρος, εγκλωβίζει την ύπαρξη στα στεγανά του διαμερίσματα, φορτίζει το πνεύμα με αγωνία και άγχος και το τυραννεί μπροστά σε φλέγοντα υπαρξιακά προβλήματα, τα οποία αδυνατεί ο ίδιος να εξηγήσει ή να επιλύσει. Όσο δεν μπορεί να ζήσει η κτίση χωρίς τον Θεό, άλλο τόσο δεν μπορεί να ζήσει και ο λόγος χωρίς το φωτισμό και τη δύναμη της πίστεως.

Οι δογματικές της πίστεως αλήθειες είναι φορτισμένες με ιεροπρέπεια που αρμόζει στον Θεό και τα πράγματα τού Θεού. Είναι αλήθειες ιερές. Ο πιστός τις αγαπά και τις σέβεται. Τις κρύβει βαθιά στην ψυχή του. Δεν τις κοινοποιεί ευκαιρως ακαίρως. Όπως τους υλικούς του θησαυρούς ο άνθρωπος τους φυλάσσει σε μέρη απόκρυφα, ώστε να μην είναι έκθετοι σε κοινή θέα και στην επιβουλή των ανθρώπων, έτσι και ο πιστός τα δόγματα της πίστεώς του τα χώνει βαθιά στα απόκρυφα ταμεία της ψυχής του. Δεν τα κοινοποιεί στους «χοίρους», ούτε τα δίνει στους κύνες (μεταφορικά οι ακάθαρτοι, οι σκληροί και οι πωρωμένοι άνθρωποι), γιατί υπάρχει κίνδυνος να διασυρθούν από τους ανθρώπους αυτούς και να ποδοπατηθούν και παράλληλα να εκτεθούν σε κίνδυνο κακοποιήσεως αυτοί που τις πιστεύουν και κάνουν λόγο γι αυτές .

Τα δόγματα της πίστεως οι ενσυνείδητοι χριστιανοί τα δέχονται απολυπραγμόνητα, με ταπείνωση και αφελότητα καρδιάς. Δεν αναλύονται σε ατέρμονες σχολαστικές

και άκαρπες συζητήσεις γύρω από αυτά, όπως οι Φαρισαίοι παλαιά ανελύοντο σε ατελεύτητες έριδες και μάχες νομικές (γύρω από τα ζητήματα τού μωσαϊκού Νόμου), με αποτέλεσμα να επιφέρουν σύγχυση και να βλάπτουν τα μέλη της ιουδαϊκής συναγωγής. Ανακύπτει όμως το ερώτημα: δεν πρέπει να συζητά ο πιστός τα δόγματα της πίστεώς του; Ασφαλώς και πρέπει, γιατί ως γνωστικό υποκείμενο δεν μπορεί να αποφύγει τη συζήτηση –έτσι άλλωστε είναι πλασμένος από τον Θεό– και παράλληλα θα παραστεί ανάγκη να τις αναπτύξει στο κατηχητικό έργο της Εκκλησίας και να τις δικαιώσει κατά της επιθέσεως των αιρετικών και των εχθρών της πίστεως γενικότερα. Το έργο αυτό φυσικά προϋποθέτει μελέτη και έρευνα, αυτό δε αποτελεί και το αντικείμενο της επιστήμης των Δογμάτων, που είναι η σπονδυλική στήλη της ορθόδοξης θεολογίας. Η έρευνα δεν απαγορεύεται στο γνωστικό πεδίο της πίστεως, ούτε όμως και επιτρέπεται αδεώς, χωρίς όρους και προϋποθέσεις. Το «πίστευε και μη ερεύνα», όσο και το αντίθετό του «ερεύνα και πίστευε», εκφράζοντας μονομερώς την αλήθεια, και επιτρέπονται και απαγορεύονται, ανάλογα με τη φύση της έρευνας που διεξάγεται γύρω από τις αλήθειες της πίστεως. Ο ορθός λόγος θα μελετήσει τα δογματικά ζητήματα μέχρις ενός όμως ορίου, ως εκεί που φτάνει η φυσική του αντοχή. Όταν εξαντλήσει το όριο αυτό, θα παύσει να ερευνά αυτό που υπερβαίνει τη δυνατότητά του, το άρρητο μυστήριο τού Θεού. Θα παύσει δε να ερευνά, όχι γιατί δεν θέλει, αλλά γιατί δεν αντέχει στο άνισο εγχείρημα, παραδίδοντας τη σκυτάλη στην πίστη για να συνεχίσει εκείνη την υψοποιό ανάβαση. Η πίστη αφ' ετέρου δεν θα αποσκυβαλίσει την έρευνα. Δεν έχει το δικαίωμα να εξοστρακίσει τη γνωστική ικανότητα και την έφεση προς έρευνα που είναι κινήσεις έμφυτες στον άνθρωπο. Ποιάν όμως έρευνα θα επιτρέψει; Την έρευνα φυσικά που αρμόζει στο αντικείμενό της. Το «ερευνάτε τας Γραφάς» που είπε για την περίπτωση ο Κύριος, εκφράζει αξιωματικά την αλήθεια τού πράγματος. Ο πιστός πρέπει να ερευνά ό,τι απεκάλυψεν ο Θεός και είναι ταμειυμένο στις άγιες Γραφές και γενικότερα στις πηγές της πίστεώς του. Με τον τρόπον αυτό θα πληροφορηθεί αυθεντικώς γι αυτό που πρέπει να δέχεται και γι αυτό που πρέπει να απορρίπτει: θα μορφώσει ακριβή εικόνα τού περιεχομένου της πίστεώς του: θα γίνει ενσυνείδητος πιστός και με το ζωοποιό πνεύμα των Γραφών θα μορφώσει τον Χριστό μέσα του, ωριμάζοντας στα μέτρα της πνευματικής του τελειώσεως. Οποιαδήποτε άλλη έρευνα που προέρχεται από απλή περιέργεια, από πείσμα και συζητητική διάθεση και που δεν συμβάλλεται στην πνευματική πρόοδο τού ερευνώντος υποκειμένου και ζημιώνει την αρετή του, η πίστη την καταδικάζει.

Τα δόγματα, ως αυθεντική συμπερίληψη τού περιεχομένου της πίστεως, είναι βιώματα θεόληπτα στην πιστεύουσα ψυχή. Δεν είναι απλές διανοητικές προτάσεις και κατασκευάσματα εγκεφαλικά. Ο πιστός ζει τη θεία αλήθεια σε όλες τις πτυχές της υπάρξεώς του. Γνωρίζει μορφολογικά το περιεχόμενό της και βιώνει χαρισματικά την ουσία της στα άδυστα της καρδιάς του. Είναι ο ανεκτίμητος θησαυρός του, το «εν ούτινος εστί χρεία». Το θησαυρό του δε αυτό, αν και τον έχει σε σκεύη οστράκινα, τον αγαπά και τον υπερασπίζεται, όταν αυτός κινδυνεύει. Η Ορθ. Καθολική Εκκλησία υπήρξε πάντοτε ευαίσθητη στο σημείο αυτό. Ζώντας υπαρξιακά τη γνησιότητα τού δόγματός της και απαλλαγμένη από το στείρο πνεύμα τού ορθολογισμού και τού φιλελεύθερου υποκειμενισμού που μαστίζει συμπαγείς μάζες τού δυτικού χριστιανισμού, είδε στο δόγμα της την πεμπτουσία της αλήθειάς της και την κεντρική στιγμή τού λυτρωτικού έργου της. Με αυτό το πνεύμα βαθιά

χαραγμένο στην ουσία της, δεν δίστασε να καταπολεμήσει σθεναρώς τις ποικιλώνυμες αιρέσεις, που δεν διέστρεφαν απλώς την αλήθειά της, αλλ έθεταν σε κίνδυνο και το λυτρωτικό έργο της. Η αίρεση γι αυτήν ισοδυναμεί με πνευματικό θάνατο, με αναίρεση τού σκοπού και της υπάρξεώς της. Η Ορθοδοξία, όπως και ο όρος φανερώνει, είναι η Εκκλησία τού ορθού δόγματος και κατ' επέκταση τού γνησίου πνεύματος τού Ευαγγελίου, όπως το βίωσε απ αρχής το αρχαιοπαράδοτο ήθος της. Είναι Ορθοδοξία και ορθοπραξία.

«Εις ένα Θεόν».

Η πίστη εις ένα Θεό αποτελεί στοιχείο πρωταρχικό της αληθινής θρησκείας. Ο Χριστιανισμός είναι η κατ' εξοχήν μονοθεϊστική θρησκεία. Πιστεύει εις ένα και μόνον Θεό, ο Οποίος το δήλωσε πανηγυρικά στο Σινά, κατά τη θεία του φανέρωση: «Εγώ ειμί Κύριος ο Θεός σου... ουκ έσονταί σοι θεοί έτεροι πλην εμού». Την πρώτη και μεγάλη αυτή εντολή τη ζήτησε επίμονα από το λαό του. Δεν ανέχτηκε δίπλα του άλλους θεούς. Η δε τιμωρία του ήταν πάντοτε άμεση, όσες φορές ο λαός, παρασυρόμενος από τους γύρω ειδωλολατρικούς λαούς, έπεφτε στην ειδωλολατρία, εγκαταλείποντας τον Θεό των πατέρων του.

Η πολυθεΐα είναι ψεύδος. Ήταν ο πικρός καρπός της αρχαίας παρακοής, η παραπλάνηση τού πλάσματος, ο σκοτισμός τού νου και η διαστροφή της καρδιάς του. Εγκαταλείποντας τον αληθινό Θεό ο άνθρωπος και στην προσπάθειά του ν' αναπληρώσει το κενό που δημιουργούσε στην ύπαρξή του, στρεφόταν προς τα κτίσματα, τις δυνάμεις και τα φαινόμενα της φύσεως, τα οποία θεοποιούσε και λάτρευε, πέφτοντας σε μια φοβερή αντινομία, σε μια αναλήθεια, που σαν συνέπειά της είχε την καθολική φθορά της φύσεως και την υποδούλωσή της στον εισηγητή τού ψεύδους διάβολο. Η ειδωλολατρία, ως αναίρεση της αληθινής θρησκείας, ως ψεύτισμα και αντιστροφή της σχέσεως τού πλάσματος προς τον Πλάστη του, είναι το κορυφαίο αμάρτημα.

Η ειδωλολατρία μπορεί να προσλάβει ποικίλες μορφές, από τη χονδροειδή θεοποίηση φυσικών δυνάμεων και κτισμάτων, μέχρι το στήσιμο και τη λατρεία άλλων ειδώλων πλέον εκλεπτυσμένων, της επιστήμης, της τέχνης, των πολιτικών και κοινωνικών συστημάτων και άλλων αξιών της ζωής, τού χρήματος (μαμωνά), των αξιωμάτων, τού κάλλους, της ηδονής κ.τ.ό. Όταν σ αυτά προσκολλάται αποκλειστικά και με πάθος η ψυχή, περιπίπτει σε ειδωλολατρία, λατρεύοντας ουσιαστικά αξίες εγκόσμιες, που είναι μεν καλές στο μέτρο που υπηρετούν τον άνθρωπο και ωραΐζουν τη ζωή του, τον τυραννούν όμως και τον εξευτελίζουν, οσάκις αντικαθιστούν στην ψυχή του τον αληθινό Θεό και τη λατρεία που οφείλεται σ' αυτόν.

Η πίστη σε πολλούς θεούς αποτελεί αναίρεση της ιδέας τού αληθινού Θεού, ο οποίος νοείται ως το αεικίνητο, απειροτέλειο και απόλυτο ον, το οποίον επιβλέπει, κατευθύνει και διοικεί τα πάντα, τα οποία το ίδιο απειροδυνάμως έπλασε. Η απειροτέλεια τού υψίστου όντος προϋποθέτει τη μοναδικότητα της φύσεώς του. Το απόλυτο ον δεν μπορεί να έχει δίπλα του άλλα όντα συναΐδια και διαιωνίζοντα, γιατί κάτι τέτοιο θα περιόριζε την απολυτότητά του. Ο Θεός από τη φύση του πρέπει να είναι ένας, απόλυτος κύριος τού παντός, αρχή δεσπόζουσα των πάντων. Δεν μπορούν να υπάρχουν ταυτόχρονα πολλοί θεοί, πολλές αΐδιες αρχές, γιατί μοιραία η μία θα περιόριζε την άλλη και θα φθειρόταν η μοναδικότητα τού Θεού

και η κυριαρχική πάνω στα όντα εξουσία του. Η, λοιπόν, θα είναι ένας ο Θεός ή πολλοί. Και τα δύο μαζί δεν μπορούν να συνυπάρχουν. Γι' αυτό και τα πάσης φύσεως δυιστικά συστήματα, αυτά που αποδέχονται την αΐδια ύπαρξη δύο αρχών, δύο θεών, ενός αγαθού και ενός κακού, ευρισκομένων σε αΐδια αντίθεση και πάλη μεταξύ τους (βασίλειο φωτός - βασίλειο σκότους), αποτελούν ιδέαν αποκρουστική στην ορθόδοξη θεολογία, που φθείρει το χαρακτήρα τού Χριστιανισμού ως της μόνης αληθινής μονοθεϊστικής θρησκείας.

Ο Θεός τού Χριστιανισμού είναι η αΐδια και απόλυτη των πάντων αρχή, χωρίς σχετικότητες και περιορισμούς, στην οποία κορυφώνεται κάθε ιδέα αγαθού και κάθε αρετής. Απ' αυτόν προέρχονται και σ' αυτόν καταλήγουν τα πάντα. Δεν περιορίζεται στο χώρο, χωρίς ωστόσο ν' απουσιάζει από τα κτιστά όντα. Αν απουσίαζε, αυτό θα περιόριζε την άπειρη φύση του. Βρίσκεται πανταχού και πληροί τα πάντα, ενώ συγχρόνως εκτείνεται (ανθρωποπαθής η έκφραση) και πέρα των φυσικών κτισμάτων. Επίσης δεν περιορίζεται στο χρόνο, αφού και αυτός –όπως και ο χώρος– ως μέτρο κινήσεως και προσδιορισμού των όντων, προέρχεται από τον Θεό. Ο Θεός είναι αιώνιος, αΐδιος και αναλλοίωτος. Δεν έχει χρονική ανέλιξη, αλλά μένει «ο αυτός εις τον αιώνα», ακίνητος και αμετάβλητος εν μέσω της αέναης ροής των φυσικών κτισμάτων. Είναι δε και παντοδύναμος. Η δύναμή του δεν έχει περιορισμούς. Δύναται τα πάντα. Μονάχα η θέλησή του μπορεί να περιορίσει την παντοδυναμία του, καθορίζουσα τα λογικά και ηθικά όρια, τα οποία δεν μπορεί να υπερβεί η δύναμή του. Με άλλα λόγια η δύναμη τού Θεού δεν είναι δύναμη αλόγιστη και τυφλή. Ο Θεός δεν μπορεί να πράξει το λογικώς αδύνατον (το παράλογο) και το ηθικώς ανεπίτρεπτο (το κακό), απλούστατα γιατί δεν θέλει. Δεν μπορεί να συμπεριφερθεί ανοίκεια και παράλογα, να πράξει την αμαρτία, γιατί αυτό θ' αποτελούσε αναίρεση της αγιότητός του, αναίρεση αυτής της φύσεώς του. Ο περιορισμός φυσικά αυτός δεν είναι σημείο αδυναμίας, αλλ' αντίθετα ένδειξη μεγάλης δυνάμεως, δεδομένου ότι η αμαρτία γενικά δεν είναι δύναμη, αλλά αδυναμία. Στην έννοιαν αφ' ετέρου τού Θεού πληρούται κάθε έννοια λογικότητας και ηθικότητας. Ο Θεός είναι ο άπειρος και υπερτέλειος Νους, ο απόλυτος Λόγος, από τον οποίο προέρχεται κάθε άλλη κτιστή νοητότητα και λογικότητα. Η γνωστική του δύναμη είναι άπειρη και ανεξάντλητη. Γνωρίζει τα πάντα, τα φυσικά γεγονότα, τις ενθυμήσεις και τις ελεύθερες ενέργειες των ανθρώπων. Γνωρίζει άμεσα, με μια απλή ενόραση, όσα έγιναν, όσα γίνονται και όσα πρόκειται να γίνουν. Προγνωρίζει δε και ό,τι μέλλει να συμβεί, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι με την πρόγνωσή του προσδιορίζεται ετεραρχικά η ελεύθερα βούληση των λογικών όντων. Παρελθόν, παρόν και μέλλον εκτυλίσσονται ενώπιον τού Θεού σαν μια ενιαία στιγμή, χωρίς η εξέλιξη αυτή να προσδιορίζει σε χρονικές κατηγορίες το γνωστικό αντικείμενο τού θείου Νου. Ο Θεός, παράλληλα, ως απειροτέλειος Νους είναι και πάνσοφος. Η θεία πανσοφία του είναι διάχυτη στο πεδίο της φυσικής δημιουργίας, όπου τα πάντα είναι διαρθρωμένα κατά τρόπον, ώστε ν' αποτελούν ένα παναρμόνιο όλο, ένα σύστημα σκόπιμα διατεταγμένο, γεμάτο δυνάμεις και σκοπούς, το οποίο κινεί το θαυμασμό για την ομορφιά, την τελολογική διάρθρωση και το αρμονικό κάλλος του. Στον Θεό, τέλος, πληρούται και κάθε έννοια αγαθότητας. Ο Θεός είναι άγιος. Στη θεία φύση του κανένα ίχνος ηθικού κακού δεν μπορεί να υπεισέλθει. Είναι δε η πηγή και κάθε άλλης σχετικής αγιότητας. Απ' αυτόν προέρχεται και σ' αυτόν πληρούται κάθε ιδέα αρετής και αγαθού. Η ηθική διάταξη τού σύμπαντος προέρχεται από την άγια βούλησή του, όπως προέρχονται ο ηθικός νόμος και η

ηθική συνείδηση που είναι χαραγμένες στις ελεύθερες λογικές φύσεις. Ως άγιος ο Θεός είναι και φρουρός της ηθικής τάξεως τού κόσμου. Αποστρέφεται κάθε ανομία και τιμωρεί κάθε παράβαση τού ηθικού νόμου, κάθε αμαρτία. Αυτό είναι το ιδιαίτερο έργο της θείας δικαιοσύνης. Γιατί ο Θεός είναι δίκαιος. Η δικαιοσύνη του εκδηλώνεται πολυειδώς στις σχέσεις του με τα λογικά όντα που έπλασε. Έτσι, αμείβει μεν τους δικαίους, τιμωρεί δε –όχι πάντοτε εμφανώς– στην παρούσα ζωή τις παραβάσεις τού ηθικού νόμου του. Οπωσδήποτε όμως μετά θάνατον (κατά την καθολική κρίση) η θεία δικαιοσύνη θα κρίνει τελεσίδικα και θα τιμωρήσει κάθε αμετανόητη σκλήρυνση και πώρωση της ανθρώπινης ψυχής στο ηθικό κακό και την παρανομία. Ο Θεός, τέλος, είναι πανάγαθος. Η αγάπη συμπύπτει με τη φύση του. Η θεία φύση είναι κοινωνική και μεταδοτική. Στη μεταφυσική Τριάδα η αγάπη είναι ο σύνδεσμος ο συνάπτων τις τριαδικές υποστάσεις.

Τα θεία Πρόσωπα κοινωνούν μεταξύ τους εν αγάπη. Το ένα περιχωρεί τα άλλα σε μια αμοιβαία σχέση καθαρά αγαπητική, που χαλκεύει την τριαδική ενότητα, την υποστατική διάκριση στη μεταφυσική ενότητα της άπειρης ουσίας τού Θεού. Εξωτερικά η θεία αγάπη εκφράζεται στη σχέση της υπερβατικής Τριάδος με τα φυσικά κτίσματα. Αυτό γίνεται στη θεία ενέργεια που είναι κοινωνική και μεταδοτική. Η θεία ενέργεια αποτελεί το οντολογικό θεμέλιο των κτιστών φύσεων. Ο Θεός δημιουργεί από αγάπη, η οποία είναι ο συνεκτικός σύνδεσμος της φυσικής πλάσεως. Η αγάπη όμως είναι και το τελολογικό θεμέλιο των όντων, που είναι πλασμένα να μετέχουν στη μακαριότητα της θείας ζωής. Παράλληλα ο Θεός από αγάπη προνοεί για τη συντήρηση και διακυβέρνηση των όντων, και από άκρα φιλανθρωπία θέλει και ενεργεί τη σωτηρία των ανθρώπων. Ο Θεός είναι αγάπη. Στην ακτίνα της αγαπητικής θείας ενέργειας λαμβάνει το είναι του ο κόσμος, συντηρείται και εξελίσσεται η κτίση και η ανθρωπότητα ελευθερώνεται από το δεσμό της αμαρτίας και τού αιώνιου πνευματικού θανάτου.

Ο Θεός της χριστιανικής πίστεως είναι τριαδικός, πολυδύναμος και πολυενεργός, διαστελλόμενος από την «πενία» θεότητας τού Ιουδαϊσμού, ο οποίος αρνείται οποιαδήποτε προσωπική ή άλλη διάκριση στην ουσία τού Θεού, καθώς και το «δήμο θεοτήτων» τού αρχαίου ειδωλολατρισμού, στον οποίον η ιδέα της θείας ενότητας ήταν ανήκουστη.

Γύρω από την περί αγίας Τριάδος διδασκαλία της Εκκλησίας διεξήχθησαν από πολύ νωρίς σκληροί και πολυχρόνιοι αγώνες μεταξύ αιρετικών και ορθοδόξων. Ο ανθρώπινος νους είναι δύσκολο να συμβιβάσει την ενότητα της θείας ουσίας με την Τριαδικότητα των προσώπων, καθώς και την πολλαπλότητα των θείων ενεργειών στη θεότητα. Πώς είναι δυνατόν να είναι ο Θεός ένας και συγχρόνως Τριαδικός και πολυδύναμος; Η τριαδικότητα των προσώπων και το πλήθος των θείων ενεργειών δεν αναιρούν την ενότητα και την απλότητα της ουσίας τού Θεού; Και η ενότητα πάλι δεν αντιτίθεται στην ταυτόχρονη ύπαρξη πλήθους υποστάσεων και ενεργειών; Τα ερωτήματα αυτά είναι πολύ κρίσιμα και η προσέγγισή τους με το γυμνό λόγο είναι αδύνατη, δημιουργούσα πολλά δύσκολα και ακανθώδη προβλήματα.

Στη θεολογία της αρχαίας Εκκλησίας ορισμένοι χριστιανικοί κύκλοι, προασπιζόμενοι την ενότητα τού χριστιανικού Θεού, εθυσίαζαν τις υποστατικές διακρίσεις στη θεότητα. Οι τριαδικές υποστάσεις –έλεγαν– δεν είναι πραγματικές προσωπικές διακρίσεις στον ένα Θεό, αλλά δυνάμεις ή τρόποι (δυναμικός ή τροπικός μοναρχιανισμός). Δεν είναι δε πραγματικές διακρίσεις, γιατί κάτι τέτοιο θα επέφερε σύνθεση στην απλή φύση τού Θεού και θα κατέστρεφε την ενότητά του. Στο μήκος

της σκέψεως αυτής τοποθετούμενος και ο Σαβέλλιος εδίδασκεν ότι οι υποστάσεις στον Θεό δεν είναι ίδια ενυπόστατα Πρόσωπα, αλλ' εξωτερικά προσωπεία, τα οποία χρησιμοποιεί ο Θεός κατά τις εξωτερικές σχέσεις και τή φανέρωσή του στον κόσμο. Αφ' ετέρου ο τονισμός της πραγματικότητας των τριαδικών υποστάσεων εις βάρος της ενότητας της ουσίας τού Θεού, οδηγούσε στον τριθεϊσμό. Οι ακραίες αυτές τοποθετήσεις, αποτέλεσμα της προσπάθειας τού λόγου να λύσει το άρρητο τριαδικό μυστήριο έξω από τα πλαίσια της παραδεδομένης πίστεως και με τη βοήθεια της κοσμικής φιλοσοφίας, οδηγούσαν στην αιρετική κακοποίηση της πίστεως, είναι δε γνωστό από την Ιστορία των Δογμάτων πόσον ακριβὰ κόστισαν στην Εκκλησία οι αρχαίες αντιτριαδικές αιρέσεις.

Κατά την περίοδο των χριστολογικών αιρέσεων το πρόβλημα έλαβε αντίστροφη μορφή. Εδώ η δυσκολία έγκειτο στο συμβιβασμό της μιάς υποστάσεως (προσώπου) τού Χριστού με τις δύο πλήρεις και ακέραιες φύσεις του. Εφ' όσον ομολογούμεν ένα Κύριον Ιησούν Χριστόν, πώς είναι δυνατόν να υπάρχουν σ αυτόν δύο διαφορετικές φύσεις (θεία και ανθρώπινη), χωρίς να καταστρέφεται η ενότητα τού προσώπου του; Περισσότερα όμως περί τού ζητήματος αυτού στο οικείο μέρος της παρούσης εργασίας μας.

Κατά την περίοδο, τέλος, των ησυχαστικών ερίδων (ιδ' αιών) τέθηκε το πρόβλημα υπάρξεως θείων ενεργειών στον Τριαδικό Θεό. Η διαμάχη διεξαγόταν μεταξύ τού αγίου Γρηγορίου τού Παλαμά (επισκόπου Θεσσαλονίκης) και τού εκ Καλαβρίας της Ιταλίας μοναχού Βαρλαάμ. Ο τελευταίος, ρωμαιοκαθολικός στη σκέψη, δεν μπορούσε να κατανοήσει την ύπαρξη θείων ενεργειών στην ουσία τού Θεού. Κάτι τέτοιο κατέστρεφε, κατ' αυτόν, την ενότητα της θείας ουσίας, επιφέροντας σύνθεση στην απλότητα αυτής. Ισχυρίζετο δε, ότι το Θαβώριο φώς και η θεία χάρη γενικότερα ήσαν μεγέθη κτιστά. Μετά από μακρές και πολυχρόνιες συζητήσεις και έριδες η Εκκλησία δικαίωσε τις απόψεις τού αγίου Γρηγορίου τού Παλαμά, καταδικάσασα ως αιρετικές τις αντιλήψεις τού αντιπάλου του.

Ποιά όμως είναι η διδασκαλία της Εκκλησίας στα ζητήματα αυτά;

Κατά την ορθόδοξη πίστη ο Θεός είναι Ένας και Τριαδικός: Πατήρ, Υιός και Πνεύμα άγιον. Η ενότητα της ουσίας δεν παραβιάζει τις τριαδικές υποστάσεις ούτε και η τριαδικότητα των υποστάσεων ζημιώνει την ενότητα της ουσίας. Έτσι ο Θεός παραμένει ένας (εναντίον τού τριθεϊσμού και της πολυθείας) και συνυπάρχουν σ αυτόν τρεις υποστάσεις, είναι δηλαδή Θεός προσωπικός (εναντίον μιάς ξηρής και άγονης ιδέας περί της ενότητας της θείας ουσίας). Η ύπαρξη υποστάσεων στην Τριάδα είναι διάκριση θεοπρεπής. Οι υποστάσεις δεν είναι κέντρα τοπικά στα οποία να επιμερίζεται η ουσία τού Θεού και έτσι να καταστρέφεται η απλότητά της και να δημιουργούνται τρεις επί μέρους θεοί. Αλλ' είναι τρόποι της αϊδίου υπάρξεως τού ενός Θεού, στους οποίους αφ' ενός μεν συνάπτεται, αφ' ετέρου δε διακρίνεται η θεότης. Τα Πρόσωπα δεν είναι απλά προσωπεία –όπως φλυαρούσε ο Σαβέλλιος– αλλά πραγματικές διακρίσεις στον Θεό. Κάθε Πρόσωπον είναι πλήρης φορέας ολόκληρης της ουσίας τού Θεού, ώστε μόνον ένας Θεός να υπάρχει. Οι υποστάσεις αφ' ετέρου είναι διακρίσεις ασύγχυτες μεταξύ τους. Ενώ τις ενώνει η μία ουσία, τις διακρίνουν τα υποστατικά ιδιώματα, τα οποία είναι αυστηρώς προσωπικά, ακοινωνήτα και αμετάδοτα. Είναι δε αυτά' το άναρχο και αγέννητο διά τον Πατέρα, το γεννητό διά τον Υιόν και το εκπορευτό διά το Πνεύμα το άγιον. Ο Πατήρ είναι η πηγαία θεότης. Είναι άναρχος και αυθυπόστατος και πηγή τού είναι των δύο άλλων

προσώπων. Ο Υιός γεννάται από τον Πατέρα. Είναι άναρχος με τη χρονική έννοια της αρχής, όχι όμως και με την έννοια της προελεύσεως, γιατί προέρχεται (γεννάται) από τον Πατέρα. Το δε Πνεύμα το άγιον εκπορεύεται ομοίως από τον Πατέρα. Είναι και αυτό άναρχο με τη χρονική έννοια της αρχής, όχι όμως και με την έννοια της προελεύσεως. Οι σχέσεις αυτές των προσώπων είναι σχέσεις αΐδιες, πέρα δηλαδή από το χρόνο, που δεν μετράει στη θεότητα.

Στον Τριαδικό Θεό εκτός από τις υποστάσεις υπάρχουν και οι θείες ενέργειες. Και αυτές είναι διακρίσεις θεοπρεπείς στην ουσία τού Θεού. Είναι δε διακρίσεις πραγματικές και όχι ονόματα ψιλά, σχήματα τού νου πλασματικά, κενά περιεχομένου ουσιαστικού. Οι θείες ενέργειες δεν επιφέρουν σύνθεση στην ουσία τού Θεού, αλλά διακρίνονται αυτής θεοπρεπώς, χωρίς βέβαια να γνωρίζουμε εις τι συνίσταται η διάκριση αυτή, όπως δεν γνωρίζουμε εις τι συνίσταται και η διάκριση των τριαδικών υποστάσεων. Το βέβαιον είναι ότι τόσο οι μεν όσο και οι δε, δεν επιφέρουν σύνθεση και επιμερισμό στη θεότητα. Οι θείες ενέργειες είναι αΐδιες και άναρχες. Είναι ο έμφυτος πλούτος της θεότητας, η έμφυτη πολυδυναμία της. Είναι δε ενέργειες άκτιστες και αριθμητικώς πολλές, ανάλογα με την εκδήλωση και τη φανέρωσή τους στις σχέσεις τού Τριαδικού Θεού με τον εξωτερικό φυσικό κόσμο (ενέργεια σοφοποιός, ουσιοποιός, θεοποιός κ.ά.). Οι θείες ενέργειες, σε αντίθεση με την ουσία τού Θεού που είναι απολύτως υπερβατική, αμέθεκτη και ακοινωνήτη, είναι μεθεκτές και κοινωνητές. Αυτές αποτελούν το οντολογικό θεμέλιο των κτισμάτων. Σ αυτές συγκρατούνται στο είναι τα φυσικά κτίσματα. Μέσω αυτών φανερώνεται εξωτερικά ο υπερβατικός Θεός, συντελείται η θεία αποκάλυψη. Διά των θείων ενεργειών καθίσταται δυνατή η σωτηρία των πεπτωκότων όντων, η λύτρωση και η θέωση τού ανθρώπου. Η θεία ενέργεια, το άκτιστο φώς τού Χριστού και η δόξα της Τριάδος (η άκτιστη χάρη γενικά) συγκροτεί τη μακαριότητα της θείας βασιλείας, στην οποία θα εισέλθουν τα θεοποιημένα πνεύματα που και αυτά θα είναι μόρφωμα της θείας ενέργειας.

Κατά την ορθόδοξη διδασκαλία η λύση τού προβλήματος των σχέσεων ενότητας ουσίας και πολλότητας υποστάσεων και δυνάμεων στη θεότητα, έγκειται στην ορθή εκδοχή ενώσεων και διακρίσεων στον Τριαδικό Θεό. Και οι μεν ενώσεις είναι· η ενότητα ουσίας, η οποία πληρούται απολύτως και ισομερώς σε κάθε Πρόσωπο της αγίας Τριάδος. Η ενότητα αυτή αποσοβεί –όπως είπαμε– κάθε κίνδυνο πολυθεΐας. Άλλη ένωση είναι η κοινότητα βουλής και ενέργειας. Σ' αυτές μετέχουν ισότιμα όλα τα Πρόσωπα της αγίας Τριάδος. Σε ό,τι ενεργεί το ένα Πρόσωπο μετέχουν ισότιμα και τα άλλα δύο, πράγμα που αποκλείει κάθε έννοια υποτέλειας και υποταγής των προσώπων εις άλλα. Άλλη ένωση, όχι λιγότερο σημαντική, είναι και η περιχώρηση των Τριαδικών θείων υποστάσεων. Σύμφωνα με αυτήν, κάθε Πρόσωπο εννοικεί στά δύο άλλα, τα οποία εμπεριχωρεί εν αγάπη, που είναι η ζωή της Τριαδικής θεότητας. Με τον τρόπο αυτό οι υποστάσεις οι οποίες είναι αυτοτελείς και ακοινωνήτες ως προς τα υποστατικά τους ιδιώματα, κοινωνούν μεταξύ τους και ενώνονται στην αγαπητική αλληλενοίκηση και αλληλεμπεριχώρησή τους.

Οι διακρίσεις αφ' ετέρου είναι· οι Τριαδικές υποστάσεις, οι οποίες, αν και είναι κάθε μια πλήρης και τέλειος φορέας της θείας φύσεως, δεν ταυτίζονται ούτε και συγχέονται μεταξύ τους, αλλά διακρίνονται δυνάμει των υποστατικών τους ιδιωμάτων, που είναι ακοινωνήτα και αμετάδοτα. Ο Πατήρ δεν είναι δυνατόν να γίνει Υιός ή Πνεύμα άγιον, ούτε ο Υιός Πατήρ και Πνεύμα κ.ο.κ. Οι υποστατικές

διακρίσεις είναι άναρχες και αιώνιες (= αΐδιες) στον Τριαδικό Θεό. Άλλη διάκριση είναι η θεία ενέργεια, που απορρέει από τη θεία ουσία, διακρίνεται αυτής θεοπρεπώς και είναι κοινή σε όλα τα Πρόσωπα της αγίας Τριάδος. Έχουμε, δηλαδή, στον Θεό τρία τινά: την ουσία (κοινωνητή στα θεία Πρόσωπα και ακοινωνητή στον εξωτερικό κόσμο), τις υποστάσεις (ακοινωνήτες μεταξύ τους κατά τα υποστατικά ιδιώματα και κοινωνητές διά της αγαπητικής τους αλληλεμπεριχωρήσεως) και τις θείες ενέργειες, διακρινόμενες της θείας ουσίας και κοινές στις τριαδικές υποστάσεις.

«Πατέρα παντοκράτορα».

Στις δύο αυτές λέξεις το Σύμβολο της Πίστεως επικεντρώνει δύο από τις πολλές ιδιότητες του Τριαδικού Θεού, την πατρότητα και την παντοδυναμία. Η πρώτη προσδιορίζει την προσωπικότητα του χριστιανικού Θεού, ενώ η δεύτερη αναφέρεται στο εξωτερικό πεδίο των θείων ενεργειών, ως η μόνη δυνατότητα δημιουργίας και υπάρξεως των φυσικών κτισμάτων.

Ο Θεός του Χριστιανισμού είναι Θεός προσωπικός. Δεν είναι δύναμη απρόσωπη διακεχυμένη στη φύση. Δεν ταυτίζεται ούτε εξαντλείται στα εξωτερικά όντα. Δεν είναι η φυσική κτίση. Η περί Θεού θεωρία του Πανθεϊσμού, κατά την οποίαν ο Θεός υπάρχει σε όλα τα φυσικά όντα με τα οποία συμφύρεται και ταυτίζεται και εξαντλείται (συγκεκαλυμμένος υλισμός), δεν μπορεί να έχει θέση στη χριστιανική θεολογία και κοσμοθεωρία. Ούτε πάλι μπορεί να έχει σχέση με αυτήν και η αντίθετη θεωρία του Δεισμού, κατά την οποίαν ο Θεός έπλασε μεν τα όντα, όμως αποσύρθηκε πέρα από αυτά, χωρίς να έχει κανένα ίχνος ενδιαφέροντος για την τύχη και την εξέλιξή τους. Ο χριστιανικός Θεός είναι Θεός προσωπικός. Στο στοιχείο της προσωπικότητος στηρίζεται η έννοια της αληθινής θρησκείας, που είναι η εξάρτηση του πλάσματος από τον Πλάστη και η σύνδεση των όντων με το δημιουργό τους. Με τον Θεό κυρίως του Δεισμού η ανθρώπινη ψυχή καμία δεν μπορεί να έχει επικοινωνία. Ένας Θεός τυφλός ή αδιάφορος και παγερός προς τα πλάσματά του, δεν μπορεί να συγκινήσει την ανθρώπινη καρδιά, να ικανοποιήσει τις ενδόμυχες επιθυμίες της, να πληρώσει τις πνευματικές εφέσεις και ανάγκες της. Ο Θεός αυτός λίγο διαφέρει από τα τυφλά και άψυχα είδωλα, που δεν έχουν φωνή και είναι απαθή στις ικεσίες και επικλήσεις αυτών που τα λατρεύουν. Αντίθετα, η αληθινή θρησκευτικότητα στηρίζεται πάνω στο προσωπικό στοιχείο της φύσεως του Θεού. Θα αγαπήσεις ένα Θεό που πρώτος αυτός σε αγαπά⁵⁹, γιατί δεν είναι μονάχα ο πλάστης σου, αλλά και ο πατέρας σου. Θα προσευχηθείς σε ένα Θεό, ο οποίος σε ακούει, σε αγαπά και είναι έτοιμος να ικανοποιήσει τις όποιες καλές επιθυμίες σου και να ανταποκριθεί στην περίπτωση και την ανάγκη σου. Σε ένα Θεό κωφό και άλαλο προς τι –αλήθεια– να προσευχηθείς; Και θ' αφοσιωθείς ολόψυχα σε ένα Θεό που είναι το πνευματικό θεμέλιο της ζωής σου, η αρχή και το τέλος σου, η πηγή της χαράς και της ευδαιμονίας σου, ο σύμμαχος και ο στηρικτής στις αντιξοότητες και τα πολλά προβλήματα του βίου σου. Σ' ένα Θεό που είναι ανοιχτός για σένα και εκείνο που διακαώς επιθυμεί είναι η δική σου ευτυχία και η δική σου προκοπή. Η χριστιανική θρησκεία είναι σχέση καθαρά πνευματική και διαπροσωπική. Σ αυτήν η ανθρώπινη προσωπικότητα ζει, επιτυγχάνουσα την αλήθεια και την πνευματική της ολοκλήρωση.

Η θεία πατρότητα ξεδιπλώνεται σε δύο διαδοχικά πεδία, το καθαρά θεολογικό και το έγχρονο ιστορικό. Το πρώτο ανάγεται στο είναι και τη ζωή της αγίας Τριάδος· το δεύτερο στο είναι και τη ζωή των κτισμάτων.

Όπως ήδη ετονίσαμε, στη θεολογική Τριάδα ο Πατήρ είναι το πρώτο Πρόσωπο της αγίας Τριάδος και η «πηγαία θεότης». Εξ αυτής προέρχεται η θεότητα του Υιού και του αγίου Πνεύματος. Ο Θεός Πατήρ καλείται έτσι, γιατί γεννά από την ουσία του τον Υιόν. Το υποστατικό ιδίωμα του τελευταίου είναι η γέννηση. Πώς γεννάται ο Υιός δεν γνωρίζουμε. Αυτό είναι το μυστικό τού Θεού, που υπερβαίνει τη δική μας νοητική κατάληψη. Είναι μυστήριο ανάλογο με το μυστήριο γενικότερα τού Θεού. Εν πάση περιπτώσει από τη γέννηση αυτή πρέπει να αποκλείσουμε κάθε ιδέα και αναλογία, σαν κι αυτές που μας παρέχουν οι φυσικές σχέσεις και οι εμπειρίες μας. Ο Υιός είναι «αμήτωρ εκ Πατρός». Ότι δηλαδή συμβαίνει στη φυσική γέννηση των ανθρώπων, η οποία είναι προϊόν της γαμικής ενώσεως των δύο φύλων, πρέπει ν' αποκλειστεί από τη γέννηση τού Υιού. Η γέννηση αυτή είναι υπερφυσής, καθαρώς απαθής και πνευματική, ομολογη προς την πνευματική και απαθή φύση τού Θεού. Ο Πατήρ γεννά «ένδοθεν» τον Υιόν, χωρίς τη μεσολάβηση ή τη σύμπραξη μιάς οποιασδήποτε άλλης δυνάμεως ή αρχής. Η γέννηση τού Υιού, το γεγονός δηλαδή ότι προέρχεται από τον Πατέρα, δεν υποβαθμίζει το αξίωμά του στη μεταφυσική Τριάδα. Δηλαδή δεν υποβαθμίζει ούτε τη θεότητα ούτε και το υποστατικό του ιδίωμα. Δεν είναι κτίσμα τού Πατρός ούτε υποτάσσεται στην πατρική βουλή, όπως ασύστολα φλυαρούν οι αιρετικοί. Το ίδιο ακριβώς ισχύει και για το Πνεύμα το άγιον. Οι σχέσεις των Τριαδικών προσώπων είναι –όπως πιο πάνω αναφέραμε– αΐδιες και άχρονες. «Άμα Πατήρ, άμα Υιός, άμα και Πνεύμα άγιον», είναι ο καθιερωμένος τύπος ο εκφράζων την αΐδιότητα στις υποστατικές σχέσεις της Τριάδος. Ο Θεός Πατήρ για να διατηρεί το υποστατικό του ιδίωμα, πρέπει απαραίτητως να γεννά τον Υιόν. Αλλιώς θα έπαυε να είναι Πατήρ. Η θεία πατρότητα (με τή γενική έννοια της προβολής) μπορεί να επεκταθεί και στο Πνεύμα το άγιο. Η προέλευση αυτή φυσικά είναι η εκπόρευση, η οποία αντιδιαστέλλεται της γεννήσεως, χωρίς να γνωρίζουμε εις τι συνίσταται η διαφορά των δύο υποστατικών ιδιωμάτων, της γεννήσεως και της εκπορεύσεως.

Στο φυσικό πεδίο ο Θεός είναι πατέρας όλων των κτισμάτων, στο μέτρο που όλα προέρχονται από την απειρόσοφη και απειρόδωρη βουλή του. Στη γένεση των όντων δεν επιστατεί καμία εσωτερική ή εξωτερική ανάγκη στον Θεό, ο οποίος δημιουργεί τα όντα ελεύθερα, γιατί έτσι βούλεται. Η ελεύθερη όμως αυτή δημιουργία εξυπακούει την αγάπη, η οποία είναι το αρραγές της θεμέλιο και ο μόνος δεσμός ο συνάπτων τον κτίστη με τα κτίσματα. Ο Θεός δεν αποστρέφεται αυτά που έπλασε, αλλά τα περιβάλλει με τη στοργή και την αγάπη του. Όπως δε ο φυσικός πατέρας αγαπά τα τέκνα του και τα περιβάλλει με τη φροντίδα του, έτσι και ο Θεός αγαπά τα κτίσματά του και φροντίζει γι αυτά. Είναι πατέρας πάντων, ιδιαίτερα δε των ανθρώπων, στη φύση των οποίων ανακλάται η άυλη δόξα του. Ο Θεός αγαπά ιδιαίτερα τον άνθρωπο στον οποίο φύσηξε τη δική του πνοή, άναψε το δικό του σπινθήρα, τον ανέδειξε δική του «εικόνα». Ο άνθρωπος αποτελεί το ιδιαίτερο αντικείμενο της θείας αγάπης και στοργής. Είναι το «παιδί» τού Θεού, για την εξυπηρέτηση τού οποίου υπάρχει η φυσική δημιουργία. Ο άνθρωπος αποτελεί το επίκεντρο στην καθολική περί των όντων πρόνοια τού Θεού. Δεν θα ήταν υπερβολή να λέγαμε, ότι η πρόνοια τού Θεού είναι ανθρωποκεντρική. Εκεί δε που

το έργο της θείας πατρότητος φθάνει στο αποκορύφωμά του, είναι το έργο της θείας περί τον άνθρωπον οικονομίας, με επίκεντρο τη σωτηρία τού αμαρτωλού ανθρώπου από τη δουλεία της αμαρτίας και από το κράτος τού αιώνιου πνευματικού θανάτου. Εξυπακούεται φυσικά ότι με τη θεία πατρότητα πρέπει να συμπορεύεται και η ανθρώπινη υιότητα, ως ανταπόκριση τού λογικού πλάσματος στη στοργή τού Πατέρα, στον οποίον οφείλει όχι μονάχα το είναι του, αλλά και την αλήθεια και την ευδαιμονία του.

Ο Θεός είναι Κύριος των πάντων. Εξουσιάζει τα πάντα επειδή είναι ο δημιουργός και πλάστης τους. Καμία άλλη αρχή δεν μπορεί να περιορίσει ή να άρει την εξουσία του αυτή, γιατί μια τέτοια αρχή οντολογικά παράπλευρη με τον Θεό, δεν υπάρχει. Ο Θεός είναι ο μόνος και απόλυτος Κύριος της κτίσεως. Είναι παντοκράτωρ. Η ιδιότητα αυτή τού Θεού στηρίζεται στην απόλυτη παντοδυναμία του. Αλήθεια, ποιιά δύναμη άλλη, ποιιά αρχή μπορεί ν αντιπαρατεθεί στον παντοδύναμο εξουσιαστή της κτίσεως; Η δυναστεία τού Θεού επί των όντων είναι απόλυτη. Δεν είναι όμως και δυναστευτική. Είναι εξουσιαστική όχι αυθαίρετα και τυφλά, αλλά στο μέτρο που η θεία παντοδυναμία είναι ομόλογη και εκφράζεται αρμονικά στα πλαίσια της δικαιοσύνης τού Θεού (εδώ η δικαιοσύνη στην ευρύτερή της έννοια, ως έκφραση της αλήθειας και της τελειότητος τού Θεού)· εναρμονίζεται δηλαδή προς τη λογικότητα και την αγαθότητα της θείας φύσεως, στις οποίες η παντοδυναμία βρίσκει τα όριά της, τα οποία δεν μπορεί να υπερβεί. Και είναι μεν γεγονός ότι υπάρχουν δευτερεύουσες κτιστές δυνάμεις που αντιστέκονται στην κυρίαρχη εξουσία τού Θεού και μπορούν να «εξουδετερώσουν» ή και να «ματαιώσουν» τη βούλησή του. Τέτοιες δυνάμεις υπάρχουν στην ηθική σφαίρα, απορρέουσες από την ελευθερία των λογικών κτισμάτων.

Είναι οι σατανικές δυνάμεις που μάχονται ασταμάτητα το έργο τού Θεού και η ελευθέρα βούληση των ανθρώπων, που έχει τη δυνατότητα ν αποκρούει τις σωτήριες βουλές τού Πλάστη. Ο Θεός σέβεται τη βούληση των όντων την οποίαν έπλασε ελεύθερη, και σε καμιά περίπτωση δεν παρεμβαίνει αυθαίρετα για να την ανακόψει ή να την καταργήσει. Την αφήνει να εξελίσσεται αβίαστα, έστω και αν αντιφέρεται προς το δικό του θέλημα. Εν πάση όμως περιπτώσει, ούτε η σατανική δύναμη ούτε η ελευθέρα βούληση των ανθρώπων είναι σε θέση να βλάψουν το σχέδιο της θείας πρόνοιαν αναφορικά με τον κόσμο και τον άνθρωπο. Ο Θεός ανέχεται απλώς την εκδήλωση των δυνάμεων αυτών, την οποίαν όμως –έστω και αρνητικά– χρησιμοποιεί ως πάνσοφος πλάστης για την εκπλήρωση των περί κόσμου και των ανθρώπων σχεδίων του. Ο Θεός σε όλες τις περιπτώσεις δεν παύει να είναι παντοκράτωρ, κύριος της κτίσεως και εξουσιαστής τού παντός, ο οποίος τελικά θα συντρίψει τις αντίξοες δυνάμεις, που στον κόσμο αυτόν αντιμάχονται τις βουλές και το έργο του.

«Ποιητήν ουρανού και γης ορατών τε πάντων και αοράτων».

Ο φυσικός κόσμος αποτελεί οντότητα πραγματική. Δεν είναι σκιώδες απείκασμα ενός άλλου τελειότερου πνευματικού κόσμου, ο οποίος είναι και ο μόνος υπαρκτός και πραγματικός (ιδεολογικός πνευματοκρατισμός) ούτε είναι διακόσμηση ύλης προϋφεστώσης (Πλατωνισμός), ούτε πάλιν είναι προϊόν μιάς δεύτερης κακής αρχής, ενός θεού κατώτερου και κακού (Γνωστικισμός), αλλ ούτε είναι αυθύπαρκτος και αυθυπόστατος επέχων θέσιν θεού (Πανθεισμός) ή, τέλος, είναι προϊόν εξελίξεως ή τύχης (υλισμός)· αλλ' είναι κάτι που πραγματικά υπάρχει, έχει θετικήν αξία και

υπηρετεί ένα σκοπό. Ο κόσμος είναι χειροτέχνημα, πλαστούργημα τού Θεού. Δεν υπάρχει αϊδίως, αλλ έχει πίσω του ποιητικό αίτιο, τον δημιουργό και Πλάστη του⁶⁸. Αυτή την έννοιαν άλλωστε έχει και η ιδέα της δημιουργίας. Δημιουργώ σημαίνει φέρω κάτι στο είναι, που προηγουμένως δεν υπήρχε. Δημιουργία δεν είναι μετάπλαση της ύλης από μια μορφή σε άλλη, αλλ' εξ υπαρχής πλάση, είσοδος στο είναι αυτού που τέως ήταν ανύπαρκτο. Είναι πλάση «εξ ουκ όντων», εκ τού μηδενός. Πώς γίνεται βέβαια αυτό, αδυνατούμε να συλλάβουμε με το αδύνατο μυαλό μας. Τί να σημαίνει άραγε το μηδέν από το οποίο προέρχεται ο κόσμος; Είναι πλάσμα της φαντασίας μας; Αν δε πραγματικά υπάρχει –η αντίφαση στο συλλογισμό είναι εμφανής– θα έχει ανάγκη και αυτό δημιουργίας κ.ο.κ. Φυσικά ο κόσμος ο προερχόμενος εκ τού μηδενός δεν είναι μετέωρος και ξεκάρφωτος. Δεν στηρίζεται σ ένα τίποτε, γιατί κι αυτός δεν θα είχε δική του ουσιαστική υπόσταση. Ο κόσμος αποτελεί θετική πραγματικότητα, στηριζόμενος σε ακλόνητο βάθρο οντολογικό. Το βάθρο αυτό είναι ο Θεός. Το μεταφυσικό στήριγμα τού κόσμου είναι η βουλή τού Θεού, η δημιουργική του θεία ενέργεια. Στη θεία ακτίνα υπάρχουν ασάλευτα οι καταβολές τού σύμπαντος, οι λόγοι των κτισμάτων. Ο κόσμος υπάρχει γιατί είναι θελημένος από τον Θεό. Ο Θεός αγαπά και θέλει τα όντα που έπλασε. Επομένως τα πλάσματά του δεν μπορεί να είναι κακά, γιατί ο έσχατος λόγος τους είναι απήχημα της θείας βουλήσεως που είναι αγαθή, στο μέτρο που αγαθός είναι ο ίδιος ο Θεός. Επομένως ο κόσμος έχει αξία θετική, ως εντεταγμένος στη δημιουργική ενέργεια τού πλάστη του και έχει να επιτελέσει ένα συγκεκριμένο σκοπό. Δεν είναι επομένως κάτι άσκοπο και τυχαίο, αλλ' ένα θετικά και σκόπιμα οργανωμένο όλον, το οποίον είναι άξιο τού σεβασμού και της αγάπης μας.

Ο κόσμος πλάστηκε από τον Θεό είτε αθρόον, με μια άμεσή του προσταγή. Την έβδομη ημέρα ο Θεός, αφού ήδη συμπληρώθηκε η δημιουργία, κατέπαυσε (ξεκουράστηκε) εκ των έργων του⁷². Ο σαββατισμός αυτός δεν έχει την έννοια πραγματικής ξεκουράσεως τού Θεού, ο οποίος ως πνεύμα άυλο δεν υπόκειται σε καταστάσεις φυσικές, δεν νοιώθει κάματο ώστε να έχει ανάγκη αναπαύσεως. Είναι μάλλον έκφραση ανθρωποπαθής, σαν κι αυτές που συχνά χρησιμοποιεί η Γραφή, για να δηλωθεί η ευαρέσκεια τού Θεού για τα έργα των χειρών του που πλάστηκαν «καλά λίαν», σύμφωνα δηλαδή με τη δική του πάνσοφη βουλή και με το σχέδιο της δημιουργικής του θείας ενέργειας.

Ο κόσμος αποτελεί ένα κλειστό παναρμόνιο όλο, γεμάτο κάλλος και ομορφιά, στο οποίον ανακλάται η πανσοφία τού δημιουργού του. Έχει τις ποικιλίες των μορφών του, τις δυνάμεις και τους νόμους του. Παρ' όλον ότι ο ανθρώπινος νους ανιχνεύει τους νόμους αυτούς και έχει εισχωρήσει βαθιά στην κατανόηση της ουσίας τού κόσμου, ο κόσμος εξακολουθεί να τηρεί επίζηλα τα μυστικά του, τα οποία γνωρίζει μονάχα ο Θεός. Την οντολογική δυνατότητα τού κόσμου συνιστά η θεία παντοδυναμία. Μόνο ένα ον παντοδύναμο μπορεί να καλέσει στο είναι όντα τα οποία προηγουμένως δεν υπήρχαν. Αυτό φυσικά είναι ανήκουστο στην πεπερασμένη φύση μας, της οποίας η δύναμη είναι σχετική και η οποία μπορεί μεν να μορφοποιεί την ύλη, να της δίνει δικά της σχήματα και δικούς της ρυθμούς, να κατασκευάζει πράγματα κινούντα το θαυμασμό, όχι όμως και να καλεί στο είναι όντα τέως μη υπάρχοντα. Ο Θεός έπλασε τα όντα με ένα παντοκρατορικό λόγο του, με μια παντοδύναμή του προσταγή. «Είπε και εγένετο». Παράλληλα, τη δυνατότητα της τόσο αρμονικής και σκόπιμης συγκροτήσεως τού παντός παρέχει η θεία

πανσοφία. Μόνο ένα ον πάνσοφο, ένας νους άπειρος και απειροτέλειος, μπορεί ν' αποτυπώσει στο πλάσμα του την έκπαγλη αυτή ομορφιά και αρμονικότητα που είναι διάχυτες τόσο στο μακρόκοσμο όσο –και κυρίως– στο μικρόκοσμο, ο οποίος προκαλεί δέος και συγκίνηση και κινεί τη γλώσσα μας σε ανύμνηση της μεγαλωσύνης και της δόξας τού Θεού!

Τα πεποιημένα όντα το Σύμβολο της Πίστεως διακρίνει εις ορατά και αόρατα. Στα πρώτα υπάγονται τα φυσικά κτίσματα και εν μέρει ο άνθρωπος. Λέγομεν εν μέρει, γιατί αυτός, ως ον δισυστόστατο, παράλληλα με το υλικό σώμα έχει και την άυλη ψυχή του. Είναι όντα υλικά και αισθητά. Μπορούν να υποπέσουν στην εξωτερική αίσθηση και να γίνουν αντικείμενον επιστημονικής μελέτης και πειραματικής έρευνας. Η ύπαρξη των κτισμάτων αυτών βρίσκεται πέρα από κάθε αμφισβήτηση. Είναι αναγκαίως αποδεκτή.

Τα δεύτερα είναι οι άυλες φύσεις των πνευμάτων, οι άγγελοι και οι δαίμονες. Είναι όντα ελεύθερα της πυκνότητος της ύλης. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να τα δει με τους σωματικούς του οφθαλμούς. Είναι αθέατα και αόρατα. Φυσικά υπάρχουν και αγγελοφάνειες. Στις περιπτώσεις όμως αυτές δεν καθίσταται ορατή η άυλη φύση των αγγέλων, αλλά γίνεται μία εμφάνιση, το πνεύμα λαμβάνει προσωρινά εξωτερική περιγραφική μορφή, προκειμένου να εμφανιστεί στον άνθρωπο, εκτελώντας το θέλημα τού Θεού. Οι άγγελοι δεν μπορούν να εκτιμηθούν με τα μέτρα των φυσικών αισθήσεων, γι αυτό και η αποδοχή τους δεν είναι αναγκαστική. Την ύπαρξή τους τη δέχονται μόνον εκείνοι που πιστεύουν στον Θεό και στα άυλα πνευματικά όντα.

Οι άγγελοι είναι πλάσματα τού Θεού εκ τού μηδενός, όπως και τα υπόλοιπα δημιουργήματα. Πλάστηκαν δε πρώτοι, δηλαδή πριν από τη δημιουργία τού υλικού κόσμου. Είναι και αυτοί προϊόντα της ελευθέρας θείας βουλής, όντα θελημένα από τον Θεό. Το οντολογικό τους υπόβαθρο είναι, σε ίσο μέτρο με τα λοιπά κτίσματα, η άκτιστη δημιουργική θεία ενέργεια. Τούτο τους προσδίδει μεγάλη αξία και δύναμη. Είναι όντα θεοδύναμα και θεόμορφα.

Οι άγγελοι, ως άυλα πνευματικά όντα, ως ελεύθεροι υλικών σωμάτων, είναι απαλλαγμένοι φυσικών αναγκών, όπως η πείνα, η δίψα, ο κάματος, η ανάπαυση, ο ύπνος κ.τ.ό. Αν δε στή Γραφή φέρονται ενίοτε να τρώγουν και να πίνουν, αυτό γίνεται προσωρινά και «κατ' οικονομίαν», δηλαδή όσο χρόνο είναι εντεταλμένοι στην εκπλήρωση τού θελήματος τού Θεού. Επίσης δεν έχουν ανάγκη διαιωνίσεως τού είδους τους. Δεν έχουν διάκριση φύλου και είναι άγνωστη σ αυτούς η ανάγκη και η επιθυμία τού γάμου. Ο αριθμός τους δόθηκε από τον Θεό «εφ άπαξ» κατά τη στιγμή της δημιουργίας τους.

Δεν πεθαίνουν και έτσι δεν παρίσταται ανάγκη φυσικής διαδοχής τους. Ο αριθμός των αγγέλων πρέπει να είναι πολύ μεγαλύτερος τού αριθμού των ανθρώπων. Σύμφωνα με τη μαρτυρία τού ψευδοδιονυσίου τού Αρεοπαγίτου, ο αγγελικός κόσμος διαιρείται σε τρεις ιεραρχίες, υποδιαιρούμενες κάθε μία σε τρεις χορούς: Σεραφεείμ, Χερουβίμ, θρόνοι / κυριότητες, δυνάμεις, εξουσίες, αρχαί, αρχάγγελοι, άγγελοι.

Οι άγγελοι είναι λειτουργικά πνεύματα τού Θεού. Είναι διάκονοι τού θείου θελήματος, το οποίον αγγέλλουν στους ανθρώπους (εξ ου και άγγελοι), και υπηρέτες της θείας βασιλείας. Επειδή, ως ασώματα πνευματικά όντα, δεν

δεσμεύονται στον υλικό χώρο, κινούνται με μεγάλη ταχύτητα μεταβαίνοντας από τόπου εις τόπον, κατά την εκπλήρωση των θείων προσταγμάτων. Οι άγγελοι είναι προστάτες ανθρώπων, πόλεων και εθνών. Κάθε άνθρωπος έχει το φύλακα άγγελο του, ο οποίος τον προστατεύει από κινδύνους, τον θωρακίζει κατά των επιθέσεων του διαβόλου και τον ενισχύει στην αρετή και το αγαθόν. Η αχαριστία τού ανθρώπου και η αλόγιστη πεισμονή του στην αμαρτία λυπεί το φύλακα άγγελο του. Να εγκαταλείπει άραγε αυτός τον πεισματικά αμετανόητον αμαρτωλόν; Η δύναμη των αγγέλων όπως και η γνώση τους είναι πολύ μεγάλες σε σύγκριση με τις αντίστοιχες δυνάμεις των ανθρώπων, μικρότερες όμως σε σχέση με τη δύναμη και την παντογνωσία τού Θεού. Τη δύναμή τους οι άγγελοι χρησιμοποιούν πάντοτε επ' αγαθό κατά την εκτέλεση της λειτουργικής διακονίας τους. Χαίρουν στον ουρανό για τους αμαρτωλούς που μετανοούν, ενώ λυπούνται για τους πωρωμένους στην αμαρτία και φαύλους.

Οι άγγελοι είναι όντα λογικά και ελεύθερα. Δεν πλάστηκαν τέλεια εξ αρχής. Δεν ήσαν φύσει αγαθοί, αλλά θέσει. Είχαν δηλαδή τη δυνατότητα τελειοποιήσεως και παγιώσεώς τους στο αγαθό, που θα γινόταν με την ελεύθερη συμμόρφωσή τους στο θέλημα τού Θεού και την επικουρία της θείας χάριτος. Στο περιθώριο της δυνατότητος αυτής πραγματώθηκε η πτώση ορισμένου αριθμού αγγέλων. Η πτώση αυτή είναι για μας ανεξήγητη. Δεν μπορούμε, δηλαδή, να κατανοήσουμε πώς ένα πλάσμα αγαθό, από τη φύση τού οποίου έλειπε κάθε ιδέα αμαρτίας, να δείξει ξαφνικά τόσο μεγάλη διαφθορά, να επαναστατήσει κατά τού Πλάστη του και να ξεπέσει από την τόσο υψηλή περιωπή του!

Οι πεπτωκότες άγγελοι είναι οι δαίμονες. Δεν δημιουργήθηκαν κακοί από τον Θεό. Κάτι τέτοιο θ' αποτελούσε βλασφημία κατά τού Πλάστη. Έγιναν δε κακοί με τη δική τους ελευθέρα βούληση. Κίνητρο για την πτώση τους ήταν η υπερηφάνεια και ο νοσηρός εγωϊσμός. Ηθέλησαν τη θεοποίηση της φύσεώς τους. Η επιθυμία αυτή φυσικά δεν ήταν κακή. Κακός ήταν ο τρόπος με τον οποίον επιδίωξαν να ικανοποιήσουν την υπέρτατη αυτή επιθυμία τους. Συγκεκριμένα· με την απομόνωση και την αλόγιστη απομάκρυνσή τους από το δημιουργό· την τοποθέτηση τού ίδιου εγώ στή θέση της απειρόδωρης θείας βουλής· την αυτόνομη επιδίωξη της ισοθείας έξω από την αληθινή πηγή της πραγματώσεώς της, ερήμην τού Θεού και με τις δικές τους φυσικές δυνάμεις! Η τιτανική αυτή ύβρη επέφερε τον εκτροχιασμό και τή φθορά της φύσεως τού αγγελικού πλάσματος, την άμεση αποκοπή του από τη φυσική ρίζα του και το γκρέμισμά του στο ζοφερό κενό της ανυπαρξίας (της λανθασμένης υπάρξεως). Ο άγγελος με την πτώση του έγινε δαίμονας, φύση κακόμορφη και σκοτεινή. Διεστράφη ολοκληρωτικά η φύση του, οι δυνάμεις της στράφηκαν προς το κακό και ό,τι είναι αντίθετο προς το θέλημα τού Θεού.

Οι δαίμονες έγιναν όντα εχθρικά και πολέμια. Η αβυσσαλέα φύση τους μισεί θανάσιμα τον Θεό και ό,τι προέρχεται απ αυτόν. Και επειδή δεν έχουν τη δύναμη να βλάψουν τον ίδιο τον Θεό, στρέφονται με μανία προς τα δημιουργήματα και κυρίως τον άνθρωπο, τον οποίο φθονούν και προσπαθούν ν απομακρύνουν από το αγαθό και να τον εξακοντίσουν στη δική τους απώλεια. Η δύναμη τού διαβόλου (συμπεπυκνωμένη ενέργεια κακίας) είναι πολύ μεγάλη⁸⁴. Ελέγχεται όμως από τον Θεό, με την ανοχή τού οποίου έχει τη δυνατότητα να πειράζει τον άνθρωπο. Αυτοπροαίρετα όμως δεν έχει εξουσία να βλάψει τίποτε από τή δημιουργία. Η

ανοχή αυτή τού Θεού εξυπηρετεί δύο τινά: αφ ενός την τιμωρία των πωρωμένων αμαρτωλών και αφ ετέρου τη δοκιμασία των δικαίων, με την οποία αυτοί γίνονται στερεότεροι στην πίστη τους.

Ο διάβολος –ονομάζεται έτσι γιατί διέβαλε τον Θεό στον πρώτον άνθρωπο– είναι το μεγάλο αίνιγμα της χριστιανικής κοσμολογίας. Αλήθεια, πώς μπόρεσε να φυτρώσει στα σπλάχνα της δημιουργίας που βγήκε τόσο καλή από τα χέρια τού Θεού, το φοβερό αυτό αγκάθι της κολάσεως; Τό θέμα δεν μπορεί να προσεγγίσει από μόνη της η φυσική τού ανθρώπου διάνοια. Έχουμε κι εδώ ένα από τα πιο σκοτεινά μυστήρια της πίστεως. Εν πάση περιπτώσει η δύναμη τού σατανά υπέστη οδυνηρή συντριβή στο έργο της λυτρωτικής οικονομίας τού Θεού και ειδικότερα στη σταυρική θυσία τού Χριστού. Αν και στην παρούσα οικονομία ζωής με την ανοχή πάντοτε τού Θεού η δύναμη τού πνεύματος της πονηρίας εξακολουθεί να επηρεάζει και ν αναστατώνει τη ζωή των ανθρώπων, μετά τη Δευτέρα Παρουσία και την καθολική κρίση και ανταπόδοση θα εκλείψει ολοτελώς, περιοριζόμενη στο σκοτεινό χώρο της κολάσεως, όπου πρώτος αυτός θα εισέλθει κολαζόμενος επί κεφαλής τού σκοτεινού επιτελείου και των ακολούθων του.

Ενδιάμεσα μεταξύ τού φυσικού και τού πνευματικού κόσμου βρίσκεται ο άνθρωπος, ον πρωτότυπο και ιδιόμορφο. Η ιδιομορφία του έγκειται στο ότι μετέχει των δύο κόσμων, τού υλικού και τού πνευματικού. Αποτελεί το μεταίχμιο μεταξύ ορατής και αοράτου κτίσεως, τή γέφυρα μεταβάσεως από τον ένα κόσμο στον άλλο. Και τού μόν υλικού κόσμου μετέχει με το αισθητό σώμα του, τού δε πνευματικού με την άυλη ψυχή του. Έτσι που ο άνθρωπος να περικλείει μέσα του ένα μικρόκοσμο (να έχει δηλαδή όλα τα στοιχεία της πλάσεως), να είναι μια σύνοψη, μια επιτομή της δημιουργίας.

Ο άνθρωπος είναι ον δισυπόστατο. Φέρει μέσα του στενά δεμένα μεταξύ τους σώμα και ψυχή. Και το μόν σώμα είναι υλικό πλασμένο από τη γη (από το χώμα) και μαστορομένο από τα ίδια τα χέρια τού δημιουργού. Η δε ψυχή είναι ουσία άυλη και νοερά. Σαν τέτοια δε είναι αθάνατη, ενώ το σώμα (τού πρώτου ανθρώπου) είχε τη δυνατότητα να μην αποθάνει, δεν ήταν δηλαδή φύσει αθάνατο και άφθαρτο. Δεν θα πέθαινε δε, αν ο άνθρωπος παρέμενε πιστός στο θέλημα τού Πλάστη του. Το δισύνθετο της φύσεως τού ανθρώπου χαρίζει σ αυτόν μια ιδιαίτερη θέση στη δημιουργία, της οποίας είναι η κορωνίδα, το στεφάνι. Η αξία και η περιωπή του είναι πολύ μεγάλες, κυρίως από τη μεριά της ασώματης ψυχής, η οποία προέρχεται από το εμφύσημα, την πνοή τού Θεού⁸⁹. Στην ψυχή τού ανθρώπου ανακλάται η εικόνα τού Θεού. Ο άνθρωπος φέρει μέσα του τον σπινθήρα, τη φωτιά τού Θεού. Στην ψυχή του σώζονται οι χαρακτήρες τού πρωτοτύπου του, το λογικό, ελεύθερο, νοερό, θελητικό κ.τ.ό. Έτσι που ο άνθρωπος να μοιάζει με το δημιουργό του, να είναι ον συγγενικό με τον Πλάστη του. Να είναι δυνάμει ένας μικρός «θεός».

Ο άνθρωπος πλάστηκε την έκτη ημέρα της δημιουργίας, μετά τη δημιουργία των φυσικών κτισμάτων και αφού προηγήθηκαν όλες οι απαραίτητες συνθήκες, που θα έκαναν τη ζωή του στη γη άνετη και δυνατή. Ο Θεός έπλασε πρώτα το υλικό σώμα και μετά φύσηξε σ αυτό τή δική του πνοή, την ψυχή. Εκφράσεις ανθρωποπαθείς με τις οποίες τονίζεται το γεγονός ότι το υλικό στοιχείο είναι υπόστρωμα, προηγείται χρονικά τού πνευματικού (αυτό φυσικά δεν έχει σημασία αξιολογική), το οποίον αναπτύσσεται βραδύτερα. Έτσι στο μικρό παιδί κυρίαρχη θέση έχει η φυσική ζωή, ενώ η πνευματική αναπτύσσεται βαθμηδόν μεταγενέστερα, ανάλογα με το βαθμό της σωματικής του αναπτύξεως.

Φυσική ρίζα τού ανθρώπου είναι, όπως και για όλα τα άλλα κτίσματα, η δημιουργική θεία ενέργεια. Ο άνθρωπος είναι πλάσμα θελημένο από τον Θεό. Επομένως δεν είναι προϊόν (κατά το σώμα) εχθρικών δυνάμεων, όπως φλυαρούσε ο Γνωστικισμός και όλα τα άλλα, ιδεοκρατικά και μη, δυαρχικά συστήματα. Το υλικό της ψυχής περίβλημα δεν είναι εστία τού κακού, ιδέα που αποτελεί ύβρη ενάντια στη χρηστότητα και την αγαθωσύνη τού Δημιουργού.

Δεν είναι κέντρο της αμαρτίας, άσχετα αν μετά την πτώση του στην αμαρτία βαρύνεται με πολλές επιθυμίες νοσηρές, γίνεται δούλο στα πάθη και κρατεί το πνεύμα δέσμιο στην πυκνότητα και τις πολλές εκτροχιασμένες ορέξεις του. Τό σώμα είναι από τη φύση του καλό, γιατί προέρχεται από την αγαθή βούληση τού Θεού, στην οποία καμιά θέση δεν έχει η κακία. Ως ποίημα δε τού Θεού είναι, μαζί με την ψυχή, επιδεκτικό αγιασμού και σωτηρίας. Δέχεται μέσα του σώμα και αίμα Χριστού, καθίσταται ναός τού αγίου Πνεύματος και μέλλει ν αναστηθεί εκ των νεκρών αφθαρτοποιημένο και ένδοξο.

Ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο, άνδρα και γυναίκα. Έπλασε πρώτα τον Αδάμ και κατόπιν από την πλευρά του εμόρφωσε την Εύα. Και εδώ έχουμε έκφραση ανθρωποπαθή, με την οποία τονίζεται η στενή σχέση των δύο φύλων, τα οποία είναι αμοιβαίως συμπληρωματικά, και στο δεσμό των οποίων πληρούται η πραγματική ιδέα τού ανθρώπου. Ο αληθινός άνθρωπος υπάρχει στο σύνδεσμο και την ενότητα ανδρός και γυναικός. Ετοποθέτησε δε ο Θεός το πρώτο ανθρώπινο ζεύγος στον επίγειο Παράδεισο (την Εδέμ), να τον φυλάσσει και να τον καλλιεργεί, ευλογήσας το φυσικό τους δεσμό, ώστε να πολλαπλασιάζονται και να πληθύνονται και να κυριεύσουν τη γή. Η κατάκτηση και η κυριαρχικότητα αυτή επί της γης αποτελούν στοιχείο ουσιαστικό της θείας εικόνας στον άνθρωπο. Όπως ο Θεός άρχει επί πάντων, ως απόλυτος εξουσιαστής της φύσεως, έτσι και η εικόνα του, με το αρχικό και ηγεμονικό τού νου της, άρχει –ως ένα βέβαια βαθμό– πάνω στην κτίση, της οποίας αποτελεί το συνεκτικό κέντρο. Άλλο βέβαια το ζήτημα αν ο άνθρωπος από πραγματικός εξουσιαστής της φύσεως και οικονόμος της πλάσεως τού Θεού, γίνεται, με τον παραλογισμό και την ανευθυνότητά του, αυθαίρετος δυνάστης και βίαιος καταχραστής τού έργου τού Θεού!

Ο άνθρωπος, ως εικόνα Θεού, είναι λογικός και ελεύθερος. Στο στοιχείο αυτό περικλείεται όλη η δυναμική της φύσεώς του. Όμως, αν και φερόμενος αυτόματα προς το αείζωο αρχέτυπό του, έπρεπε και ο ίδιος να θέλει ενσυνείδητα τη σχέση αυτή. Το τέλος της δυναμικής αυτής σχέσεως ήταν η καταξίωση της θείας εικόνας, η ολοκλήρωση τού πνευματικού συνδέσμου σαν «ομοίωση» με τον Θεό. Ο άνθρωπος θα γινόταν και έργω «θεός», κατάσταση που είχε δυνάμει μέσα του ως εικόνα Θεού. Ο μόνος δρόμος που θα οδηγούσε στο τέλος αυτό ήταν η ηθική δοκιμασία. Ο Θεός έδωσε εντολή στον πρωτόπλαστο, η φύλαξη της οποίας θα τον βοηθούσε να έλθει σε επίγνωση της ηθικής του φύσεως, να διαπτύξει σε προσωπική βάση τις ηθικοπνευματικές δυνάμεις του και να αγαπήσει ενσυνείδητα τον Θεό. Η εντολή, παρμένη από τη φύση που περιέβαλλε τον Αδάμ, ήταν η απαγόρευση βρώσεως εκ τού καρπού τού Δένδρου γνώσεως τού καλού και τού κακού. Ο άνθρωπος όμως που ήταν απονήρευτος και άκακος, δεν άντεξε την εντολή τού Θεού. Μπλέχτηκε στη σκοτεινή μηχανή τού εχθρού. Με πρόσχημα την ισοθεία (κάτι με το οποίο και ο ίδιος είχε πέσει από το αγγελικό του αξίωμα) κατώρθωσε ο διάβολος να παραποδίσει τον άνθρωπο και να τον αποκόψει από τον Πλάστη του. Η πτώση τού

ανθρώπου, καρπός της αλόγιστης παρακοής του, υπήρξε μεγάλη και οδυνηρή και είχε συνέπειες τρομακτικές. Η εικόνα τού Θεού αμαυρώθηκε στην ψυχή τού παραβάτη. Έσβησαν οι θεοειδείς χαρακτήρες της. Παράλληλα σκοτίστηκαν οι λογικές και ηθικές της δυνάμεις. Ο νους καλύφθηκε από τα πυκνά σύννεφα της αγνωσίας, εγκατέλειψε την πνευματική του εστία στην οποίαν ελαμπρύνετο προ της παρακοής, και βουτηγμένος στην πλάνη στράφηκε στη λατρεία των άψυχων ειδώλων και των στοιχείων της φύσεως. Ταυτόχρονα και οι λοιπές δυνάμεις της ψυχής του, η βούληση, το αίσθημα και η επιθυμία, ακολουθώντας τη γενική εξαχρείωση της φύσεως, διεστράφησαν και αυτές, αποκολλήθηκαν από την αγάπη τού Θεού και προσκολλήθηκαν σε άλλες ξένες και αλλότριες δυνάμεις, όσες πλούσια έσπειρε σ αυτές το πνεύμα της αποστασίας και της πλάνης. Επί πλέον το ειδικό βάρος για την πεσμένη φύση ήταν ο θάνατος. Η φθορά της φύσεως ήταν η θλιβερή ακολουθία της αδαμικής παραβάσεως. Ενώ ο άνθρωπος δεν θα πέθαινε αν δεν αμάρτανε –γιατί ο Θεός είναι πηγή ζωής και όχι εστία θανάτου– με την ανυπακοή και την πτώση τού Αδάμ ο θάνατος εισχώρησε στην εκτροχιασμένη φύση, σύμφωνα άλλωστε με την προειδοποίηση που έδωσε ο Θεός στον πρωτόπλαστο. Με το θάνατο τού Αδάμ κατέστησαν θνητοί και όλοι οι άλλοι άνθρωποι.

Η αμαρτία τού Αδάμ είναι κατ' ουσίαν παρακοή, αθέτηση της εντολής τού Θεού, αποστασία. Πράγμα βέβαια δύσκολο να κατανοηθεί, δεδομένου ότι η φύση τού ανθρώπου πλάστηκε αγνή και αγαθή. Αν δε σκεφθούμε ότι βασικό ελατήριο της παρακοής είναι η υπερηφάνεια και ο νοσηρός εγωϊσμός, τότε ευλόγως διερωτάται κανείς: πώς βρέθηκε ένας τόσο μεγάλος εγωϊσμός, μια τόσο νοσηρή φιλαυτία σ ένα πλάσμα που ήταν από τη φύση του αγαθό και άσχετο προς τις κορυφαίες αυτές πνευματικές διαστροφές; Να υποθέσουμε ότι η πρωτόπλαστη φύση ακολούθησε μια βαθμιαία απομάκρυνση από τον Θεό, η δε διήγηση της πτώσεως σήμαινε την οξυκορύφωση της πορείας αυτής στο μοιραίο κήπο της Εδέμ; Είμαστε πραγματικά μπροστά σ ένα μεγάλο μυστήριο. Παράλληλα η λύση που συνήθως δίνεται –και είναι φυσικά σωστή– ότι ο Αδάμ ελεύθερα παρεξέκλινε από το αγαθό κάνοντας κακή χρήση της ελευθερίας του, δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα. Και το ερώτημα ανακύπτει: πώς μια ελευθερία λογική, η οποία δεν απορρέει από μολυσμένο έδαφος ψυχής ούτε υφίσταται την επήρεια εσωτερικών πειρασμών και ταλαντεύσεων, όπως συμβαίνει στη μεταπτωτική φύση, άγεται ξαφνικά σε απομάκρυνση από το θέλημα τού Θεού που είναι το οντικό της θεμέλιο, και περιπίπτει σε μια τόσο μεγάλη απόνοια και αχαριστία προς τον Πλάστη της; Αλήθεια, πώς;

Εν τούτοις, τη βαρύτητα τού προβλήματος μετριάζει αισθητώς το γεγονός ότι πρωταγωνιστής τού δράματος της Εδέμ δεν ήταν μονάχα ο άνθρωπος, αλλά –και κυρίως– ο διάβολος, ο όφιος ο αρχαίος, ο οποίος κατάφερε να σκοτώσει πνευματικά τον πρώτον άνθρωπο, γι αυτό και ονομάζεται ανθρωποκτόνος. Ο Αδάμ δεν συνέλαβε ούτε επώασεν ενδομύχως στην ψυχή την παρακοή, αλλά τη δέχτηκε έξωθεν από τον αρχέκακο, τον πρωτομάστορα και εφευρέτη της αποστασίας διάβολο, ο οποίος, φθονώντας την υψηλή τού ανθρώπου περιωπή και την ευτυχία που είχε κοντά στο δημιουργό του –αυτά τα είχε και ο ίδιος και τα απώλεσε– μίσησε το θεόμορφο πλάσμα και βάλθηκε να το καταστρέψει, επιστρατεύοντας τη σατανική πονηρία του και βρίσκοντας στήριγμα στην αθωότητα και το απονήρευτο

των πρωτοπλάστων. Ο Αδάμ παρασύρθηκε στην πτώση, γι αυτό και ήταν δεκτικός μετάνοιας και σωτηρίας, σε αντίθεση με τον Εωσφόρο, ο οποίος, εφευρίσκοντας εσωτερικά την αποστασία, αποπετρώθηκε στην αμαρτία, μη έχοντας καμιά δυνατότητα μεταγνώσεως και σωτηρίας.

Η αμαρτία τού Αδάμ μεταδίδεται ως κληρονομικό αμάρτημα στους απογόνους του διά της φυσικής γεννήσεως. Κάθε άνθρωπος που γεννιέται στον κόσμο φέρει μέσα του σαν κληρονομιά το αμάρτημα εκείνου. Η κληρονομική αυτή μετάδοση στηρίζεται στην ενότητα της ανθρωπίνης φύσεως. Όπως η ποιότητα των καρπών ενός Δέντρου προσδιορίζεται από τη φυσική ποιότητα της ρίζας του, σε περίπτωση δε που η ρίζα είναι φθαρμένη τότε και οι καρποί της θα είναι ομοίως φθαρμένοι, έτσι, μια και φθάρθηκε η ρίζα τού γένους των ανθρώπων με την αρχαία παρακοή, όλοι οι άνθρωποι που κατάγονται από αυτήν φέρουν στη φύση τους την φθοράν εκείνης. Κατά δύο δε τρόπους μπορούμε να εκλάβουμε το προπατορικό αμάρτημα: είτε σαν καταλογισμό της προσωπικής ενοχής τού Αδάμ σε όλους ανεξαιρέτα τους απογόνους του. Το πρόβλημα εδώ είναι πώς ο δίκαιος Θεός καταλογίζει ενοχή σε όντα τα οποία προσωπικά δεν συμμετείχαν στην αμαρτία τού προπάτορα, πράγμα που αποτελεί τη βάση κάθε ενοχής. Η αντίθετη θεωρία, ότι όλοι οι άνθρωποι συλλογικά, ως ενεχόμενοι στη φύση τού Αδάμ, αμάρτησαν μαζί του στην Εδέμ, δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα. Κανένας άνθρωπος δεν διασώζει στη συνείδησή του την αίσθηση ότι αμάρτησε με τον προπάτορα στην Εδέμ. Είτε πάλι σαν ατμόσφαιρα αμαρτητική που διαμορφώθηκε από την πρώτη αμαρτίαν εκείνη μέσα στην οποία γεννιέται κάθε άνθρωπος, ως πνευματικό κλίμα μολυσμένο που σκεπάζει αποπνικτικά όλο το γένος (κάτι ανάλογο σαν τη θερμοκρασιακή αναστροφή –το νέφος– σήμερα). Στο συνδυασμό των δύο αυτών θεωριών πρέπει να βρούμε την αλήθεια. Η δεύτερη βέβαια θεωρία είναι συμφωνότερη με την ορθόδοξη δογματική παράδοση που βλέπει γενικά την αμαρτία σαν φθορά της φύσεως, τη δε αφθαρσία ως τον ειδικό καρπό της σωτηρίας. Τη φθορά αυτή της φύσεως αφάνισεν ο Κύριος διά τού λυτρωτικού έργου του. Για τους ανθρώπους αυτό πραγματοποιείται στην Εκκλησία διά τού βαπτίσματος.

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

«Και εις ένα Κύριον Ιησούν Χριστον, τον Υιόν τού Θεού τον μονογενή, τον εκ τού Πατρός γεννηθέντα προ πάντων των αιώνων. Φώς εκ φωτός, Θεόν αληθινόν εκ Θεού αληθινού γεννηθέντα, ου ποιηθέντα, ομοούσιον τώ Πατρί, δι ου τα πάντα εγένετο».

Από το άρθρο αυτό μέχρι και το έβδομο τού Συμβόλου της Πίστεως εκτίθεται στα βασικά της σημεία η πίστη της Εκκλησίας στο Πρόσωπο και το έργο τού Ιησού Χριστού. Παρέχεται στις γενικές της γραμμές η Χριστολογία, που αναμφισβήτητα είναι το σπουδαιότερο κεφάλαιο της Ορθόδοξης Δογματικής. Και τούτο γιατί ο

Χριστός, ο άπειρος Λόγος τού Πατρός ενωμένος με τη φύση τού πλάσματος του, δεν είναι μονάχα το όργανο διά τού οποίου ο Θεός εδημιούργησε τον κόσμο, αλλά και ο εισηγητής της απολυτρώσεως τού πεπτωκότος στην αμαρτίαν ανθρώπου. Ας δούμε κάπως λεπτομερέστερα τα πράγματα.

Η πτώση τού ανθρώπου είχεν επιφέρει –όπως ήδη υπεδηλώσαμε– καθολικήν αχρείωση της φύσεως. Ο άνθρωπος αποκομμένος από τις φυσικές οντολογικές ρίζες του, κουβαλούσε μέσα του τη νέκρωση, τον πνευματικό θάνατο. Έχασε τη χάρη τού Πλάστη του, η οποία κρατούσε και ομόρφαινε τη ζωή του. Είχε καταντήσει άσκοπος στην πλάση, ένα υπαρξιακό μηδενικό χωρίς νόημα και σκοπό. Η αμαρτία, σαν μια τεράστια φωτιά έζωνε στις καυτές φλόγες της το γένος, κατατρώγοντας ανελέητα τις φθαρμένες σάρκες του. Με την πάροδο τού χρόνου, η ελεεινότητα της αμαρτίας προσελάμβανε διαστάσεις εκρηκτικές. Ο άνθρωπος στέναζε κάτω από την πίεση της πικρής κακοδαιμονίας του. Τα αγριεμένα πάθη και η κακότητα της ξεπεσμένης φύσεως όργωναν ανεμπόδιστα και μετέτρεπαν σε καυτή κόλαση τη ζωή του. Μοιάζοντας με καράβι που είχε χάσει τον προσανατολισμό του, κλυδωνιζόταν στην αφρισμένη θάλασσα τού βίου. Έπαυσε να ελπίζει στη σωτηρία του με βάση τις ενδογενείς δυνάμεις της φύσεως και της ιστορίας του. Ήταν «πεπραμένος» (πουλημένος) στην αμαρτία. Μη έχοντας δε κανένα άλλο στήριγμα, η πονεμένη ψυχή του αναζητούσε το θαύμα· στρεφόταν στον ουρανό, ζητώντας από εκεί οίκτο και συμπάθεια. Ζητούσε από τον Θεό, τον οποίο τόσο αλόγιστα εγκατέλειψε, λύση τού θλιβερού δράματος της υπάρξεώς του.

Ο Θεός φυσικά δεν άφησε το πλάσμα του έρημο στην τραγικότητα της ζωής του. Δεν επιμέτρησε τη δικαιοσύνη του στη βάση τού αδικήματος τού πλάσματος. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε την εξαφάνιση τού τελευταίου. Απαντώντας με συμπόνια στην απόνοια της ξεπεσμένης φύσεως, εφρόντισε να διατηρεί, όσο ήταν δυνατό, αναμμένα τα ζώπυρα της φθαρμένης συνειδήσεως τού παραβάτη, καλλιεργώντας μέσα της την ιδέα της αληθινής μονοθείας και παρέχοντας το νόμο του σαν ρυθμιστή της ζωής τού λαού του, τον οποίον όρισε σαν θεματοφύλακα τού πνεύματος της αληθινής θρησκείας, σ ένα περιβάλλον ειδωλολατρικό που μαστιζόταν από την ηθική σήψη και την αγνωσία της πλάνης. Το Πνεύμα τού Θεού, αν και ελλιπώς, δούλευε στην παλαιά εποχή, ετοιμάζοντας με το Νόμο και το προφητικό κήρυγμα τις καρδιές των ανθρώπων για να δεχτούν την άνω βοήθεια, όταν θα έφθανε ο κατάλληλος προς τούτο καιρός. Παράλληλα και ο σπερματικός λόγος δούλευε στις ψυχές των εθνικών, φωτίζοντας αμυδρά τη διάνοια τού ειδωλολατρικού κόσμου για την αποδοχή τού σωστικού μηνύματος της θείας αποκαλύψεως.

Όλο αυτό το προπαρασκευαστικό έργο της πρόνοιας τού Θεού κατέληγε στο «πλήρωμα τού χρόνου», δηλαδή τον κατάλληλο καιρό που υπήρχε στο απειρόσοφο σχέδιο της θείας βουλής για τη σωτηρία των ανθρώπων. Ο χρόνος δε αυτός έφθασε, όταν το ραχ romana εδέσποζε επί τού τότε κόσμου με αυτοκράτορα τον Οκταβιανό Αύγουστο, και την Παλαιστίνη υποτελή στην εξουσία του. Περιττό να σημειώσουμε, ότι η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία με τη συμπαγή πειθαρχία και την τάξη της, με το ενοποιητικό έργο της και τη διευκόλυνση της πληθυσμιακής και πνευματικής επικοινωνίας των λαών και με επίκεντρο τη συγκρητιστική ανάλυση

θηρσκειολογικών και άλλων πολιτιστικών ρευμάτων της εποχής, εμόρφωσε την έτοιμη εκείνη πνευματική κοίτη στην οποία έμελλαν να ρεύσουν κρυστάλλινα τα νάματα της νέας χριστιανικής πίστεως.

Ο Λόγος τού Θεού έγινε άνθρωπος, όταν το αίτημα της λυτρώσεως κατέστη καθολικό στις συνειδήσεις των ανθρώπων, τροφοδοτούμενο από την γενική κατάπτωση των ηθών τού ελληνορωμαϊκού κόσμου, τις αιματοχυσίες και τους αδελφικούς σπαραγμούς και την αβεβαιότητα γενικά της ζωής σ ένα κόσμο παραδομένο στην ηθική διαφθορά, τη θηριωδία και τον πνευματικό θάνατο!

Ο Ιησούς Χριστός γεννήθηκε στην Ιουδαία. Φάνηκε επί της γης και συναναστράφηκε με τους ανθρώπους. Ήταν ο άνθρωπος, όπως τον θέλησε ο Δημιουργός. Επλησίασε τον άνθρωπον αυτός, μια και εκείνος ξεμάκρυνεν από τον Θεό και έπαυσε να είχε τη δυνατότητα να γυρίσει και πάλι κοντά του. Πήρε στα χέρια του τη χαμένη υπόθεση τού Αδάμ και συνέχισε το έργο του εκεί που εκείνος το διέκοψε. Πήρε τη χαλασμένη φύση τού προπάτορα και τη διόρθωσε. Της αφαίρεσε τα δηλητήρια και τις βρωμιές της παρακοής. Την οδήγησε στην παλαιά της εύκλεια, ελάμπρυνε τους θεοειδείς χαρακτήρες της και αποκατέστησε τη θεία εικόνα στην πρωτογενή της ευγένεια.

Οδήγησε τον άνθρωπο στον αληθινό προορισμό του, στη θέωση της φύσεώς του. Έγινε άνθρωπος, για να κάνει τον άνθρωπο θεό. Ο Χριστός έδειξε ποιός είναι ο αληθινός άνθρωπος, το πλάσμα το θεοειδές και θεόμορφο, όπως το θέλησε ο Πλάστης του. Παράλληλα, με το σωτήριο έργο του έκανε τον άνθρωπο και πάλι παιδί τού Θεού αγαπητό. Πλήρωσε αυτός το χρέος τού παραβάτη, εξόφλησε τη συναλλαγματική τού θανάτου που έσυρεν η Εύα εις βάρος των ανθρώπων στον κήπο της παρακοής. Εξιλέωσε τον Πατέρα για την παράβαση ολοκλήρου τού γένους. Με το πανάσπιλο αίμα του έπλυσε τον κόσμο από το αίσχος της αποστασίας, άνοιξε τον ουρανό για να μπει μέσα σ αυτόν το πλάσμα το εξαγορασμένο από τη φθορά και το θάνατο, το λυτρωμένο από τη δυναστεία τού εχθρού. Ως μεσίτης Θεού και ανθρώπων «ήνωσε τα το πριν διεστώτα», εκάλυψε την άβυσσο που διεχώριζε Θεό και άνθρωπο και γκρέμισε το μεσότοιχο της έχθρας που χώριζε τον Πλάστην από τα πλάσματά του.

Ο Χριστός υπήρξεν ον περίεργο και αλλόκοτο. Εξωτερικά μεν φαινόταν σαν ένας των πολλών ανθρώπων. Το πράγμα όμως δεν ήταν έτσι. Το φαινόμενον απατούσε. Γιατί εσωτερικά ήταν και κάτι άλλο. Ήταν και Θεός. Ο Χριστός δεν είχε μέσα του απλώς τη θεία δύναμη όπως την είχαν και οι άλλοι θεοφόροι άνθρωποι, αλλ' είχε τη θεότητα και την υπόσταση τού Λόγου βαθιά ενωμένες με την ανθρωπότητά του. Ήταν ένσαρκος Θεός και όχι θεοφόρος άνθρωπος. Ήταν Θεάνθρωπος! Το μυστήριο τού Χριστού είναι φοβερά συντριπτικό για την αντοχή της φυσικής τού ανθρώπου διάνοιας. Αλήθεια, πώς είναι δυνατόν σε ένα εγώ, ενιαίο και αδιάσπαστο, να υπάρχουν συγχρόνως δύο πλήρεις και τέλειες φύσεις, χωρίς η ενότητα τού προσώπου να βλάπτει τη διπλότητα των φύσεων, και τανάπαλιν, η διπλότητα των φύσεων να μην καταστρέφει την ενότητα τού προσώπου; Το μυστήριο τού Χριστού είναι το κατ'εξοχήν μυστήριο, ανάλογο με εκείνο της αγίας Τριάδος, όπου –κατ'αντίστροφο λόγο– η τριαδικότητα των υποστάσεων δεν καταλύει την ενότητα της θείας φύσεως. Μυστήριο, μπροστά στην απειρία τού οποίου καταθέτει τα όπλα ο

φυσικός λόγος και κάθε κτιστή καταληπτική δυνατότητα. Δεν είναι, λοιπόν, παράδοξον ότι γύρω από το αινιγματικό Πρόσωπο τού Κυρίου δόθηκαν από την αρχή τόσοι αγώνες, διεξήχθησαν τόσες συζητήσεις και έγιναν τόσες έριδες, με σκοπό να διαφωτίσουν έστω και μια περιοχή τού πυκνού μυστηρίου, το οποίον ασφυκτικά το περιβάλλει. Κατά την προφητική ρήση τού Συμεών, ο Χριστός «κείται εις πτώσιν και ανάστασιν πολλών». Έτσι το μυαλό των αιρετικών, που προσπαθούν με τις φυσικές τους δυνάμεις να κατανοήσουν το ανερμήνευτο και ακατανόητο, κατακαίει η φωτιά τού Θεού, στερώντας τους τη δυνατότητα της σωτηρίας· ενώ την ευσεβή διάνοια των πιστών που με απλότητα φέρεται στα φτερά της πίστεως, πυρπολεί το μακάριο φώς τού Χριστού και την οδηγεί σε ησυχία και ανάπαυση στην άυλη δόξα της αγίας Τριάδος. Τό μυστήριο τού Χριστού είναι πραγματικά ζωοποιόν.

Όποιος το προσεγγίζει με αφελότητα καρδιάς, παρά τη φυσική αδυναμία της διάνοιας να ψαύσει το απερινόητο βάθος του, όποιος το ατενίζει με νου χριστοποιημένο και θεόμορφο, δέχεται τη μαρμαρυγή της χάριτος τού Θεού, αναπαύεται στην αλήθεια τού Κυρίου που αναμοχλεύει και λαμπρύνει την ύπαρξη, τη λυτρώνει από τη σύμφυτη αδυναμία της και την οδηγεί στις ολόφωτες αυλές τού ουρανού! Αντίθετα· στο στείρο και άγονο νου, στην ανθρώπινη διάνοια που δεν λειτουργεί στη φωτεινή διάσταση της χάριτος, και στον υπερφίαλο λόγο που έχει την αξίωση να κρίνει τα πάντα κάτω από το φακό των περιορισμένων δυνατοτήτων του, δεν κατοικεί το ζωογόνο πνεύμα τού Χριστού, η λυτρωτική θεία αλήθεια που ανυψώνει τα ταπεινά πνεύματα στην ολόφωτη χώρα της θείας βασιλείας.

«Και εις ένα Κύριον Ιησούν Χριστόν».

Ο σύνδεσμος και εξυπακούει το ρήμα «πιστεύω». Δηλαδή, πιστεύω και εις ένα Κύριον... Η σύνταξη κατά παράταξη σημαίνει, ότι η πίστη στον Ιησούν Χριστόν είναι ισοδύναμη προς την προεκτεθείσα πίστη στον ένα Θεό Πατέρα. Ομολογείται επί ίσοις όροις.

Βασικό σημείο της πίστεώς μας είναι ότι ο Ιησούς Χριστός είναι ένας. Δεν υπάρχουν πολλοί παράλληλοι Χριστοί, μεσσίες τού κόσμου και λυτρωτές. Αυτό θα κατέλυε τη μοναδικότητά του· θ' αποτελούσε αναίρεση τού λυτρωτικού έργου του. «Εις Κύριος... Ιησούς Χριστός», λέγει η Γραφή. Ένας ο μεσίτης μεταξύ Θεού και ανθρώπων, μία και «εφ' άπαξ» η ιλαστήρια θυσία του, μία η Εκκλησία του (μία η πίστη και το βάπτισμά της) και μία η αιώνια θεία βασιλεία του. Η πολλότητα, σημαίνουσα διαίρεση και κατατομή και προερχόμενη από τη διασπαστική ενέργεια των δυνάμεων της αμαρτίας, καταστρέφει το ενοποιητικό έργο της σωτηρίας. Οι πολλοί Χριστοί φαλκιδεύουν το έργο τού Ενός, καταργώντας το σχέδιο της θείας περί τον άνθρωπον οικονομίας, που επικεντρώνεται στον ένα Υιόν και Λόγον τού Θεού, στον οποίον ο Πατήρ αναθέτει την εκπλήρωση της απ αιώνος λυτρωτικής θείας του βουλής. Το Ευαγγέλιο και η Εκκλησία με σφοδρότητα αντέκρουσαν την παρουσία πολλών μεσσιών και Χριστών και στηλιτεύουν το λαοπλάνο έργο των ψευδοπροφητών, των οποίων κύριος στόχος υπήρξε πάντοτε η κατατομή της ποιμνης τού Χριστού και η καταστροφή της χριστιανικής γαλήνης και αγάπης, που είναι τα κύρια συστατικά στοιχεία ζωής της μίας, αγίας, καθολικής και αποστολικής Εκκλησίας.

Ο ένας Χριστός είναι παράλληλα και Κύριος. Ενότητα και κυριότητα συμβαδίζουν. Όπως ο ένας Θεός Πατήρ είναι και Παντοκράτωρ, στο ίδιο μέτρο και ο Υιός, ντυμένος την ανθρώπινη μορφή, είναι Κύριος και Παντοκράτωρ. Με την παράσταση δε αυτή ζωγραφίζεται στον κεντρικό τρούλο των ορθοδόξων ναών. Ο Χριστός είναι Κύριος τού ουρανού και της γης. Τίποτε δεν υπάρχει που να μην προέρχεται από το ζωοποιό και παντοδύναμο λόγο του. Μέσω αυτού ο Θεός έπλασε τα όντα και στο Πρόσωπο του μονάχα λαμβάνει νόημα η ύπαρξη τού κόσμου. Όλα προέρχονται απ αυτόν και συγκλίνουν προς αυτόν. Είναι ο Κύριος των ανθρώπων και των πνευμάτων, ο άρχων των αγγέλων και ο τιμωρός των δαιμονικών δυνάμεων τού σκότους. Είναι ο Κύριος της Εκκλησίας, την οποίαν εξαγόρασε από το δεσμό της κατάρας με το πανάγιο αίμα του. Είναι ο άρχων της ζωής όλων των ανθρώπων και ιδιαίτερα των πιστών. Και όχι μόνον Κύριος της ζωής, αλλά και Κύριος τού θανάτου. Είναι το κέντρο της μακαριότητας των όντων. Έξω από αυτόν υπάρχει άλλη κυριότητα, η βασιλεία της φθοράς και τού θανάτου, η καταδυνάστευση της αμαρτίας. Κάτω από την κυριότητα αυτή τα όντα χάνουν την αληθινή τους ταυτότητα, μεταχωρούν στην ανυπαρξία, δηλαδή στη ζωή χωρίς ζωή, στη ζωή που είναι μολιασμένη στο θάνατο, και στο θάνατο που απλώνεται και δυναστεύει τη ζωή.

Το όνομα τού Λυτρωτή είναι Ιησούς, όνομα πολύ συνηθισμένο στις τότε ιουδαϊκές οικογένειες. Το Χριστός, είναι επώνυμο, που εκφράζει ιδιότητα· αυτόν που έχει χρισθεί, τον κεχρισμένο. Η χρίση με έλαιο στην παλαιά εποχή ήταν η επίσημη καθιέρωση προσώπων σε ένα υψηλό λειτούργημα, όπως αρχιερέων και βασιλέων. Με τη χρίση αυτή οι χρισμένοι (αρχιερείς) έμπαιναν επίσημα στη διακονία τού Θεού, καθιερώνοντο στο υπούργημά τους ως υπηρέτες τού Υψίστου. Μιά τέτοια χρίση έπρεπε να έχει και ο ενανθρωπήσας Λόγος τού Θεού, ο παίς Κυρίου και ο λυτρωτής τού κόσμου. Έπρεπε και αυτός να χριστεί επίσημα, να καθιερωθεί στο διακονικό του αξίωμα. Η χρίση αυτή έγινε πραγματικά, όχι βέβαια με αγιασμένο έλαιο, αλλά με τη δύναμη τού παναγίου Πνεύματος. Έτσι το έργο της σωτηρίας που συλλαμβάνει προ των αιώνων ο Πατήρ και πραγματοποιεί εν χρόνω ο Υιός, το καθιερώνει με την τελειωτική του ενέργεια το Πνεύμα το άγιο. Φυσικά η χρίση τού Πνεύματος δεν προσθέτει τίποτε το οποίον απουσίαζε από τον Χριστο, γιατί αυτός, ως Θεάνθρωπος, είναι ανεπιδεής και τέλειος. Ο Χριστός χρίεται κατά την ανθρωπότητα, η οποία άλλωστε ήταν δημιούργημα τού παναγίου Πνεύματος, και όχι κατά τη θεότητα. Χρίεται ως Θεάνθρωπος, για να δηλωθεί, ότι η αποστολή του είναι θελημένη από τον Πατέρα και σ αυτήν ευδοκεί το Πνεύμα τού Θεού. Επαναλαμβάνουμε· σε κάθε ενέργεια της θεότητας συμμετέχουν από κοινού όλα τα Πρόσωπα της αγίας Τριάδος. Έτσι η σάρκωση δεν ήταν έργο μονάχα τού ενανθρωπήσαντος Λόγου, αλλά σ αυτό συμμετέχουν, κατά διάφορη τάξη, και τα δύο άλλα Πρόσωπα της Τριαδικής θεότητας. Ο Πατήρ συλλαμβάνει το έργο της ενανθρωπήσεως, ο Υιός το εκτελεί και το Πνεύμα το άγιο το καθιερώνει και το τελειοποιεί. Έργο, δηλαδή, σφαιρικά πλήρες και τέλειο, θελημένο και σφραγισμένο από ολόκληρη την αγία Τριάδα.

«Τον Υιό του Θεού τον μονογενή»

Ο Ιησούς Χριστός είναι ο μονογενής Υιός τού Θεού. Είναι ο ένας και μόνος Υιός τού Πατρός. Δεν υπάρχουν δίπλα του άλλοι Υιοί ομοούσιοι και ισότιμοι με αυτόν. Η μοναδικότητα αυτή μας προσανατολίζει προς τη φύση της υιότητας τού Λόγου. Η γέννησή του είναι θεοπρεπής προέλευση εκ της ουσίας τού Πατρός, τον τρόπο της οποίας μονάχα ο Θεός γνωρίζει. Είναι το απόκρυφο μυστήριο τού Θεού. Φυσικά ο όρος «γέννηση» δεν είναι άγνωστος στις φυσικές εμπειρίες μας. Και ο άνθρωπος γεννά, έχει υιούς, είναι πατέρας. Καμιά όμως σχέση δεν μπορεί να έχει η φυσική γέννηση των ανθρώπων με την απερινόητη γέννηση τού Υιού τού Θεού. Η ανθρώπινη γέννηση είναι ενήδονη και εμπαθής. Είναι καρπός της γαμικής συνάφειας ανδρός και γυναικός. Το γεννηθέν υπάρχει ως ίδιο ον ανεξάρτητο από τη φύση τού γεννήτορα. Δεν είναι ομοούσιο με τον πατέρα του, αν και φέρει τη φύση αυτού που το γέννησε. Άλλος είναι ο πατέρας ως ουσία και άλλος ο υιός. Οι σχέσεις αυτές τις οποίες σοφά όρισε ο Θεός για την οικονομία της φύσεως, καμιά αναλογία δεν μπορούν να έχουν στις μεταφυσικές σχέσεις των προσώπων της Τριάδος. Ο Υιός γεννάται από τον Πατέρα απαθώς. Δεν προέρχεται κατά διαίρεση και αποκοπή. Δεν είναι μέρος της ουσίας τού Πατρός. Φέρει την ίδια ουσία με τον Πατέρα, είναι «ομοούσιος τω Πατρί». Για το λόγο αυτό η ουσία τού Υιού δεν είναι άλλη ή μικρότερη της ουσίας τού Πατρός. Ο,τι είναι ο Πατήρ, το ίδιο απaráλλακτα είναι και ο Υιός. Ούτε πάλιν ο Υιός, επειδή γεννάται, είναι κατώτερος τού Πατρός. Τέτοιες διακρίσεις κοινές στις φυσικές σχέσεις των ανθρώπων, είναι άγνωστες στις σχέσεις της αγίας Τριάδος. Τη γέννηση τού Υιού τού Θεού που υπερβαίνει κάθε νοητική μας κατάληψη, την τιμούμε εν μυστηρίω στά άδυτα της πιστεύουσας καρδιάς μας.

«Τον εκ τού Πατρός γεννηθέντα προ πάντων των αιώνων».

Πρόταση επεξηγηματική της γεννήσεως τού Υιού. Στην πρόταση αυτή η Σύνοδος τονίζει δύο τινά: το υποστατικόν ιδίωμα τού Υιού και την αιδιότητα της γεννήσεώς του. Και σε προηγούμενο σημείο της εργασίας μας κάναμε λόγο για το ζήτημα αυτό. Ετονίσσαμεν ότι ο Υιός δεν είναι άναρχος, επειδή έχει αρχήν, προέρχεται από τον Πατέρα. Δεν υπάρχει εν εαυτώ και καθ' εαυτόν: δεν είναι αυθύπαρκτος. Το είναι του λαμβάνει από τον Πατέρα, από τον οποίο δέχεται τη θεότητά του. Η γέννηση τού Λόγου καθορίζει το υποστατικό του ιδίωμα, το οποίον είναι ακοινωνητο και αμετάδοτο. Ενώ όλα τα άλλα (ουσίαν, βουλήν, θείες ενέργειες) τα έχει κοινά με τον Πατέρα και το Πνεύμα το άγιον, η γέννηση είναι αποκλειστικά δική του. Είναι αφοριστική της υποστάσεώς του. Δεν τη μοιράζεται με κανένα άλλο Πρόσωπο. Δεν σημαίνει δε η γέννηση διαφορότητα ουσίας, γιατί ο Υιός είναι φορέας της θεότητος σε ίσο μέτρο που είναι και ο Πατήρ.

Ούτε πάλιν είναι ψιλή, ονοματική διάκριση στη θεότητα, όνομα που κατ' ουσίαν δεν λέγει τίποτε, είναι κενό περιεχομένου. Η γέννηση είναι πραγματική υποστατική διάκριση, χωρίς αυτό να επιφέρει σύνθεση και κατατομή στην ουσία της θεότητος. Δηλώνει τον τρόπο υπάρξεως τού Υιού. Ότι δηλαδή ο Υιός υπάρχει, επειδή γεννάται από τον Πατέρα. Είναι διάκριση θεοπρεπής, ανεξιχνίαστη και ανερμήνευτη.

Η γέννηση τού Υιού είναι αΐδια. Αν και ο Υιός δεν είναι άναρχος κατά την εκ τού Πατρός προέλευση, είναι άναρχος κατά την άποψη της χρονικής αρχής. Η Σύνοδος

εδώ στοχεύει στην αναίρεση της κακοδοξίας τού Αρείου, ο οποίος, δεχόμενος τον Υιόν ως κτίσμα, απέρριπτε το άχρονο της υπάρξεώς του, λέγοντας ότι δεν υπήρχε πάντοτε και δεν υπήρχε προτού δημιουργηθεί από τον Πατέρα. Περισσότερα όμως περί αυτού στη συνέχεια της εκθέσεώς μας. Δεν έχει, λοιπόν, χρονική αρχή ο Υιός, είναι αΐδιος. Άλλωστε οι χρονικές κατηγορίες καμιά σχέση δεν μπορούν να έχουν προς το απειροτέλειον, τον Θεό. Είναι κατηγορίες που ισχύουν αποκλειστικά στο φυσικό κύκλο των κτισμάτων. Ο χρόνος άλλωστε δεν υπάρχει ουσιαστικά. Είναι πλάσμα της δικής μας φαντασίας, το οποίον επινοούμε για να σημαδέψουμε την κίνηση και την εξέλιξη των φυσικών κτισμάτων και φυσικά τού εαυτού μας. Στο μεταφυσικό όμως πεδίο υπάρξεως τού Θεού τέτοιες κατηγορίες είναι εντελώς περιττές και άχρηστες. Δεν υπάρχει το «πρότερον» και το «ύστερον» στις σχέσεις των τριαδικών προσώπων. Μιά τέτοια ιδέα και αντιφατική είναι και παράλογη. Διότι, πώς θα ήταν ο Θεός Πατήρ, αν δεν υπήρχε πάντοτε ο Υιός τού οποίου εκείνος να είναι Πατήρ; Το υποστατικό ιδίωμά του επομένως το οφείλει στη γέννηση τού Υιού. Είναι Πατήρ ενόσω γεννά τον Υιό. Χωρίς τη γέννηση θα κατέρρευε και το δικό του υποστατικό ιδίωμα. Θα έχανε την πατρότητά του και σε τελική ανάλυση θα καταστρεφόταν και η δική του έννοια. Τα Πρόσωπα της Τριαδικής θεότητας συνυπάρχουν αΐδιως στην άπειρη ουσία τού Θεού. «Άμα Πατήρ, άμα Υιός, άμα και Πνεύμα άγιον», χωρίς μεσότητες, αποστάσεις και χρονικά διαστήματα. Ένα ενιαίο όλον, συνεχές και αδιαχώριστο.

Την αϊδιότητα της γεννήσεως τού Υιού εκφράζει ο χρονικός προσδιορισμός «προ πάντων των αιώνων». Πριν από κάθε αρχή, χωρίς αφετηρία χρονική. Στο σημείο αυτό πρέπει να αποκλείσουμε τη θεωρία περί διπλής γεννήσεως τού Λόγου, την οποίαν edίδεξαν ωρισμένοι Απολογητές στην αρχαιότητα. Ότι δηλαδή ο Λόγος τού Θεού γεννάται σε δύο φάσεις από τον Πατέρα: μίαν ως ενδιάθετος Λόγος, υπάρχων εσωτερικώς στον Θεό, και μίαν ως προφορικός, προβαλλόμενος προς τα έξω από τον Πατέρα, διά να πραγματοποιήσει τη δημιουργία. Η θεωρία αυτή, θέτουσα σε αμφιβολία την αϊδιότητα της γεννήσεως τού Υιού τού Θεού, είναι πολύ επικίνδυνη, καταλήγουσα –ως και κατέληξε– στον Αρειανισμό. Γι' αυτό και δεν βρήκε ευρύτερη απήχηση στη συνείδηση της Εκκλησίας. Ότι φυσικά μέσω τού Υιού δημιουργήθηκαν τα όντα, είναι δίδαγμα πίστεως υγιές. Αυτό όμως καμιά σχέση δεν μπορεί να έχει με τη γέννηση τού Λόγου, η οποία είναι άσχετη με τη δημιουργική βουλή τού Θεού, αποτελούσα εσωτερική αναγκαιότητα στην ουσία τού Θεού.

Στο σημείον αυτό, πριν προβούμε στην εξέταση και της υπόλοιπης περί Χριστού διδασκαλίας τού παρόντος άρθρου, καλόν θα είναι να δούμε ποιά ήταν η αιρετική διδασκαλία τού Αρείου, η οποία έγινε αφορμή συγκλήσεως της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου.

Κατά τον Άρειο, μόνον ο Θεός Πατήρ είναι αγέννητος, άναρχος και αιώνιος, αίτιος και δημιουργός όλων των όντων που βρίσκονται έξω από αυτόν, τα οποία είναι κτίσματα δικά του στο χρόνο. Σ αυτά περιλαμβάνεται και ο Υιός. Στην αρχήν υπήρχε μονάχα ο Θεός: δεν υπήρχαν ακόμη ο Λόγος και η Σοφία του. Κατόπιν, θέλοντας να δημιουργήσει τα όντα, έπλασε κάποιον που ονόμασε Λόγον και Σοφίαν και Υιόν, ώστε μέσω αυτού να δημιουργήσει όλους εμάς. Δεν θα υπήρχε φυσικά ο Υιός, σε περίπτωση που ο Θεός δεν ήθελε να μας δημιουργήσει. Συνεπώς ο Θεός δεν ήταν πάντοτε Πατήρ, ούτε ο Υιός υπήρχεν από την αρχή, αλλά πλάστηκε και αυτός από το

μηδέν, κατά τον ίδιο τρόπο που πλάστηκαν και τα υπόλοιπα όντα. Ο Άρειος έλεγε: «Ην ποτέ (ο Υιός) ότε ουκ ήν και ουκ ήν πριν γένηται, αλλ' αρχήν τού κτίζεσθαι έσχε και αυτός». Ο Υιός πλάστηκε με το θέλημα και τη βουλή τού Θεού και διά τούτο είναι «κτίσμα και ποίημα», «κτίσμα όμως Θεού τέλειον».

Ο Υιός συνεπώς δεν είναι ίδιος με τον Πατέρα. Δεν είναι αληθινός «κατά φύσιν» Θεός, αλλ' έγινε Θεός μόνο «κατά μετοχήν χάριτος». Η φύση του δεν είναι η αυτή με την ουσία τού Πατρός, ούτε είναι φύσει αληθινός Λόγος τού Πατρός, αλλά είναι ένα των ποιημάτων και γενητών, καταχρηστικώς μόνον λεγόμενος Λόγος τού Θεού. Είναι δε ανόμοιος με την ουσία και την ιδιότητα αυτού που τον εγέννησε. Διά τούτο ο Υιός δεν είναι άτρεπτος όπως ο Πατήρ, αλλά τρεπτός, μένοντας στο αγαθό μόνο με τη δύναμη τού αυτεξουσίου του. Ο Θεός, προβλέποντας ότι ο Υιός έμελλε να γίνει καλός, τον προώρισε σ' αυτό, που κατόπιν, ως άνθρωπος, πέτυχε με τη δική του αρετή. Από την άλλη μεριά ο Υιός, ως κτίσμα πεπερασμένο και έγχρονο, δεν μπορεί να γνωρίσει τον άπειρο Θεό. Δεν γνωρίζει τον Πατέρα ακριβώς, ούτε τον βλέπει όπως είναι, αλλ' ούτε και τον κατανοεί. Διότι, πλασμένος στο χρόνο, αδυνατεί να γνωρίσει τον άπειρο και άναρχο. Τα ίδια έλεγε ο Άρειος και για το Πνεύμα το άγιον.

Επίκεντρο της διδασκαλίας ήταν –όπως βλέπουμε– η άρνηση της θεότητας τού Λόγου. Ο Άρειος δεν μπορούσε να δεχτεί δύο αγέννητα. Σ αυτό τον εμπόδιζαν οι φιλοσοφικές προκαταλήψεις του. Αγέννητος είναι μονάχα ο Θεός. Ο,τι άλλο υπάρχει έξω από αυτόν είναι ποίημα, κτίσμα δικό του στο χρόνο. Ούτε ο Υιός ούτε το Πνεύμα το άγιον εξαιρούνται από τον κανόνα αυτόν. Ο Λόγος, ως δημιουργημα, είναι από τη φύση του αλλοιωτός και τρεπτός. Δεν έχει σημασίαν αν είναι το τελειότερο των κτισμάτων. Σημασίαν έχει ότι είναι ξένος της ουσίας τού Πατρός, περιορισμένος και πεπερασμένος. Οι δοξασίες αυτές κατέσκαβαν τις βάσεις πάνω στις οποίες στηριζόταν το οικοδόμημα της πίστεως, εκθεμελίωσαν την Εκκλησία, και έκοβαν τις ρίζες τού Χριστιανισμού, ο οποίος ήταν ακλόνητα χτισμένος στην πέτρα της πίστεως στη θεότητα τού ιδρυτή του.

Η Α' Οικουμενική Σύνοδος αντιμετώπισε σθεναρά τον Αρειανισμό. Ας παρακολουθήσουμε τις δογματικές διατυπώσεις της.

«Φώς εκ φωτός».

Αντιμετωπίζοντας την κακοδοξία τού Αρείου περί ετερότητας ουσίας μεταξύ Πατρός και Υιού, η Σύνοδος χρησιμοποιεί εικόνα παρμένη από τη φυσική ζωή, για να τονίσει την ταυτότητα της φύσεως των δύο προσώπων της αγίας Τριάδος, την εικόνα της αναμμένης δάδας (τού κεριού), από το φώς της οποίας ανάβονται άλλες δάδες (άλλα κεριά). Το παράδειγμα είναι πολύ ζωντανό, το εχρησιμοποίησαν δε πριν από τη Σύνοδο οι Απολογητές. Έτσι ο Τατιανός, στην προσπάθειά του να τονίσει, ότι ο Λόγος δεν προέρχεται από τον Πατέρα «κατ αποκοπήν», δηλαδή δεν μειώνει, δεν αφήνει γυμνή τη φύση τού γεννήτορα (το πρόβλημα των σχέσεων Πατρός και Υιού απασχολούσε έντονα τη θεολογία προ της Νίκαιας και μάλιστα τους Απολογητές), έφερε το παράδειγμα της αναμμένης δάδας: «ώσπερ γάρ από μιάς δαδός ανάπτονται μεν πυρά πολλά, της δε πρώτης δαδός διά την έξαψιν των

πολλών δαδών ουκ ελαττούται το φώς, ούτω και ο λόγος προελθών εκ της τού πατρός δυνάμεως ουκ άλογον πεποίηκε τον γεγεννηκότα». Στη φράση «φώς εκ φωτός» η Σύνοδος επικεντρώνει τη διδασκαλία της όχι στην αμέριστη γέννηση τού Λόγου (όπως ο Τατιανός), αλλά στην ταυτότητα ουσίας μεταξύ γεννήτορα και γεννωμένου, πράγμα που αφορούσε κυρίως στην κακοδοξία τού Αρείου. Όπως δηλαδή το φώς της δάδας που προέρχεται από το φώς μιας άλλης δάδας, είναι απaráλλακτα το ίδιο με το φώς εκείνης, έτσι και η φύση τού Υιού που προέρχεται από τον Πατέρα, είναι απaráλλακτα ίδια με τη φύση τού γεννήτορα. Δεν είναι φύση αλλότρια, ξένη. Είναι μία και η αυτή υπάρχουσα στα δύο Πρόσωπα (Πατέρα και Υιόν), όπως ένα είναι και το φώς που υπάρχει στις δύο αναμμένες λαμπάδες.

«Θεόν αληθινόν εκ Θεού αληθινού».

Και στη φράση αυτή τονίζεται η ενότητα φύσεως μεταξύ Πατρός και Υιού. Ο Χριστός είναι Θεός αληθινός που προέρχεται από Θεόν αληθινόν. Η ουσία του δεν είναι άλλη σε σχέση με την ουσία τού Πατρός. Ο Υιός δεν είναι Θεός ξένος, κατώτερος από τον Πατέρα, όπως εδίδασκαν οι εισηγητές της θεωρίας της υποταγής. Ούτε πάλιν είναι «όμοιος» ή «ομοιούσιος» προς τον Πατέρα, όπως θα διδάξουν αργότερα άλλες αποχρώσεις τού Αρειανισμού. Αλλ' είναι πραγματικός Θεός, που προέρχεται από πραγματικό Θεό, χωρίς καμιά διαφορά να υπάρχει στη φύση τού ενός Θεού. Ο Υιός, ως τέλειος Θεός, φέρει όλες τις ιδιότητες τού Πατρός. Έτσι δεν μπορεί να είναι ούτε τρεπτός ούτε αλλοιωτός. Τη θεότητά του δεν την έχει «κατά μετοχήν χάριτος», δεν είναι δηλαδή «θεοφόρος», όπως θεοφόροι ονομάζονται οι ενάρετοι άνθρωποι, στους οποίους ενοικεί με τη χάρη του ο Θεός. Επομένως ο Υιός γνωρίζει πλήρως τον Πατέρα ως ισόθεος και ισότιμος με αυτόν, και δεν τον αγνοεί, όπως ισχυριζόταν ο Άρειος. Αφού δε ο Υιός είναι κατά πάντα όμοιος με τον γεννήτορα, δεν μπορεί να είναι κτίσμα, ποίημα αυτού. Είναι πλήρης και τέλειος Θεός.

«Γεννηθέντα ου ποιηθέντα».

Στην προηγούμενη συνάφεια η Σύνοδος έκανε λόγο για το υποστατικό ιδίωμα τού Υιού, που είναι η εκ τού Πατρός αΐδια γέννηση: «Τον εκ τού Πατρός γεννηθέντα προ πάντων των αιώνων». Δηλαδή ο Υιός γεννάται πριν από το χρόνο. Επομένως η εκ τού Πατρός προέλευσή του δεν τοποθετείται σε όρια χρονικά, αλλ' είναι αΐδια, που σημαίνει ότι δεν έχει χρονική αφετηρία και αρχή. Τα αντίθετα ακριβώς έλεγε ο Άρειος, τού οποίου η διδασκαλία επικεντρώνετο στην έγχρονη αρχή τού Λόγου. Αφού ο Υιός, κατά τον αιρεσιάρχη, είναι κτίσμα, πρέπει να έλαβε αρχή μέσα στο χρόνο. Δεν μπορούσε να ήταν συναΐδιος με τον Πατέρα, διότι αλλιώς θα ήταν Θεός αληθινός, ιδέα που λειτουργούσε σαν κόκκινο πανί στα μάτια τού αιρεσιάρχη. Γι' αυτό και έλεγε, ότι υπήρχε καιρός που δεν ήταν στο είναι ο Υιός και δεν υπήρχε προτού δημιουργηθεί από τον Πατέρα.

Με τη φράση της «γεννηθέντα ου ποιηθέντα» η Σύνοδος πλήττει στην καρδιά της την αρειανική κακοδοξία. Διότι, άλλο είναι «γέννηση» και άλλο είναι «ποίηση». Η γέννηση φανερώνει τη θεοπρεπή προέλευση τού Λόγου από τον Πατέρα, της

οποίας τη φύση αγνοούμε. Λέγουμε δε «θεοπρεπή», για να τη διαστείλουμε από κάθε άλλη γέννηση που παρατηρείται στα υλικά δημιουργήματα. Είναι γέννηση υπερφυσής και ακατάληπτη, τη φύση της οποίας γνωρίζει μόνον ο Τριαδικός Θεός. Η ποίηση εξ άλλου είναι πράγμα τελείως διαφορετικό. Είναι δημιουργία εκ τού μηδενός. Και αυτή βέβαια προέρχεται από τον Θεό, κατά τρόπον όμως διαφορετικό. Η γέννηση είναι κάτι αναγκαίο στη θεότητα. Γι αυτό και είναι προέλευση εσωτερική, αΐδια και άχρονη. Δεν μπορεί να νοηθεί Πατήρ, που να μη γεννά τον Υιόν. «Άμα Πατήρ άμα και Υιός». Εγχρονη γέννηση τού Λόγου είναι κάτι αντιφατικό στη θεότητα, που τελικά καταστρέφει την ίδια τη φύση της. Η ποίηση αφ' ετέρου είναι πράξη που τελείται έξω από τη φύση τού Θεού, παρά το γεγονός ότι και αυτής ο λόγος βρίσκεται μέσα στη δημιουργική ενέργεια τού Θεού. Δεν αποτελεί εσωτερική ανάγκη στη θεότητα, δεν αναβλύζει από το εσωτερικό βάθος της ουσίας τού Θεού, αλλ' είναι προϊόν της θείας βουλής. Αν θέλει ο Θεός, δημιουργεί τα όντα. Αν όχι, αυτά δεν θα έλθουν εις το είναι. Γι αυτό και τα φυσικά όντα έχουν χρονική αρχή. Αρχίζουν να υπάρχουν από τη στιγμή που τα φέρνει στο είναι η δημιουργική ενέργεια τού Θεού. Η διαφορά είναι εξόφθαλμη στους δύο αυτούς τρόπους υπάρξεως. Το σημείο αυτό ήταν Καίριο στη συζήτηση με τους Αρειανούς, γι' αυτό και οι Πατέρες δεν παρέλειπαν να τονίζουν τη διαφορά αυτή, διαστέλλοντας την άχρονη και φυσική γέννηση τού Λόγου από τον Πατέρα, από την έγχρονη προέλευση των κτισμάτων από τη θεία του ενέργεια.

«Ομοούσιον τώ Πατρί».

Η φράση αυτή υπήρξε φράση κλειδί στον αγώνα της Ορθοδοξίας εναντίον της αρειανικής κακοδοξίας. Η Σύνοδος τη δανείστηκε από το λεξιλόγιο της ελληνικής φιλοσοφίας, διότι σ αυτήν εύρισκε όρο που μπορούσε, όσο γίνεται καλύτερα, να εκφράσει το μυστήριο της πίστεως σχετικά με τη γέννηση και τή σχέση τού Υιού προς τον Πατέρα. Ο Υιός είναι «ομοούσιος τω Πατρί», δηλαδή έχει ακριβώς την ίδια ουσία με τον Πατέρα και όχι άλλην που να μοιάζει με αυτήν. Στη φράση «ομοούσιος» συνοψίζεται θαυμάσια η ορθόδοξη διδασκαλία περί της θεότητος τού Χριστού. Με αυτήν κόβονται στη ρίζα τους οι κακοδοξίες τού Αρείου, που ήθελε τον Χριστό κτίσμα, ξένον και ανόμοιον της ουσίας τού Πατρός, ο οποίος έλαβε το είναι στο χρόνο και καταχρηστικώς ονομάζεται Θεός, μετέχων «κατά χάριν» της θεότητος, όπως και όλοι οι άλλοι ευσεβείς και δίκαιοι άνθρωποι. Το ομοούσιον αναδεικνύει την πληρότητα της θεότητος τού Χριστού, ο οποίος είναι «ίσος τω Πατρί», δεν υπάρχει ιδιότητα τού Πατρός που να μην την έχει και αυτός· έχει την αυτή τιμή και την αυτή δόξα με τον γεννήτορα και είναι ισοδύναμος με αυτόν που αϊδίως τον γεννά. Θα λέγαμε ότι το ομοούσιον είναι η λυδία λίθος στη βάση της οποίας ελέγχονται τόσο η αλήθεια περί της θείας φύσεως τού Λόγου, όσο και όλες οι χριστολογικές και τριαδολογικές κακοδοξίες, που διαμορφώθηκαν από πολύ νωρίς γύρω από το Πρόσωπο τού αρχηγού τού Χριστιανισμού και της Εκκλησίας.

«Δι ού τα πάντα εγένετο».

Η φράση αυτή στηρίζεται σε αντίστοιχη φράση τού τετάρτου Ευαγγελίου· «Πάντα δι' αυτού εγένετο», την οποίαν ο ιερός Ευαγγελιστής συνδέει με τη θεότητα και την άχρονη προέλευση τού Λόγου από τον Πατέρα· «Εν αρχή ην ο Λόγος και ο Λόγος ην προς τον Θεόν και Θεός ην ο Λόγος». Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι ο Θεός δεν μπορούσε να πλάσει μόνος του και απ ευθείας τα όντα, λόγω της απολύτου υπερβατικότητας της φύσεώς του και της εντεύθεν αδυναμίας του να έλθει σε άμεση επικοινωνία με τον αισθητό κόσμο, όπως εδίδασκαν οι ιδεοκρατικοί φιλόσοφοι. Η δημιουργική μεσιτική ενέργεια τού Λόγου δεν τον αποχωρίζει από τον Πατέρα, πρώτα λόγω ενότητας φύσεως και έπειτα λόγω ενότητας βουλής και ενέργειας, που τις έχει κοινές με τον Πατέρα (και με το Πνεύμα το άγιον).

Τη διά τού Λόγου δημιουργία των όντων, σ ένα διαφορετικό βέβαια βάθος, εγνώριζε και η ελληνική φιλοσοφία, την οποίαν –ως φαίνεται– είχαν υπόψει του ο άγιος Ευαγγελιστής. Η φιλοσοφία όμως ξεκινούσε από την απόλυτη υπερβατικότητα τού Θεού, δυνάμει της οποίας ούτος είχε ανάγκη από ενδιάμεσα όντα (πλατωνικές ιδέες) για να έλθει σε επαφή με τον αισθητό κόσμο. Ανάλογη ιδέα απαντάμε και σε κείμενα αρχαίων εκκλησιαστικών συγγραφέων (κυρίως των Απολογητών) με τη μορφή της διδασκαλίας περί δύο καταστάσεων τού Λόγου, γνωστήν ως διδασκαλίαν περί ενδιαθέτου και προφορικού Λόγου. Και ενδιαθέτος μεν είναι ο Λόγος ως αΐδια απρόσωπη δύναμη που υπάρχει εσωτερικά στον Θεόν· προφορικός δε, όταν γίνεται Πρόσωπο, σύρεται δηλαδή έξω από την πρώτη του απρόσωπη κατάσταση, εν όψει της δημιουργίας και με σκοπό να χρησιμεύσει ως όργανο πραγματοποιήσεως της δημιουργίας. Η σχετική διδασκαλία των Απολογητών είναι συγκεχυμένη. Το βέβαιον είναι ότι η αιώνια γέννηση τού Λόγου δεν αμφισβητείται απ αυτούς, έτσι ώστε να εκτίθεται σε κίνδυνο η απόλυτη θεότητά του.

Ανάλογες ιδέες υιοθετούσαν τόσο ο Φίλων ο Ιουδαίος όσο και ο Άρειος. Κατά τον Φίλωνα τα στάδια της υπάρξεως τού Λόγου είναι δύο. Κατά το πρώτον ο Λόγος αποτελεί ιδιότητα απρόσωπη συνυπάρχουσαν στον Θεό, γίνεται δε ον πραγματικόν (Πρόσωπον), ως μονογενής Υιός τού Θεού, μόνο κατά την είσοδό του στο δεύτερο στάδιο της υπάρξεώς του διά τους σκοπούς της δημιουργίας. Κατά το φιλόσοφο ο Θεός, όταν θέλησε να δημιουργήσει τα όντα, προεξετύπωσε το νοητό κόσμο, ο οποίος ως τόπο του είχε το Λόγο, διά τού οποίου πλάστηκαν τα όντα. Τα φιλώνεια διδάγματα επανελάμβανε και ο Άρειος, ο οποίος στη «Θάλειά» του έγραφε, ότι στην αρχή υπήρχε μονάχα ο Θεός, δεν υπήρχαν δε ακόμη ο Λόγος και η Σοφία. Κατόπιν, όταν θέλησε να μας δημιουργήσει, εποίησεν «ένα τινά», τον οποίον ονόμασε Λόγον και Σοφίαν και Υιόν, ώστε δι' αυτού να δημιουργήσει τον κόσμο. Τόσο διά τον Φίλωνα όσο και διά τον Άρειο (αλλά και διά τον άγιο Ιωάννη τον Ευαγγελιστή), το ενδιάμεσο έργο τού Λόγου είναι καθαρά υπουργικό. Ο Άρειος το χαρακτηρίζει με τις λέξεις «βοηθός», «συνεργός», «μεσίτης». Ο δε Φίλων χρησιμοποιεί τή λέξη «συνεργοί» για να περιγράψει τις δυνάμεις που περιλαμβάνονται στο Λόγο, οι οποίες πήραν εντολήν από τον Θεό να δημιουργήσουν το σώμα και την ψυχή τού ανθρώπου.

Τη διπλή γέννηση τού Λόγου όπως την εδίδαξαν οι Απολογητές, παρά τα επιλήψιμα στοιχεία, τις ασάφειες και τους κινδύνους που εγκυμονούσε, ακριβώς επειδή δεν

απέρριπτε την αιώνια γέννηση τού Λόγου, δεν την κατεδίκασε η Εκκλησία. Ούτε και τον

Άρειο κατεδίκασε για τη διδασκαλία του αυτήν. Τον κατεδίκασε μονάχα όταν προέβη ένα βήμα περαιτέρω, αρνήθηκε την αιωνιότητα της γεννήσεως τού Λόγου, τον οποίον δέχτηκε σαν τέλειο κτίσμα τού Θεού, που έλαβε το είναι του στο χρόνο. Με άλλα λόγια, επειδή αρνήθηκε τη θεότητα τού Λόγου. Τα διδάγματα φυσικά των Απολογητών, τα οποία υιοθέτησαν και άλλοι εκκλησιαστικοί συγγραφείς (Κλήμης ο Αλεξανδρεύς), και αφότου η Εκκλησία ξεκαθάρισε επίσημα το πράγμα στη βάση της διδασκαλίας τού αγίου Ιωάννη τού Θεολόγου, δεν βρήκαν περαιτέρω ανάπτυξη στη θεολογική γραμματεία της αρχαίας Εκκλησίας.

Τον Αρειανισμό αναθεμάτισε η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος: «Τούς δε λέγοντας “ήν ποτε ότε ουκ ήν”, και “πριν γεννηθήναι ουκ ήν”, και ότι “εξ ουκ όντων” εγένετο, ή “εξ ετέρας υποστάσεως” ή “ουσίας” φάσκοντας είναι, ή “κτιστόν” ή “τρεπτόν” ή “αλλοιωτόν” τον Υιόν τού Θεού, αναθεματίζει η Καθολική και Αποστολική Εκκλησία».

ΑΡΘΡΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

«Τόν δι ημάς τους ανθρώπους και διά την ημετέραν σωτηρίαν κατελθόντα εκ των ουρανών και σαρκωθέντα εκ Πνεύματος αγίου και Μαρίας της Παρθένου και ενανθρωπήσαντα.»

Ενώ στο προηγούμενο άρθρο η Σύνοδος διετύπωσε τή μεταφυσική πλευρά τού Χριστού, δηλαδή την ιδιότητά του ως Υιού και Λόγου τού Θεού (την υποστατική θέση του στην εσωτερική Τριάδα) και με σκοπό να αποκρούσει τα αιρετικά φληναφήματα τού Αρείου, στο παρόν άρθρο διατυπώνει το έργο τού Χριστού ως σαρκωμένου Λόγου, που αποσκοπούσε στη σωτηρία των ανθρώπων, χωρίς να παραλείψει να τονίσει και τη σύσταση τού θεανδρικού προσώπου του. Το άρθρο αυτό είναι πολύ σημαντικό, εξυπακούει δε πολλές άλλες επί μέρους πτυχές τού χριστολογικού δόγματος, τις οποίες θα προσπαθήσουμε να δούμε, σε βασικές πάντοτε γραμμές, στη συνέχεια της εκθέσεώς μας.

«Τόν δι ημάς τους ανθρώπους και διά την ημετέραν σωτηρίαν...»

Η πρώτη μεγάλη χριστολογική αλήθεια είναι ότι η σάρκωση τού Λόγου έγινε για μας τους ανθρώπους και για τη δική μας σωτηρία.

Περί τίνος όμως πρόκειται; Ποιό μεγάλο κίνδυνο διέτρεχε η ανθρωπότητα, ώστε να έχει ανάγκη σωτηρίας;

Τον κίνδυνο αυτό συνιστά η αμαρτία που γεννήθηκε από την αποστασία τού γενάρχη, η οποία –σε περίπτωση που παραμείνει– εγκυμονεί τον αιώνιο πνευματικό θάνατο. Διότι η αμαρτία είναι φθορά της φύσεως. Με αυτή χάλασε εκείνο που τόσο όμορφα έπλασεν ο Θεός. Είναι το δηλητήριο της υπάρξεως.

Απέκοψε το δημιούργημα από τις ζωτικές ρίζες του και το παρέδωσε στη νέκρωση. Ξέφτισε τη φύση, την παραμόρφωσε, αφού την απομάκρυνε από τον Θεό, ο οποίος αποτελεί την ομορφιά και το κάλλος της. Η αμαρτία υπήρξε το μεγάλο σφάλμα, το τεράστιο ψεύδος, το πλάνεμα και η αποδιοργάνωση τού πλάσματος που ήταν προορισμένο να ζεί και να μένει στην αλήθεια. Επέφερε τον εκτροχιασμό της πλασμένης φύσεως, την τοποθέτησή της σε μια άλλη αφύσικη τροχιά, που οδηγεί στη δυστυχία και τον όλεθρο. Αφού ξέκοψε από τον Θεόν ο άνθρωπος, παραδόθηκε σε άλλες αντίθετες δυνάμεις. Υποβλήθηκε στο ζυγό της φυσικής και πνευματικής δουλείας, που καταθλίβει ό,τι όμορφο και ωραίο βγήκε από την αλήθεια και την ελευθερία τού Θεού. Η αμαρτία είναι η νύχτα τού όντος· ο μηδενισμός (το άδειασμα) της υπάρξεως, το οντικό ψεύδος και η αναλήθεια.

Στο ψεύδος αυτό περιελθών ο άνθρωπος έχανε την υπόθεση της υπάρξεώς του. Αλλά και η σοφία τού Θεού επλήττετο, αφού το πλάσμα της απειρόσοφης θείας βουλήs αστοχούσε στην ιδέα και τον προορισμό του. Πώς σε ένα τέλειο, σοφό και παντοδύναμο Πλάστη αστοχεί μια κορυφαία ιδιότητά του; Αυτό σε τελική ανάλυση δεν αναιρεί και την υπόθεση τού Θεού; Ήταν ανάγκη, λοιπόν, να σωθεί το πλάσμα από την καταστροφή του, να επανεύρει την αλήθειά του, να κερδίσει το λόγο του που τόσο ασυλλόγιστα έχασε στο περιβόλι της παρακοής. Πώς όμως θα γινόταν αυτό; Ο πεσμένος άνθρωπος δεν μπορούσε να γυρίσει αυτοδύναμα στον κήπο της αρχέγονης δικαιοσύνης, όπου η φύση του έστιλβε από ευγένεια, ντυμένη στα δώρα της αρχέγονης δικαιοσύνης, την αλήθεια, την καθαρότητα, την αθανασία, την αλυπία και αμεριμνησία, την ευθύτητα, την αθωότητα, την ακακία. Ο Παράδεισος ήταν ερμητικά κλειστός γι' αυτόν. Η ρομφαία τού αγγέλου εμπόδιζε την είσοδο. Έπρεπε κάποιος άλλος να σπεύσει σε βοήθειά του. Αυτός όμως ο άλλος δεν υπήρχε στο φυσικό πεδίο της κτίσεως. Ούτε τα άυλα πνεύματα τού Θεού, οι άγγελοι, είχαν μια τέτοια δυνατότητα, γιατί και αυτά ήσαν όντα κτιστά, πλάσματα πεπερασμένα. Ο μόνος που μπορούσε να λυτρώσει την πεσμένη φύση ήταν ο ίδιος ο πλάστης της, ο αγαθός, ο σοφός και ο παντοδύναμος δημιουργός της. Αυτός που αγαπούσε πραγματικά το αποστατημένο πλάσμα του, γνώριζε τον τρόπο και διέθετε τη δύναμη να το λυτρώσει. Αλλά όχι μονάχα ο Θεός, γιατί μια τέτοια ενέργεια μονομερής θα φαλκίδευε την αλήθεια της λυτρωτικής θείας ενέργειας και θα αδικούσε και το ίδιο το πλάσμα, τού οποίου θα κερμάτιζε τη φύση. Έπρεπε στο έργο της σωτηρίας να μπει και ο ίδιος ο άνθρωπος. Έπρεπε το ον που θα πετύχαινε τη λύτρωση να μην είναι μόνο Θεός, αλλά και άνθρωπος· να είναι Θεάνθρωπος. Έτσι η λύτρωση θα ήταν έργο δίκαιο, στο οποίο θα σωζόταν η δικαιοσύνη τού Θεού (η ηθική και έλλογη ενέργειά του), αλλά και το πλάσμα θα μετείχε σε μια τόσο σημαντική υπόθεσή του. Στο δίδυμο, λοιπόν, Θεού και ανθρώπου θα διδόταν η κραταιά μάχη, θα εκπορθείτο δίκαια η δύναμη τού εχθρού, θα καταστρεφόταν η αμαρτία και το πλάσμα θα είχε κάποια σεμνή καύχηση στη λυτρωτική αγάπη και σοφία τού πλαστοουργού του.

Ο Θεός, λοιπόν, ήλθε στη γη για μας τους ανθρώπους και για τη δική μας σωτηρία. Η δήλωση τού Συμβόλου είναι σαφής και κατηγορηματική. Η σάρκωση τού Λόγου ήταν εμπροϋπόθετη. Σαν προϋπόθεσή της είχε τη λύτρωση τού κόσμου εκ της αμαρτίας. Αν ο άνθρωπος δεν αμάρτανε, δεν θα υπήρχε φυσικά λόγος της θείας ενανθρωπήσεως. Ο πρωτόπλαστος θα συνέχιζε ήρεμα τη ζωή του στους κόλπους

της θείας χρηστότητος και αγαθωσύνης και, με τη βοήθεια της θείας χάριτος, θα γινόταν «κατά χάριν» θεός, με την παγίωσή του στο αγαθό και το άγιο θέλημα τού Πλάστη του. Κάτι παρόμοιο είχε συμβεί προηγούμενα στα αγαθά πνεύματα. Φυσικά το δυναμικό αυτό τέλος της φύσεως ανέκοψεν η αμαρτία, ανέλαβε δε να το φέρει εις πέρας ο ίδιος ο Θεός ντυμένος τον άνθρωπο. Δεν νομίζουμε, ότι είναι σωστή η θεολογική γνώμη που διατυπώθηκε σε ορισμένο θεολογικό ρεύμα σκέψεως στην αρχαία Εκκλησία, κατά το οποίον η σάρκωση τού Λόγου ήταν απροϋπόθετη, θα γινόταν δηλαδή ούτως ή άλλως, έστω κι αν δεν αμάρτανε ο άνθρωπος, ως πλήρωση αυτού και της δημιουργηθείσης κτίσεως.

«Κατελθόντα εκ των ουρανών και σαρκωθέντα εκ Πνεύματος αγίου και Μαρίας της Παρθένου».

Ο Υιός και Λόγος τού Θεού «κατήλθεν εκ των ουρανών». Μιά πολύ ανθρώπινη έκφραση. Ο Λόγος κινήθηκε από τη θέση του, μετατοπίστηκε από τον ουρανό, κατέβηκε στη γη! Οι φράσεις αυτές είναι οικείες στα φυσικά δημιουργήματα, τα οποία αλλάζουν συνεχώς θέση κινούμενα στο χώρο, επειδή είναι όντα ένυλα και κτιστά. Δεν μπορούν όμως να έχουν θέση στον αναφή Θεό, που είναι πνεύμα απόλυτο, απαλλαγμένο από κάθε έννοια φυσικής συνθέσεως και περατότητας. Ο Θεός δεν κινείται, αφού ο ίδιος πληροί τα πάντα και δεν περιορίζεται στο κτιστό σύμπαν. Η φράση τού Συμβόλου έχει έννοια τροπική. Όπως δηλαδή τα κτιστά όντα αλλάζουν καταστάσεις και μεταβάλλονται, έτσι και στο Λόγο τού Θεού με την ενανθρώπησή του κάτι συνέβη, κάτι άλλαξε. Δεν υπέστη φυσικά τοπική μετάσταση ούτε μετακινήθηκε από το θεοπρεπές του αξίωμα. Η θεία ενανθρώπιση δεν ήταν «μετάστασις τοπική», αλλά «συγκατάβασις θεϊκή». Ο Λόγος, χωρίς να υποστεί ουσιαστική μεταβολή, προσέλαβε κάτι που δεν είχε ως την ώρα εκείνη. Έγινεν άνθρωπος και συναναστράφηκε με τους ανθρώπους. Μπήκε σε μια καινούργια φάση ζωής. Αυτή την έννοια είχε η θεία του κένωση· το άδειασμα από την αρχαία δόξα του, με την έννοιαν ότι στο πεδίο της έγχρονης ζωής του η τριαδική δόξα της θείας του φύσεως κρυβόταν πίσω από το παραπέτασμα της σάρκας την οποίαν προσέλαβε, αθέατη στους σωματικούς των ανθρώπων οφθαλμούς. Μόνον έμμεσα φαινόταν η δόξα της τριαδικής του ενέργειας σε όσα σημεία ο Θεάνθρωπος επίστωνε την άπειρη θεία φύση του (στα θαύματα κυρίως), άμεσα δε, και στο μέτρο της φυσικής δεκτικότητας τού πλάσματος, στο Όρος Θαβώρ, όπου η δόξα του κατέλαμψε τους σωματικούς οφθαλμούς των μαθητών και κατηύγασε τη φύση, επισκιάσασα και αυτήν ακόμη τού ηλίου τη λαμπρότητα! Η κένωση σήμαινε την είσοδο τού Λόγου στο πεδίο της ιστορικής ζωής. Την είσοδο σε μια ζωή ταπεινώσεως, γεμάτη πόνο και οδύνη. Αυτό δεν είναι σχήμα λόγου. Είναι η αλήθεια και η πραγματικότητα της νέας ζωής, την οποίαν ο Λόγος συμμεριζόταν με την αναληφθείσα σάρκα του. Στη συνέχεια θα δούμε την έννοια των λόγων αυτών. Στο θαύμα της κενώσεως αποτυπώνεται η άπειρη αγάπη τού Θεού, η υπερβαίνουσα «πάντα νουν», η θεία αγαθωσύνη που για μας είναι το μεγάλο αίνιγμα, το «άφραστον θαύμα», που δεν μπορεί να μετρηθεί με τη φτωχή μας διάνοια.

Είναι το κέντρο στο οποίο συγκλίνουν και συνταιριάζονται αντιθέσεις θείες και ανθρώπινες· η ταπείνωση στη δόξα· ο πόνος στη χαρά· ο θάνατος στη ζωή! Το

πάθος τού Υιού τού Θεού είναι πηγή αφθαρσίας διά τον άνθρωπο, ανάσταση τού φθαρμένου Αδάμ. Στην κένωση τού Λόγου η πεσμένη φύση γεμίζει από την ευλογία τού Θεού, φουσκώνει από το οξυγόνο της θείας ζωής, το οποίο είχε κάψει η πνοή τού δράκοντα στο μοιραίο κήπο της παρακοής.

Η κένωση τού Λόγου συμπίπτει με την ενανθρώπησή του. Και θα μπορούσε βέβαια ο Θεός με μια παντοδύναμη προσταγή του να εξαλείψει την αμαρτία και να αφανίσει τη δύναμη τού διαβόλου, λυτρώνοντας μια για πάντα τον άνθρωπο από την πτωτική τραγωδία του. Δεν το έκαμε όμως, γιατί δεν το θέλησε. Κάτι τέτοιο θα ήταν ανοίκειο στη συμπεριφορά του. Ανάρμοστο στη φύση του. Μιά και η πτώση τού ανθρώπου δεν ήταν κάτι το μαγικό, αλλά πτώση πραγματική που σαν συνέπειά της είχε το θάνατο, έτσι και η λύτρωσή του έπρεπε να είναι και αυτή αληθινή και όχι αποτέλεσμα μιάς άνωθεν προσταγής, έξω από τα αληθινά μέτρα της φύσεως τόσο τού Θεού όσο και τού ανθρώπου. Έτσι η θεία πανσοφία βρήκε τον πρόποντα τρόπο μιάς πραγματικής ανορθώσεως τού πεπτωκότος, τη σάρκωση τού Λόγου.

Ο Λόγος έγινε αληθινά άνθρωπος. Πήρε την πραγματική ανθρώπινη φύση, με μίαν όμως καινότητα που δεν είχε η παλαιωθείσα φύση τού Αδάμ. Ο Χριστός είχε μεν τη φύση τού Αδάμ (σώμα και ψυχή), χωρίς όμως το στοιχείο της φθοράς, που επικάθησε σ αυτήν με την παράβαση. Έπρεπε να ήταν η αυτή ανθρώπινη φύση, σε καινούργια όμως διάσταση. Γιατί μια οποιαδήποτε παλαιά φύση δεν μπορούσε να πετύχει το θαύμα της λυτρώσεως. Όπως το καινούργιο κρασί δεν το βάζουν σε ασκιά τριμμένα και παλαιά, διότι υπάρχει κίνδυνος να διαρραγούν αυτά από το βάρος τού νέου οίνου, έτσι και το ρεύμα της νέας ζωής δεν μπορούσε να διοχετευτεί σε αγωγούς σκιουργιασμένους και παλαιούς. Έπρεπε η φύση μέσω της οποίας θα διοχετευόταν στον κόσμο η νέα ζωή, να είναι και αυτή νέα, φύση αληθινή μεν και πραγματική, χωρίς όμως την φθαρμένη παλαιότητά της, το στοιχείο εκείνο που την έκανε να έχει ανάγκη λυτρώσεως, δηλαδή την αμαρτία.

Και η φύση αυτή δόθηκε από το Πνεύμα τού Θεού και την Παρθένο Μαρία. Το πρώτο στοιχείο καινότητας της νέας φύσεως ήταν η δημιουργική ενέργεια τού Πνεύματος τού Θεού. Στη γέννηση τού Λόγου δεν μπορούσε να έχει θέση ο ρόλος τού φυσικού γεννήτορα. Με τον τρόπο αυτό δουλεύει η παλαιά φύση στη διαιώνιση τού ανθρωπίνου γένους. Είναι ο φυσικός τρόπος συλλήψεως τού ανθρώπου στη μήτρα της γυναίκας. Η φυσική συνέργεια τού πατέρα είναι απαραίτητη σε κάθε ανθρώπινη γέννηση. Με τη γέννηση δε αυτή κάθε γεννώμενο μπαίνει στον κύκλο της φυσικής φθοράς, την οποίαν κληρονομεί από τη φύση τού προπάτορα. Αυτός ο κύκλος ο φθαρμένος και παλαιός έπρεπε να σπάσει στην περίπτωση τού Θεανθρώπου, η σύλληψη και η γέννηση τού οποίου έπρεπε να ήταν έξω από τα κοινά μέτρα της φύσεως. Ο Χριστός δεν έπρεπε να έχει φυσικό πατέρα, γιατί αλλιώς θα ήταν ένας κοινός άνθρωπος. Φυσική του αρχή έπρεπε να ήταν κάποια πέρα από τη λειτουργικότητα της παλαιάς γεννήσεως. Η αρχή δε αυτή ήταν το Πνεύμα τού Θεού, η ενέργεια τού οποίου ανεπλήρωσε τη θέση τού πατέρα στη σύλληψη τού Υιού τού Θεού. Την ανθρώπινη σπορά αντικατέστησε η δύναμη τού θείου Πνεύματος, η οποία επεσκίασε τη μήτρα της Παρθένου και εμόρφωσε σ αυτήν το έμβρυο της ανακαινισμένης φύσεως. Με τον τρόπο αυτό καταβλήθηκε η νέα φύση η ξεκομμένη από τη ρίζα τού Αδάμ, η φύση χωρίς τη φθορά τού προπάτορα. Τώρα υπάρχει η νέα ρίζα τού κόσμου, φυτρωμένη στα σπλάχνα της

Απειρογάμου, από την οποίαν θα βλαστήσουν οι νέοι άνθρωποι, θα προέλθει η καινούργια κτίση στο νέο θαύμα της χριστοποιημένης ζωής. Το συλληφθέν στη μήτρα της Παρθένου είναι –κατά τη δήλωση του αγγέλου– «άγιον», φύση καθαρή, γεμάτη φώς και διαφάνεια, που καμιά σχέση δεν είχε με την παλαιά φύση, που οδηγούσε στη φθορά και το θάνατο. Από τη φύση του Χριστού απορρέει η καινότητα της νέας ζωής. Η παλαιά φύση ενοφθαλμίζεται στο Δέντρο του χριστολογικού θαύματος, απ όπου παίρνει τη χάρη τη λυτρωτική και αυξητική στο απαστράπττον σώμα της θείας βασιλείας. Όλα, λοιπόν, καινά στον ξένο και καινό τόκο της Παρθένου, επί τού οποίου αυγάζει η θεσπέσια μαρμαρυγή τού Πνεύματος τού Θεού!

Το δεύτερο στοιχείο καινότητας της φύσεως ήταν η θέση της Μαρίας, ως μητέρας τού Χριστού. Μία παρθένος επελέγη από τον Θεόν ως λειτουργός στο καινοποιητικό θείο μυστήριο. Ο Λόγος έπρεπε να έχει μητέρα για να είναι πραγματική η ανθρώπινη φύση του. Αφού δε δεν ήταν δυνατόν να έχει πατέρα (ήταν «απάτωρ εκ μητρός»), η Μητέρα του έπρεπε να είναι παρθένος, δηλαδή κόρη απείρανδρος. Τον παρθενικό τόκο της Μαρίας προείδεν ο Ησαΐας στην παλαιά εποχή, φωτιζόμενος από το Πνεύμα τού Θεού: «ιδού η παρθένος έξει εν γαστρί και τέξεται υιόν...». Η προφητική φωνή προεμήνυε την απόρρητη θεία βουλή. Η Μαρία υπήρξε «παρθενομήτωρ», συνταιριασμένη στον καινούργιο ρυθμό της νέας φύσεως. Ο ρόλος της δε αυτός ήταν απαραίτητος για την οικονομία της λυτρώσεως. Ήταν η ταπεινή συνεισφορά τού ξεπεσμένου γένους στο έργο της σωτηρίας του. Η ανθρωπότητα παρείχε την Κόρη της, για να έχει μέσω αυτής τον Σωτήρα της. Η πεσμένη φύση έπρεπε να συμβάλει και αυτή στο έργο της σωτηρίας της. Η συνεισφορά δε αυτή ήταν η θεόπαις Μαρία, η ταπεινή Κόρη της Ναζαρέτ, η γυναίκα η άσπιλη και καλή, που θα εδάνειζε τη σάρκα της για να προέλθει απ αυτήν η ανθρώπινη φύση τού Εμμανουήλ, το απαστράπττον δοχείο τού Δεσπότου, η «Κεχαριτωμένη», της οποίας η καθαρότητα και η πνευματική καλλονή οδήγησαν σε έκσταση το λειτουργικό πνεύμα τού Θεού: ο θρόνος τού Παμβασιλέως, η πλατυτέρα των ουρανών, η βασίλισσα τού ουρανού και της γης. Η παρθενία της Μαρίας δεν λειτούργησε μονάχα στη σύλληψη τού Υιού της, αλλά και στη γέννησή του. Η Μαρία όντως έτεκε, παραμείνασα παρθένος. Ο τόκος της δεν κατέλυσε τα σήμαντρα της παρθενίας της. Όπως παρθένος συνέλαβε, έτσι και παρθένος έτεκε. Αλλά και μετά τον τόκο δεν έχασε την παρθενία της, παραμείνασα εσαεί παρθένος, αειπάρθενος. Όπως δε λέγει ο ιερός Αυγουστίνος: «παρθένος συνέλαβε, παρθένος έτεκε και μετά τόκον παρθένος διέμεινεν». Τέλος, ένα άλλο σημείο συναφές με τα πιο πάνω είναι ο ανώδυνος και αλόχευτος τόκος της Παρθένου. Η Μητέρα τού Θεού δεν ένιωσε πόνους κατά τη γέννα της. Οι πόνοι είχαν επιβληθεί σαν κατάρα από τον Θεό στην Εύα για το μοιραίο ρόλο της στο τραγικό δράμα της Εδέμ. Η επώδυνη γέννηση ακολουθούσε την ενήδονη σύλληψη. Τέτοια όμως σύλληψη δεν έγινε στη Θεοτόκο. Ο τόκος της συνεπώς ήταν έξω από την κατάρα. Ήταν ο τοκετός που θα γινόταν, αν η Εύα έμενε πιστή στην εντολή τού Θεού. Αλλά και τα φυσικά λόχεια δεν είχε ο τόκος της Μαρίας. Ήταν τόκος αλόχευτος. Τίποτε, λοιπόν, δεν γνώρισε η Μαρία από την παλαιά φυσική γέννηση, γιατί σαν μητέρα λειτούργησε ως απαρχή στην ανακαινισμένη ανθρωπότητα, στους καινούργιους ρυθμούς στους οποίους μπήκε η φύση των ανθρώπων με την καινοφανή γέννηση τού τόκου της.

Το ζήτημα της παρθενίας και αειπαρθενίας της Μαρίας είναι πολύ σημαντικό στην ορθόδοξη παράδοση, γιατί εκφράζει όσο κανένα άλλο την πνευματικότητα και το σωτηριολογικό ήθος της Ορθοδοξίας. Παρόμοιες ιδέες είναι ανήκουστες σε συμπαγείς κύκλους της ετερόδοξης Δύσεως. Τα περί αειπαρθενίας της Θεοτόκου διδάγματα της Ορθόδοξης Ανατολής δεν αγγίζουν την ψυχή ορθολογιστών θεολόγων του Προτεσταντισμού με το φιλελεύθερο υποκειμενισμό και τη λογοκρατία που τους διακρίνουν. Την παρθενία της Μαρίας την βλέπουν εξ απόψεως εξωτερικής. Δεν έχουν τη δύναμη να εισδύσουν στο βάθος του θεομητορικού θαύματος, να πιάσουν τα βαθύτερα μηνύματά του και να νιώσουν τους τόσο πλούσιους μυστηριακούς του κραδασμούς. Και δέχονται μεν την παρθενική σύλληψη του Υιού του Θεού· όχι όμως και την αειπαρθενία της Πανάγνου. Το δόγμα αυτό το απορρίπτουν –για να μην πούμε το περιφρονούν– αποκομμένοι από το σώμα της αρχαίας εκκλησιαστικής παραδόσεως και ερμηνεύοντας αυθαίρετα όσα χωρία παρέχει σχετικώς η αγ. Γραφή. Έτσι, ερμηνεύοντας κακώς όσα λέγονται περί αδελφών του Κυρίου και απορρίπτοντες τη μαρτυρία της εκκλησιαστικής παραδόσεως που εξηγεί τη Γραφή συμπληρώνοντας τα κενά της διηγήσεώς της, ισχυρίζονται ότι η Μαρία, μετά τή γέννηση του Κυρίου, είχε γαμική σχέση με τον Ιωσήφ, από την οποία απέκτησε τους αδελφούς του Ιησού!

Στους Ρωμαιοκαθολικούς αντίθετα έχουμε δογματικές εκκεντρικότητες γύρω από το μαριολογικό δόγμα της πίστεως. Έχοντας την αίσθηση ότι είναι κύριοι της παραδόσεως (ο Πάπας) και ανέκαθεν επιρρεπείς σε καινοτομίες και νεωτερισμούς, έπλασαν δόγματα που καμιά σχέση δεν έχουν με τη διδασκαλία της Γραφής και την αποστολική παράδοση της Εκκλησίας. Έτσι εδογματίσαν την άσπιλο σύλληψη της Θεοτόκου, ότι δηλαδή η Μαρία, ενόψει του μεγάλου θεομητορικού ρόλου της, αξιώθηκε από τον Θεό να γεννηθεί χωρίς να φέρει το προπατορικό αμάρτημα. Θεωρία φυσικά εσφαλμένη, διότι η Μαρία, σαν αληθινή απόγονος του Αδάμ και γεννηθείσα κατά τους νόμους της φυσικής γεννήσεως (είχε γονείς τον Ιωακείμ και την Άννα), δεν μπορούσε να μείνει έξω από τη φυσική συνέχεια του Αδάμ, φέρουσα και αυτή το αμάρτημα του προπάτορα, από το οποίο την εκαθάρισε η τελειωτική χάρη του Πνεύματος του Θεού, όταν την επεσκίασε την ώρα του Ευαγγελισμού και κατέβαλε στη μήτρα της την ανθρώπινη φύση του Σωτήρος. Όμοια εδίδαξαν, ότι η Μαρία δεν γεύτηκε το φυσικό θάνατο, αλλά λίγο πριν έλθει το φυσικό τέλος της, ο Θεός τη μετέθεσε ένσωμη στον ουρανό. Και το δόγμα αυτό είναι εσφαλμένο, γιατί ξεχωρίζει απότομα τη Μητέρα του Θεού από το φυσικό κύκλο της αλήθειάς της, αφού γνωρίζουμε ότι κανένας άνθρωπος, απόγονος του Αδάμ, δεν εξαιρείται από το θάνατο, ο οποίος είναι το καθολικό τίμημα της αμαρτίας. Είναι φανερόν ότι με τα διδάγματα αυτά οι Παπικοί έχουν χάσει τη δογματική ισορροπία τους και έχουν περιπέσει σε δογματικές εκκεντρικότητες, απομακρυνθέντες από τή γνήσια περί Θεοτόκου διδασκαλία της αρχαίας παραδόσεως της Εκκλησίας. Θέλοντες δε να τονίσουν υπέρμετρα το Πρόσωπο της Θεοτόκου, στο τέλος το αμαυρώνουν με κακόηχα διδάγματα και θεωρήματα, αντικείμενα στο πνεύμα της ορθής πίστεως.

Το δόγμα περί Θεοτόκου κατέχει ασφυκτική θέση στην ευσέβεια και τη ζωή της Ορθόδοξης Καθολικής Εκκλησίας. Στη συνέχεια θα μας δοθεί ευκαιρία να δούμε και άλλα στοιχεία του σημαντικού αυτού δόγματος. Οι Ορθόδοξοι τιμούν

υπερβαλλόντως την Παναγία τους, τη Μητέρα τού Θεού, της Εκκλησίας και τού γένους των ανθρώπων. Την τιμούν πιο πάνω από τους αγγέλους, τα Χερουβίμ και τα Σεραφείμ. Στη δόξα της βλέπουν τη δόξα τού ανάρχου Τόκου της. Την νιώθουν πολύ κοντά τους σαν μητέρα στοργική, που, πονεμένη από το μαρτύριο τού Υιού της, μπορεί να νιώσει το δικό τους πόνο και να βοηθήσει στη δική τους περίσταση. Την νιώθουν σαν προστάτιδα και βοηθόν· σαν τείχος τού γένους προστατευτικό και απροσμάχητο ενάντια στους πολυποίκιλους εχθρούς του· σαν σύμμαχο στον αγώνα τους κατά των δαιμονικών δυνάμεων και σαν πρέσβειρα στον Θεό και μεσίτριαν υπέρ της σωτηρίας των πνευματικών τέκνων της. Τιμούν πολυειδώς την Παναγία τους και φυλάσσουν το δόγμα της σαν κόρην οφθαλμού, δείχνοντας εξαιρετική ευαισθησία στις όποιες απόπειρες αιρετικής διαστροφής του. Το δόγμα, τέλος, της Θεοτόκου κατέχει περίοπτη θέση στην ορθόδοξη λατρεία και την ασματική ακολουθία της Εκκλησίας μας.

(Θα μας επιτραπεί στο σημείο αυτό να παραθέσουμε κατ' επιλογήν ορισμένα δογματικά Θεοτοκία της «Παρακλητικής», στα οποία οι πιο πάνω περί Θεοτόκου και Χριστού δογματικές αλήθειες εκτίθενται κατά τρόπο πραγματικά αριστουργηματικό.)

Θεοτοκίον δογματικόν. Εν τω Εσπερινώ. Ήχος βαρύς.

«Πώς σε μακαρίσωμεν Θεοτόκε; πώς σε ανυμνήσωμεν Υπερευλογημένη, το ακατάληπτον μυστήριον της κυοφορίας σου; Των αιώνων γάρ ο ποιητής, και της ημετέρας δημιουργός φύσεως, την ιδίαν εικόνα οικτείας, καθήκεν εαυτόν εις κένωσιν, την ανεξιχνίαστον· ο ών εν τοίς άύλοις κόλποις τού Πατρός, εν μήτρα σου Αγνή κατεσκήνωσε, και σάρξ ατρέπτως εγένετο εκ σου Απειρόγαμε· μείνας μέν όπερ υπήρχε, φύσει Θεός. Διό αυτόν προσκυνούμεν Θεόν τέλειον, και άνθρωπον τέλειον, τον αυτόν εν εκατέρα μορφή· εκατέρα γάρ φύσις, εστίν εν αυτώ αληθώς· διπλά δε πάντα κηρύττομεν, τα φυσικά αυτού ιδιώματα, κατά την διπλόην των ουσιών, δύο σέβοντες τας ενεργείας, και τα θελήματα, Ομοούσιος γάρ ών τώ Θεώ και Πατρί, αυτεξουσίως θέλει και ενεργεί· ομοούσιος δε ών και ημίν, αυτεξουσίως θέλει και ενεργεί ως άνθρωπος. Αυτόν ικέτευε, σεμνή Παμμακάριστε, τού σωθήναι τας ψυχάς ημών».

Με ποιό τρόπο να σε μακαρίσουμε Θεοτόκε; Πώς δε να υμνολογήσουμε, Υπερευλογημένη, το ακατάληπτο μυστήριο της κυοφορίας σου; Διότι, αυτός που έπλασε τους αιώνες και δημιούργησε τη φύση μας, αφού λυπήθηκε τή δική του εικόνα (τον άνθρωπο που παραπλανήθηκε), υποβλήθηκε σε κένωση ανεξιχνίαστη. Αυτός που είναι (ως Θεός) στους άυλους κόλπους τού Πατρός, κατεσκήνωσε (συνελήφθη) στη μήτρα σου Αγνή, και έγινε άνθρωπος ατρέπτως από σε, που δεν γνώρισες γάμο, παραμείνας εκείνο που ήταν προ της ενανθρωπήσεως, δηλαδή κατά φύσιν Θεός. Διά τούτο τον προσκυνούμεν Θεόν τέλειον και άνθρωπον τέλειον, τον ίδιον (ως Πρόσωπον ενιαίο και αδιαίρετο) σε κάθε μία από τις δύο του μορφές (φύσεις). Διότι και οι δύο φύσεις υπάρχουν σ' αυτόν αληθώς. Κηρύττουμε τα διπλά του φυσικά ιδιώματα που αντιστοιχούν στις δύο του ουσίες, τιμώντες τις δύο του ενέργειες και τα δύο του θελήματα. Διότι, ομοούσιος όπως είναι με τον Πατέρα, θέλει και ενεργεί αυτεξουσίως (ως Θεός)· ομοούσιος δε και με μας, αυτεξουσίως

θέλει και ενεργεί ως άνθρωπος. Αυτόν ικέτευε, σεμνή Παμμακάριστε, να παράσχει σωτηρίαν στις ψυχές μας.

Θεοτοκίον δογματικόν. Ἦχος πλάγιος Α΄.

«Την θεοπρεπή και σεβάσμιον Κόρην τιμήσωμεν, την υπέρτιμον των Χερουβίμ· ο γάρ δημιουργός των όλων ενανθρωπήσαι βουληθείς, εν αυτή ώκησεν αφράστως. Ω ξένων πραγμάτων, και παραδόξων μυστηρίων! Τις ουκ εκπλαγή εν τούτω ακουτισθείς; Ότι Θεός άνθρωπος γέγονε, και τροπή εν αυτώ ουχ υπήρξε; και της παρθενίας πύλας διήλθε, και μείωσις εν αυτή ουχ υπελείφθη; καθώς ο προφήτης λέγει· Άνθρωπος ταύτην ου διοδεύσει ποτέ, ειμή μόνος Κύριος ο Θεός Ισραήλ, ο έχων το μέγα έλεος».

Ας τιμήσουμε τη θεοπρεπή και άξια σεβασμού Κόρη, που υπερβαίνει σε τιμή τα Χερουβίμ. Διότι ο δημιουργός των όλων Θεός, θελήσας να γίνει άνθρωπος, κατοίκησε σ αυτήν αφράστως. Ω πραγμάτων ξένων (που πρώτη φορά παρουσιάστηκαν) και μυστηρίων παραδόξων! Ποιός δεν θα εκπλαγεί ακούοντας αυτά; Ότι ο Θεός έγινε άνθρωπος, χωρίς να υπάρξει τροπή στη φύση του; και πέρασε την παρθενική πύλη της Θεοτόκου, χωρίς να συμβεί μείωση στην παρθενία της; Και όπως ο προφήτης λέγει· Άνθρωπος δεν θα περάσει απ αυτήν (δεν θα συλληφθεί στη μήτρα της), παρά μονάχα ο Θεός ο Κύριος τού Ισραήλ, αυτός που έχει το μέγα έλεος.

Θεοτοκίον δογματικόν. Ἦχος Β΄.

«Ω τού μεγίστου μυστηρίου! Βλέπων τα θαύματα, ανακηρύττω τη θεότητα, ουκ αρνούμαι την ανθρωπότητα· ο γάρ Εμμανουήλ φύσεως πύλας ήνοιξε, ως φιάνθρωπος· παρθενίας δε κλείθρα ου διέρρηξεν, ως Θεός· αλλ' ούτως εκ μήτρας προήλθεν, ως δι ακοής εισήλθεν· ούτως εσαρκώθη, ως συνελήφθη· απαθώς εισήλθεν, αφράστως εξήλθεν, κατά τον Προφήτην τον λέγοντα· Άνθρωπος ταύτην ου διοδεύσει ποτέ, ειμή μόνος Κύριος ο Θεός Ισραήλ, ο έχων το μέγα έλεος».

Ω πόσο μεγάλο είναι το μυστήριο! Βλέποντας τα θαύματα, ομολογώ τη θεότητα (που μόνη τα επιτελεί), χωρίς να αρνούμαι την ανθρωπότητα. Διότι ο Εμμανουήλ (ο Χριστός), άνοιξε μέν τις πύλες της φύσεως (της Παρθένου) ως φιάνθρωπος· δεν διέρρηξεν όμως τα σημεία της παρθενίας της, ως Θεός· Και όπως, στο άκουσμα των λόγων τού αγγέλου (κατά τον Ευαγγελισμό), εισήλθε στη μήτρα της Παρθένου, κατά τον ίδιο (θαυματουργικό) τρόπο βγήκε από αυτήν. Εισήλθε χωρίς πάθος (που υπάρχει στη φυσική σύλληψη) και εξήλθε αφράστως, όπως λέγει ο Προφήτης. Άνθρωπος δεν θα περάσει ποτέ απ αυτήν, παρά μονάχα ο Θεός τού Ισραήλ, αυτός που έχει το μέγα έλεος.

Θεοτοκίον δογματικόν. Ἦχος Α΄.

«Παρθενική πανήγυρις σήμερα, αδελφοί· σκιρτάτω η κτίσις, χορευέτω η ανθρωπότης· συνεκάλεσε γάρ ημάς η αγία Θεοτόκος, το αμόλυντον κειμήλιον της παρθενίας, ο λογικός τού δευτέρου Αδάμ Παράδεισος, το εργαστήριο της ενώσεως των δύο φύσεων, η πανήγυρις τού σωτηρίου συναλλάγματος, η παστάς εν ή ο Λόγος ενυμφεύσατο την σάρκα, η όντως κούφη νεφέλη, η τον επί των Χερουβίμ

μετά σώματος βαστάσασα. Ταις αυτής ικεσίαις, Χριστέ ο Θεός, σώσον τας ψυχάς ημών».

Σήμερα τελούμε παρθενική πανήγυρη, αδελφοί. Ας σκιρτά (από χαρά) η κτίση, ας χορεύει η ανθρωπότης. Διότι μας συνεκάλεσε η αγία Θεοτόκος, το αμόλυπτο κειμήλιο της παρθενίας, ο λογικός παράδεισος τού δευτέρου Αδάμ (τού Χριστού), το εργαστήριο στο οποίον ενώθηκαν οι δύο φύσεις, ο τόπος στον οποίον πανηγυρικά έγινεν η σωτήρια συναλλαγή (τού Θεού με τον άνθρωπο), ο νυμφικός θάλαμος στον οποίον ο Λόγος νυμφεύθηκε τη σάρκα (την ανθρώπινη φύση), η ανάλαφρη νεφέλη, η οποία εβάστασε σωματικά αυτόν που φέρεται επάνω στα Χερουβίμ. Με τις ικεσίες της, Χριστέ ο Θεός, σώσε (από την αμαρτία) τις ψυχές μας.

«Και ενανθρώπησαντα».

Η θεία ενανθρώπηση είναι γεγονός πραγματικό και αναντίρρητο. Ο Λόγος τού Θεού «εσκήνωσεν εν ημίν», «ώφθη επί της γης και τοίς ανθρώποις συνανεστράφη». Η απειρόσοφη λυτρωτική βουλή τού Θεού, το σχέδιο της «θείας περί τον άνθρωπον οικονομίας», το «αποκεκρυμμένον και σεσιγημένον» μυστήριο, τώρα, στον καθαρότατο ναό τού Κυρίου, στο ιερό «θησαύρισμα της δόξης τού Θεού», λαμβάνει σάρκα και οστά, γίνεται γεγονός ιστορικών. Η ιστορία δέχεται μέσα της το υπερϊστορικό και αιώνιο, μεταχαλκεύεται στους αιώνιους ρυθμούς τού Θεού. Και λίγα μιν μπορούμε να κατανοήσουμε από το μέγιστο αυτό θαύμα· όμως το νιώθουμε ν' αναδύει βαθιά τις καρδιές μας, να κατακλύζει το ζωτικό χώρο της ψυχής μας, να μεταπλάθει μυστικά την ύπαρξή μας στο απερινόητο θαύμα της τριαδικής δόξας και ευλογίας!

Η σύνθεση τού ενός προσώπου τού Χριστού αποτελεί το χρυσό κέντρο τού χριστολογικού δόγματος, που αποτελεί τη βάση κατανοήσεως τού όλου μυστηρίου τού Χριστού. Τα κεντρικότερα σημεία του είναι τα ακόλουθα.

α) Οι δύο φύσεις τού Χριστού.

Στο Πρόσωπο τού Χριστού υπάρχουν υποστατικά ενωμένες δύο πλήρεις και ακέραιες φύσεις, η φύση τού Θεού και η φύση τού ανθρώπου. Με την ένωση αυτή ο Χριστός αναδεικνύεται Θεάνθρωπος. Όχι δηλαδή μονάχα Θεός ούτε μονάχα άνθρωπος· ούτε πάλι λίγο Θεός και λίγο άνθρωπος, αλλά τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος ο αυτός. Αν μια φύση απουσιάζει ή είναι ελλιπής, το έργο της σωτηρίας στο οποίον αποσκοπούσε η σάρκωση τού Λόγου, καθίσταται αδύνατον. Αυτός δε είναι και ο λόγος στον οποίον απέβλεπε η Εκκλησία, τονίζοντας με τόσο πάθος την ύπαρξη, την πληρότητα και την ακεραιότητα των δύο φύσεων τού Χριστού.

1) Ο Χριστός είναι τέλειος Θεός.

Είναι το δεύτερο Πρόσωπο της αγίας Τριάδος, το οποίον, όταν ήλθε «το πλήρωμα τού χρόνου» έκλινε τους ουρανοί και κατέβηκε στη γη, ενώνοντας στο Προσώπο του τη φύση τού Θεού με τη φύση τού ανθρώπου. Η Γραφή πιστώνει πανηγυρικά την αλήθεια αυτή. Από το πλήθος των μαρτυριών της θα αναφέρουμε επιλεκτικά μονάχα λίγες. Έτσι ο Χριστός φέρεται υπάρχων προτού ακόμη γεννηθεί ο Αβραάμ.

Είναι «απαύγασμα της δόξης και χαρακτήρ της υποστάσεως τού Πατρός, φέρων τε τα πάντα τω ρήματι της δυνάμεως αυτού...». Υπήρχεν «εν αρχή» προς τον Θεό και ήταν και ο ίδιος Θεός. Κατονομάζεται Θεός ενάρθρως· «Ο Κύριός μου και ο Θεός μου». Είναι ο μεγάλος Θεός και σωτήρ των ανθρώπων· ο «επί πάντων Θεός». Είναι «ίσος τω Θεώ», αν και πήρε δούλου μορφή και ταπεινώθηκε σε σχήμα ανθρώπινο. Δεν είναι ανάγκη να αναφέρουμε και τις πολλές άλλες μαρτυρίες στις οποίες τονίζεται η μεταφυσική ιδιότητα τού Χριστού και εξαιρείται η κοινότητα ιδιωμάτων, τιμής και αξιώματος μεταξύ Πατρός και Υιού καθώς και το σωτήριο έργο του, τη νίκη κατά των διαβολικών δυνάμεων και την κατάργηση τού θανάτου, τα οποία μόνον ως παντοδύναμος Θεός μπορούσε να επιτελέσει, ως μεσσίας και λυτρωτής τού κόσμου.

2) Ο Χριστός είναι και τέλειος άνθρωπος.

Είχεν όλα τα συστατικά στοιχεία της ανθρωπίνης φύσεως, σώμα δηλαδή και ψυχή. Τα στοιχεία αυτά ήσαν πλασμένα από το Πνεύμα τού Θεού, η μεν ψυχή άμεσα, το δε σώμα έμμεσα εκ των αγνών αιμάτων της Παρθένου. Τα δύο αυτά στοιχεία ενώθηκαν μεταξύ τους και απετέλεσαν την ανθρωπότητα τού Κυρίου κατά τη στιγμή τού αγγελικού ασπασμού, όταν δηλαδή το Πνεύμα το άγιο επεσκίασε τη μήτρα της Πανάγνου.

Η ψυχή τού Κυρίου ήταν ουσία άϋλη και νοερά, όπως οι ψυχές όλων των άλλων ανθρώπων. Ήταν καθαρή και πάλλευκη. Με την ένωσή της με το σώμα, που και αυτό ήταν καθρό και πάλλευκο, καμιά κηλίδα δεν απέσπασε από τον προγονικό ρύπο τού Αδάμ. Το προπατορικόν αμάρτημα δεν είχε σχέση με τον Υιόν τού Θεού και της Παρθένου. Ο Χριστός δεν γνώρισε γέννηση φυσική, διά της οποίας μεταδίδεται κληρονομικώς το αμάρτημα τού προπάτορα. Είχε μεν τη φύση τού Αδάμ, ήταν δηλαδή πραγματικός άνθρωπος, δεν ήταν όμως «εξ Αδάμ», δηλ. δεν καταγόταν από τον Αδάμ. Έτσι τίποτε το μεμπτόν δεν απέσπασε από το γενάρχη, μια και η φύση του καμιά συνοχή γενετική δεν είχε με τη φύση εκείνου.

Η ψυχή τού Χριστού ήταν πλήρης και τέλεια ανθρωπίνη ψυχή. Ήταν έλλογη, νοητική και θελητική, έχουσα όλα τα στοιχεία της θείας εικόνας, που έχει κάθε άλλη ανθρωπίνη ψυχή, θεωμένα όμως στην απερινόητη των δύο φύσεων συνδρομή. Έφερε δε και τα αδιάβλητα πάθη της φύσεως, όλες δηλαδή τις κινήσεις και εκδηλώσεις της (συναισθήματα, επιθυμίες κ.λπ.), οι οποίες όμως δεν ήσαν εφάμαρτες, δεν προερχόντουσαν από φυσική εμπάθεια, όπως συμβαίνει στη φύση των άλλων αμαρτωλών ανθρώπων. Παράλληλα είχε και όλες τις αδιάβλητες ανάγκες τού σώματος ο Χριστός. Τούτο αποτελεί μυριόλεκτο δίδαγμα της Γραφής. Έτσι πεινούσε (όπως στην έρημο μετά τον πειρασμό και όταν ήλθε στη συκή, ζητώντας καρπό να φάγει). Διψούσε επίσης (δίψασε στο φρέαρ τού Ιακώβ κοντά στην πόλη Συχάρ, ζητώντας νερό από τη Σαμαρείτιδα και πάνω στο σταυρό, από την κάκωση τού μαρτυρικού πάθους του). Οι συμπολίτες του τον έβλεπαν συχνά να τρώγει και να πίνει και μάλιστα τον κατηγορούσαν γι αυτό. Ένωθε σωματικό κάματον από τις μακρινές οδοιπορίες. Είχεν ανάγκη από ύπνο (κοιμόταν ατάραχος στο πλοίο, την ώρα που οι μαθητές κινδύνευαν να πνιγούν). Παράλληλα, εξεδήλωνε και ψυχικά συναισθήματα. Στο θάνατο τού φίλου του Λαζάρου, όταν είδε την

αδελφή του Μαρία και τους Ιουδαίους να κλαίνε, ένωσε μεγάλη συγκίνηση και κατέβαλε προσπάθεια να μη εκσπάσει σε λυγμούς. Όμως εδάκρυσε. Περαιτέρω ένωσε αγανάκτηση, όταν αντίκρυσε τη βεβήλωση τού οίκου τού Πατρός του. Από τον ψυχικό πόνο και την αγωνία του κατά τη διάρκεια της προσευχής του στον κήπο της Γεθσημανή, ο ιδρώς του έσταζε σαν θρόμβος αίματος. Ένωσε όλη την αδυναμία της φύσεως και την οδύνη στο σταυρικό πάθος του και παραπονέθηκε στον Πατέρα γιατί τάχα τον εγκατέλειψε. Τέλος με κραυγή ισχυρή και με δάκρυα παρακαλούσε τον Πατέρα του να τον σώσει από το θάνατο, εισακουσθείς σ αυτό και μαθών από τα παθήματά του την υπακοή.

Όλα αυτά εκφράζουν την πληρότητα της φύσεως που ανέλαβεν ο Σωτήρ με την οποίαν μπορούσε να σώσει την πεσμένη ανθρώπινη φύση, της οποίας όμως την πληρότητα πολλοί αιρετικοί από παλαιά δεν έπαψαν ν' αμφισβητούν. Το σώμα τού Κυρίου ήταν σώμα υλικό. Δεν ήταν φανταστικό ή αιθέριο, σώμα σχηματικά μόνον ανθρώπινο. Περιβαλλόταν και αυτό, όπως και τα λοιπά ανθρώπινα σώματα, από την παχύτητα της ύλης. Ήταν σώμα περιγραφτό, περιοριζόμενο στο φυσικό χώρο, παθητό και φθαρτό. Και ήταν μεν σώμα θεωμένον εξ άκρας συλλήψεως· αυτό όμως δεν τού παρείχε ιδιότητες ξένες προς τη φυσικότητά του, όπως το απαθές και το άφθαρτο. Σε εναντία περίπτωση, θα είχαμε μια πελώρια αντίφαση· σώμα δηλαδή, που, ως άφθαρτο, θα ήταν αδύνατο να πάθει και να αποθάνει, ενώ ακριβώς το αντίθετο αποτελούσε τον προορισμό του, το πάθος και ο θάνατος υπέρ της τού κόσμου ζωής. Το πάθος και τη φθαρτότητα απέβαλε το σώμα τού Χριστού μετά την Ανάστασή του. Έτσι, ελεύθερο από τα υλικά δεσμά, μπορούσε, «κεκλεισμένων των θυρών», να εμφανιστεί στους μαθητές και κούφο ν αναληφθεί στους ουρανούς, παρά το νόμο της βαρύτητος των σωμάτων. Μετά την ανάστασή του εισήλθε στο στάδιο της αδιάφθορης δόξας.

Το σώμα τού Κυρίου –όπως πιο πάνω αναφέραμε– έφευρεν όλα τα αδιάβλητα πάθη της ανθρωπίνης φύσεως. Αυτό που δεν είχε ήταν το στοιχείο της αμαρτίας, γιατί, ως ελεύθερο από τον ρύπο της προγονικής παραβάσεως, ως μη ενταγμένο στη φυσική συνέχεια τού Αδάμ, ήταν αμόλυντο και πάναγνο, χωρίς διεστραμμένες ορέξεις και άναγνες επιθυμίες. Έτσι τα πάθη του ήσαν κινήσεις φυσικές, η παρουσία των οποίων είναι απαραίτητη για την πραγματικότητα και την ολοκληρία του. Έτσι γεννήθηκε πραγματικά από τη μήτρα της Παρθένου (χωρίς το θαύμα τού Θεού να βλάψει την παρθενία τού μητροπάρθενου κλέους), εθήλασε τους μητρικούς μαστούς (πολύ συγκινητικά παρουσιάζει την εικόνα η ορθόδοξη εικονογραφία· Παναγία η γαλακτοτροφούσα), αναπτυσσόταν κανονικά παίρνοντας βάρος και σχηματιζόμενο κατά τα μέλη του, και διατηρούσε γενικά όλες τις φυσικές καταστάσεις του, όσες βέβαια ταίριαζαν στον υψηλό σκοπό της θεανθρώπινης διακονίας του. Έτσι δεν είναι νοητό να υποθέσουμε ότι το πανακήρατο σώμα τού Δεσπότη μπορούσε ν αρρωστήσει ή πρόωρα να αποθάνει ούτε πάλι να έλθει σε γάμου κοινωνία, γιατί όλ' αυτά θα ήσαν ανοίκεια και θα έθεταν σε κίνδυνο το λυτρωτικό έργο του και θα ματαίωναν τη σωστική αποστολή του. Επίσης τα αδιάβλητα πάθη στα οποία υπέκειτο η ανθρώπινη φύση τού Κυρίου (με την έννοιαν ότι λειτουργούσαν σ αυτήν ως απαραίτητα στοιχεία της αλήθειας και της ολοκληρίας της) δεν ήσαν εκδηλώματα άσχετα προς το μυστήριο τού Χριστού, την υποστατική ένωση των φύσεων. Όπως στο ένα Πρόσωπο τού Κυρίου ήσαν

θεωμένες η φυσική θέληση και η ενέργειά του (ψυχική και σωματική), χωρίς το ανθρώπινο θέλημα να αντιπίπτει στο θείο, μάλλον δε να υποτάσσεται και να ακολουθεί ελεύθερα σ αυτό, έτσι και τα αδιάβλητα ενεργήματα της ανθρωπίνης του φύσεως τελούσαν υπό την εποπτεία και καθοδήγηση τού Λόγου, ενταγμένα και αυτά στο όλο πλέγμα τού χριστολογικού θαύματος.

β) Το ενιαίο Πρόσωπο τού Χριστού.

Οι δύο πλήρεις και ακέραιες φύσεις τού Κυρίου ενώθηκαν σε ένα πρόσωπο. Ο Χριστός είχε ένα εγώ, που ήταν ο ενιαίος προσωπικός φορέας των δύο του φύσεων. Το εγώ αυτό ήταν το Πρόσωπο τού Θεού Λόγου. Στο Πρόσωπο αυτό ενώθηκε η ανθρώπινη φύση με τη θεία, γιατί η ίδια ήταν απρόσωπη. Ο Χριστός δεν είχε δικό του ανθρώπινο εγώ, ιδιοπερίστατο και αυτοδιόριστο. Η ανθρώπινη φύση του δεν είχε δική της υπόσταση (η υπόσταση εδώ με την έννοια τού προσώπου και όχι της υπαρχικής πραγματικότητας), που σημαίνει ότι δεν έζησε ούτε μια μόνη στιγμή έξω από το Πρόσωπο τού Λόγου, ως ιδιαίτερη ολοκληρωμένη οντότητα, αλλά υπήρχε πάντοτε στο μυστήριο της υποστατικής ενώσεως των φύσεων. Αυτή την έννοια έχει η «εξ άκρας συλλήψεως» ένωση, ότι δηλαδή την ίδια στιγμή που καταβλήθηκε το έμβρυο στη μήτρα της Παρθένου από το Πνεύμα το άγιον, ενώθηκε και ο Λόγος τού Θεού με αυτό. Φυσικά η ανθρωπότητα τού Χριστού δεν έμεινε απρόσωπη· όμως το πρόσωπο που προσέλαβε και στο οποίο συνέστη δεν ήταν δικό της, αλλά το πρόσωπο τού Υιού τού Θεού.

Αυτό ακριβώς εννοούμε, όταν μιλάμε για υποστατική ένωση των φύσεων, ένωση που έγινε στο Πρόσωπο ή την υπόσταση (εξ ου και η ονομασία της) τού Λόγου. Η ένωση αυτή ήταν ασύγχυτη και αδιαίρετη. Δηλαδή οι ενωθείσες φύσεις δεν έπαθαν καμιά αλλοίωση ή μεταβολή. Από την ένωση αυτών δεν προήλθε μια τρίτη φύση σύνθετη, στην οποία να ενσωματωθούν στοιχεία των δύο φύσεων –λίγο από τη μια και λίγο από την άλλη– και η οποία να μην είναι ούτε η μια ούτε η άλλη, αλλά το συναμφότερο, σύνθεση δηλαδή και ανάμιξη της ουσίας των δύο σε μία επίμικτη τρίτη. Ήταν δε η ένωση των φύσεων στον Χριστόν ένωση φυσική, δηλ. πραγματική, όπως σε κάθε βήμα τόνιζε ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας στην πολεμική του κατά τού Νεστορίου. Δεν ήταν απλή επαφή, απλός εξωτερικός πλησιασμός, μία ένωση ηθική καλής θελήσεως και ευδοκίας, όπως ισχυριζόταν ο Νεστόριος. Μία τέτοια ένωση δεν θα μπορούσε να αναμορφώσει και να θεώσει την ανθρώπινη φύση. Παράδειγμα ενώσεως προσφυές παρμένο από τον κύκλο της φυσικής εμπειρίας, είναι ο πυρακτωμένος σίδηρος. Σ' αυτόν υπάρχουν δύο φύσεις, ο σίδηρος και η φωτιά που ενώνονται πολύ βαθιά μεταξύ τους, χωρίς να χάσουν η κάθε μία τη φυσική της ιδιότητα. Με τη διαφορά βέβαια ότι η ένωση στο σίδηρο δεν μπορεί να είναι διηνεκής. Είναι ένωση προσωρινή, ενώ η ένωση στον Χριστόν είναι διαρκής και ακατάλυτη. Οι φύσεις παράλληλα ενώθηκαν αδιαστάτως και αδιαιρέτως. Ποτέ πιά δεν πρόκειται ν' αποχωριστούν η μία από την άλλη. Ακόμη και ο θάνατος τού Χριστού, παρ όλον ότι επέφερε την κατάλυση της ζωής τού Θεανθρώπου, δεν κατέλυσε και την ένωση των φύσεων. Διότι και στο μνήμα, στο οποίο βρισκόταν νεκρό το σώμα τού Χριστού, και στον Άδη, όπου κατέβηκε η ψυχή του κηρύσσοντας το Ευαγγέλιο στα πεπεδημένα (φυλακισμένα, δέσμια) πνεύματα, η θεότητα

παρέμεινεν ενωμένη με τα χωρισθέντα συστατικά στοιχεία της ανθρωπίνης φύσεως, αναδεικνύουσα το μεν σώμα ζωηφόρο και αδιάφθαρτο, τη δε ψυχή θεοχώρητη και θεοδύναμη, ώστε να συντρίψει με την «αστραπή της θεότητας» που έφερε μέσα της, το αποτρόπαιο κράτος της φθοράς και τού θανάτου.

Η υποστατική ένωση των φύσεων είναι μυστήριο πίστεως, την απειρία τού οποίου αδυνατούμε να περικλείσουμε στα στενά όρια τού φτωχού και αδύνατου μυαλού μας. Ψελλίζουμε λίγα μονάχα λόγια αδύναμα και ταπεινά, στα οποία συντρίβεται η σοφία μας και θρυμματίζεται η θεολογική μας εμβρίθεια. Φέροντες δε τον υπέρτατο θησαυρό σε σκεύη οστράκινα, με συνοχή καρδιάς ζητάμε το έλεος και τη συμπάθεια τού Κυρίου. Δεν αποκρύπτουμε όμως το λόγο της πίστεώς μας, δεν αρνούμαστε το λίγο που μπορούμε να προσφέρουμε διακονούντες Εκείνον που μας έκανε τη θεία φανέρωση, το τι, δηλαδή, και όχι το πώς τού περιεχομένου της θείας του αποκαλύψεως.

Η υποστατική ένωση των φύσεων περικλείει μέσα της ένα ευρύ φάσμα επί μέρους αληθειών, κορυφαία των οποίων είναι οι ακολουθίες της ενώσεως αυτής, η γνώση των οποίων είναι απαραίτητη για να έχουμε κάποια προσέγγιση στο υπερφυσές θεανθρώπινο μυστήριο. Αυτές θα δούμε σε σύντομη σκιαγράφιση στη συνέχεια.

Ακολουθίες εκ της υποστατικής ενώσεως των φύσεων.

1) Αντίδοση ή κοινοποίηση των ιδιωμάτων των φύσεων στο ενιαίο πρόσωπο τού Λόγου.

Τί εννοούμε λέγοντες αντίδοση ή κοινοποίηση των ιδιωμάτων; Το σημείο αυτό είναι το πιο καίριο τού όλου χριστολογικού δόγματος, η λυδία λίθος στη βάση της οποίας μπορούμε να εκτιμήσουμε την ορθόδοξη χριστολογία και να επισημάνουμε τις χριστολογικές κακοδοξίες. Αντίδοση είναι η μετάδοση των ιδιωμάτων μιάς φύσεως στην άλλη και τανάπαλιν. Η θεία φύση, λόγου χάρη, μεταδίδει την παντοδυναμία της στην ανθρώπινη, και αυτή μεταδίδει το παθητό της στη θεία. Εδώ όμως χρειάζεται μεγάλη προσοχή, διότι υπάρχει κίνδυνος εσφαλμένων παρεκδοχών. Η μετάδοση δεν γίνεται μεταξύ των δύο φύσεων απ ευθείας. Όταν κοινοποιείται η παντοδυναμία στην ανθρώπινη φύση, δεν σημαίνει ότι η φύση αυτή γίνεται παντοδύναμη· ή όταν μεταδίδεται το παθητό στη θεία, αυτή γίνεται παθητή. Μία τέτοια εκδοχή συγχέει τις φύσεις και καταστρέφει την υποστατική ένωση, που – όπως είπαμε– είναι ασύγχυτη. Στην ένωση οι φύσεις μένουν κάθε μία εις τον «οικείον αυτής όρον τε και λόγον». Δεν βγαίνουν έξω από τα φυσικά τους ιδιώματα. Το σημείο αυτό είναι πολύ κρίσιμο, το οποίο δεν φαίνεται να κατανοούν όσο θα έπρεπε πολλοί χριστιανοί, ώστε να σκανδαλίζονται ακούοντες, ότι η αντίδοση των ιδιωμάτων δεν γίνεται απ ευθείας στις φύσεις. Μιά τέτοια αντίληψη είναι κακή εφαρμογή της αντιδόσεως των ιδιωμάτων. Αν όμως η αντίδοση δεν γίνεται απ ευθείας στις φύσεις, τότε που και πώς γίνεται; Εδώ ακριβώς έγκειται το βάρος και η κρισιμότητα τού θέματος· η μετάδοση των ιδιωμάτων γίνεται στο ενιαίο θεανδρικό πρόσωπο τού Χριστού. Η πρόταση αυτή είναι από χριστολογικής πλευράς αξιωματική. Έτσι –για να μείνουμε στο πιο πάνω παράδειγμα– η παντοδυναμία της θείας φύσεως όπως και το παθητό της ανθρωπίνης, μεταδίδονται στον ένα Χριστό. Ο Χριστός, ως Πρόσωπο θεανδρικό, είναι και παντοδύναμος (ως άπειρος Θεός) και

παθητός (ως πεπερασμένος άνθρωπος). Τα δύο αντιθετικά αυτά ιδιώματα μεταδίδονται ασυγχύτως και αδιαιρέτως στο ένα Πρόσωπο τού Χριστού, χωρίς να χωρίζεται ο άνθρωπος από τον Θεό και τανάπαλιν. Ο Χριστός, ως Θεός και άνθρωπος ο αυτός (ως Θεάνθρωπος), είναι πανταχού παρών και όχι η ανθρωπότητά του. Ως επίσης ο ίδιος είναι παθητός και όχι η θεία φύση του. Ο Λούθηρος, κάνοντας κακή εφαρμογή της αντιδόσεως των ιδιωμάτων και, δεχόμενος την πανταχού παρουσία τού σώματος τού Χριστού (για να δικαιολογήσει την παρουσία τού κυριακού σώματος στη θεία ευχαριστία), εδίδαξε την περίφημη περί «πανταχού παρουσίας» θεωρίαν, επικριθείς όχι μόνον από ορθόδοξους και ρωμαιοκαθολικούς αλλά και από προτεστάντες, και κατηγορηθείς για μονοφυσιτισμό.

2) Η αναμαρτησία τού Κυρίου.

Δευτέρα ακολουθία της υποστατικής ενώσεως των φύσεων είναι η αναμαρτησία τού Χριστού. Την αναμαρτησίαν αυτή διακρίνουμε σε εμπειρική και μεταφυσική - θεωρητική. Κατά την πρώτην ο Χριστός δεν γνώρισε αμαρτία κατά τη διάρκεια τού επί γης βίου του. Ο ίδιος προκάλεσε τους Ιουδαίους· «Τις εξ υμών ελέγχει με περί αμαρτίας;». Για το πνεύμα δε της πονηρίας (τον άρχοντα και πλανευτήν τού κόσμου τούτου) είπεν ότι σ' αυτόν (στη ψυχή τού Κυρίου) δεν μπορεί να βρει τίποτε το μεμπτόν («εν εμοί ουκ έχει ουδέν»). Την εντύπωση αυτή έχοντες και οι μαθητές για το Διδάσκαλο, διαλαλούσαν ότι «αμαρτίαν ουκ εποίησε ουδέ ευρέθη δόλος εν τω στόματι αυτού». Η δεύτερη αναμαρτησία, η μεταφυσική - θεωρητική, είναι σημαντικότερη της εμπειρικής και, αν δεν μελετηθεί σωστά, είναι ενδεχόμενο να οδηγήσει σε παρανοήσεις τού κορυφαίου αυτού δόγματος. Τί εννοούμε λέγοντες θεωρητικήν αναμαρτησίαν; Εννοούμε το ενδεχόμενο, τη δυνατότητα αμαρτίας στον Θεάνθρωπο. Κατά πόσο δηλαδή ο σαρκωθείς Λόγος τού Θεού μπορούσε να αμαρτήσει ή όχι. Αν είχε με άλλα λόγια τη δυνατότητα να αμαρτήσει και δεν αμαρτήσε, μένοντας πιστός στο θέλημα τού Πατρός του, ή αν δεν μπορούσε καθόλου να αμαρτήσει. Την πρώτη θεωρία –την οποίαν επαναλαμβάνουν και σήμερα πολλοί– διετύπωσαν στην αρχαία Εκκλησία σειρά θεολόγων της Αντιοχειανής Σχολής στο πλέγμα κυρίως της νεστοριανικής αιρέσεως, με προεξάρχοντα το Θεόδωρο Μοψουεστίας. Αυτοί, δεχόμενοι ηθική ένωση των φύσεων στον Χριστο και διαιρούντες σε δύο φυσικά Πρόσωπα το ένα αδιαίρετο Πρόσωπο τού Κυρίου, έλεγαν ότι ο άνθρωπος Χριστός είχε τη δυνατότητα να αμαρτήσει· ότι οχλείτο, όπως όλοι οι άλλοι άνθρωποι, από πάθη και ότι επάλαιε εναντίον κακών επιθυμιών· εν τούτοις δεν αμαρτήσε –παρ όλο που μπορούσε να αμαρτήσει– και σ' αυτό έγκειται το ηθικό μεγαλείο του και ότι εμόρφωσε για μας ηθικό πρότυπο, στά ίχνη τού οποίου καλούμαστε ν' ακολουθήσουμε. Κατά τη δεύτερη θεωρία ο Κύριος δεν μπορούσε καθόλου να αμαρτήσει, γιατί αυτό ήταν συνέπεια της υποστατικής ενώσεως των φύσεων, δηλαδή της μορφώσεως τού θεανδρικού προσώπου του. Ο Χριστός είχαν –όπως είπαμε– ένα και μόνο πρόσωπο, το αΐδιο πρόσωπο τού Λόγου, στο οποίο υπέστη η απρόσωπη ανθρώπινη φύση του. Αν, λοιπόν, μπορούσε να αμαρτήσει ο Χριστός, θα μπορούσε να αμαρτήσει και ο Θεός Λόγος, το πρόσωπο τού οποίου ήταν φορέας των δύο φύσεων! Ένα τέτοιο όμως ενδεχόμενο θα ήταν άμεση απειλή για το σωτήριο έργο του, που, σε περίπτωση αμαρτίας τού Θεανθρώπου, μπορούσε να ματαιωθεί. Άλλωστε στο θεανδρικό πρόσωπο τού Σωτήρος η θέληση τού Χριστού, θεωθείσα, ακολουθούσε και υποτασσόταν αβίαστα στο θείο του θέλημα, ώστε να εκλείπει παντελώς η

δυνατότητα μετακινήσεώς της εκ τού μυστηριακού πλέγματος τού Χριστού και μεταπτώσεώς της εις την αμαρτίαν. Κατά την κρίση μας η πρώτη εκδοχή είναι εσφαλμένη, γι' αυτό και καταδικάστηκε από την Εκκλησία. Θα ήταν βλάσφημο να υποθέσουμε, ότι το εσωτερικό έδαφος της ανθρωπίνης φύσεως τού Χριστού, η οποία ήταν τελείως ελεύθερη τού αμαρτητικού, ως μη έχουσα το αμάρτημα τού προπάτορα, και φερόταν παράλληλα στο θείο πρόσωπο τού Λόγου, ήταν μολυσμένο και εστία ακαθάρτων λογισμών και επιθυμιών! Και είναι μεν γεγονός ότι ο Χριστός επειράσθη κατά τη διάρκεια της επίγειας ζωής του από το πνεύμα της ακαθαρσίας. Ο πειρασμός του όμως αυτός δεν ήταν εσωτερικός, δεν προερχόταν από μολυσμένο έδαφος ψυχής, αλλ' ήταν πειρασμός εξωτερικός, επίθεση και προσβολή τού διαβόλου, η οποία και ευχερώς αποκρουόταν από τον Κύριο, χωρίς να θολώσει τα κρυστάλλινα ύδατα της ψυχής του. Απομένει η δευτέρα εκδοχή της απόλυτης αναμαρτησίας τού Κυρίου, η οποία είναι και η μόνη ορθή, ως απηχούσα τη δογματική παράδοση της Εκκλησίας. Ο Χριστός δεν μπορούσε ν αμαρτήσει όχι γιατί δεν ήθελε, αλλά γιατί δεν ήταν κοινός άνθρωπος αλλά Θεάνθρωπος, καθοδηγούμενος και ενεργών υπό την εποπτεία τού απείρου θείου Λόγου. Όσο μπορούσε ν αμαρτήσει ο Θεός, άλλο τόσο μπορούσε ν αμαρτήσει κι ο Θεάνθρωπος. Η υποστατική ένωση των φύσεων διασφάλιζε την απόλυτη αναμαρτησία τού Χριστού.

3) Ο όρος «Θεοτόκος», ο αποδιδόμενος στη Μητέρα τού Ιησού Χριστού.

Η Παρθένος Μαρία είναι αληθώς Θεοτόκος. Εγέννησε όντως τον Θεό. Ο Νεστορίος σκανδαλιζόταν με την αλήθεια αυτή. Μη μπορώντας να συλλάβει το νόημα της υποστατικής ενώσεως των φύσεων και της αντιδόσεως των ιδιωμάτων, έλεγεν ότι για να γεννήσει η Μαρία τον Θεό, έπρεπε και αυτή η ίδια να ήταν θεά, ώστε από το όμοιο να γεννηθεί το όμοιο. Αφελής και παιδαριώδης συλλογισμός! Με ποιόν όμως τρόπον εγέννησεν η Μαρία τον Θεό; Μπορεί τάχα να γεννηθεί το άπειρο και αΐδιο Πνεύμα; Βεβαίως όχι. Ένας τέτοιος συλλογισμός θα ήταν καθαρός παραλογισμός. Δεν μπορεί να γεννηθεί η άπειρη φύση, όπως γεννώνται οι πεπερασμένοι άνθρωποι. Τότε, πώς εξηγείται το πράγμα; Η γέννηση τού Θεού για να γίνει κατανοητή – τρόπος τού λέγειν βέβαια γιατί το μυστήριο είναι απολύτως απρόσιτο στην ανθρώπινη διάνοια – πρέπει να μελετηθεί αυστηρά κάτω από το πρίσμα της υποστατικής ενώσεως των φύσεων, της οποίας αποτελεί ακολουθία φυσική. Στη μήτρα της Παρθένου δεν συνελήφθη ούτε εγεννήθη η φύση τού Θεού, γεγονότα αρμόζοντα στη φυσική τάξη των κτισμάτων' αλλά γεννήθηκε ο Χριστός, ο οποίος δεν ήταν άνθρωπος ψιλός (= κοινός), όπως επρέσβευεν ο Νεστοριος, ο οποίος αποκαλούσε τη Μαρία χριστοτόκον, αλλά Θεός μαζί και άνθρωπος (= Θεάνθρωπος). Αυτό συνέβη –όπως είδαμε– «εξ άκρας συλλήψεως», τη στιγμή δηλαδή που το Πνεύμα το άγιο δημιουργούσε στη μήτρα της Παρθένου το έμβρυο Χριστό. Επομένως αυτό που συνελήφθη από το Πνεύμα τού Θεού ήταν αδιάσπαστα ενωμένο με τη θεότητα. Ο Χριστός φυσικά γεννήθηκε κατά την ανθρώπινη φύση του, που ως πεπερασμένη και κτιστή, υπέκειτο σε τέτοιου είδους καταστάσεις και περιορισμούς. Επειδή όμως ήταν συνάμα και Θεός, δεχόταν στο Πρόσωπό του το φυσικό της γεννήσεως γεγονός. Η –όπως λέμε στη θεολογία– ο Θεός γεννήθηκε «σαρκί», όπως και απέθανε «σαρκί» κ.λπ. Η γέννηση ανήκει μεν στην τρεπτή ανθρώπινη φύση τού Χριστού, οικειοποιείται όμως αυτήν ο Θεός (αντίδοση

ιδιωμάτων), ο οποίος είναι άρρηκτα ενωμένος με αυτήν στο ενιαίο θεανδρικό πρόσωπο τού Λόγου.

Ο όρος «Θεοτόκος» έχει σπουδαίο δογματικό περιεχόμενο. Εκφράζει συνοπτικότερα την πίστη της Εκκλησίας. Στην περίοδο των χριστολογικών αιρέσεων, απετέλεσε το επίκεντρο σφοδροτάτων δογματικών διενέξεων μεταξύ νεστοριανών θεολόγων (με επικεφαλής τον Νεστόριο) και των ορθοδόξων (με επικεφαλής τον άγιο Κύριλλο Αλεξανδρείας). Ο όρος σφραγίζει την πίστη και την ευσέβεια της Ορθοδόξου Εκκλησίας και δικαιοτάτα απονέμεται στην πάνσεμνο Κόρη, η οποία είναι όντως η Μητέρα τού Θεού, η τεκούσα αφράστως τον Κύριο της δόξης.

4) Η μία υιότητα και προσκύνηση τού Χριστού.

Ο Νεστόριος έλεγεν, ότι στον Χριστό πρέπει ν απονέμονται ξεχωριστά δύο προσκυνήσεις, μία θεία και μία ανθρώπινη. Σ' αυτό κατέληγε γιατί δεχόταν δύο ξεχωριστούς υιούς, τον Υιόν τού Θεού και τον υιόν της Παρθένου. Κάθε υιότητα αντιστοιχούσε –κατ αυτόν– στο αντίστοιχο πρόσωπο τού Κυρίου. Έτσι επειδή δεχόταν δύο πλήρη και τέλεια Πρόσωπα, μοιραίως οδηγείτο στην αποδοχή αντίστοιχα και δύο υιών. Η διδασκαλία αυτή ήταν συνεπής προς τη χριστολογική αντίληψη τού Νεστορίου. Ήταν δε φυσικό ν απονέμει στη συνέχεια και διπλή προσκύνηση στον Κύριο· μία ξεχωριστά στον Υιόν τού Θεού και άλλη ξεχωριστά στον υιόν της Παρθένου. Η διδασκαλία αυτή ερχόταν σε κραυγαλέα αντίθεση προς την επίσημη διδασκαλία της Εκκλησίας, κατά την οποίαν ο Χριστός προσκυνείται «μια προσκυνήσει», επειδή ένα είναι το φυσικό του πρόσωπο και όχι δύο. Ήταν ο Υιός τού Θεού κρατώντας στο Πρόσωπό του τον άνθρωπο. Και καλείται μεν στη Γραφή ο Χριστός και «υιός ανθρώπου», αυτό όμως δεν αφορίζει ιδιαίτερο ανθρώπινο πρόσωπο, αλλά δι' αυτού εκφράζεται η ανθρώπινη πλευρά τού Κυρίου, ότι δηλαδή ήταν και άνθρωπος αληθινός. Η μία υιότητα και η μία προσκύνηση τού Χριστού είναι ακολουθία της υποστατικής ενώσεως των φύσεων. Εφ' όσον ο Χριστός ήταν Θεάνθρωπος, δηλαδή στο ένα του πρόσωπο ενώθηκαν ασυγχύτως και αδιαιρέτως η θεότητα με την ανθρωπότητα, ήταν επόμενο να έχει μίαν υιότητα, στην οποίαν ν' απονέμεται και μία προσκύνηση. Τις αιρετικές κακοδοξίες τού Νεστορίου απέκρουσεν ευστοχοτάτα ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας και καταδίκασε επίσημα η Εκκλησία στην Γ' Οικουμενική Σύνοδο.

Από όσα πιο πάνω είπαμε, κατανοούμε πόσο σημαντικό είναι το δόγμα της υποστατικής ενώσεως των φύσεων στον Χριστό. Η σωστή κατανόηση αυτού θα μας προφυλάξει από πολλούς κινδύνους παρανοήσεως της χριστολογικής διδασκαλίας της Εκκλησίας. Δύο δε είναι οι κυριώτεροι κίνδυνοι· από μια πολύ αυστηρή και ακραία αντίληψη της υποστατικής ενώσεως είναι ενδεχόμενο να προέλθει ο Μονοφυσισμός· ενώ από μία χαλαρή αντίληψη, να προκύψει ο Νεστοριανισμός. Αυτό πράγματι συνέβη στην ιστορία τού χριστιανικού δόγματος. Αυτό θα το κατανοήσουμε καλύτερα, αν εξετάσουμε ακροθιγώς τις αιρέσεις εκείνες που διαμορφώθηκαν στην αρχαία εποχή γύρω από το πρόσωπο τού Κυρίου ημών Ιησού Χριστού.

Στην αρχαία Εκκλησία, ως γνωστόν, διαμορφώθηκαν δύο θεολογικές σχολές (ρεύματα ειδικής θεολογικής σκέψεως), η Αλεξανδρινή και η Αντιοχειανή, οι οποίες εδογματίζαν γύρω από το πρόσωπο τού Ιησού Χριστού κάθε μία με τον ιδιαίτερό της θεολογικό τρόπο τού σκέπτεσθαι.

Η Αλεξανδρινή Σχολή, η οποία διακρινόταν διά το έντονο μυστικοθεωρητικό πνεύμα της και ερμήνευε αλληγορικά τις Γραφές, ετόνιζε τη θεωρητική πλευρά τού Κυρίου, εξαιρώντας τη θεότητά του και αφήνοντας στη σκιά την ανθρώπινη φύση του. Αρεσκόταν να τονίζει το πνευματικό και θεωρητικό στοιχείο σε βάρος τού ιστορικού και τού συγκεκριμένου. Αντίθετα, η Αντιοχειανή Σχολή ετόνιζε την ανθρώπινη πλευρά τού Ιησού, αφήνοντας στη σκιά τη θεία. Ερμήνευε ιστοριογραφικώς τις άγιες Γραφές και αρεσκόταν να εξάγει το ιστορικό, το απτό και το συγκεκριμένο σε βάρος τού θεωρητικού και τού μυστικού. Είναι δε εύκολο να συμπεράνουμε, ότι από τις τάσεις της Αλεξανδρινής Σχολής θα ευνοείτο η εμφάνιση τού Μονοφυσιτισμού (δοκητισμού, Απολλιναρισμού, Ευτυχιανισμού), ενώ από τις τάσεις της Αντιοχειανής Σχολής θα ευνοείτο η εμφάνιση τού Νεστοριανισμού. Αυτό πράγματι συνέβη.

Ας δούμε όμως την εμφάνιση των κυριότερων χριστολογικών αιρέσεων, με σκοπό να κατανοήσουμε καλύτερα την ουσία της ορθόδοξης χριστολογίας στην αντιθετική σχέση της προς τη διδασκαλία των αιρετικών.

1) Ο δοκητισμός.

Η αίρεση αυτή προήλθε από τις ακραίες τάσεις της Αλεξανδρινής Σχολής. Οι δοκίτες (ή δοκητές), επηρεαζόμενοι από το δυιστικό πνεύμα τού αρχαίου Γνωστικισμού, τού Πλατωνισμού και τού Νεοπλατωνισμού, οι οποίοι εδέχοντο την ύλη και γενικά το αισθητό ως φύσει κακό, φορέα και έδρα της αμαρτίας, απέρριπταν την υλική υπόσταση τού Χριστού. Ο αγαθός Θεός, κατ αυτούς, δεν μπορούσε να λάβει σώμα υλικό, που από τη φύση του ήταν κακό. Κάτι τέτοιο θα ήταν ανάρμοστο προς την αγαθότητά του. Πώς δε εξηγούσαν την ανθρώπινη εμφάνιση τού Ιησού; Έλεγαν ότι δεν ήταν πραγματικός άνθρωπος, αλλά φαινόταν μόνον εξωτερικά ως τοιούτος. Ήταν άνθρωπος «κατά δόκησιν», «κατά το δοκείν» (κατά το φαινόμενο), εξ ου και η ονομασία τους (δοκίτες). Ήταν σαν ένα φάντασμα, με εξωτερικό περίγραμμα ανθρωπίνης φύσεως, χωρίς όμως ουσιαστικό περιεχόμενο. Περιττό να σημειώσουμε, ότι μια τέτοια αντίληψη κατέστρεφε ολοσχερώς την έννοια τού Χριστού και τη σημασία τού λυτρωτικού έργου του. Γι αυτό και οι αρχαίοι Πατέρες της Εκκλησίας κατεπολέμησαν με πάθος τη φοβερή αυτή κακοδοξία (κυρίως οι αντιγνωστικοί Πατέρες και συγγραφείς), εξαιρώντας από κοινού την αλήθεια, την πραγματικότητα και την ιστορικότητα της ανθρωπίνης φύσεως τού Κυρίου.

2) Ο Απολλιναρισμός.

Εισηγητής της αιρέσεως αυτής ήταν ο Απολλινάριος, επίσκοπος Λαοδικείας της Συρίας. Ήταν θεολόγος διαπρεπής. Τον απασχολούσε ιδιαίτερα το πρόβλημα τού προσώπου τού Χριστού, δηλαδή πώς ταιριάζει ένα πρόσωπο σε δύο πλήρεις και ακέραιες φύσεις. Τόσον ο Απολλινάριος όσο και οι άλλοι αιρετικοί καθώς και οι ορθόδοξοι θεολόγοι της Εκκλησίας, ξεκινούσαν στη θεολογική τους θεώρηση από μία βασική φιλοσοφική αρχή, κοινώς αποδεκτή κατά την εποχή των πρώτων χριστιανικών αιώνων, ότι δεν μπορεί να υπάρξει φύση απρόσωπη. Όπου δηλαδή υπάρχει φύση, εκεί απαραίτητα πρέπει να υπάρχει και πρόσωπο. Αυτή η

Θεμελιώδης αρχή δημιουργούσε πολλές δυσκολίες στην ορθή κατανόηση της χριστολογικής διδασκαλίας της Εκκλησίας.

Ξεκινώντας από την πιο πάνω φιλοσοφική αρχήν ο Απολλινάριος ήταν υποχρεωμένος στις δύο φύσεις τού Χριστού να δεχθεί και δύο αντίστοιχα Πρόσωπα. Αυτό όμως αποτελούσε πλάνην. Έπρεπε ένα από τα δύο Πρόσωπα να αφανιστεί. Και αυτό φυσικά ήταν το ανθρώπινο. Παράλληλα, η παρουσία τού νοητικού στοιχείου στην ανθρώπινη φύση τού Χριστού εγκυμονούσε μεγάλους κινδύνους για την ηθική ακεραιότητά του, γιατί μπορούσε να τον οδηγήσει στην αμαρτία. Έτσι ο Απολλινάριος, για να αποφύγει τον κίνδυνο αυτό, δέχτηκε ένα πρόσωπο στον Κύριο, το θείον, από δε την ανθρώπινη φύση αφαιρούσε το κύριο συστατικό στοιχείο της, τον λογικό νου, την απουσίαν τού οποίου ανεπλήρωσε το πρόσωπο τού Θεού Λόγου. Κατ' αυτόν τον τρόπο νόμιζε, ότι έλυε το ακανθώδες χριστολογικό πρόβλημα. Δέχτηκε, λοιπόν, δύο φύσεις, ένα πρόσωπο και άλογη ψυχή στον Κύριο, πιστεύοντας έτσι ότι διασφάλιζε την απόλυτη αναμαρτησία τού Χριστού.

Πίσω από τα θεωρήματα αυτά τού Απολλιναρίου βρισκόταν η Πλατωνική φιλοσοφία με την τριχοτομική θεωρία της, ότι δηλαδή η ανθρώπινη φύση σύγκειται από τρία συστατικά στοιχεία, το σώμα, τη ζωϊκή ψυχή και το πνεύμα ή τον νου. Την θεωρίαν αυτήν υιοθετούσαν ο Απολλινάριος, ο οποίος, εφαρμόζοντάς την στον Χριστό, δεχόταν τα δύο πρώτα στοιχεία (σώμα και ζωϊκή ψυχή), όχι όμως και το τρίτο, τον νου, τον οποίον, όπως είδαμε, αφαιρούσε διά να κατοχυρώσει την αναμαρτησία τού Κυρίου. Κατ' αυτόν προφανώς ο λογικός νους συνιστά πρόσωπο, στο οποίον έγκειται η δυνατότητα της αμαρτίας.

Φυσικά αυτό κάθε άλλο παρά έλυε το χριστολογικό πρόβλημα. Τουναντίον το περιέπλεκε περισσότερο και δημιουργούσε νέαν επικίνδυνη κακοδοξία. Διότι, αν ήταν άνους η ψυχή τού Κυρίου, η σωτηρία τού ανθρώπου δεν θα είχε καμία σημασία, διότι ακριβώς ο νους, το κύριο συστατικό της ψυχής, ήταν εκείνος που είχε ανάγκη προσλήψεως από τον Κύριο και θεραπείας. «Το γάρ απρόσληπτον αθεράπευτον», θα πει αργότερα ο άγιος Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός.

3) Ο Αρειανισμός.

Εδώ δεν θα μιλήσουμε για την άρνηση της θεότητας τού Χριστού, περί της οποίας κάναμε λόγο στα προηγούμενα· αλλά θα μας απασχολήσει η άρνηση ψυχής στον Κύριο, την οποίαν εδίδασκεν ο Άρειος. Κατ' αυτόν ο Χριστός δεν είχε πλήρη ανθρώπινη φύση, δηλαδή σώμα και ψυχήν, αλλά σώμα μονάχα άψυχο. Τα αισθήματα και τα παθήματα τού ιστορικού Χριστού δεν ήσαν εκδηλώματα της ανθρώπινης ψυχής, η οποία δεν υπήρχε, αλλά τού ίδιου τού Λόγου, ο οποίος στο μέτρο αυτό ήταν επιδεκτικός ηθικής βελτιώσεως και προκοπής.

Ποιός όμως ήταν ο λόγος που οδήγησε τον Άρειο στην άρνηση ψυχής από την ανθρώπινη φύση τού Χριστού; Η άρνηση οφείλετο σε επιδράσεις φιλοσοφικές τού Ιουδαίου Φίλωνος, κατά τον οποίον ο Λόγος είναι ένα είδος ασώματης λογικής ψυχής, όμοιος με το Πνεύμα το άγιον, η οποία χαρακτηρίζεται ως ο νους ο «υπεράνω ημών», όπως ακριβώς και η ανθρώπινη ψυχή χαρακτηρίζεται ως ο «νους εντός ημών». Ο Λόγος, σε αντίθεση με το Πνεύμα το οποίον εισέρχεται στο σώμα τού προφήτη κατά τη διάρκεια της προφητικής εμπνεύσεως, ποτέ δεν εισέρχεται σε σώμα ανθρώπινο, παρά το γεγονός ότι ως ενδοκόσμιος Λόγος εισέρχεται στο σώμα τού φυσικού κόσμου. Αλλ' ενώ ο Λόγος ουδέποτε εισέρχεται απ' ευθείας σε σώμα

ανθρώπινο, αντιπροσωπεύεται σ αυτό από την ανθρώπινη ψυχή, η οποία αποτελεί αντίτυπο τού Λόγου. Ο Λόγος είναι το «υπεράνω ημών θείον αρχέτυπον»· η λογική ψυχή είναι το «εν ημίν αντίτυπον τού αρχετύπου».

Ο Άρειος υιοθετούσε τα διδάγματα αυτά. Παράλληλα όμως δεν μπορούσε ν' αποστεί και από τη χριστιανική διδασκαλία περί σαρκώσεως τού Λόγου. Ο Λόγος εισήλθε, κατ αυτόν, στο σώμα τού Χριστού, όπως –κατά τον Φίλωνα– το Πνεύμα το άγιον εισέρχεται στο σώμα τού προφήτη. Εισερχόμενος όμως στο σώμα τού Χριστού, δεν είχε πιά ανάγκη της παρουσίας τού εκπροσώπου του, της λογικής δηλαδή ψυχής. Στο σώμα τού Χριστού ο Λόγος λαμβάνει απ ευθείας τη θέση της λογικής ψυχής, όπως την ίδια θέση παίρνει, κατά το Φίλωνα, το Πνεύμα το άγιο στο σώμα τού προφήτη. Η παρουσία επομένως της ψυχής, αναπληρουμένης από τον Λόγο, ήταν εντελώς περιττή στην ανθρώπινη φύση τού Χριστού. Έτσι κατέληγε στο συμπέρασμα ότι ο Χριστός ήταν άψυχος.

Περιττό να πούμε ότι τα παραδοξολογήματα αυτά τού Αρείου, παράλληλα με την άρνηση της θεότητας τού Λόγου, οδηγούσαν σε τέλεια καταστροφή της πίστεως και τού σωτηρίου έργου τού Χριστού.

4) Μονοφυσισμός.

Κύριος εισηγητής της αιρέσεως αυτής ήταν ο Ευτυχής, αρχιμανδρίτης της Εκκλησίας της Κων/πόλεως. Ήταν κληρονόμος τού πνεύματος της αρχαίας Αλεξανδρινής Σχολής, της οποίας τις τάσεις οδήγησε σε ακρότητες.

Ο Ευτυχής ξεκινούσε ομοίως από τη φιλοσοφική αρχή ότι δεν υπάρχει φύση απρόσωπη. Έτσι δεχόμενος ένα πρόσωπο στο Χριστό, ήταν υποχρεωμένος να δεχθεί και μία φύση. Ένα πρόσωπο σε δύο φύσεις ήταν γι αυτόν αδιανόητο. Ποιά έπρεπε να είναι η φύση αυτή; Φυσικά η θεία. Τί απέγινεν η ανθρώπινη; Εξαφανίστηκε· καταπόθηκε από τη θεία και εξέλιπε. Έφερνε και παράδειγμα. Όπως όταν πάρεις μία σταγόνα όξους (ξύδι) και τη ρίψεις στον ωκεανό, η σταγόνα αυτή θα διαλυθεί και θα εξαφανιστεί στη θάλασσα, έτσι και η ανθρώπινη φύση, όταν ενώθηκε με την απεραντοσύνη της θείας φύσεως, αναλύθηκε σ αυτήν κι εξαφανίστηκε!

Περιττό να σημειώσουμε, ότι η περί μιάς φύσεως τού Χριστού διδασκαλία τού Ευτυχούς –την οποίαν ακολούθησαν πολλοί χριστιανοί στην αρχαίαν Εκκλησία– αντί να λύσει το χριστολογικό πρόβλημα, δημιούργησε μία τεράστια αίρεση, η οποία κόστισε πολύ ακριβά τόσο στην Εκκλησία όσο και στο Βυζαντινό κράτος. Μία φύση αφανισμένη ή αναχυμένη πανθειστικώς στη θεότητα πώς είναι δυνατό να σωθεί; Ποιά δε έννοια θα είχε η ιστορικότητα τού Κυρίου και τι θα σήμαινε το λυτρωτικό πάθος και ο θάνατός του; Δεν θα ήσαν όλα μία φενάκη, μία ανυπόστατη επίφαση, μία απάτη;

Και είναι μεν γεγονός ότι στη θεολογία της αρχαίας Εκκλησίας κυκλοφορούσε η περίφημη φράση «μία φύσις τού Θεού Λόγου σεσαρκωμένη», την οποίαν είχε διατυπώσει ο Απολλινάριος, και την οποίαν είχε χρησιμοποιήσει και ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας. Όμως υπό τον κάλαμο τού διαπρεπούς θεολόγου της Αλεξανδρείας η φράση αυτή δεν είχε μονοφυσιτικήν ανάχρωση, αλλά υπό «μίαν φύσιν σεσαρκωμένην» ο ιερός Πατήρ εννοούσε το ένα πραγματικό πρόσωπο τού Θεού Λόγου.

5) Νεστοριανισμός.

Η αίρεση πήρε το όνομά της από τον Νεστόριο, Πατριάρχη Κων/πόλεως, που ανήκε στην ακραία πτέρυγα της Αντιοχειανής Σχολής. Η διδασκαλία του ήταν ο αντίποδας τού μονοφυσιτικού Ευτυχιανισμού.

Ο Νεστόριος, ξεκινώντας και αυτός από τη φιλοσοφική αρχή ότι δεν υπάρχει φύση απρόσωπη, εκ της θέσεως ότι στον Χριστόν υπάρχουν δύο πλήρεις και τέλειες φύσεις (θέση την οποίαν ετόνιζαν οι θεολόγοι της Αντιοχείας σύμφωνα με το αναλυτικό πρακτικό πνεύμα τους) οδηγείτο στην αποδοχή και δύο φυσικών προσώπων, ένα για κάθε φύση αντίστοιχα. Στον Χριστό υπήρχαν δύο αυτοτελή και τέλεια Πρόσωπα, ένα τού Θεού Λόγου και ένα τού ανθρώπου Χριστού.

Η αίρεση τού Νεστορίου συνίστατο στη διάσπαση της ενότητας τού προσώπου τού Χριστού. Τα δύο φυσικά Πρόσωπα υπάρχουν επί μέρους, είναι ξεχωριστά το ένα από το άλλο. Η ένωση των φύσεων δεν μπορεί να είναι φυσική (δηλ. βαθειά και εσωτερική, όπως έλεγεν ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας), αλλ' ήταν ένωση ηθική, ένας χαλαρός και εξωτερικός πλησιασμός, μία προσέγγιση και επαφή «κατ ευδοκίαν και ομωνυμίαν». Δηλαδή τα δύο Πρόσωπα στα οποία αντιστοιχούσαν οι δύο φύσεις, είχαν ψιλήν μεταξύ τους επικοινωνίαν, απλήν επαφή καλής θελήσεως και αγάπης, ένα είδος ηθικής συνεργασίας. Αυτού τού είδους τη σχέση εννοούσε ο Νεστόριος, όταν έκανε λόγο περί τού ηθικού προσώπου της ενώσεως, και τίποτε περισσότερο.

Ο Νεστόριος, μερίζων το ενιαίο πρόσωπο τού Χριστού, μιλούσε στη συνέχεια περί δύο ξεχωριστών και ανεξάρτητων Υιών, όσα δηλαδή και τα Πρόσωπα τού Κυρίου. Άλλος ήταν ο Υιός τού Θεού και άλλος ο Υιός της Παρθένου. Η Μαρία εγέννησε μόνον τον άνθρωπο Χριστό, διά τούτο και την ονόμαζε «Χριστοτόκον». Τον Θεόν δεν μπορούσε να γεννήσει, διότι για να γίνει αυτό θα έπρεπε και η ίδια να είναι θεά. Στους δύο δε Υιούς απένειμε δύο ξεχωριστές προσκυνήσεις.

Στο πλέγμα των χριστολογικών απόψεων τού Νεστορίου η αντίδοση των ιδιωμάτων των φύσεων είναι κάτι το αδιανόητον. Ποιά αντίδοση –αλήθεια– μπορεί να νοηθεί σε περίπτωση που υπάρχουν δύο φυσικά, πλήρη και τέλεια Πρόσωπα, ξεχωριστά το ένα από το άλλο, και τα οποία είναι το καθένα φορέας των ιδιωμάτων της φύσεως στην οποίαν αντιστοιχεί; Αλλά και ποιά θέωση της ανθρωπίνης φύσεως μπορεί να υιοθετήσει ένα τέτοιο σύστημα, που τόσο απότομα διαστέλλει και αντιδιίστά φύσεις και Πρόσωπα; Ενδεικτική της νοοτροπίας αυτής είναι και η κακοποίηση της ανθρωπίνης φύσεως τού Χριστού, στην οποίαν προέβαιναν ωρισμένοι ακραίοι θεολόγοι με επί κεφαλής τον Θεόδωρο Μοψουεστίας. Ότι δηλαδή η φύση τού Κυρίου, απογυμνωμένη από τη δύναμη που προέρχεται από την αντίδοση των ιδιωμάτων των φύσεων, μένει ανοικτή στις φυσικές της δυνάμεις, οχλουμένη από πάθη και παλαίουςα κατά της αμαρτίας, προκόπτουσα βαθμηδόν στο πεδίο της αρετής και της ηθικής τελειώσεως.

Ο Νεστοριανισμός αποτελεί εκλογίκευση τού μυστηρίου της θείας περί τον άνθρωπον οικονομίας, το οποίον τελικά και καταργεί. Επέφερεν αναστάτωση στην Εκκλησία, η οποία και τον κατεδίκασε.

6) Αφθαρτοδοκητισμός.

Είναι αίρεση πολύ ύπουλη και επικίνδυνη, στην οποίαν υπολανθάνουν στοιχεία από το δοκητισμό και το μονοφυσιτισμό. Προήλθε και αυτός από τις ακραίες τάσεις της Αλεξανδρινής θεολογίας. Ήταν ήπια μορφή μονοφυσιτισμού. Ενώ ο τελευταίος (ο μονοφυσιτισμός) ηρνείτο την πραγματικότητα της ανθρωπίνης φύσεως τού

Χριστού, ο αφθαρτοδοκητισμός αφαιρούσε σημαντικό μέρος αυτής, αρνούμενος τα αδιάβλητα πάθη της. Την ανθρώπινη φύση του Χριστού εμείωνε –όπως είδαμε– και ο Απολλινάριος.

Οι αφθαρτοδοκίτες είχαν εσφαλμένη αντίληψη της υποστατικής ενώσεως των φύσεων, κάνοντας κακή εφαρμογή της αντιδόσεως των ιδιωμάτων. Στηριζόμενοι στην «εξ άκρας συλλήψεως» θέωση της ανθρωπίνης φύσεως του Χριστού, ισχυρίζοντο ότι η θεωθείσα φύση του είχε αποβάλει όλες τις φυσικές κινήσεις της, ψυχικές και σωματικές. Έτσι το αφθαρτοποιημένο σώμα του Κυρίου απέβαλε όλα τα αδιάβλητα πάθη του (πείνα, δίψα, κάματο κ.τ.ό.), όπως και η θεωθείσα ψυχή του απέβαλε τα δικά της πάθη (λύπη, αγανάκτηση κ.λ.π.). Αν δε στη Γραφή γίνεται λόγος περί των παθών αυτών, αυτό κατά τους αφθαρτοδοκίτες συνέβαινε «κατ οικονομίαν» μόνον. Ο Θεός δηλαδή επέτρεπε προσωρινώς την εμφάνιση των αδιαβλήτων παθών, τα οποία στην πραγματικότητα ήσαν ανύπαρκτα, προς εξυπηρέτηση των σκοπών της σωτηρίας των ανθρώπων. Όταν επιτυγχάνετο αυτό, η φύση επανερχόταν στην προτέρα αφθαρσία της. Επίκεντρο της αιρέσεως ήταν η ιδέα της αφθαρσίας (εξ ου και η ονομασία τους).

Οι αντιλήψεις αυτές είναι εσφαλμένες. Και αληθεύει μὲν η εκδοχή της «εξ άκρας συλλήψεως» θεώσεως της ανθρωπίνης φύσεως του Κυρίου, η οποία ήταν απόρροια της υποστατικής ενώσεως και της αντιδόσεως των ιδιωμάτων των φύσεων. Η θέωση όμως αυτή, Οπωσδήποτε και αν εκληφθεί, σε καμιά περίπτωση δεν καταργεί την ολοκληρία της φύσεως, η οποία –κατά τη διδασκαλία των Πατέρων– μένει «εις τον οικείον αυτής όρον τε και λόγον». Και όπως δεν εξαφανίζεται αναλυόμενη στη θεία (μονοφυσιτισμός), έτσι δεν αποβάλλει τα αδιάβλητα πάθη της, η παρουσία και η λειτουργία των οποίων αποτελεί στοιχείο αυτής αναφαίρετο.

Τα αδιάβλητα πάθη της η ανθρώπινη φύση του Χριστού διετήρησε μέχρι της Αναστάσεως. Άλλωστε ποιά σημασία θα είχε ένα σώμα άφθαρτο διά τη σωτηρία των ανθρώπων; Μήπως μπορούσε να πάθει και να αποθάνει; Η αντίφαση είναι προφανής. Μετά το πάθος όμως και το θάνατο και αφού το δεσποτικό σώμα αναστήθηκε εκ των νεκρών, απέρριψεν όλα τα πάθη και την υλικότητα της φύσεώς του, εισελθόν αμετάκλητα στο στάδιο της άπειρης θείας δόξας, όπως μαρτυρεί η Γραφή και εξαίρει η μακρά χορεία των Πατέρων.

Φυσικά η λειτουργία των αδιαβλήτων παθών στον Κύριο δεν ήταν απολελυμένη και άσχετη, όπως τίποτε το απολελυμένο και άσχετο δεν υπήρχε στο μυστήριο του Χριστού, όπου όλα ήσαν συνταιριασμένα στο ένα και μοναδικό Πρόσωπό του. Έτσι και τα αδιάβλητα πάθη δεν ήσαν εκδηλώματα και ενεργήματα άσχετα, αλλά τελούσαν υπό την εποπτεία και τη χειραγωγή του Λόγου. Δεν ήσαν αφανισμένα – όπως έλεγαν οι αφθαρτοδοκίτες– αλλά, υπάρχοντα πραγματικά στη φύση του, ως αναφαίρετο στοιχείο της, λειτουργούσαν στο πλέγμα του χριστολογικού μυστηρίου, συμμορφούμενα προς τα επιτάγματα του Λόγου, του οποίου το πρόσωπο ήταν ο ενιαίος φορέας των δύο του φύσεων.

Η αίρεση αυτή ήταν ύπουλη, διότι υπό το Προσχημα άκρας τιμής προς την ανθρώπινη φύση του Χριστού, την οποίαν επικέντρωναν στο στοιχείο της αφθαρσίας, προσέβαλλαν την ακεραιότητα και την ολοκληρία της, θέτοντας σε κίνδυνο την αλήθεια του λυτρωτικού έργου του Σωτήρος.

7) Μονοθελητισμός - Μονοενεργητισμός.

Και οι αιρέσεις αυτές προέβαιναν σε μείωση της ανθρωπίνης φύσεως τού Κυρίου. Δεν αναιρούσαν μεν ολόκληρη την ανθρώπινη φύση τού Χριστού, ούτε αφαιρούσαν τα αδιάβλητα πάθη της, αλλά, όπως ο Απολλινάριος που περιέκοπτε τον λογικό νουν από την ψυχή τού Ιησού, έτσι και αυτοί αφαιρούσαν την ανθρώπινη θέληση και ενέργεια από την ανθρωπότητα τού Κυρίου. Ο Χριστός, έλεγαν, είχε μεν δύο φύσεις, όχι όμως και δύο θελήσεις και ενέργειες, αλλά μονάχα μία, την θεία. Ανθρώπινη θέληση και ενέργεια δεν είχε. Ήθελε και ενεργούσε μόνον ως Θεός και όχι ως άνθρωπος.

Οι αιρέσεις αυτές, τον καιρό που διατυπώθηκαν, είχαν χαρακτήρα συμβιβαστικών. Επειδή ο μονοφυσιτισμός ταλαιπωρούσε αφάνταστα την Εκκλησία και το Κράτος, ενομίσθη ότι μία μέση οδός μεταξύ ορθοδόξων και μονοφυσιτών θα παρείχε λύση στο ζήτημα και θα ειρήνευε την εκρηκτική κατάσταση. Είπαν, λοιπόν, ότι ο Χριστός είχε μεν δύο φύσεις (προσέγγιση στους ορθοδόξους), όχι όμως και δύο θελήσεις και ενέργειες (προσέγγιση στους μονοφυσίτες).

Παρά την ευφυΐα και την προσαρμοστικότητα της η συμβιβαστική αυτή προσπάθεια απέτυχε. Αντίθετα, δημιούργησε νέαν αίρεση.

Ο Χριστός, όπως είχε δύο φύσεις, έτσι είχε και δύο θελήσεις και δύο ενέργειες. Ο Κύριος, ως πλήρης και τέλειος άνθρωπος, είχε ανθρώπινο φυσικό θέλημα. Δεν είχε όμως και θέλημα γνωμικό, που είναι έκφραση προσώπου, γιατί ανθρώπινο πρόσωπο δικό του δεν είχε. Ήθελε και ως Θεός και ως άνθρωπος, δηλ. ως Θεάνθρωπος, πράγμα που υποδηλώνει τή μία υπόσταση τού Λόγου, στην οποίαν υπήρχε η ανθρώπινη φύση του. Φυσικά το ανθρώπινο θέλημα τού Χριστού, θεωθέν στην απερινόητη των φύσεων συνδρομήν, ακολουθούσε πάντοτε το θείο θέλημα, χωρίς να αντιδρά ή να αντιπίπτει εις αυτό. Τό ίδιο συνέβαινε και με την ενέργεια τού Χριστού. Ο Χριστός είχε και ανθρώπινη ενέργεια, γιατί φύση ανενέργητη δεν υπάρχει, ισοδυναμεί προς το μηδέν. Ενεργούσε και ως άνθρωπος και ως Θεός, όχι όμως ξεχωριστά και άσχετα (αυτή ήταν θέση τού Νεστορίου), αλλ' ως Θεάνθρωπος, δηλ. Θεός και άνθρωπος ο αυτός.

Και οι αιρέσεις αυτές έθεταν σε κίνδυνο την αλήθεια τού λυτρωτικού έργου τού Χριστού. Δημιούργησαν διενέξεις και έριδες (μια και πολιτικοί λόγοι ήσαν στο προσκήνιο), διά να καταδικαστούν τελικά από την Εκκλησία στην ΣΤ΄ Οικουμενική Σύνοδο.

ΑΡΘΡΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

«Σταυρωθέντα τε υπέρ ημών επί Ποντίου Πιλάτου και παθόντα και ταφέντα».

Στο άρθρο αυτό η Σύνοδος διατυπώνει σε λίγες λέξεις (τρεις μετοχές αορίστου) το ιλαστήριο πάθος και την ταφή τού Κυρίου.

«Σταυρωθέντα τε υπέρ ημών επί Ποντίου Πιλάτου»

Όπως και στα προηγούμενα είπαμε, ο Υιός τού Θεού έγινε άνθρωπος, για να σώσει τον κόσμο από την αμαρτία και τον αιώνιο πνευματικό θάνατο. Ο Χριστός ήταν ο σωτήρας τού κόσμου. Έσωσε το γένος των ανθρώπων, ασκώντας το τρισσό λυτρωτικό του αξίωμα, ως προφήτης, αρχιερέας και βασιλέας.

Ως προφήτης ο Χριστός αναδείχτηκε ο μέγιστος διδάσκαλος της ανθρωπότητας, φανερώσας τή θεία αλήθεια στον σκοτισμένο από την αμαρτίαν άνθρωπο και αποδιώξας την αχλύ της πλάνης που πυκνή θόλωνε το πνεύμα του. Ο Χριστός απεκάλυψε τη λυτρωτική θεία αλήθεια στο αποστατημένο πλάσμα του, τού οποίου το πνεύμα καλυμμένο με το ψεύδος της ειδωλικής αποπλανήσεως, ελάμπρυνε με το φώς της αληθινής θεογνωσίας, όπως την είχε στην Εδέμ προ της παρακοής. Παράλληλα αναδείχτηκε ο μέγιστος των Προφητών, ο οποίος μιλούσε «ως εξουσίαν έχων», ήλεγχε τις παραβάσεις τού Νόμου και προφήτεψε για το μέλλον της Εκκλησίας του και τού κόσμου. Το διδακτικό αξίωμα τού Ιησού κανένας ποτέ δεν βρέθηκε να αμφισβητήσει. «Ουδείς ούτως ελάλησεν άνθρωπος ως ούτος ο άνθρωπος», ήταν η γενική εντύπωση που δημιουργούσε στα πλήθη ο ανεπανάληπτος Διδάσκαλος. Την αλήθειαν αυτή κράτησαν και διαλάλησαν οι αιώνες. Η διδασκαλία τού Κυρίου ουδ' επί στιγμὴν έπαυσε να φλογίζει και να πυρπολεί τις καρδιές των ανθρώπων. Ο Χριστός υπήρξεν ο κατ' εξοχήν Προφήτης, ο κατ' εξοχήν διδάσκαλος τού κόσμου, η αυτοαλήθεια και το φώς και η ζωή.

Στην αλήθειά του και μόνο μπορεί να βρει ο άνθρωπος επίλυση των πολλών υπαρξιακών προβλημάτων του, την γαλήνευση της ψυχής και την ευδαιμονία του, την οποίαν μάταια ψάχνει να βρει στα άχυρα των δικών του επιτευγμάτων και των πενιχρών δυνατοτήτων του.

Παράλληλα ο Χριστός λύτρωσε τον κόσμο ως ύψιστος αρχιερέας. Η αρχιερωσύνη του ήταν μοναδική και ιδιότυπη. Ήταν αγενεαλόγητη και αδιάδοχη. Όπως δε στην Παλαιά Διαθήκη προσφέρονταν θυσίες στον Θεό για την εξιλέωση των αμαρτωλών ανθρώπων, έτσι και στη Νέα Διαθήκη έπρεπε να προσφερθεί θυσία ιλαστήρια υπέρ της τού κόσμου ζωής. Τη θυσία αυτή πρόσφερε ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός. Ενώ δε οι θυσίες της παλαιάς οικονομίας ήσαν θυσίες εικονικές και προτυπωτικές της μεγάλης θυσίας τού σταυρού (κυρίως η θυσία τού Πασχαλίου Αμνού), η θυσία τού Χριστού ήταν η εκπλήρωση της παλαιάς προτυπώσεως, η θυσία η αληθινή που λύτρωσε πραγματικά τον κόσμο από το κράτος της φθοράς και τού αιωνίου θανάτου. Στην Π. Διαθήκη προσφέρονταν στον Θεό ζώα άλογα, με τή χύση τού αίματος των οποίων πιστευόταν ότι επραγματοποιείτο η εξιλέωση τού Θεού. Εδώ προσφέρθηκε θυσία λογική, το πανάγιο τού Θεανθρώπου αίμα, το οποίο πραγματικά εξιλέωσε τον ουράνιο Πατέρα. Στο σταυρό θύτης και θύμα ήταν ο ίδιος ο Χριστός. Και ως μεν άνθρωπος υφίστατο το πάθος και το θάνατο· ως Θεός δε, προσέδιδε στη θυσία του άπειρη λυτρωτική αξία και δύναμη. Αυτό ήταν ακριβώς το θαύμα της απειρόσοφης θείας βουλής. Η ιδέα ότι η θυσία τού Χριστού προσφέρθηκε για να ικανοποιηθεί η τρωθείσα από την αμαρτία τιμή τού Θεού, δεν είναι σωστή. Η τιμή τού Θεού βρίσκεται υπεράνω κάθε είδους προσβολής· ούτε δε ο Θεός μοιάζει με εμπαθή άνθρωπο, ο οποίος ζητά εκδίκηση και ικανοποίηση για την προσβληθείσα τιμή του. Η θυσία τού Χριστού προσφέρθηκε ελεύθερα στον Πατέρα ως έκφραση της υπέρτατης αγάπης και υπακοής τού σαρκωμένου Λόγου

του για τή λύτρωση τού πλάσματος που με την παρακοή του εκτροχιάστηκε από την αληθινή πορεία του και έχασε τον προορισμό του. Ο Θεός δεν ζήτησε τη θυσία αυτή· αλλ' όταν προσφέρθηκε ελεύθερα από τον Υιό, την αποδέχτηκε, ευδοκήσας σ αυτήν και αγαπήσας εις τέλος τον Υιόν!

Τόσον η αμαρτία τού Προπάτορα, όσο και οι προσωπικές αμαρτίες των ανθρώπων, επίεζαν ασφυκτικά το γένος, η ατομική και η συλλογική ενοχή τού οποίου το καθιστούσαν υπόδικο ενώπιον τού Θεού και άξιο τιμωρίας αιώνιας. Αν όμως αυτό γινόταν, ο κόσμος δεν θα μπορούσε ν' αντέξει την τιμωρό δικαιοσύνη και την οργή τού Θεού. Θ αφανίζόταν. Για να μη συμβεί όμως αυτό, έπρεπε να βρεθεί κάποιος πολύ δυνατός ν αναλάβει στα στιβαρά χέρια του την υπόθεση τού χαμένου ανθρώπου. Αυτός ήταν ο Υιός τού Θεού, ο οποίος πήρε την ανθρώπινη σάρκα, με σκοπό να βοηθήσει το υπόδικο πλάσμα του. Ήταν ο αντιπρόσωπος ολόκληρου τού γένους, ο οποίος πήρε απάνω του το δράμα τού παραστρατημένου κόσμου, ανέλαβε ολόκληρο το βάρος της ανθρώπινης ενοχής, τις αμαρτίες των ενόχων, και τιμωρήθηκε αυτός για την ενοχή εκείνων. Έδωσε λύτρο την ψυχή του για την εξαγορά των δουλωμένων στην αμαρτίαν ανθρώπων. Το λύτρον φυσικά δεν δόθηκε στο διάβολο για ν' αφήσει αυτός ελεύθερες τις ψυχές, που κατείχε στη σκοτεινή του επικράτεια. Ο διάβολος κανένα νομικό δικαίωμα εξουσίας δεν είχε πάνω στα λογικά πλάσματα τού Θεού. Μόνον ηθικήν εξουσιάν ασκούσε σ' αυτά και τίποτε περισσότερο. Ήταν σφετεριστής ξένης ιδιοκτησίας, τύραννος ανθρώπων που κατόρθωσε να εξαπατήσει και να υποτάξει στο ζυγό της σατανικής κακουργίας του. Ούτε πάλι την προσφορά τού αίματος τού Υιού τή ζήτησε ο Πατήρ για να συγχωρήσει τον αμαρτωλό άνθρωπο. Ο Θεός δεν αρέσκεται σε αίματα, πολύ δε ολιγότερο στο αίμα τού Υιού του. Δεν είναι Θεός αιμάτων η πανακήρατη και πανάσπιλη φύση. Αλλά το αίμα εκείνο, στη χύση τού οποίου συνέκλινε το απόρρητο μυστήριο της προαιώνιας θείας βουλής, έγινε δεκτό από τον ουράνιο Πατέρα ως υπερστάθμισμα της αμαρτίας και της ενοχής όλων των ανθρώπων.

Ο Χριστός επάνω στο σταυρό έπλυνε με το πανάγιο αίμα του το αίσχος και τη βρομερότητα της αμαρτίας, εκαθάρισε τη φύση από τα ράκη της φθοράς, την έκανε να λάμπει στην αλλοτινή της αίγλη και ευγένεια. Ανέδειξε το πλάσμα στις γνήσιες διαστάσεις του, το τοποθέτησε στο αυθεντικό βάθρο του. Στο σταυρό ο Κύριος διεπόμπευσε τις σατανικές δυνάμεις της αποστασίας. Εξευτέλισε το κράτος τού εχθρού. Συνέτριψε και κατήργησε το διάβολο. Έσκισε το χειρόγραφο της αμαρτίας, τη συναλλαγματική τού θανάτου που υπέγραψε με το χέρι της η Εύα στην Εδέμ. Με το πανάγιο αίμα του απάλειψε την υπογραφή της αισχύνης, πληρώνοντας ο ίδιος το βαρύτατο χρέος. Μέ τα απλωμένα στο σταυρό χέρια του «ήνωσε τα το πριν διεστώτα». Ως μεσίτης μεταξύ Θεού και ανθρώπων απέκτεινε την έχθρα που εδημιούργησεν η αμαρτία, ένωσε τα διϊσταμενα μέρη (Θεόν και άνθρωπον), συμφιλίωσε το πλάσμα με τον Πλάστη του, έκαμε τον παραβάτη και πάλι φίλο και υιόν Θεού αγαπητό. Στο σταυρό ενώθηκαν γη και ουρανός. Στο ξύλο της υπακοής η γη ανυψώθηκε στον ουρανό, έγινε βασιλεία Θεού, χώρα της χαράς και της δικαιοσύνης.

Το ιερό σύμβολο λέγει, ότι ο Χριστός έπαθε «υπέρ ημών» επί Ποντίου Πιλάτου. Η μνεία τού Ρωμαίου ηγεμόνα της Παλαιστίνης δεν καταχωρήθηκε «εική και ως

έτυχεν». Με το όνομα αυτό η Σύνοδος θέλησε να τονίσει την ιστορικότητα τού σταυρικού πάθους τού Κυρίου, τη χρονική στιγμή της θείας οικονομίας, να προλάβει ίσως τις επιθέσεις των αρνησιχρίστων, οι οποίοι έμελλαν να φθάσουν στο σημείο να αρνηθούν και αυτήν ακόμη την ιστορικότητα τού προσώπου τού Χριστού. Ο Πιλάτος υπήρξε μια τραγική ανθρώπινη φυσιογνωμία. Η ζωή του βρέθηκε στην τροχιά τού μαρτυρικού πάθους τού Χριστού. Η πρόνοια τού Θεού τον έταξε να δικάσει τον Ιησού. Τού δόθηκε η σπάνια ευκαιρία να γράψει το όνομά του στις πιο λαμπρές σελίδες της ιστορίας τού κόσμου. Φάνηκε όμως λίγος για μία τόσο μεγάλη στιγμή. Δεν ήταν ο άνθρωπος ο άξιος για ένα τόσο μεγάλο εγχείρημα. Αυτά φυσικά γράφουμε, αποβλέποντες αυστηρά στην υποκειμενική τοποθέτηση τού Πιλάτου στο γενικότερο πλέγμα τού μυστηρίου της θείας οικονομίας. Ο Πιλάτος ήταν ο δικαστής ο εντεταλμένος στην αυστηρή τήρηση τού νόμου και την απονομή δικαιοσύνης και ο μόνος υπεύθυνος για την όποια έκβαση της περιπέτειας τού Κυρίου. Εγνώριζε ότι την καταδίκη τού Χριστού ζητούσαν οι Εβραίοι «διά φθόνον» Και πίστευε στην αθώτητα τού υποδίκου, στον οποίον «ουδεμίαν αιτίαν εύρισκεν». Η σύζυγός του τον είχε ειδοποιήσει σχετικά.

Όλα συνέτρεχαν στην απόλυση τού αθώου. Όμως ο Πιλάτος αναδείχτηκε ο ευτελής εκείνος ανθρωπίσκος, που δεν ήθελε να χάσει τη φιλία τού Καισαρα, ελευθερώνοντας τον δίκαιο. Έπλυνε τα χέρια του, για να απαλλαγεί δήθεν από την ενοχή τού θανάτου τού αθώου. Με τον υποκριτικό στρουθοκαμηλισμό του πέτυχε ακριβώς το αντίθετο· η πράξη του, πράξη πελώριας ντροπής, αμαύρωσε το πρόσωπό του, το παρέδωσε στο όνειδος της ιστορίας, για να σημαδεύει εκείνους, που, για να μη χάσουν τα αξιώματα και τα προνόμιά τους, στραγγαλίζουν το δίκαιο, πουλούν τη συνείδησή τους και απαρνούνται το χρέος, μαζί με ό,τι άλλο ιερό και όσιο έχουν οι άνθρωποι!

Αλλά και ένα άλλο Πρόσωπο σκοτεινό, πολύ τραγικότερο τού Πιλάτου, συνέβη να βρεθεί στον κύκλο τού θείου δράματος· ο Ιούδας! Ο υιός της κατάρας και της απωλείας. Ο δούλος τού διαβόλου και δόλιος. Το πικρό πλάσμα που η πρόνοια τού Θεού έταξε στον κύκλο των μαθητών τού Διδασκάλου και τού έδωσε τη μεγάλη τιμή να γίνει απόστολος τού Θεανθρώπου. Αν δε ο Πιλάτος φάνηκε λίγος στη συγκυρία τού θεανθρωπίνου δράματος, ο Ιούδας φάνηκε ελάχιστος. Και ο μεν Πιλάτος δεν είχε την ευκαιρία να ζήσει βαθιά το Πρόσωπο και το έργο τού Κυρίου, αστοχώντας στην ηγεμονική και δικαστική αποστολή του. Ήταν ένας φθαρμένος υπάλληλος. Ο Ιούδας όμως είχε γνωρίσει την προσωπικότητα τού Διδασκάλου. Ίσως λάθεψε στο μυστήριο τού Χριστού. Ως μαθητής όμως έζησε κοντά του τρία ολόκληρα χρόνια. Είδε τα θαύματά του· κατακλύστηκε από τον ωκεανό της αγάπης του. Και όμως ενσυνείδητα τον πρόδωσε. Εκ προμελέτης τον εδολοφόνησε. Η μεταμέλειά του, όχι αποτέλεσμα αληθινής μετάνοιας, αλλά γέννημα τού σαλεμένου μυαλού και της αγριεμένης του συνειδήσεως, σε τίποτε δεν τού χρησίμευσε. Τό σκοινί της αγχόνης ήταν το δίκαιο επιστέγασμα της φιλαργυρίας και αχαριστίας του. Τα τριάκοντα αργύρια έμειναν και αυτά παροιμιώδη στην ιστορία σαν ζοφερό σύμβολο αισχύνης, το δε πρόσωπό του παραδόθηκε στο όνειδος των ανθρώπων, επί κεφαλής όλων εκείνων που προδίδουν τα όσια και τα ιερά !

«Και παθόντα και ταφέντα».

Το πάθος και η ταφή τού Κυρίου αποτελούν το επιστέγασμα της άφατης «κενώσεως» τού Λόγου. Στα γεγονότα αυτά κατέληξε μία ζωή ντυμένη στην ταπείνωση, ο πόνος και η οδύνη τού Υιού τού Θεού στην πιο πικρή στιγμή τού ανθρώπου, στη ζωή τού πλάσματος τη ζυμωμένη με τόση κακοπάθεια. Το πάθος τού Κυρίου ήταν πάθος πραγματικό. Δεν ήταν φασμαγωγία, επίφαση πάθους, όπως υποστήριζαν οι Γνωστικοί. Ο Υιός τού Θεού έπαθε «σαρκί», δηλαδή στην αναληφθείσα σάρκα του. Δεν έπαθε φυσικά η θεία του φύση, η οποία ήταν απαθής και άφθαρτη. Το πάθος υπέστη η ανθρώπινη, που ήταν φύση τρεπτή και αλλοιωτή. Όπως όμως επανειλημμένα ετονίσαμε, το πάθος της ανθρώπινης φύσεως το έκανε δικό του ο Θεός στο αΐδιο Πρόσωπο τού Λόγου. Επάνω στο σταυρό έπαθε ο Χριστός όχι ως άνθρωπος ψιλός (κακοδοξία τού Νεστορίου), αλλ' ως Θεάνθρωπος. Με την έννοιαν αυτή το πάθος τού ανθρώπου ήταν και πάθος τού Θεού. Ο Λόγος έπαθε πραγματικά και απέθανε στην αναληφθείσα σάρκα του. Μυστήριο βέβαια μέγα και ανεξιχνίαστο, προσιτό μονάχα στη θεωμένη πίστη και ταπείνωση. Στο σταυρό κορυφώθηκε ο πόνος και η οδύνη τού Θεανθρώπου. Πόνος αναίτιος και άγιος, διότι τίποτε δεν χρεωστούσε ο Θεάνθρωπος στην αμαρτία, της οποίας γέννημα υπήρξεν ο πόνος της πεσμένης φύσεως. Ήταν πόνος που γεύτηκε εκούσια ο αναμάρτητος, παίρνοντας απάνω του τον πόνον όλων των αμαρτωλών ανθρώπων. Με τον τρόπο αυτό μεταμορφώθηκε ο πόνος της φθαρμένης φύσεως, ενοφθαλμιζόμενος στον πόνο τού Υιού τού Θεού. Έκτοτε κάθε πόνος που γίνεται στο όνομα τού Κυρίου είναι πόνος λυτρωτικός και σωτήριος. Λυώνει την αμαρτία με τη φωτιά της θεανθρωπότητας.

Τό σταυρικό πάθος τού Κυρίου είχε σαν συνέπεια την κατάργηση τού θανάτου. Με το θάνατό του ο Σωτήρ επάτησε το θάνατο. «Θανάτω θάνατον πατήσας», ψάλλει πανηγυρικά η Εκκλησία μας. Γιατί ήταν ο θάνατος τού Υιού τού Θεού, που, και σαν Υιός ανθρώπου, ουδέν όφειλε στο θάνατο. Το πικρό σώμα της αμαρτίας που έσταζε φθορά από τότε που στην Εδέμ χάλασε η πρωτόκτιστη φύση, ερχόμενο σε επαφή με το θάνατο της αφθαρσίας και της αθανασίας (κατανοούμε φυσικά τη σημασία τού οξύμωρου αυτού σχήματος), έχασε τή σημασία του, απέβαλε το πικρό δηλητήριό του, νικήθηκε κατά κράτος και ο θάνατος πήρε μία ολότελα καινούργια μορφή στον ωκεανό της ανακαινίσεως των πάντων. Έγινε θάνατος αθάνατος, θάνατος άφθαρτος, αναστημένος θάνατος!

Στο σταυρό ο Θεάνθρωπος συνάντησε τον άνθρωπο, τον κατακομματιασμένο από τα άγρια κτυπήματα τού εχθρού, τον ψυχορραγούντα στην ερήμωση και την εγκατάλειψη, τού έπλυνε στοργικά τις πληγές με το δικό του αίμα, τού έδεσε τα τραύματα με τα δικά του τρυπημένα χέρια, τού έδωσε να θηλάσει τη ζωή από τη δική του τρυπημένη σάρκα, τού έστεψε την κεφαλή με το δικό του ακάνθινο στεφάνι και τον έκανε πλάσμα όμορφο και ωραίο, μεταγγίζοντάς του τη δική του λυτρωτική κακοπάθεια και αμορφία.

Στην αντινομία τού μαρτυρικού πάθους τού Χριστού βρίσκει η φύση τη λύση τού υπαρξιακού της δράματος, που άρχισε να γράφεται με την αποστασία τού πρώτου ανθρώπου από τον Θεό. Η πρώτη εκείνη αντινομία της Εδέμ θεραπεύεται στη δεύτερη μεγάλη αντινομία τού σταυρού· η αντινομία τού ανθρώπου στην αντινομία τού Θεανθρώπου. Ο Γολγοθάς νίκησε την Εδέμ, γιατί σ αυτόν δεν ήταν μία φύση μονάχη, παλεύοντας την κακότητα και την αγριάδα της αμαρτίας· ήσαν δύο φύσεις

κραταιές και θεοδύναμες, η θεοφόρητη σάρκα τού Χριστού και η υπόσταση τού Θεού Λόγου, δεμένες σε μία ένωση αδιάσπαστη και αδιαχώριστη. Έτσι που ο εχθρός στη σύγκρουση στο σταυρό να μην έχει καμιά απολύτως δυνατότητα σωτηρίας και διαφυγής. Ο διάβολος στο σταυρό συνάντησε μεταμφιεσμένο τον Υιόν τού Θεού. Και μη έχοντας αίσθηση τού εγχειρήματός του, τόλμησε να πλήξει τον κενωθέντα Λόγον! Να κτυπήσει εκείνον πάνω στον οποίο καμιά δεν είχε εξουσία. Να πλήξει τον αναμάρτητο! Ανοίχθηκε στη μάχη και έχασε τα πάντα. Γιατί από τον φαινομενικά αδύναμον άνθρωπο, τον κρεμασμένον από το ξύλο της ατιμίας, εκπορεύονταν οι κεραυνοί της θείας δικαιοσύνης και οργής, που έπληξαν αμείλικτα στην καρδιά της τη σατανική δυναστεία του. Η κένωση τού Λόγου εκένωσε το διάβολο από την ισχύ και την εξουσία του και γέμισε τον άνθρωπο με Θεό. Ο θάνατος τού Θεού εθανάτωσε το θάνατο. Ω αντινομία λυτρωτική και σωτήρια! Πόσο πυρπολείς την καρδιά της Ορθοδοξίας, γεμίζεις με οξυγόνο αισιοδοξίας και χαράς τους πνευματικούς θαλάμους της, αφθαρτίζεις τή χριστοποιημένη σάρκα της!

Στο σταυρικό θάνατο τού Χριστού ακολούθησε η ταφή του, σημείο και αυτό της αλήθειας τού θανάτου του. Μέριμνα για την ταφή τού νεκρού σώματος έλαβαν οι κρυφοί μαθητές, ο Ιωσήφ ο από Αριμαθαίας και ο Νικόδημος. Τό σώμα ενταφιάστηκε πρόχειρα σε μνημείο καινό «λελατομημένον εκ πέτρας», στο οποίο κανένας άλλος προηγουμένως δεν είχε ενταφιαστεί.

Στο μνήμα το πανακήρατο σώμα τού Χριστού έμεινε τρεις μέρες και τρεις νύχτες. Δεν γνώρισε διαφθορά, γιατί ήταν σώμα θεοχώρητο και θεοδύναμο. Μετά το χωρισμό του από την ψυχή, η θεότητα δεν το εγκατέλειψε· και τούτο γιατί –ως πολλάκις ετονίσαμε– η ένωση των φύσεων στον Χριστό ήταν αδιάσπαστη και αδιαχώριστη. Αυτό που προσέλαβεν ο Χριστός το έδεσε τόσο στενά με τή θεότητά του, ώστε ουδέποτε επρόκειτο εις το εξής να το εγκαταλείψει. Μετά την Ανάσταση τού Λυτρωτή το αφθαρτοποιημένο σώμα του, ενωμένο και πάλι με την αθάνατη ψυχή του, έμελλε να εγκαθιδρυθεί αιώνια και αδιάστατα στους μακαρίους κόλπους της Τριάδος στην απεραντοσύνη της θείας βασιλείας.

Στον τάφον ο Σωτήρ ετέλεσε αιώνιο σαββατισμό, που ήταν ο δεύτερος μετά τον πρώτο της δημιουργίας. Όπως ο Θεός, μετά το πέρας τού δημιουργικού έργου του ετέλεσε, την έβδομη ημέρα, τον πρώτο σαββατισμό, κατέπαυσε δηλαδή εκ των έργων του, ιδών ότι όσα πλάστηκαν ήσαν «καλά λίαν», έτσι και ο Χριστός τέλεσε στο μνήμα δεύτερο αιώνιο σαββατισμό, ξεκουράστηκε από το λυτρωτικό έργο του, το οποίον είδε ότι ήταν καλό, σύμφωνο με την προαιώνια δημιουργική βουλή τού Πατρός.

Απέμενε φυσικά η τελειωτική φάση τού λυτρωτικού έργου τού Χριστού, η πανηγυρική εκπόρθηση της φθοράς και τού θανάτου, την οποίαν επραγματοποίησε στον Άδη, ευθύς μετά τον αποχωρισμό της από το υλικό σώμα η λογική ψυχή τού Ιησού. Από τη στιγμή αυτή φθάνει στο αποκορύφωμά του το βασιλικό λυτρωτικό αξίωμα τού Κυρίου. Γιατί στον Άδη δεν κατέβηκε ο Χριστός σαν ένας φαινομενικά αδύνατος άνθρωπος, όπως φαινόταν στο σταυρό, αλλά σαν κραταιός εκπορητής, σαν βασιλιάς κραταιός και δυνατός, συντρίβοντας στη ζωαρχική παλάμη του τα κλείθρα της φθοράς και σπάζοντας τους σκουργιασμένους μοχλούς και τις αμπάρες τού θανάτου. Η ψυχή τού Χριστού ήταν και αυτή θεοχώρητη και θεοδύναμη, ως

αδιάσπαστα ενωμένη με τη θεότητα. Κατεβαίνοντας, λοιπόν, εκεί, έπληξε με την αστραπή της θεότητός του στην καρδιά του το σκοτεινό βασίλειο τού Άδη, ο οποίος μη φέροντας στα σπλάχνα του τη φωτιά τού Θεού, εξήμεσε όλες τις ψυχές των νεκρών, που κρατούσε φυλακισμένες στα ανήλια βάθη του. Η θεοδύναμη ψυχή τού Κυρίου προκάλεσε αναστάτωση στο Άδηφάγο στομάχι της φθοράς, το οποίο δεν μπόρεσε να κρατήσει το μακάβριο περιεχόμενό του. Απέδωσε τους νεκρούς η κοιλιά τού Άδη, ευθύς ως αντίκρουσε στα βάθη της το βασιλέα της δόξης. Παράλληλα ο Σωτήρ, ασκώντας στον Άδη το βασιλικό και το προφητικό του αξίωμα, κήρυξε στους απ αιώνος νεκρούς «λύτρωσιν αψευδή», τή σωστική τού ευαγγελικού λόγου αλήθεια. Ποιά ήταν η φύση της διδασκαλίας αυτής, ποιοί και πόσοι τη δέχτηκαν και λυτρώθηκαν από το σκοτεινό χωρίο τού θανάτου, δεν γνωρίζουμε. Όπως παραμένει πάντοτε προβληματική η αποδοχή σωτηρίας στον Άδη, όπου δεν υπάρχει μετάνοια, η οποία είναι η απαραίτητη συνθήκη της σωτηρίας. Το βέβαιο είναι, ότι δεν σώθηκαν όλοι στο σκοτεινό καταγώγιο τού θανάτου. Υπήρξαν και εκείνοι που δεν πίστευσαν στο Λυτρωτή και δεν δέχτηκαν τη λυτρωτική του αλήθεια.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

«Και αναστάντα τή τρίτη ημέρα κατά τας Γραφάς».

Το σώμα τού Κυρίου δεν μπορούσε να κρατηθεί παντοτεινά στη φυσική νέκρωση. Δεν μπορούσε να αποσυντεθεί και να διαλυθεί. Η φθορά φυσικά είναι φαινόμενο καθολικό της πεσμένης φύσεως, καρπός τού θανάτου που ήταν το αλγεινό τίμημα της αμαρτίας. Το πανακήρατο όμως σώμα τού Χριστού, αν και πραγματικά νεκρωμένο, δεν μπορούσε ωστόσο να παραδοθεί και στη διαφθορά, να λυώσει στο μνήμα και να γίνει χώμα· γιατί δεν ήταν, όπως επανειλημμένα ετονίσαμε, ένα κοινό σώμα ανθρώπινο, υπήκοο στις συνέπειες της φυσικής νεκρώσεως και τού θανάτου. Ήταν το σώμα τού Θεού, που το διαπερούσε η θεότητα και το έκανε να σφύζει από ζωήν η θεία ενέργεια. Ένα τέτοιο σώμα ήταν απρόσβλητο στη διαφθορά. Και πέθανε μεν πραγματικά στο σταυρό και χωρίς πνοή κατατέθηκε στο μνήμα· η νέκρωση όμως αυτή ήταν προσωρινή, διαρκέσασα τόσο, όσο απαιτούσε η οικονομία της λυτρώσεως. Έμεινε νεκρωμένο στον τάφο τρεις μέρες και τρεις νύχτες, όσο δηλαδή χρειαζόταν η ψυχή του για να σκυλεύσει το βασίλειο τού Άδη.

Σύμφωνα με τη μαρτυρία των Γραφών, το σώμα τού Χριστού αναστήθηκε την τρίτη ημέρα εκ των νεκρών. Το ιερό Σύμβολο της Πίστεως τη θεία αλήθεια στηρίζει στη μαρτυρία της αγίας Γραφής («κατά τας Γραφάς»), η οποία για την Ορθόδοξη Καθολική Εκκλησία, μαζί με την ιερά Παράδοση, αποτελεί την αυθεντική πηγή της πίστεώς της. Είναι ο γραπτός λόγος τού Θεού, στον οποίον το Πνεύμα το άγιο κατέγραψε το περιεχόμενο της λυτρωτικής θείας αλήθειας, που απεκάλυψε στον κόσμο ο ένσαρκος Λόγος τού Θεού. Σ αυτήν υπάρχει φώς, δύναμη και ζωή. Υπάρχει η αλήθεια η οποία μπορεί να λυτρώσει από τα δεινά του τον ταλαιπωρημένον άνθρωπο. Είναι πηγή της χάριτος τού Θεού, την οποία διοχετεύει

σ αυτούς που τη διαβάζουν με ταπείνωση και ανεπιτήδευτη καρδιά, με καθαρμένο νου και αίσθηση μεταποιημένη από το Πνεύμα τού Θεού. Είναι πηγή αφθαρσίας και αθανασίας.

Ο λόγος της Γραφής είναι αυθεντικός και αλάθητος, στο μέτρο που αλάθητο είναι και το Πνεύμα τού Θεού που πνέει σ αυτήν. Η αγία Γραφή είναι βιβλίο θεόπνευστο, απαλλαγμένο από τη σχετικότητα και το επισφαλές της ανθρώπινης διάνοιας. Δεν υπάρχει πλάνη σ αυτήν. Την αγία Γραφή φυλάσσει και αυθεντικώς ερμηνεύει η Εκκλησία, αποκρούουσα τις αιρετικές παρεκδοχές και ερμηνείες της. Παράλληλα όμως και η Γραφή μαρτυρεί διά την αλήθεια της Εκκλησίας. Έτσι Γραφή και Παράδοση αποτελούν τα δύο ακλόνητα βάρη επάνω στα οποία στηρίζεται η όλη ζωή και το έργο της Εκκλησίας. Στην Ορθοδοξία η αγ. Γραφή διαποτίζει την ευσέβεια και τη λατρεία της, ζωογονεί το ήθος και την πνευματικότητά της, είναι ο δείκτης που την προσανατολίζει και την καθοδηγεί στη λυτρωτική διακονία της. Η αγ. Γραφή είναι το βιβλίο τού κόσμου και της κτίσεως.

Η Ανάσταση τού σώματος τού Χριστού αποτελεί την έμπρακτη πιστοποίηση και το επιστέγασμα τού λυτρωτικού έργου τού Σωτήρος. Αν στο σταυρό νικήθηκε ο θάνατος και στον Άδη καταλύθηκε το κράτος της φθοράς, στην Ανάσταση το έργο αυτό πιστοποιείται έμπρακτα, φαίνεται στις φωτεινές και ολοκάθαρες διαστάσεις του. Η αποτίναξη της φθοράς και η κατάποση τού θανάτου αποτυπώνονται στο αφθαρτοποιημένο σώμα τού Χριστού, που αστράφτει από λαμπρότητα και άφθαρτη φωταύγεια. Στο αναστημένο σώμα τού Κυρίου απορρίφθηκε ολότελα η σωματική υλικότητα. Ελεύθερο από τα υλικά της φύσεως δεσμά, εισέρχεται κεκλεισμένων των θυρών στο χώρο που ήσαν συγκεντρωμένοι οι μαθητές. Έχει δε απορρίψει και όλα τα αδιάβλητα πάθη της φύσεως. Δεν έχει πλέον ανάγκες φυσικές. Μπαίνει σε μία νέα οικονομία ζωής, στο στάδιο της αδιάφθορης δόξας, από την οποία ποτέ πιά δεν πρόκειται ν αποχωριστεί. Και είναι μεν γεγονός ότι και μετά την Ανάστασή του ο Σωτήρ έφαγε ενώπιον των μαθητών. Αυτό όμως δεν σήμαινε ότι το αναστημένο σώμα του είχε ανάγκη λήψεως υλικής τροφής. Η βρώση εκείνη ήταν βρώση «κατ οικονομίαν». Έφαγε για να πιστοποιήσει την Ανάστασή του, στην οποία δυσπιστούσαν οι φοβισμένοι μαθητές, ότι δηλαδή αυτός που έβλεπαν μπροστά τους ήταν ο πραγματικός τους διδάσκαλος και όχι κάποιο πνεύμα (φάντασμα), όπως στην αρχή νόμιζαν. Τί απέγινε βέβαια η τροφή που έφαγεν ο Κύριος, η οποία δεν ήταν δυνατόν να υποβληθεί στη διεργασία της πέψεως και της αποβολής, δεν γνωρίζουμε.

Η Ανάσταση τού Κυρίου ήταν πανηγυρική πιστοποίηση της θεότητας και της θείας παντοδυναμίας του. Ο Χριστός ως Θεός ανέστησε αυτός εαυτόν, εγείρας εκ τού τάφου το Προσλημμα. Στη Γραφή η Ανάσταση αποδίδεται και στον Πατέρα. Το δόγμα της Αναστάσεως είναι αλήθεια πολύ σκληρή διά τη φυσική τού ανθρώπου διάνοια. Ο λόγος ταράσσεται στη θύμησή του. Αλήθεια, πώς είναι δυνατό ν' αναστηθεί από το μνήμα ένα σώμα νεκρό και ακίνητο; Αυτό όμως που δεν μπορεί ν αποδεχτεί ο ανθρώπινος λόγος, γίνεται αποδεκτό από τη φλογισμένη πίστη που βλέπει τα πάντα δυνατά στην παντοδύναμη θεία ενέργεια, στην παντοκρατορική βουλή τού Υψίστου. «Όπου γάρ βούλεται Θεός νικάται φύσεως τάξις». Και αν αυτό έχει καθολικήν ισχύ στη φυσική τάξη των πραγμάτων, στην ανθρώπινη φύση τού

Χριστού, στην οποίαν κατοικούσε το πλήρωμα της θεότητας σωματικώς, στη φύση τη θεοποιημένη και θεοϋπόστατη, η θεία παντοδυναμία ήταν κάτι που ανέβλυζεν οίκοθεν στο θεανθρώπινο θαύμα, ώστε η Ανάσταση τού Κυρίου, το μέγιστο θαύμα, να είναι μία φυσιολογική συνέπεια τού χριστολογικού μυστηρίου, της υποστατικής των φύσεων ενώσεως.

Στην Ανάσταση τού Χριστού η φύση τού ανθρώπου θάλλει στην αρχέγονή της ομορφιά και ευγένεια. Η εικόνα τού Θεού που τόση φθορά υπέστη στη σήψη της αποστασίας, απέβαλε τα αίσχη της αμαρτίας, απετίναξε τη μελάνωση της φθοράς, αναλαβούσα και πάλι καθαρούς και εράσμιους τους φωτοειδείς χαρακτήρες της, τους οποίους εξόφωσε η βρωμερή πνοή τού αρχαίου δράκοντα²²⁶. Η θέωση στην αφθαρτοποιημένη σάρκα τού Κυρίου καθοράται στις πλήρεις και τέλειες διαστάσεις της. Το πλάσμα εγκαθίσταται αμετακίνητα πλέον στον Θεό, φωσφορίζον στη δόξα της Τριάδος, ομόθρονο με τη θεότητα, από την οποίαν διαπεράται και φλογίζεται. Η Ανάσταση είναι η θεοποίηση τού καθαρμένου όντος!

Η Ανάσταση είναι η γιορτή της Ορθοδοξίας που εκφράζει όσο τίποτε άλλο τη χριστομορφή ουσία της. Τη γιορτή αυτή οι Ορθόδοξοι πανηγυρίζουν με κύματα ιερού ενθουσιασμού και εόρτιας χαράς. Γι αυτούς το υπερφυές γεγονός είναι «εορτών εορτή και πανηγυρίς πανηγύρεων». Είναι η γιορτή του Θεού. Σ' αυτήν τα πάντα είναι φωτοειδή και φωτόμορφα, λάμπουν στη θεοείδεια της ανακαινισμένης φύσεως. Γή και ουρανός συγχορεύουν στο απερινόητο θαύμα, ευφραίνονται στη σωτήρια ακτίνα της θείας ευδοκίας. Τίποτε το σκιερών δεν υπάρχει σ' αυτήν. Όλα είναι φώς στο αναστημένο θαύμα τού Υιού τού Θεού και της Παρθένου. Η Ανάσταση είναι το Πάσχα το μέγα και ιερότατο, η διάβαση από την πικρή περιοχή της δουλείας τού διαβόλου, στη γη τού Θεού «την ρέουσαν μέλι και γάλα». Είναι δε η Ανάσταση το Πάσχα που περνάει πιασμένο χέρι - χέρι με το Πάσχα τού σταυρού, το «σταυρώσιμο Πάσχα». Σταυρός και Ανάσταση είναι τα δύο φωτεινά σήμαντρα της λυτρώσεως, που ο Θεός θέλησε να περάσει από τον Γολγοθά και το ανοικτό μνημείο της Ιερουσαλήμ. Σ αυτά βρίσκουν το νόημά τους άγγελοι και 65 άνθρωποι, τα δημιουργηθέντα όντα και η κτίση ολόκληρη. Αλήθεια, πόσο χαμηλός και επιπόλαιος πρέπει να είναι ο άνθρωπος, που, παρά το υπέροχο θαύμα της ζωής, προσπαθεί να νοηματοδοτήσει τή ζωή του στα άχυρα και τα σκουπίδια της φθοράς που εξακολουθεί να χαράζει το δρόμο του ενάντια στην αλήθεια, στη σκοτεινή περιοχή τού θανάτου, ον δυστυχισμένο και άρριζο, που ποτέ δεν βάζει μυαλό από την κόλαση και τή φρίκη τού υπαρξιακού χαλασμού της ζωής του!

ΑΡΘΡΟΝ ΕΚΤΟΝ

«Και ανελθόντα εις τους ουρανούς και καθεζόμενον εκ δεξιών τού Πατρός».

Μετά την Ανάστασή του ο Σωτήρ δεν εγκατέλειψε τους μαθητές. Επί σαράντα μέρες εμφανιζόταν σ' αυτούς, συζητώντας μαζί τους περί της βασιλείας τού Θεού και συνιστώντας να μην απομακρύνονται από τα Ιεροσόλυμα, αλλά να περιμένουν την κάθοδον τού αγίου Πνεύματος, στο οποίο θα παρέδιδε τη σκυτάλη τού λυτρωτικού

έργου του, για να το καταξιώσει και να το κάνει προσωπικά οικείο στο λυτρωμένο σώμα της Εκκλησίας του. Περί τού περιεχομένου όμως των συζητήσεων αυτών δεν μας ομιλεί η Γραφή. Είναι φυσικό να υποθέσουμε, ότι σε μία τόσο καινούργια σχέση ο αναστάς Κύριος θα προετοιμάζε τους μαθητές για το δύσκολο αποστολικό έργο, στο οποίο σε λίγο θα ανοίγονταν με τη χάρη τού αγίου Πνεύματος, ως θεμέλιοι λίθοι της Εκκλησίας και στυλοβάτες της βασιλείας τού Θεού επί της γης. Ίσως τους δίδαξε και ορισμένες άλλες αλήθειες που δεν καταγράφηκαν στη Γραφή, αλλά πέρασαν στη ζωντανή παράδοση της Εκκλησίας.

Ο Χριστός όμως δεν έμελλε να παραμείνει παντοτινά στη γη. Η ιστορική ζωή έχει καθορισμένα τα όριά της. Το πεπερασμένο και έγχρονο είναι προσωρινό, δεν μπορεί να διαωνίζεται. Το ίδιο συνέβη και με τον Ιησού, ο οποίος έζησε, όπως όλοι οι άλλοι άνθρωποι, την ιστορική του στιγμή. Η ζωή του στη γη είχε και αρχή και τέλος χρονικό. Όταν τελείωσε την αποστολή του, δεν υπήρχε πιά λόγος να παρατείνει την παρουσία του στον κόσμο. Έπρεπε να φύγει, να γυρίσει πίσω. Να επιστρέψει εκεί όπου από την αρχή ήταν ως Λόγος τού Θεού, στους άφθιτους κόλπους τού Πατρός.

Αυτό έγινε την τεσσαρακοστή ημέρα από την Ανάστασή του. Το ιερό βιβλίο των Πράξεων μας διέσωσε το τρυφερό γεγονός τού αποχωρισμού. Οι μαθητές ήσαν μαζεμένοι στο όρος των Ελαιών. Μαζί τους ήταν και ο Διδάσκαλος. Σε ιδιάζουσα δε κατάσταση διατελούντες, τον ρωτούσαν: «Κύριε, ει εν τώ χρόνω τούτω αποκαθιστανεις την βασιλείαν τώ Ισραήλ;». Εκείνος αντί άλλης απαντήσεως τους είπε, ότι δεν είναι δουλειά τους να γνωρίζουν τους χρόνους και τους καιρούς, τους οποίους έχει ορίσει ο Πατήρ για την εκπλήρωση τόσο σημαντικών γεγονότων· αλλά πρέπει να έχουν στραμμένο το βλέμμα τους στη δύναμη που επρόκειτο σύντομα να λάβουν από την κάθοδο σ αυτούς τού παναγίου Πνεύματος, ο φωτισμός τού οποίου θα τους ανεδείκνυε μάρτυρες τού λυτρωτικού έργου του, τόσο στην Ιερουσαλήμ όσο και στην Ιουδαία και τη Σαμάρεια και ως το τελευταίο σημείο της γης. Και όταν είπε τα λόγια αυτά, οι μαθητές τον είδαν ν' ανυψώνεται, ενώ νεφέλη τον εσκέπασε από τα μάτια τους. Και ενώ τον κοίταζαν να πορεύεται στον ουρανό, δύο άνδρες (άγγελοι) λευκοντυμένοι, τους είπαν: «άνδρες Γαλιλαίοι, γιατί στέκεστε κοιτάζοντας τον ουρανό; Ο Ιησούς, τον οποίον βλέπετε ν αναλαμβάνεται από κοντά σας στον ουρανό, ο ίδιος θα επιστρέψει και πάλι στη γη κατά τον ίδιο τρόπο που τον βλέπετε τώρα να πορεύεται προς τον ουράνιο Πατέρα του».

Η σκηνή ήταν πραγματικά συγκινητική. Ένας αποχωρισμός είναι πάντοτε πικρός και σπαραξικάρδιος. Η φιλία σφυρηλατεί και ενώνει τις ανθρώπινες καρδιές. Στο σύλλογο των μαθητών η σχέση με το Διδάσκαλο ήταν πολύ βαθιά και εσωτερική. Στο Πρόσωπό του είχαν γνωρίσει το διδάσκαλο, τον πατέρα, τον Θεό. Είχαν ζήσει μαζί του μια ζωή φορτισμένη με τόσες συγκινήσεις. Ένωσαν τη στοργική αγάπη του, γεύτηκαν την πατρική παιδαγωγία του, την τρυφερότητα της θεανθρώπινης καρδιάς του. Είδαν τα συγκλονιστικά θαύματά του, ακροάστηκαν το θείο λόγο του, η καρδιά τους φλογιζόταν από το αίνιγμα της προσωπικότητός του. Έζησαν τις ωραίες στιγμές του, αλλά και γεύτηκαν την οδύνη τού πάθους του. Σαν άνθρωποι αδύνατοι τον πίκραιναν. Ένας τον πρόδωσε, άλλος τον αρνήθηκε και όλοι τον εγκατέλειψαν (πλην τού Ιωάννου) στις εναγώνιες στιγμές τού μαρτυρικού πάθους του. Όμως αγαπούσαν το Διδάσκαλο, γιατί πρώτος αυτός τους αγάπησε. Η

εμφάνισή του μετά την Ανάσταση έσβησεν από την καρδιά τους τις πικρές αναμνήσεις τού πάθους του. Ο Διδάσκαλος αναστήθηκε, ήταν πάλι μαζί τους και αυτό μονάχα μετρούσε. Τώρα ζητούσαν πιο έντονα το Σωτήρα, το νικητή. Η ψυχή τους ήταν ήρεμη, γεμάτη γοητεία και μυστικούς γλυκασμούς, άσχετο αν δεν μπορούσαν ως την ώρα εκείνη να ψαύσουν το ανεμμήνευτο. Συνεπαρμένη η καρδιά τους προχωρούσε στο θεανθρώπινο αίνιγμα, παρ'όλο που ο νους τους, νωχελής, έμενε πίσω συγκεχυμένος και αδύναμος. Δεν είχαν λάβει ακόμη τη φωτιά τού Πνεύματος, που θα τρόχιζε το νου τους στα θεία μυστήρια. Και τώρα έφθασε η στιγμή να αποχαιρετίσουν το Διδάσκαλο, που δεν επρόκειτο πιά να τον ξαναζήσουν στην ίδια διάσταση που τον έζησαν στη γη· να αποχωριστούν παντοτινά απ'αυτόν που τόσο άλλαξε κι ομόρφηνε τη ζωή τους. Αυτός φυσικά δεν επρόκειτο να τους αφήσει ορφανούς, αλλά θα παρέμενε παντοτινά μαζί τους στο Πρόσωπο τού θείου Παρακλήτου, που θα ήταν στο εξής ο νέος ρυθμιστής της ζωής τους, θα τους οδηγούσε «εις πάσαν την αλήθειαν», θα έκραζε μέσα τους «Αββά ο Πατήρ». Και θα γέμιζε την ώρα τού δύσκολου αποστολικού έργου τους.

Η Ανάληψη είναι πολύ μεγάλη εορτή διά την Ορθόδοξη Καθολική Εκκλησία. Είναι γιορτή θριάμβου και χαράς πανηγυρικής. Όπως οι στρατηλάτες τού κόσμου, γυρνώντας από μία νικηφόρο εκστρατεία, τελούν θρίαμβο για να πανηγυρίσουν τη νίκη τους, επιδεικνύοντας και λάφυρα παρμένα από τον εχθρό και διαπομπεύοντες αιχμαλώτους αντιπάλους, έτσι και ο Κύριος, αφού έδωσε και κέρδισε τη μάχη εναντίον της αμαρτίας και των δυνάμεων τού Σατανά, εισήλθε θριαμβευτής στον ουρανό, επιδεικνύοντας ντροπιασμένες τις υπενάντιες δυνάμεις και ισοπεδωμένα τα οχυρά τού θανάτου και της φθοράς. Εγύρισε θριαμβευτής στον ουρανό, όπου οι δυνάμεις της θείας βασιλείας, τα τάγματα των αγγέλων και των αρχαγγέλων, πανηγύρισαν το μεγάλο θρίαμβο, αλαλάζοντας για την κραταιά νίκη τού Δεσπότη. Και ο θρίαμβος αυτός των ουρανών ενώνεται με το θρίαμβο τού σώματος της Εκκλησίας επί της γης, που λυτρωμένο από τη δυνάστευση της αμαρτίας ψάλλει τα νικητήρια στον Κύριο της δόξης, το δυνατό εκπορθητή των σατανικών δυνάμεων της φθοράς και τού θανάτου!

Η δογματική σημασία της γιορτής είναι πολύ μεγάλη.

Η Ανάληψη, και τυπικά πλέον, είναι η οριστικοποίηση τού λυτρωτικού έργου τού Χριστού. Ο Χριστός γύρισε πίσω, αφού έφερεν εις πέρας το έργο που τού ανέθεσε να εκπληρώσει ο Πατήρ. Κατέθεσε πανηγυρικά την εντολή, την οποίαν έλαβε από τον Πατέρα ως Μεσσίας τού κόσμου, υπογεγραμμένη και σφραγισμένη με το πανάγιο αίμα του. Εντολή στην οποίαν ήσαν αποτυπωμένα ο Σταυρός και η Ανάσταση, ο Γολγοθάς συνταιριασμένος με το καινό μνημείο τού από Αριμαθαίας Ιωσήφ. Έτσι η προαιώνια λυτρωτική βουλή τού Θεού, το απειρόσοφο σχέδιο τού μυστηρίου της θείας περί τον άνθρωπον οικονομίας, οριστικό, πλήρες και τέλειο, κατατέθηκε στα αρχεία τού ουρανού, ως πηγή αστείρευτης δυνάμεως και ζωής.

Με την Ανάληψή του στον ουρανό ο Σωτήρ κάθισε «εκ δεξιών τού Πατρός». Το Σύμβολο της Πίστεως χρησιμοποιεί εδώ μία γλώσσα πολύ ανθρωπομορφική. Παρουσιάζει θρόνο στον οποίον κάθεται ο Πατήρ, έχοντας καθήμενο στα δεξιά του τον Υιόν. Μία εικόνα δηλωτική ισότιμης εξουσίας, σύμπνοιας και αγάπης, της οποίας η εικονική περιγραφή δεν ανταποκρίνεται μόν'αυστηρά στα πράγματα, είναι

όμως τόσο παραστατική για μας που με τη φτωχή γνώση μας δεν έχουμε άλλο τρόπο να προσεγγίσουμε το ανέγγιχτο, παρά με παραστάσεις αναλογικές, παρμένες από τον κύκλο της φυσικής εμπειρίας μας.

Η εκ δεξιών τού Πατρός καθέδρα τού Χριστού σημαίνει και τυπικά το πέρας της κενώσεως τού Λόγου, με την οποίαν εξακολουθεί εις το διηνεκές ο κατά την ταφήν τού Χριστού αρξάμενος σαββατισμός του, η κατάπαυση εκ τού έργου της σωτηρίας των ανθρώπων και της ανακαινίσεως τού σύμπαντος. Ο Υιός τού Θεού επανέρχεται στους πατρικούς κόλπους, όχι διότι είχε αποχωριστεί απ αυτούς με τη σάρκωσή του, αλλά με την έννοιαν ότι απέβαλεν οριστικά πλέον όλα εκείνα που προσέλαβεν ως άνθρωπος, την ύφεση –ή μάλλον την απόκρυψη της δόξας του που προαιωνίως είχε στους κόλπους τού Πατρός– την ταπείνωση της ιστορικής ζωής, την οδύνη και το πάθος. Ο Λόγος στίλβει τώρα στην ολοκάθαρη πατρώα δόξα του, στην ακτίνα της Τριαδικής του αίγλης και λαμπρότητος. Επανέρχεται σ αυτό που ήταν πριν γίνει άνθρωπος. Με τη διαφορά ότι η υπόσταση και η θεότητά του, οι οποίες ουδέποτε μετακινήθηκαν από τους κόλπους της Τριάδος, έχουν τώρα προσλάβει κάτι καινούργιο· τη θεωμένη ανθρωπινή φύση τού Χριστού, την οποίαν στο εξής ουδέποτε θα αποβάλουν. Η ανθρωπότητα τού Χριστού εγκαθίσταται μόνιμα στους κόλπους της Τριαδικής θεότητας, γεγονός που συνιστά την ύψιστη περιωπή και το άφθιτο μεγαλείο τού ανθρώπου, καταστάσεις που τον ανεβάζουν ψηλότερα και από αυτές τις άυλες φύσεις των αγγέλων, τις καταλαμπόμενες στο τρισήλιο φώς της θεότητας. Η θέωση είναι αγαθό που συντελέστηκε στη φύση των ανθρώπων και όχι των αγγέλων. Η είσοδος όμως της ανθρωπίνης φύσεως τού Λόγου στην Τριάδα δεν σημαίνει οποιαδήποτε ποσοτική ή ποιοτική προσθήκη στη μακαρία φύση της Τριάδος. Η Τριάς παραμένει Τριάς, δεν μεταπίπτει εις τετράδα, δηλαδή δεν αυξάνεται ο αριθμός των υποστάσεων τού Τριαδικού Θεού. Ούτε πάλι προστίθεται κάτι που να τροποποιεί την ουσία και τη θεότητα (θείες ενέργειες) της Τριάδος. Απλώς η υπόσταση τού Λόγου δεν είναι στο εξής γυμνή, αλλά φέρει πάντοτε ενωμένη μαζί της τη θεωμένη φύση του, αυτήν που έκανε δική του με τη θεία του ενανθρώπηση, έζησε μαζί της στη γη, ετέλεσε τη σωτήρια βουλή τού Πατρός και την έκανε κοινών της άπειρης θείας δόξας του. Δεν έχουμε, λοιπόν, τετράδα, αλλά Πατέρα, Υιόν (με την ανθρωπότητά του) και Πνεύμα άγιο, το οποίον έχρισε με τη χάρη του την ανθρωπινή φύση τού Σωτήρος.

Η Ανάληψη τού Κυρίου σηματοδοτεί μία νέα κατάσταση ζωής διά τον ενανθρωπήσαντα Λόγο τού Θεού. Ο Κύριος είναι ο υπέρτατος βασιλεύς τού ουρανού και της γης, ο κύριος της ιστορίας και τού κόσμου. Είναι ο άρχων της θείας βασιλείας, της Εκκλησίας του που ίδρυσε στη γη, της οποίας είναι η αόρατη και μυστική κεφαλή και την οποία ζωοποιεί με το πανάγιο Πνεύμα του, που έστειλε στους μαθητές μετά την εκ τού κόσμου αποδημία του. Στους ουρανούς ο Σωτήρ ασκεί το βασιλικό του αξίωμα σε συνδυασμό με το προφητικό, κυβερνώντας την Εκκλησία του και μεσιτεύοντας υπέρ αυτής στον ουράνιο Πατέρα του.

Την Ανάληψη τού Χριστού ιδιαζόντως τιμά η Ορθοδοξία, βλέποντας σ αυτήν τη δική της θεόμορφη ουσία, τη θεοδυναμία και τη χριστομορφή της αίγλη και λαμπρότητα.

ΑΡΘΡΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

«Και πάλιν ερχόμενον μετά δόξης κρίναι ζώντας και νεκρούς, ού της βασιλείας ουκ έσται τέλος».

Το άρθρο αυτό αναφέρεται στα έσχατα. Εκφράζει την πίστη της Εκκλησίας στη Δευτέρα Παρουσία τού Χριστού, στην καθολική κρίση και ανταπόδοση και στην αιώνια θεία βασιλεία του.

«Και πάλιν ερχόμενον μετά δόξης».

Ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός μέλλει να έλθει για δεύτερη φορά πάνω στη γη. Η έλευση αυτή θα συμπέσει με τη συντέλεια τού κόσμου. Ο κόσμος στον οποίο ζούμε τώρα δεν πρόκειται να συνεχίσει να υπάρχει αιώνια με την παρούσα φυσική του κατάσταση και μορφή. «Παράγει το σχήμα τού κόσμου τούτου», λέγει η Γραφή. Δεν θα καταργηθεί φυσικά η ύπαρξή του, αλλά θα προσλάβει ένα καινούργιο σχήμα, θα λάβει μία νέα αλλιώτικη μορφή, που θα είναι σύμμορφη με την καθολική ανακαίνιση των πάντων, με τους «καινούς ουρανούς και την καινήν γην», που προσδοκάμε. Πώς θα γίνουν τα πράγματα αυτά φυσικά αγνοούμε. Πιστεύουμε όμως ότι θα γίνουν με το ανακαινιστικό πυρ της θείας ενέργειας, γιατί αυτό μας αποκάλυψε ο αψευδής λόγος τού Θεού.

Η πρώτη έλευση τού Χριστού έγινε με τη θεία του ενανθρώπιση. Ήταν οικονομία ταπεινώσεως και θλίψεων, η κένωση τού Υιού τού Θεού, ο οποίος ήλθε στον κόσμο για να πάθει και με το μαρτυρικό του θάνατο να λυτρώσει τον άνθρωπον από την αμαρτία και τον αιώνιο πνευματικό θάνατο. Σε αντίθεση με αυτήν, η δεύτερη έλευση τού Κυρίου θα είναι κραταιά και ένδοξη. Ο Χριστός θα έλθει ως βασιλεύς κραταιός, «εν φωνή αρχαγγέλου και εν σάλπιγγι Θεού», με σκοπό να κρίνει «ζώντας και νεκρούς», αποδίδοντας στον καθένα σύμφωνα με το περιεχόμενο τού επί γης βίου του.

Ο χρόνος της Δευτέρας Παρουσίας παραμένει άγνωστος. Όταν κάποτε οι μαθητές ρώτησαν το Διδάσκαλο για το θέμα αυτό, τους απάντησε ότι κανένας –ούτε και ο ίδιος– δεν γνωρίζει τον καιρό της Δευτέρας του Παρουσίας και της συντέλειαι των πάντων. Τώρα, αν ήξερε ο Κύριος ή όχι το χρόνο της παρουσίας του ή απλώς διά λόγους, που ο ίδιος γνώριζε, δεν θέλησε να τον φανερώσει στους μαθητές, είναι άλλο ζήτημα. Βέβαια μία τέτοια παρασιώπηση τροχίζει την περιέργεια των πιστών, ως ένα δε σημείο δικαιολογημένα. Η σχολαστική όμως περιέργεια και η αναζήτηση ερμηνείας σε κάτι που κράτησε μυστικό ο Θεός, και παρακεκινδυνευμένο είναι και όχι πολύ εποικοδομητικό. Οπωσδήποτε κι αν μελετηθεί το θέμα, δεν παύει ν αποτελεί πρόβλημα θεολογικό.

Εν τούτοις ο Κύριος μας έδωσε σημεία προγνωστικά της Δευτέρας Παρουσίας του. Αυτά είναι· η έλευση τού Αντιχρίστου, ο οποίος, κινούμενος από το Σατανά, θα

δώσει την τελευταία μάχη του κατά της βασιλείας τού Θεού στον κόσμο, θα διώξει την Εκκλησία και θα βασανίσει αμείλικτα τους δίκαιους, θα καθυποτάξει πολιτικά την οικουμένη και θα ανακηρύξει εαυτόν ψευτομεσσία και λυτρωτή τού κόσμου, απομιμούμενος το μεσσιανικό έργο τού Χριστού· θα βασιλεύσει δε επί 3 1/2 χρόνια, θα ερημώσει την πόλη την αγίαν (Ιερουσαλήμ) και τους χριστιανικούς ναούς, θα θανατώσει τους απεσταλμένους τού Θεού (Ενώχ και Ηλίαν) και σε ύστατο αγώνα του κατά τού εσφαγμένου Αρνίου (τού Χριστού) και των επουρανίων αγγελικών δυνάμεων θα συντριβεί ολοσχερώς και θα ριφθεί στη λίμνη τού πυρός την καιομένη. Κατά την περίοδο της τυραννίας τού Αντιχρίστου η Εκκλησία θ' αναδείξει τους λαμπρότερους της μάρτυρες. Άλλο σημείο προγνωστικό είναι η κήρυξη τού Ευαγγελίου σε όλα τα μέρη της γης και η μεταστροφή των Ιουδαίων στην πίστη τού Χριστού (σε ομάδες άραγε ή ως έθνος ολόκληρο;). Τέλος θα σημειωθούν· η φοβερή αποστασία των εσχάτων, η έκπτωση τού κόσμου από τη θρησκευτικότητα και τους κανόνες της ηθικής, το άκρατο υλιστικό φρόνημα που θα κυριαρχήσει στις ψυχές των ανθρώπων, ο πολλαπλασιασμός των ψευτοπροφητών, κοινωνικές αναστατώσεις, πόλεμοι και εμφύλιοι σπαραγμοί, παράδοξα φαινόμενα φυσικά, θεομηνίες κ.τ.ό. Όταν αυτά αρχίσουν ν' αναφαίνονται, η Δευτέρα Παρουσία τού Χριστού ως εκδικητού της αμαρτίας και κριτού των ανθρώπων, είναι εγγύς. Οι πιστοί πρέπει να βρίσκονται σε ετοιμότητα για να υποδεχτούν τη φοβερή δοκιμασία των εσχάτων.

«Κρίναι ζώντας και νεκρούς».

Η Δευτέρα Παρουσία τού Χριστού, παράλληλα με την τελειωτική συντριβή των σκοτεινών δυνάμεων της αμαρτίας που θα σφραγίσει την ιστορία τού κόσμου, θα έχει σαν κύριο στόχο της την καθολική κρίση των ανθρώπων ή, όπως λέγει το Σύμβολο, την κρίση ζώντων και νεκρών. Και ζώντες φυσικά θα είναι όσοι κατά την έλευση τού Κυρίου θα βρίσκονται ακόμη στη ζωή· νεκροί δε, όσοι πέθαναν από την αρχή τού κόσμου μέχρι των εσχάτων, και οι οποίοι θα κριθούν, αφού πρώτα εγερθούν εκ των μνημείων. Κανένας δεν θα μείνει έξω από τη δικαιοκρισία τού Υψίστου. Όλοι ανεξαιρέτα οι άνθρωποι θα λογοδοτήσουν για τις πράξεις και το περιεχόμενο της ζωής τους. Με τρόπο πολύ παραστατικό και έντονα ανθρωπομορφικό η Γραφή μας ιστορεί το γεγονός της μελλούσης κρίσεως. Όταν έλθει ο Υιός τού ανθρώπου –λέγει– ντυμένος στην ουράνια δόξα του και θα τον συνοδεύουν όλοι του οι άγιοι άγγελοι, θα καθίσει σε θρόνο που θ' αστράφτει από δόξα, και θα συναχτούν μπροστά του όλα τα έθνη της γης. Τότε θα τους ξεχωρίσει, όπως ο ποιμένας ξεχωρίζει τα πρόβατα από τα ερίφια, και τα μεν πρόβατα (τους καλούς ανθρώπους) θα τους βάλει να σταθούν στα δεξιά του, ενώ τα ερίφια (τους κακούς) θα βάλει να σταθούν στ αριστερά του. Κι αφού κάνει το χωρισμό, θα βγάλει την ετυμηγορία του, υπενθυμίζοντας και στους δύο τη συμπεριφορά τους προς τους ανθρώπους τού πόνου και της δυστυχίας, δηλαδή την αγάπη και τη φροντίδα που έδειξαν οι καλοί γι αυτούς, και αντίθετα την αδιαφορία και την εγκατάλειψη που έδειξαν οι κακοί στην ανάγκη και τη δυστυχία τους. Η αναφορά στους φτωχούς και απόκληρους της ζωής έχει πολύ μεγάλη σημασία, γιατί στο Πρόσωπό τους εικονίζεται ο ίδιος ο Χριστός. Οι πονεμένοι και οι καταφρονεμένοι είναι αδελφοί

τού Χριστού, τού Θεού της οδύνης, τού πόνου και της καταφρονήσεως. Ο δρόμος που οδηγεί στον Θεό περνά απαραίτητα από τους ανθρώπους που υποφέρουν στη ζωή, γιατί είναι αδελφοί Εκείνου, που πρώτος υπέφερε διά τη σωτηρία τού κόσμου. Πώς είναι δυνατόν –αλήθεια– να πλησιάσεις τον Χριστόν, αν προσπεράσεις αδιάφορος τους αδελφούς του; Η αδιαφορία γι αυτούς είναι αδιαφορία για το μεγάλο τους Αδελφό, όπως, αντίθετα, το ενδιαφέρον και η στοργή γι αυτούς αναφέρονται στον ίδιο τον Χριστό. Στο ερώτημα αυτό τού Θεανθρώπου θα προσκρούσουν τόσο οι δίκαιοι όσο και οι φαύλοι, διερωτώμενοι τότε τον είδαν σε μία τόσο δύσκολη ανάγκη, σε μία τόσο σκληρή στιγμή, και είτε τον διακόνησαν είτε τον εγκατέλειψαν αβοήθητον; Οι άδικοι όμως καμιά απολογία δεν θα μπορέσουν να προβάλουν στο δικαιοκρίτη, γιατί όποιος δεν αγαπά τον πλησίον στη διάσταση της διακονικής αγάπης δεν μπορεί να έχει αίσθηση Χριστού, είναι απόβλητος τού σώματος της κοινωνίας και της αγάπης. Η ετυμηγορία της κρίσεως θα είναι· αιώνια ζωή στη θεία βασιλεία διά τους δικαίους και αιώνια κόλαση για τους σκληρούς και τους ανάλητους αμαρτωλούς.

Η δυνατότητα της κρίσεως στηρίζεται σε δύο βασικές και θεμελιώδεις αρχές· στη θεία δικαιοσύνη και στη λογική φύση τού κρινομένου πλάσματος. Η δικαιοσύνη πάνω στην οποία βασίζεται το αίτημα της κρίσεως είναι βασική ιδιότητα της φύσεως τού Θεού. Ο Θεός είναι δίκαιος. Είναι δε δίκαιος στο μέτρο που είναι άγιος. Αγιότητα και δικαιοσύνη πηγαίνουν μαζί, αχώριστα συνταιριασμένες. Ο Θεός καμιά σχέση δεν μπορεί να έχει με το κακό, την αμαρτία. Τά φαινόμενα αυτά είναι αποκυήματα τού ελεύθερου λογικού πλάσματος. Ο Θεός τα απεχθάνεται, ως καταστρατήγηση τού ηθικού νόμου και της ηθικής τάξεως, που ο ίδιος ενέσπειρε στον κόσμο. Ως άγιος δε, είναι και φρουρός της ηθικότητας αυτής και τιμωρός σε όσες περιπτώσεις ο άνθρωπος καταπατεί τον ηθικό νόμο που είναι δοσμένος στον κόσμο και απηχείται έμφυτα στη συνείδησή του.

Μερικοί σκοντάφτουν στο αίτημα αυτό. Τούς φαίνεται πολύ τραβηγμένο και σκληρό. Βλέπουν μονόπλευρα τον Θεόν ως άπειρη αγαθότητα και αγάπη, διερωτώμενοι· πώς ο αγαθός Θεός θα τιμωρήσει τόσο αδυσώπητα το πλάσμα του που έτυχε στην επίγεια ζωή του να παραστράτησει και να παραβεί το νόμο του; Αυτό δεν έρχεται σε σύγκρουση με την άπειρη αγαθοσύνη του; Τα ερωτήματα αυτά ίσως να φαίνονται λογικοφανή στο λογοκρατούμενο άνθρωπο. Αλλοίμονο όμως αν αυτό που εκ πρώτης όψεως μας φαίνεται λογικοφανές το θέσουμε ως κριτήριο των καταστασεων τού Θεού και γενικότερα των ζητημάτων της πίστεως. Και στα προηγούμενα είχαμε την ευκαιρία να τονίσουμε, ότι τα δόγματα, δηλαδή οι αλήθειες που μας αποκάλυψε ο Θεός, είναι αλήθειες υπερφυσικές, οι οποίες υπερβαίνουν τη γνωστική μας κατάληψη και δεν μπορούν να μετρηθούν με τον πήχυ της αδύνατης και περιορισμένης φυσικοπνευματικής εμπειρίας μας· και ότι, αν υπάρχει τρόπος μιάς κάποιας προσεγγίσεως στο φύσει ανεξιχνίαστο και άρρητο, αυτό μόνο διά της πίστεως μπορεί να γίνει και τού χριστοποιημένου νου, όπως τον μεταρρυθμίζει η χαρισματική ενέργεια τού παναγίου Πνεύματος. Είναι δε καθ υπερβολήν άχαρο και επικίνδυνο το έργο να προσπαθεί ο άνθρωπος στην προκρούστεια κλίνη τού ορθού λόγου του να κόβει και να ράβει στα μέτρα του το ανέκφραστο μυστήριο τού Θεού, προσαρμόζοντάς το στις δικές του αρέσκειες και ευαισθησίες. Αυτή την τακτική άλλωστε ακολουθούσαν από πολύ παλαιά οι

αιρετικοί, οι οποίοι κατά κανόνα κατέληγαν στην αποδιοργάνωση τού περιεχομένου της θείας αποκαλύψεως!

Αλλά και στο καθαρό θεολογικό πεδίο οι σκέψεις αυτές είναι πολύ επικίνδυνες, γιατί απειλούν να καταστρέψουν την έννοια τού Θεού. Στη φύση τού Θεού υπάρχει ένα πλέγμα ιδιοτήτων - ενεργειών που λειτουργούν απρόσκοπτα και αρμονικά, σαν εκδήλωση της άπειρης θείας βουλής στις πολυποίκιλες σχέσεις της με τα εξωτερικά δημιουργήματα. Ουδέποτε δε μία ιδιότητα στην απλή και ασύνθετη φύση τού Θεού υποκαθιστά ή καταργεί μίαν άλλην. Τούτο θα ανέτρεπε όχι μονάχα την ισορροπία δυνάμεων στον Θεόν, αλλά θα κατέλυε και την αληθινή ιδέα αυτού τούτου τού Θεού. Ο Θεός φυσικά είναι αγαθός. Είναι αγάπη άπειρη και αιώνια. Από την αγαπητική του ενέργεια προέρχονται όλα τα όντα, σ αυτήν συγκρατούνται και συνεχονται και απ αυτήν κατευθύνονται στο φυσικό τέλος της υπάρξεώς τους. Το λυτρωτικό δε σχέδιο της θείας οικονομίας, η ενανθρώπιση τού Θεού και η θέωση τού ανθρώπου είναι απόρροια της θείας χρηστότητας και ευδοκίας. Κανένας δεν αμφιβάλλει για τις μεγάλες αλήθειες αυτές. Είναι όμως ο Θεός μονάχα αγαθός; Όχι ασφαλώς. Είναι σε ίσο μέτρο και δίκαιος. Η δικαιοσύνη του δεν υπολείπεται της αγαθότητός του. Ούτε μπορεί να επισκιαστεί απ αυτήν, πολύ δε ολιγότερο να αδρανήσει ή και να καταργηθεί. Η δικαιοσύνη δεν είναι δευτερεύουσα αλλά κορυφαία ιδιότητα τού Θεού, η οποία είναι πάντοτε ενεργός στο πεδίο των εξωτερικών σχέσεων τού Θεού με τα φυσικά και τα λογικά του δημιουργήματα. Θα ήταν δε πολύ επικίνδυνο, παρασυρόμενοι από ένα χαλαρό συναισθηματισμό, να ελαχιστοποιήσουμε την ενέργεια της ιδιότητος αυτής, συγκρίνοντας τον άπειρο Θεό με τις δικές μας συναισθηματικές καταστασεις και τις ποικίλες μεταπτώσεις τού ψυχικού κόσμου μας. Η Γραφή είναι κατηγορηματική, όταν λέγει: «Φοβερόν το εμπεισείν εις χείρας Θεού ζώντος!». Δηλαδή είναι φοβερό να βρεθεί κάποιος κάτω από το τιμωρό χέρι της θείας δικαιοσύνης, που εκφράζεται σε απόλυτο βαθμό, στο μέτρο που απόλυτη είναι κάθε ενέργεια της Τριαδικής Θεότητος. Φυσικά εμείς με το φτωχό μυαλό που διαθέτουμε αδυνατούμε να εννοήσουμε πώς μπορεί το σχετικό, πεπερασμένο και έγχρονο να συγχρονίζεται στα μέτρα της άπειρης ουσίας και ενέργειας τού Θεού. Αλλά μήπως μπορούμε να κατανοήσουμε και τον τρόπο με τον οποίο το άπειρο συγχρονίστηκε με το πεπερασμένο και έγχρονο στο εξωτερικό πεδίο της θείας περί τον άνθρωπον οικονομίας, στην ενανθρώπιση τού Υιού και Λόγου τού Θεού; Ασφαλώς όχι. Επομένως αυτό που βαρύνει για μας δεν είναι αυτό που καταλαβαίνουμε ή όχι, αλλ αυτό που θέλει και ενεργεί ο Θεός, όπως αυτός μας το φανέρωσε με τον ερχομό του στον κόσμο. Τα υπόλοιπα είναι εκ τού πονηρού, χωρίς βέβαια ν αρνούμαστε –κάθε άλλο μάλιστα– τον καλοπροαίρετο προβληματισμό τού χριστιανού στα δύσκολα αυτά ζητήματα της πίστεώς του.

Από την πλευρά δε τού πλάσματος το αίτημα της κρίσεως απαιτεί η λογική φύση του. Ο άνθρωπος, ως εικόνα Θεού, είναι ον αυτοπροαίρετο και ελεύθερο. Έχει μέσα του τη δυνατότητα να αυτοδιορίζεται ελεύθερα. Ωστόσο δεν είναι ον απολελυμένο και άσχετο. Δεν είναι ον αυθύπαρκτο και αΐδιο, που να φέρει μέσα του το λόγο της υπάρξεώς του. Αυτό ισχύει μονάχα για τον άπειρο και ακατάσχετο Θεό. Ο άνθρωπος, ως δημιούργημα, είναι πεπερασμένος και εξαρτώμενος. Οι υπαρκτικές ρίζες του απλώνονται στο έδαφος της δημιουργικής θείας ενέργειας. Έξω από τον Θεό δεν έχει νόημα η ύπαρξή του. Επομένως ό,τι είναι, ό,τι έχει και ό,τι

αντιπροσωπεύει στη ζωή του δεν μπορεί να νοηθεί έξω από το ποιητικό του αίτιο, που είναι η βούληση τού Θεού. Από την άποψη αυτή ο άνθρωπος είναι υπόλογος στον Πλάστη του για τις ηθικές του ενέργειες. Εδώ ακριβώς εντοπίζεται ο λόγος της ηθικοπνευματικής του οντότητας και η αληθινή έννοια της ελευθερίας του. Ο άνθρωπος είναι πραγματικά ελεύθερος όχι όταν είναι αυθαίρετος, λέγει και αντιλέγει στο δημιουργό του, αλλ' όταν θεληματικά προσαρμόζει τη βούλησή του προς το θέλημα τού Θεού, γιατί τότε μόνο καταξιώνεται στην αλήθειά του, ως πνευματικό, λογικό και ελεύθερο ον. Σε αντίθετη περίπτωση ο λόγος του είναι λόγος φθαρμένος, η αλήθειά του ψεύτισμα και εκφυλισμός, η ελευθερία του αλόγιστη κίνηση και ασύδοτη, συνολικά μία αρρωστημένη κατάσταση, που ως τέτοια απαρέσκει στον Θεό. Αυτό δυστυχώς συνέβη στον πρώτον άνθρωπο, που αποσκίρτησε από τη φυσικότητά του και περιήλθε στην αφυσικότητα της αμαρτίας, η οποία είναι η θανατερή ασθένεια της φύσεως, η αναλήθεια τού λογικού όντος. Από τη φοβερότητα αυτή ήλθε στη γη να μας λυτρώσει ο ένσαρκος Λόγος τού Θεού. Και πραγματικά μας έσωσε με τη λυτρωτική οικονομία τού πάθους του και την Ανάστασή του. Σε περίπτωση όμως που το πλάσμα, ζώντας στη σωστική οικονομία της θείας χάριτος, αντιπίπτει πεισματικά στο θέλημα τού Θεού, κάνοντας κατάχρηση της ελευθερίας του, και γηράσκει στο αρρωστημένο κλίμα της σύμφυτης αμαρτίας του, τότε αφεύκτως θα περιέλθει υπό το κράτος της οργής και της δικαιοσύνης τού Θεού, η οποία θα τον τιμωρήσει διά την αλογιστία του, για την οποίαν μονάχα αυτός είναι ο υπεύθυνος και κανένας άλλος. Η τιμωρία επιβάλλεται μεν από τον Θεό, κύριος όμως συντελεστής της είναι η απόνοια τού φθαρμένου πλάσματος, η ελευθερία που βγήκε από την τροχιά της, αντιστράφηκε και απομακρύνθηκε από τη φυσικότητά της, που είναι το θέλημα και η αλήθεια τού Θεού. Τα πράγματα εδώ ακολουθούν μίαν πνευματική νομοτέλεια, όμοια με εκείνη που παρατηρείται στη φυσική τάξη της δημιουργίας. Δεν μπορεί κανείς να αποφύγει την τιμωρία, σε περίπτωση που καταστησει τον εαυτό του άξιον τιμωρίας. Της καθολικής κρίσεως θα προηγηθεί η μερική κρίση, η οποία λέγεται έτσι γιατί δεν είναι πλήρης και οριστική. Είναι μία πρώτη πράξη κατά την οποίαν ο λογικός άνθρωπος κρίνεται μερικώς (εξ ου και μερική) από τον Θεόν ευθύς μετά το θάνατό του. Ο φυσικός θάνατος είναι σημείο οριακό διά την ύπαρξη τού λογικού πλάσματος (τού ανθρώπου). Είναι το τέρμα όχι απλώς της φυσικής ζωής που καταλύεται οριστικά και χάνεται, αλλά και κάθε άλλης μορφής ηθικής δραστηριότητας και εξελίξεως τού ανθρώπου. Όσοι νομίζουν ότι μετά θάνατο θα υπάρχει ηθική εξέλιξη της ψυχής πλανώνται. Με τη φυσική νέκρωση σταματούν οι δείκτες της όποιας πορείας τού ανθρώπου. Καμία πρόοδος δεν θα υπάρξει ούτε προς την αρετήν ούτε και προς την κακία. Τέρμα οριστικό και μόνιμο. Τελεία και παύλα στην υπόθεση τού θεόμορφου ζώου.

Σε οποιαδήποτε πνευματική κατάσταση βρεθεί η ψυχή μετά το θάνατο τού σώματός της, θα υποστεί μία πρώτη κρίση από τον Θεό. Και τούτο γιατί ο άνθρωπος είναι ον εξαρτώμενο όχι μόνο κατά τη ζωή του, αλλά και μετά θάνατον. Ο θάνατος σε καμία περίπτωση δεν τον απαλλάσσει από τον έλεγχο και την επιτήρηση τού Θεού. Η ψυχή δεν μπορεί να αυτοδιορίζεται κατά την αρέσκειά της, να μεταλλάσσει τόπους και να κινείται όπου και όπως θέλει, αλλά θα βρίσκεται κάτω από την απόλυτη εποπτεία τού Πλάστη της.

Ο τόπος στον οποίο θα περιέλθει η ψυχή μόλις το σώμα της νεκρωθεί είναι η «μέση κατάσταση». Λέγεται μέση, διότι καταλαμβάνει το ενδιάμεσο διάστημα μεταξύ τού φυσικού θανάτου και της Δευτέρας Παρουσίας τού Χριστού. Στη μέση αυτή κατάσταση η ψυχή δεν περιπίπτει σε λήθαργο, ούτε αποβάλλει την αυτοσυνειδησία της, αλλά διατηρεί ακέραιη την ανάμνηση της προτέρας της ζωής και όλες τις άλλες ιδιότητες και λειτουργίες της. Διά το τι περίπου συμβαίνει στο χώρο αυτό μας πληροφορεί η Γραφή στη διδακτική παραβολή τού πλουσίου και τού Λαζάρου. Απέθαναν και ο φτωχός Λάζαρος και ο πλούσιος. Και η μεν ψυχή τού Λαζάρου, τού ανθρώπου τού πόνου και της εγκαρτερήσεως, πήγε στη βασιλεία τού Θεού, στους μακαρίους κόλπους τού Αβραάμ, όπου βρήκε ανάπαυση στους στοργικούς κόλπους τού Πατέρα. Αντίθετα, η ψυχή τού πλουσίου οδηγήθηκε μακριά από τον Θεό, όπου βασανιζόταν στη φωτιά της κολάσεως για τη σκληράδα, τη ματαιότητα και την απανθρωπία της. Ο πλούσιος στην κόλαση έχει επίγνωση της καταστασεώς του. Δεν διαμαρτύρεται για την τιμωρία που τού επέβαλεν ο Θεός. Θυμάται το Λάζαρο που υπέφερε ριγμένος στον πυλώνα του, και παρακαλεί να επιτραπεί σ αυτόν να ρίξει λίγες στάλες νερού με το δάχτυλό του στο στόμα του, για να δροσίσει τη φλεγόμενη γλώσσα του. Επίσης θυμάται και τους αδελφούς του και εκφράζει την επιθυμία να μη καταλήξουν και αυτοί στο φρικώδη τόπο της βασάνου. Ο πλούσιος συζητά με τον Αβραάμ. Αναπτύσσει επιχειρήματα, τοποθετείται σε πολύ σημαντικά θέματα, πράγμα που φανερώνει την πλήρη λειτουργία των ψυχικών του δυνάμεων. Η παραβολή μας μεταφέρει ένα σημαντικό μήνυμα από τη μεταθανάτια τύχη τού ανθρώπου· μία πρώτη κρίση από τον Θεό κάθε ανθρώπινης ψυχής, μόλις αυτή αποχωριστεί από το σώμα της την ώρα τού θανάτου.

Η ανταπόδοση στην κρίση αυτή δεν είναι ολοκληρωτική. Οι ψυχές θα κριθούν μερικώς μόνον από τον Θεό. Και οι μεν δίκαιοι θα λάβουν μέρος της μακαριότητας που θα τους χαρίσει ο Θεός για την αρετή και τους πνευματικούς μόχθους τους και θα περιμένουν με χαρά την έλευση τού Χριστού κατά την οποία θα ολοκληρωθεί ο μακάριος κλήρος τους στη θεία βασιλεία· οι δε αμαρτωλές και φαύλες θα λάβουν και αυτές ένα μέρος των ποινών που θα τους επιβάλει ο Θεός διά την αμετανοησία και τη φαυλότητα τού βίου τους, αναμένοντας και αυτές το αδυσώπητο τέλος, κατά το οποίο θα ριχτούν ολοκληρωτικά στο καμίνι τού πόνου και των βασάνων της κολάσεως. Μεταξύ των δύο τούτων διαμετρικά αντιθέτων καταστασεων καμία επικοινωνία δεν θα υπάρχει, διότι χάσμα ευρύ και αγεφύρωτο θ' απλώνεται ανάμεσά τους. Θα είναι δηλαδή καταστάσεις οριστικές και αμετακίνητες.

Κατά την καθολική κρίση οι άνθρωποι θα κριθούν από τον Θεό σύμφωνα με το ολικό πόρισμα της ζωής τους (οι επί μέρους πράξεις τους είναι απλοί δείκτες σ αυτό), αν δηλαδή ο βίος τους ήταν ευλογημένος από τη χάρη τού Θεού, αν έζησαν σε πνευματική σχέση και κοινωνία με τον Χριστό στο χαρισματικό έδαφος της Εκκλησίας, ή αν έζησαν αμετανόητα στην ερημιά της αμαρτίας, μακριά από τον Θεό, χωρίς καμιά πνευματική σχέση με τον Κύριο, μέλη νεκρά και ασυνείδητα της Εκκλησίας του. Όλα δε αυτά θα διαπιστωθούν έμπρακτα στη διάσταση της χριστιανικής αγάπης, στη σωστή σχέση με τους αδελφούς, στη χριστιανική κοινωνικότητα και ιδιαίτερα στη διακονία τού πάσχοντος αδελφού, τού καταφρονημένου και απερριμένου από την κοινωνία της ματαιότητος και τού ψεύδους, τού αδελφού στον οποίο καθρεφτίζεται κατ'εξοχήν η «εικόνα» τού Θεού

και με τον οποίο ταυτίζεται ο ίδιος ο Χριστός, ο Θεός τού πόνου και της οδύνης! Η οδός προς τη βασιλεία τού Θεού περνά απαραίτητα μέσα από τα φτωχά τού κόσμου και τα μη όντα, τα οποία στη φτώχεια και την κοινωνική ανυπαρξία τους καταργούν τα όντα και τα ισχυρά της γης, τους ανθρώπους της ματαιότητας και της αλαζονείας. Περνά από τα ασθενή και τα αδύνατα της γης, γιατί η δύναμη τού Χριστού «εν ασθενείαις τελειούται». Περνά τέλος από τα ταπεινά και τα εξουθενημένα, γιατί ο Θεός «υπερηφάνους αντιτάσσεται, ταπεινοίς δε δίδωσι χάριν».

Η ετυμηγορία της κρίσεως θα είναι· η είσοδος στη βασιλεία τού Θεού για τους καλούς και η απόρριψη στην κόλαση για τους κακούς και φαύλους.

Η είσοδος στη βασιλεία τού Θεού θα είναι η δίκαιη επιβράβευση εκείνων που πραγματικά έζησαν τη θεία βασιλεία εσωτερικά στις καρδιές τους κατά τη διάρκεια τού επί γης βίου τους. «Η βασιλεία τού Θεού εντός υμών εστί», είπεν ο Σωτήρ. Η Γραφή την περιγράφει ως είσοδο στους κόλπους τού Αβραάμ, ο οποίος σχηματικά θεωρείται ως ο πατέρας των πιστών, διά τη μεγάλη και υποδειγματική πίστη που επέδειξε στις πικρές ώρες της δοκιμασίας του.

Ο Κύριος την είσοδο στη βασιλεία των ουρανών συνέδεσε με την αρετή, την πίστη και την αγάπη των μελών της Εκκλησίας του. Αυτή την υπόθεση έχει το κεφάλαιο των Μακαρισμών της επί τού Όρους Ομιλίας του· «ότι αυτών εστί η βασιλεία των ουρανών». Η σύνδεση αυτή κανένα ωφελιμιστικό ελατήριο δεν περιλαμβάνει. Στην είσοδο στη βασιλεία τού Θεού δεν αποβλέπουν οι πιστοί κερδοσκοπικά, σαν έμποροι που ενεργούν αποβλέποντες μονάχα στο υλικό συμφέρον· αλλ' αποβλέπουν σ αυτήν ως το υπέρτατο τέλος της ζωής τους, το οποίο νοηματοδοτεί την ύπαρξή τους και εμπνέει τη συμπεριφορά και τις πράξεις τους. Και αποβλέπουν μεν και αυτοί στο συμφέρον τους· όμως το συμφέρον αυτό δεν είναι υλικό και ταπεινό, αλλ' η τελική ένωση με τον Πλάστη τους, η θέωση της φύσεώς τους, η άυλη μακαριότητα της θείας βασιλείας. Πού είναι τα ωφελιμιστικά ελατήρια σε μία κοινωνία αγάπης, στην οποίαν ο Θεός ανοίγεται στο πλάσμα του και το πλάσμα δίνεται στον Πλάστη του; Και ελατήρια μεν υπάρχουν πάντοτε, γιατί ο άνθρωπος, ως έλλογον, ενεργεί πάντοτε σύμφωνα με το περιεχόμενο της συνειδήσεώς του, οποιαδήποτε δε άσκοπη ενέργεια είναι ανάξια της λογικής του φύσεως. Εκείνο όμως που έχει ιδιαίτερη σημασία δεν είναι τα ελατήρια καθ' εαυτά, αλλά η ποιότητά τους. Και τα μεν ταπεινά –διάπραξη της αρετής αποκλειστικά διά την αμοιβή και αποφυγή της κακίας μόνο διά το φόβο της κολάσεως– από ηθικής πλευράς είναι μικρού λόγου άξια, ενώ τα ευγενή και τα υψηλά είναι επιδιωκτέα και αξιοσύστατα. Η πνευματική ένωση με τον Θεό και η θέωση της φύσεως τού ανθρώπου στη μακαριότητα της βασιλείας των ουρανών, ως στόχοι υπέρτατοι τού βίου, συνιστούν άραγε ελατήρια ταπεινά και επίμεμπτα;

Η φύση της βασιλείας των ουρανών υπερβαίνει κάθε νοητική μας κατάληψη. Βρισκόμαστε μπροστά σε μίαν εντελώς νέα κατάσταση πραγμάτων. Η ζωή στη θεία βασιλεία είναι ένας συνεπαρμός. Η θεωμένη φύση ξεπερνά τα κοινά μέτρα της ανθρώπινης φύσεως. Όλες οι δυνάμεις της είναι μεταποιημένες, μεταχαλκευμένες στο μυστήριο τού Θεού, που στην παρούσα ζωή κρατά επίμονα τα μυστικά του. Μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις ανασύρει κάποια πτυχή τού απροσίτου βάθους του, για να λαμπρύνει στη συναρπαστική του έκσταση κάποιες ψυχές εκλεκτές, το

λαμπρυσμένο νου και τις φωτεινές και ολοκάθαρές καρδιές. Τα βιώματα της θείας βασιλείας είναι βιώματα ανέκφραστα. Ο Απ. Παύλος τα γεύτηκε σε μία θεόληπτη αρπαγή του στο φωτεινό χώρο τού Θεού, που έγινε σαν ανταμοιβή της θεοχώρητης ψυχής του και τού αποστολικού μόχθου του. Αυτό όμως που έζησεν ο θείος Απόστολος δεν μπόρεσε να το εκφράσει, όταν επέστρεψε στα μέτρα της κοινής και συνηθισμένης ζωής.

Καμία από τις εμπειρίες τού επίγειου βίου δεν έχει αντίκρουσμα στη θεόληπτη ανάβαση. Κανένα λεξιλόγιο δεν μπορεί να την εκφράσει· κανένα νόημα να τη συλλάβει και καμία καρδιά να τη χωρέσει και να την κρατήσει. Παρά το γεγονός δε, ότι η φύση τού ανθρώπου σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται να βγει έξω από τα φυσικά όριά της, η ζωή στη θεία βασιλεία, ζυμωμένη με τη ζωή τού Θεού, θα υπερβαίνει πολύ τα κοινά μέτρα της παρούσης ζωής. Αυτό δε είναι εκείνο που εννοούμε, λέγοντες θέωση της φύσεως στη βασιλεία των ουρανών· ανάκραση τού κτιστού με τις άκτιστες θείες ενέργειες, ένωση και λάμπρυνση τού ανακαινισμένου όντος με το μακάριο φώς τού Χριστού και τη δόξα της αγίας Τριάδος, εγκεντρισμός της φύσεως στην ανθρωπότητα τού Χριστού και μέσω αυτής στους μακαρίους κόλπους της Τριαδικής Θεότητας.

Τί άραγε σημαίνουν όλα αυτά για μας που είμαστε εγκλωβισμένοι στο κέλυφος της επίγειας ζωής; Ασφαλώς λίγα πράγματα για τη νοητική μας δυνατότητα. Η διαίσθηση μας όμως και η ελπίδα μας στο μεταπονητικό θαύμα της χάριτος τού Θεού, μας κάνει να περιμένουμε με γλυκιά προσμονή αυτό που τώρα δεν μπορούμε να δούμε και να βιώσουμε, προσδοκώντας «ζωήν τού μέλλοντος αιώνος» αμήν.

Η απόρριψη αφ' ετέρου στην κόλαση θα είναι η ετυμηγορία τού δίκαιου κριτή για τους πωρωμένους αμαρτωλούς και τους φαύλους.

Το δόγμα της κολάσεως είναι πολύ σκληρό διά τον άνθρωπο. Προσκρούει αδυσώπητα στο λόγο και τις λεπτές ευαισθησίες του. Δύσκολα μπορεί ν' αποδεχτεί κανείς την ύπαρξη αιώνιων κολαστηρίων, όπου το λογικό πλάσμα –η φθαρμένη έστω εικόνα τού Θεού– θα ζει ολότελα αποκομμένο από τον Θεό, σε μία αφόρητη οδύνη και κάτω από τα τυραννικά ορμήματα και την κακουργία των πνευμάτων της ακαθαρσίας· και μάλιστα σε μία φοβερή απελπισία και απόγνωση, χωρίς προοπτική μιάς κάποιας μελλοντικής απελευθερώσεως.

Είναι τάχα τόσο σκληρός ο Θεός, όπως εκ πρώτης όψεως θα φαινόταν σε μερικούς, ώστε να κολάζει τόσο σκληρά πλάσματα, τα οποία ο ίδιος έπλασε; Το ερώτημα είναι επιφανειακό και επιπόλαιο και ως τέτοιο δεν μπορεί φυσικά να προσεγγίσει το μυστηριακό βάθος τού πράγματος. Ας το δούμε κάπως βαθύτερα.

Η κόλαση –όπως ήδη υπεδηλώσαμε– είναι απόρριψη. Ο Θεός δεν θ' αποδεχτεί τους φαύλους, τους οποίους θα διώξει από κοντά του· «Φύγετε μακριά μου, δεν σάς αναγνωρίζω, δεν σάς θέλω κοντά μου» (πορεύεσθε απ' εμού... εις το πυρ το εξώτερον). Πρόκειται για μία άρνηση, μία αποδοκιμασία. Ποιός όμως ευθύνεται γι αυτήν; Ο Θεός; Θα ήταν πολύ ανόητο να κάναμε το συλλογισμό αυτόν. Ο Θεός παρέχει όλες τις δυνάμεις και όλες τις δυνατότητες στο πλάσμα του να ζήσει κοντά του, μακριά από το δηλητήριο της φθοράς και την αρπαγή τού πνευματικού θανάτου. Για να επιτύχει το πράγμα αυτό ήλθεν άλλωστε στη γη, έζησε μαζί μας, έπαθε και απέθανε για μας, μας έβαλε στο σπίτι του όπου μας περιποιείται με τη χρηστοτητα και την αγάπη του και εργάζεται ανύστακτα για να μας ελευθερώσει

από τη δυνάστευση τού διαβόλου, στέλνοντάς μας την αγιαστική χάρη τού παναγίου του Πνεύματος. Υπάρχει κανείς που να αμφιβάλλει γι αυτά; Το φταίξιμο επομένως για την κατάντια τού πλάσματος δεν προέρχεται από τον Θεό. Φταίχτης γι αυτό είναι μονάχα ο άνθρωπος. Πρέπει δε να γνωρίζουμε ότι στην πνευματική ζωή και ειδικότερα στο κύκλωμα της σωτηρίας υπάρχει ένα αξίωμα, το οποίο δεν μπορεί να παραβιάσει ο Θεός, όχι γιατί δεν δύναται, αλλά γιατί δεν θέλει την ελεύθερη διακίνηση της προαιρέσεως τού λογικού πλάσματος. Σε καμία περίπτωση ο Θεός δεν θα παρέμβει είτε κατασταλτικά είτε ανασταλτικά στην ελεύθερη προαίρεση τού ανθρώπου, αναγκάζοντάς τον είτε στην αρετή είτε στην κακία. Η ελευθερία είναι μέγιστο αγαθό που ο ίδιος ο Θεός δώρησε στη λογική «εικόνα» του, τον άνθρωπο. Το χάρισμα αυτό το σέβεται απόλυτα ο Δωρεοδότης Κύριος, ο οποίος θέλει τα λογικά του πλάσματα να τον ακολουθούν και να τον δέχονται ελεύθερα. Και ενώ θα μπορούσε με ένα μονάχα λόγο του (έτσι άλλωστε έπλασε τα όντα) να καταστρέψει το διάβολο και την αμαρτία, σώζοντας μια για πάντα το παραστρατημένο του δημιούργημα· ή όπως θα μπορούσε ν' αφανίσει ολότελα τους αμαρτωλούς, ώστε να μη τιμωρούνται αιώνια στην κόλαση, δεν το έκανε γιατί αυτό δεν συνάδει προς το έλλογο και ηθικό του ιδίωμα. Δεν είναι κακότεχνος πλάστης ο Θεός, να πλάθει και να χαλάει τα πλάσματά του ανάλογα με την όποια περίσταση και τις παρορμήσεις του. Η ενέργειά του είναι πάντοτε ομόλογη προς τη φύση του. Δεν υπάρχει ακαταστασία και αντιφατικότητα στον Θεό, σαν κι αυτές που υπάρχουν στα πεπερασμένα του δημιουργήματα. Αν δε κάπου χάλασε το πλάσμα του, ανέλαβεν ο ίδιος να το επανορθώσει και όχι να το εκμηδενίσει.

Ο άνθρωπος, λοιπόν, έχει τη δυνατότητα ν' αυτοδιορίζεται ελεύθερα, σ' αυτό δε έγκειται η όλη δυναμική του, ο πυρήνας της λογικής του φύσεως και η ηθικοπνευματική του καταξίωση. Και αν μεν ο άνθρωπος τη δυνατότητα αυτή την στρέψει στην πνευματική του τελείωση κοντά στον Θεό, ακολουθώντας το θέλημά του και ζώντας στη λυτρωτική διάσταση τού Χριστού, το αποτέλεσμα θα είναι η σωτηρία του και η επιβράβευση τού έργου του στη θεία βασιλεία· «Δεύτε οι ευλογημένοι τού Πατρός μου κληρονομήσατε την ητοιμασμένην υμίν βασιλείαν...». Ο Θεός κάνοντας αυτό είναι απόλυτα δίκαιος. Δέχεται το άξιο πλάσμα του. Αν όμως ο άνθρωπος, κάνοντας κατάχρηση τού δώρου της λογικής ελευθερίας του, απομακρυνθεί από τον Θεό, επιμένοντας να ζει στην επικράτεια τού θανάτου και την παλαίωση της φθαρμένης του φύσεως, αιχμάλωτος των παθών και αναίσθητος στους λυτρωτικούς κραδασμούς της χάριτος τού Θεού· αν γηράσει και νεκρωθεί πνευματικά, το αποτέλεσμα θα είναι η αποκοπή του από το Δέντρο της αληθινής ζωής, η απομάκρυνσή του από τον Θεό. Τί γίνεται με το κλαδί που αποσπάται από το Δέντρο και πετιέται μακριά κομμένο από τη ζωτική ρίζα του; Ξηραίνεται. Το ίδιο συμβαίνει και με τον άνθρωπον, όταν αυτός κοπεί από τον Θεό, ο οποίος είναι η ζωτική ρίζα της υπάρξεώς του. Ξηραίνεται πνευματικά και πεθαίνει. Αυτό δε συμβαίνει κατά νομοτέλεια πνευματική. Δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά. Η αμαρτία οδηγεί αναπόφευκτα στο θάνατο, φυσικό και πνευματικό. «Τα οψώνια της αμαρτίας θάνατος».

Η κόλαση είναι η φυσιολογική κατάληξη μιάς ζωής επιλεγμένης ελεύθερα από τον άνθρωπο και διανυμένης μακριά από την πηγή τού ζώντος ύδατος, που αναβλύζει από τη χάρη τού αγίου Πνεύματος. Ο δίκαιος Θεός απαρνείται τη ζωή αυτή.

Απαρνείται την ύπαρξη την ολοκληρωτικά φθαρμένη από την αμαρτία, τη χαλασμένη από τα πάθη και την παραδομένη στην επικράτεια του πνευματικού θανάτου. Το πλάσμα, που στην επίγεια ζωή του σφράγισε ο διάβολος, δεν μπορεί να έχει θέση στην άυλη καθαρότητα της θείας βασιλείας. Θ αποτελούσε ένα εξάμβλωμα, μία παραφωνία. Χωρίς ένδυμα γάμου υφασμένο από την ακτίνα της θείας ενέργειας, γεμάτο ηθικές βρομιές και ακαθαρσίες, πώς θα εισέλθει στη λαμπρότητα των αγίων, στη φωτεινή και απαστράπτουσα παστάδα της θείας βασιλείας; Το τονίζουμε και πάλι γιατί είναι σημαντικό· η κόλαση είναι η φυσιολογική κατάληξη της αμαρτίας. Ο Θεός θα απορρίψει τους πνευματικά νεκρούς, γιατί δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα. Δεν γίνεται να επανορθώσει το πλάσμα, που το ίδιο πεισματικά χάλασε στην αμαρτία. Το έργο αυτό έκανε κατά την πρώτη του επιδημία στη γη, όταν έγινε άνθρωπος και πέθανε διά τον άνθρωπο. Στην κρίση θα ισχύσει μία διαφορετική οικονομία· η λειτουργία της θείας δικαιοσύνης, η οποία θ ανταποδώσει στον άνθρωπο ανάλογα με το περιεχόμενο των πράξεών του.

Ο Κύριος μας τόνισε πολύ παραστατικά, ότι η κόλαση είναι η φυσιολογική κατάληξη μιάς φθαρμένης ζωής στην αμαρτία, στις διδακτικότερες παραβολές τού άφρονος πλουσίου και τού πλούσιου και τού Λαζάρου. Οι δύο πλούσιοι που έζησαν μία ολόκληρη ζωή –γιατί έτσι το θέλησαν– στη νάρκωση της αμαρτίας, στην ασωτεία και τη ματαιότητα τού βίου, χωρίς να νιώσουν κανένα εσωτερικό κραδασμό για τα ουράνια πράγματα και τις πνευματικές ανάγκες της ψυχής, αποδιώχτηκαν από τον Θεό στον τόπο της αιώνιας βασάνου. Ενώ αντίθετα, το απορριμμένο σκουπίδι της ζωής Λάζαρο, που αγόγγυστα σήκωσε το σταυρό της πικρής δοκιμασίας του, μη μνησικακώνοντας διά την αναλγησία τού πλουσίου και ελπίζοντας στην αγάπη και τη δίκαιη κρίση τού Θεού, τον κατάταξε στους ευλογημένους κόλπους τού πατέρα της πίστεως Αβραάμ. Είναι δε πολύ ενδεικτικό το επίθετο «άφρων» (άμυαλε), που χρησιμοποίησε ο Κύριος για να χαρακτηρίσει την απόνοια τού πλουσίου, που, δαγκωμένος από το φίδι της ματαιότητος και πνιγμένος στην ύλη και τα εφήμερα αγαθά, ξεχνούσε τα αιώνια πράγματα, αφημένος στις δυνάμεις της αμαρτίας να τον οδηγήσουν στο βάραθρο της καταστροφής. Το τονίζουμε άλλη μία φορά· η αμαρτία είναι αρρώστια, η οποία αν δεν ανακοπεί θα οδηγήσει αφεύκτως στον αιώνιο θάνατο της ψυχής.

Όταν, λοιπόν, μιλάμε για κόλαση, το θέμα πρέπει να το προσεγγίζουμε πρώτα από τη μεριά τού πλάσματος και έπειτα από τη μεριά τού Θεού. Ο άνθρωπος είναι εκείνος που ουσιαστικά ανοίγει την κόλαση. Αυτός επιλέγει ελεύθερα το δρόμο που οδηγεί σ αυτήν. Αυτός με τα χέρια του σκάβει το θλιβερό αυτό ενδεχόμενο. Ο Θεός δεν μπορεί –και επαναλαμβάνουμε· γιατί δεν θέλει– να τού αλλάξει αυθαίρετα πορείαν. Ως άγιος και δίκαιος θα κρίνει και θα κολάσει το ελεύθερο μάρφωμα τού πλάσματος. Την ευθύνη για την πνευματική του νέκρωση την φέρει ακέραιη ο άνθρωπος. Κανένας άλλος. Αν από τη σκοπιά αυτή δούμε τα πράγματα, μπορούμε να έχουμε κάποια Πρόσβαση στον φοβερό αυτό λόγο της πίστεως. Αν αντίθετα ξεκινήσουμε από την πλευρά τού Θεού, Οπωσδήποτε θα μπερδευτούμε, σκοντάφτοντας σε πολλά δύσκολα θεολογικά προβλήματα.

Η κόλαση είναι τόπος (κατάσταση) φρικτός και επώδυνος. Ποιά θα είναι η φύση των κολαστηρίων στα οποία θα παραδοθούν οι αμαρτωλοί δεν γνωρίζουμε, ακριβώς όπως δεν γνωρίζουμε και τη φύση των αγαθών της θείας βασιλείας. Ο Κύριος

προκειμένου να μας διαφυλάξει από ένα τόσο ολέθριο κατάντημα, μας περιέγραψε τι μπορεί να είναι περίπου η κόλαση, χρησιμοποιώντας εικόνες από τη φυσική ζωή, για να μας δώσει κάποια ιδέα περί τού τι περιμένει τους αμαρτωλούς στο φρικτό τόπο της βασάνου. Έτσι μίλησε για φωτιά που δεν σβήνει, για να μας περιγράψει τον άφατο πόνο των κολαστηρίων, για φωτιά που θα Καίει τους αμαρτωλούς χωρίς όμως και να τους κατακαίει (να πρόκειται άραγε για μία ιδιότυπη φωτιά;): για σκουλίκι που θα τρώγει τον κολαζόμενο, χωρίς να έχει σταματημό· για σκοτάδι ψηλαφητό, για να τονίσει τον υπαρξιακό απελπισμό των κολαζομένων· για πόνο έντονο, σαν εκείνο που νιώθει ο άνθρωπος και τον κάνει να βογγά και να τρίζει τα δόντια του. Οι εικόνες βέβαια αυτές δεν είναι παρά μία απλή αναλογία, που δεν μπορεί να εξαντλήσει το βάθος τού μυστηρίου της κολάσεως. Και δεν πρέπει φυσικά να τις ερμηνεύουμε κατά γράμμα, γιατί αυτό είναι πολύ επικίνδυνο και είναι ενδεχόμενο να οδηγήσει σε παρερμηνείες και παρεκδοχές. Αυτό που θέλει να τονίσει ο Κύριος χρησιμοποιώντας την εικονική αυτή γλώσσα είναι το μέγεθος τού πόνου και της απελπισίας, που θα είναι κυρίως οι τύψεις της συνειδήσεως (που θα λειτουργούν σε υπέρτατο βαθμό), ο απελπισμός, η απόγνωση και η εξαγρίωση τού όντος που θα ζει μακριά από την πηγή της ευδαιμονίας και της χαράς του (τον Θεό), και η πύρινη αίσθηση ότι την ίδια στιγμή άλλα όντα ζουν τη μακαριότητα της θείας βασιλείας. Και το κυριότερο· όλα αυτά θα συμβαίνουν σε μία προοπτική τυφλή, χωρίς ελπίδα μιάς κάποιας χαλαρώσεως ή απελευθερώσεως. Παράλληλα την αθλιότητα της κολάσεως θα επιτείνει η παρουσία σ αυτήν των δαιμονικών φύσεων, που θα εκφράζουν ανεμπόδιστα την κακουργία της σκοτεινής τους υποστάσεως, βασανίζοντας τους άθλιους αμαρτωλούς και πρώτες αυτές βασανιζόμενες στον τόπο της άφατης οδύνης. Αλήθεια, πώς είναι δυνατόν να συλλάβει ο ανθρώπινος νους από τη σκοπιά της παρούσης ζωής τη φύση μιάς τόσοσ ελεεινής και αφόρητης αθλιότητας, μιάς τόσο μονότονης και απέραντης δυστυχίας, μιάς τόσο ψυχρής και παγερής ερημιάς στους σκοτεινούς θαλάμους της ανυπαρξίας (της αντεστραμμένης και χαλασμένης υπάρξεως);

Η κόλαση, τέλος, θα είναι αιώνια. Δεν θα έχει χρονικά όρια, αφού ο χρόνος που είναι μέτρο της φυσικής ποιότητας των όντων, δεν θα έχει λόγον υπάρξεως σε μία κατάσταση σαφώς πνευματική. Εμείς βέβαια δεν μπορούμε από τη σκοπιά της γης όπου τα πάντα προσδιορίζονται χρονικά, να εννοήσουμε τη φύση μιάς άχρονης ζωής, έξω από τις κατηγορίες τού παρελθόντος, τού παρόντος και τού μέλλοντος. Αυτό μονάχα οι άγγελοι το γνωρίζουν καθώς και οι ψυχές των νεκρών, που με το θάνατο αποδεσμεύτηκαν από τη σχέση της πυκνότητας της ύλης. Μερικοί μάλιστα νομίζουν, ότι το διαρκές και άχρονο της άλλης ζωής, χωρίς εξελίξεις και μεταλλαγές, θα γεμίζει με κόρο και ανία τα ασώματα πνευματικά όντα!

Το δόγμα της αιωνιότητας της κολάσεως είναι κεφαλαιώδες σημείο της ορθόδοξης δογματικής. Ο Κύριος δεν αφήνει καμιά αμφιβολία· «Απελεύσονται ούτοι (οι κακοί) εις κόλασιν αιώνιον». Δεν ωφελούν δε εν προκειμένω οι προσπάθειες που καταβάλλουν μερικοί να δώσουν διαφορετική ερμηνεία στο επίθετο «αιώνιον» της παραβολής. Άλλωστε, αν το ίδιο επίθετο στην περίπτωση της θείας βασιλείας σημαίνει διάρκεια χωρίς τέλος, δεν θα ήταν αυθαιρεσία στην περίπτωση της κολάσεως να τού δώσουμε διαφορετική έννοια;

Η αιωνιότητα των ποινών στον τόπο της βασάνου υπήρξεν από πολύ παλαιά

σημείον αντιλεγόμενο. Μερικοί το απορρίπτουν παντελώς, ενώ άλλοι δεν θέλουν να το σκέπτονται και να το συζητούν. Ακόμη και στη θεολογία δεν είναι λίγοι εκείνοι που προτιμούν να το προσπερνούν, διά να μη προσκρούουν τάχα στις ευαισθησίες των ανθρώπων! Και όλ' αυτά, τη στιγμή που ο Κύριος και η παράδοση της Εκκλησίας μας –κυρίως η ορθόδοξη λατρεία– σε μύριους τόνους εξαίρουν την αλήθεια αυτή, για να προφυλάξουν τους πιστούς από μία κατάσταση τόσο τραγική, που είναι ενδεχόμενο να σφραγίσει μια για πάντα την ύπαρξή μας!

Μερικοί, τέλος, για να μετριάσουν τις εντυπώσεις από την αιωνιότητα των ποινών της κολάσεως, ισχυρίζονται ότι θα υπάρξουν μεν ποινές μετά θάνατον για τους αμαρτωλούς, διότι τούτο απαιτεί η θεία δικαιοσύνη· οι ποινές όμως αυτές δεν θα είναι αιώνιες, αλλά προσωρινές. Ο Θεός δεν είναι εκδικητικός –λέγουν– για να τιμωρεί αιώνια τα πλάσματά του. Οι ποινές που θα επιβάλει είναι παιδαγωγικές, που θ' αποβλέπουν στην κάθαρση των αμαρτωλών. Όταν δε η κάθαρση αυτή αργά ή γρήγορα συντελεστεί, τότε όλοι οι αμαρτωλοί, και αυτός ακόμη ο διάβολος, καθαροί πια από την αμαρτία, θα επιστρέψουν πλησίον τού Θεού, από τον οποίον απομακρύνθηκαν, ώστε να είναι ο Θεός «εν πάσι τα πάντα». Έτσι, νομίζουν, θα θριαμβεύσει τελικά το αγαθόν επί τού κακού και δεν θα υπάρχει ο επαχθής εσχατολογικός δυϊσμός, τον οποίον υφηγείται το δόγμα της αιώνιας κολάσεως. Το τέλος τού κόσμου θα γίνει όμοιο με την αρχή του στους κόλπους της θείας παναρχίας!

Οι ανωτέρω ιδέες είναι πραγματικά ελκυστικές, πολλοί δε και στο παρελθόν και τώρα τις υιοθετούν, νομίζοντας έτσι ότι προσεγγίζουν την αλήθεια. Δυστυχώς όμως τα πράγματα δεν δικαιώνουν τις λεπτές ευαισθησίες τους. Και σε άλλη ευκαιρία ετονίσαμε, ότι δεν μπορούμε να ερμηνεύουμε τις θείες αλήθειες της πίστεως σύμφωνα με τα δικά μας προσωπικά κριτήρια και τις υποκειμενικές μας αρέσκειες. Η θεωρία της αποκαταστασεως των πάντων–διότι περί αυτής πρόκειται– αρνούμενη την αιωνιότητα των ποινών της κολάσεως, έρχεται σε οξεία αντίθεση με το επίσημο δόγμα της Εκκλησίας, η οποία και την κατεδίκασε. Αν το πράγμα φυσικά δεν μας αρέσει, αυτό είναι άλλη υπόθεση. Εν πάση όμως περιπτώσει ο δογματικός στρουθοκαμηλισμός σε ένα τόσο σοβαρό ζήτημα, η τάση να κλείνουμε τα μάτια μας σε μία τόσο κραυγαλέα και εξώφθαλμη αλήθεια, είναι προσπάθειες άχαρες τις οποίες κινητοποιεί συνήθως ο φόβος και η ταραγμένη μας συνείδηση και οι οποίες είναι ενδεχόμενο να επιτύχουν ακριβώς το αντίθετο, δηλαδή την καταδίκη μας στην αιώνια κόλαση!

«Ού της βασιλείας ουκ έσται τέλος».

Ο Χριστός είναι βασιλεύς αιώνιος. Η βασιλεία του (όπως και η αρχιερωσύνη του) είναι αδιάκοπη και αδιάδοχη. Δεν υπάρχει όνομα άλλο που να τον αντικαταστήσει και να τον διαδεχτεί. Διότι όλα είναι δούλα στη βασιλική κυριαρχία του. Ο Πατήρ πάντα υπέταξεν υπό τους πόδας αυτού. Είναι ο Κύριος τού παντός, ο Δεσπότης ουρανού και γης. Ο Χριστός είναι ο άρχων της πνευματικής βασιλείας του, την οποίαν ίδρυσε με το μαρτυρικό αίμα του και την οποίαν κυβερνά αοράτως από τον ουρανό, ασκώντας το βασιλικό του αξίωμα, με τη χάρη τού αγίου Πνεύματος. Επικράτειά του είναι οι καρδιές των ανθρώπων στις οποίες κυριαρχεί το θέλημα τού

Θεού, όπως τούτο κυριαρχεί και στις άυλες φύσεις των αγγέλων στον ουρανό. Η βασιλεία τού Χριστού δεν μοιάζει με τις εφήμερες βασιλείες της γης που είναι παροδικές και διαδέχονται συνεχώς η μία την άλλη. Είναι βασιλεία σταθερή και αμετάπτωτη. Η βασιλεία τού σκότους θα υπάρχει μεν στην κόλαση, καμία όμως σχέση δεν θα' χει με τη βασιλεία τού Θεού στους ουραμούς. Ο Χριστός είναι βασιλεύς τού παντός αιώνιος και ακατάλυτος, βασιλεύς αγάπης και αιώνιας χαράς, όπου τα καθαρμένα πνεύματα (άγγελοι και άνθρωποι) θ' απολαμβάνουν τις χάρες της θείας βασιλείας χωρίς καμία ανάπαυλα, καμία πλησμονή και κανένα κορεσμό. Η βασιλεία του θα είναι βασιλεία πνεύματος και αληθείας, αγέραστη και αδιάφθαρτη.

Φαίνεται τη μεγάλη αυτή αλήθεια δεν συνειδητοποιούμε στο βαθμό που θα έπρεπε εμείς οι φτωχοί άνθρωποι. Στη θέση τού Χριστού βάζουμε άλλους θεούς και στη θέση της βασιλείας του τοποθετούμε άλλες βασιλείες, πικρές και ολέθριες. Γινόμαστε υπήκοοι άλλων σκληρών αρχόντων, που τους εμπνέει η κακουργία, το μίσος και η αδικία. Αρχόντων εφήμερων και δυναστευτικών, που αναιρούν ο ένας τον άλλον, ποτίζοντας τη γη με αίματα και σπείροντας παντού τον όλεθρο και την καταστροφή. Βάζουμε αυτοπροαίρετα τον τράχηλό μας κάτω από τον τυραννικό ζυγό τού διαβόλου, δούλοι της αμαρτίας και της φθοράς. Στη σύγχυση δε και τη μεγάλη μας παραπλάνηση, έχοντας τις πνευματικές αισθήσεις μας νεκρωμένες από το παραισθησιογόνο της αμαρτίας και απολαμβάνοντας ασταμάτητα τα ηδονικά θέλητρα τού βίου, νομίζουμε ότι εκεί είναι το πραγματικό νόημα της υπάρξεώς μας, η χαρά και η ευτυχία μας, υπνοβάτες ελεεινοί μιάς ζωής χωρίς πραγματικό νόημα και σκοπό, μέχρις ότου σβήσει το όνειρο και ξαφνικά φανεί αμείλικτη η πραγματικότητα, την οποίαν –αλίμονο!– θα είναι πολύ αργά να αντιμετωπίσουμε! Το φώς της αληθινής ημέρας θα είναι οδυνηρότατο διά τα μάτια τα συνηθισμένα στις ρωγμές και τα σκοτάδια της πνευματικής ανυπαρξίας. Τα ηθικά σκοτάδια προώρισται να ζήσουν στα αιώνια πνευματικά σκοτάδια!

Μετά τα δύο πρώτα Πρόσωπα της αγίας Τριάδος, το Σύμβολο της Πίστεως εκθέτει στο παρόν άρθρο του την πίστη της Εκκλησίας στο τρίτο Πρόσωπο της Τριαδικής Θεότητας, το Πνεύμα το άγιον.

ΑΡΘΡΟΝ ΟΓΔΩΘΟΝ

«Και εις το Πνεύμα το άγιον, το κύριον, το ζωοποιόν, το εκ τού Πατρός εκπορευόμενον, το συν Πατρί και Υιώ συμπροσκυνούμενον και συνδοξαζόμενον, το λαλήσαν διά των προφητών».

«Και εις το Πνεύμα το άγιον, το κύριον, το ζωοποιόν».

Το Πνεύμα το άγιον είναι ομοούσιο με τον Πατέρα, στον ίδιο βαθμό που ομοούσιος είναι και ο Υιός. Η Σύνοδος αποφεύγει ν' αναφέρει στον όρο της την ομοουσιότητα αυτήν, ίσως για ν αποφύγει αναζωπύρωση των παθών που προηγήθηκαν κατά την Α΄ Οικουμενική Σύνοδο γύρω από την σχέση τού Υιού προς τον Πατέρα («ομοούσιον

τώ Πατρί»). Ως γνωστόν, ο Άρειος, παράλληλα με τη θεότητα τού Λόγου, απέρριπτε και τη θεότητα τού παναγίου Πνεύματος, το οποίο θεωρούσε ομοίως κτίσμα τού Πατρός. Το ίδιο επαναλάμβανε και ο Μακεδόνας, πατριάρχης Κων/πόλεως. Για να αντικρούσει την κακοδοξία αυτή που δεν ήταν μικρότερη της αρειανικής, η Εκκλησία συνεκάλεσε τη Β΄ Οικουμενική της Σύνοδο στην Κων/πολη το 381, τον όρο της οποίας, που είναι αρκετά συνεπτυγμένος και περιεκτικός, θα εξετάσουμε στη συνέχεια.

Ότι το Πνεύμα το άγιον είναι πλήρης και τέλειος Θεός αποτελεί πίστη που μαρτυρείται πλούσια στην αγ. Γραφή. Στις Πράξεις των Αποστόλων (5, 3-4), όπου ιστορείται η απάτη τού χριστιανικού ζεύγους Ανανία και Σαπφείρας, τονίζεται ρητώς ότι ο Ανανίας με το ψεύδος του δεν εξαπάτησε άνθρωπο κοινό, αλλά το Πνεύμα τού Θεού, δηλαδή τον ίδιο τον Θεό: «ουκ εψεύσω ανθρώποις, αλλά τώ Θεώ»²⁹⁰. Λόγος περί της θεότητας τού αγ. Πνεύματος γίνεται και σε όλα τα χωρία εκείνα, στα οποία το Πνεύμα συμπαρατίθεται, ως ίδιο Πρόσωπο, μαζί με τον Πατέρα και τον Υιό: Ματθ. 28, 19: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη, βαπτίζοντες αυτούς εις το όνομα τού Πατρός και τού Υιού και τού αγίου Πνεύματος». 2 Κορ. 13, 13: «Η χάρις τού Κυρίου Ιησού Χριστού και η αγάπη τού Πατρός και η κοινωνία τού αγίου Πνεύματος μετά πάντων υμών». 1 Κορ. 16, 22-24, κ.ά.

Ο Όρος της Συνόδου αποκαλεί το Πνεύμα τού Θεού «άγιον». Η αγιότητα είναι κορυφαία ιδιότητα τού Θεού. Το δε Πνεύμα, ως ομοούσιο με τον Πατέρα, είναι και αυτό στον ίδιο βαθμό άγιο. Οποιοσδήποτε ατέλειες που παρατηρούνται στη φυσική και την ηθική τάξη των κτισμάτων, είναι ξένες προς τη φύση του. Δεν είναι δε μόνον άγιο, αλλά και παρεκτικόν αγιότητας. Με την αγιότητά του συγκροτεί την αγιότητα της Εκκλησίας. Η αγιαστική χάρη του συγκρατεί το σώμα τού Χριστού, αγιάζει τους πιστούς και τους συνάπτει με τη θεότητα. Είναι πηγή χαρισμάτων με τα οποία συνέχει και ζωοποιεί την Εκκλησία.

Ως πλήρης και τέλειος Θεός το Πνεύμα είναι «κύριον και ζωοποιόν». Είναι κύριον, στο ίδιο μέτρο που αποκαλείται στο Σύμβολο κύριος και ο Ιησούς Χριστός: «Και εις ένα Κύριον Ιησούν Χριστον». Η κυριότητα αυτή είναι απόρροια της ισοτιμίας τού αγίου Πνεύματος με τα άλλα Πρόσωπα της αγίας Τριάδος. Είναι δε κυριότητα απόλυτη. Καμία άλλη υπαρκτή δύναμη δεν μπορεί να την ανακόψει ή να την επισκιάσει, γιατί όλα τα όντα είναι πλασμένα στην άκτιστη χάρη τού αγίου Πνεύματος, συνέχονται και συγκρατούνται σ αυτήν και ζωοποιούνται, κατευθυνόμενα στον τελικό προορισμό τους. Έξω από τη χάρη τού αγ. Πνεύματος τίποτε το κτιστό δεν υπάρχει, εκτός από το κακό και την αμαρτία, τα οποία όμως δεν είναι όντα υπαρκτά: είναι «μη όντα». Από το άγιο Πνεύμα εκπορεύεται κάθε ουσίωση και ζωή, η ύπαρξη τόσο η φυσική όσο και η πνευματική.

Σε ωραιότατους ποιητικούς τόνους και με εμβρίθεια θεολογική τις πιο πάνω αλήθειες τονίζουν οι Αναβαθμοί, τους οποίους η Εκκλησία μας ψάλλει στον Όρθρο κάθε Κυριακή, σύμφωνα με την τάξη της Παρακλητικής.

Θα ήταν χρήσιμο για το θέμα μας να δούμε τι λένουν σχετικά οι αξιοθαύμαστοι αυτοί εκκλησιαστικοί ύμνοι.

Αναβαθμοί Α΄ Ηχου.

«Αγίω Πνεύματι, τιμή και δόξα, ὡσπερ Πατρί, ἅμα και Υἱώ· διά τούτο ἄσωμεν τή Τριάδι μονοκρατορία».

(Στο ἅγιο Πνεύμα αρμόζει τιμή και δόξα, ὅπως αρμόζει στον Πατέρα και τον Υἱό. Γι αυτό ας ανυμνήσουμε το ἕνα και μοναδικό κράτος της Τριάδος).

«Αγίω Πνεύματι, πάσα η κτίσις καινούργείται, παλινδρομούσα εις το πρότον· ισοσθενές γάρ εστι Πατρί και Λόγω».

[Μέ τή δύναμη τού αγ. Πνεύματος ολόκληρη η κτίση γίνεται καινούργια, επιστρέφουσα στην πρώτη της (προπρωτική) κατάσταση· διότι (το Πνεύμα) ἔχει ἴση δύναμη με τον Πατέρα και τον Λόγο].

«Αγίω Πνεύματι, τιμήν, προσκύνησιν, δόξαν και κράτος, ως Πατρί τε ἅξιον, και τώ Υἱώ δεῖ προσφέρειν· Μονάς γάρ εστιν η Τριάς τή φύσει, ἀλλ ου προσώποις».

(Στο ἅγιο Πνεύμα αξίζει να προσφέρουμε τιμή, προσκύνηση, δόξα και κράτος, ὅπως αξίζει να τα προσφέρουμε στον Υἱό και τον Πατέρα. Διότι η Τριάς είναι μονάδα κατά την ουσία και ὄχι κατά τα Πρόσωπα).

Αναβαθμοί Β΄ Ηχου.

«Αγίω Πνεύματι, το βασιλεύειν πέλει, το αγιάζειν, το κινεῖν την κτίσιν· Θεός γάρ εστιν, ὁμοούσιος Πατρί και Λόγω».

(Στο ἅγιο Πνεύμα υπάρχει η δύναμη να βασιλεύει, να αγιάζει και να θέτει σε κίνηση την κτίση. Και αυτό, γιατί είναι τέλειος Θεός, ὁμοούσιος με τον Υἱό και τον Πατέρα).

«Αγίω Πνεύματι, ζωαρχία και γέρας· πάντα γάρ τα κτιστα, ως Θεός ὢν δυναμοί, συντηρεῖ εν Πατρί δι Υιού δε».

(Στο ἅγιο Πνεύμα που είναι παρεκτικό ζωής, ανήκει τιμή και σέβας. Διότι ὅλα τα κτιστα, ως Θεός ἀληθινός, τα γεμίζει με δύναμη και τα συντηρεῖ «εν Πατρί δι Υιού δε», δηλαδή σύμφωνα με την τάξη ἐνέργειας της ἁγίας Τριάδος).

«Αγίω Πνεύματι, προσπηγάζει πάσα σοφία· ἔνθεν χάρις Αποστολοῖς, και τοῖς ἄθλοῖς, καταστέφονται Μάρτυρες και προφήται ὁρώσιν».

[Από το ἅγιο Πνεύμα πηγάζει κάθε σοφία· ἀπ αυτό χορηγεῖται χάρη στους Αποστολους και με τή δύναμή του ἀθλούν και στεφανώνονται οι Μάρτυρες και οι Προφῆτες βλέπουν (και προαναγγέλουν) τα μέλλοντα].

Αναβαθμοί Γ΄ Ηχου.

«Αγίω Πνεύματι, πάσα αγαθοδωρία, ως Πατρί και Υἱώ συναστράπτει· εν ὡ τα πάντα ζεῖ και κινεῖται».

(Στο ἅγιο Πνεύμα, ὅπως στον Πατέρα και τον Υἱό, κάθε δωρεά ἀγαθή προέρχεται σαν φωτεινή λάμψη. Σ αυτό τα πάντα ἔχουν ζωή και κινούνται).

«Αγίω Πνεύματι, ενθεωρεῖται πάσα αγιότης, σοφία· ουσιόί γάρ πάσαν κτίσιν· σύν Πατρί γάρ ανυμνεῖται και τώ Λόγω».

[Στο ἅγιο Πνεύμα υπάρχει κάθε αγιότητα και σοφία. Αυτό δίνει ουσία (υπόσταση) σε κάθε κτιστη φύση. Διά τούτο ανυμνεῖται μαζί με τον Πατέρα και τον Λόγο].

«Αγίω Πνεύματι, ο πᾶς πλοῦτος της δόξης, ἐξ οὔ χάρις και ζωή πάση τή κτίσει· σύν Πατρί γάρ ανυμνεῖται και τώ Λόγω».

(Στο ἅγιο Πνεύμα υπάρχει ὅλος ο πλοῦτος της ἀκτιστης θείας δόξης. Αυτό χορηγεῖ χάρη και ζωή σ ὅλη την κτίση, ανυμνούμενο μαζί με τον Πατέρα και τον Λόγο).

Αναβαθμοί Δ΄ Ηχου.

«Αγίω Πνεύματι, πάσα ψυχή ζωούται και καθάρσει υψούται λαμπρύνεται, τη Τριαδική Μονάδι ιεροκρυφίως».

(Στην άκτιστη χάρη τού αγ. Πνεύματος κάθε ψυχή λαμβάνει ζωή και διά της καθάρσεως (εκ της αμαρτίας) ανυψώνεται πνευματικά και λαμπρύνεται κατά τρόπο κρύφιο και ιερό στο φώς τού Θεού, που είναι ένας και τριαδικός συγχρόνως).

«Αγίω Πνεύματι αναβλύζει τα της χάριτος ρείθρα, αρδεύοντα, άπασαν την κτίσιν, προς ζωογονίαν».

(Από το άγιο Πνεύμα αναβλύζουν τα πνευματικά της χάριτοςνάματα, τα οποία ποτίζουν όλη την κτίση, ώστε αυτή να ζωογονείται).

«Αγίω Πνεύματι, θεογνωσίας πλούτος, θεωρίας και σοφίας' πάντα γάρ εν τούτω, τα πατρώα δόγματα ο Λόγος εκδιδάσκει».

[Στη χάρη τού αγ. Πνεύματος υπάρχουν οι θησαυροί της αληθινής γνώσεως τού Θεού, της θείας θεωρίας και της σοφίας. Όλα δε τα δόγματα τού Πατρός τα διδάσκει ο Λόγος, με τη δύναμη τού Πνεύματος (στην Εκκλησία)].

Αναβαθμοί Πλαγίου Α΄.

«Αγίω Πνεύματι, περικρατείται πάντα τα ορατά τε, σύν τοίς αοράτοις' αυτοκρατές γάρ ον, της Τριάδος εν εστιν αψεύστως».

(Στην άκτιστη ενέργεια τού αγ. Πνεύματος συνέχονται όλα τα όντα, ορατά και άορατα. Διότι αληθινά είναι ένα Πρόσωπο της Τριάδος, που έχει δική του υπόσταση και δική του δύναμη).

«Αγίω Πνεύματι, θεολογούντες φώμεν' Σύ εί Θεός, ζωή, έρωσ, φώς, νους, σύ χρηστοτης, σύ βασιλεύεις εις τους αιώνας».

(Μέ το φωτισμό τού αγ. Πνεύματος, ας θεολογήσουμε, λέγοντες' Σύ είσαι Θεός, έρωσ πνευματικός, φώς θείον, φύση νοερά' σύ είσαι χρηστοτητα, σύ βασιλεύεις ακατάπαυστα εις τους αιώνες).

«Αγίω Πνεύματι, ζωαρχική αξία, εξ ού πάν ζώνον εμψυχούται, ως εν Πατρί, άμα τε και Λόγω».

[Τό άγιο Πνεύμα είναι αξία ζωαρχική (ζωοπάροχη), από την οποία κάθε ζώο εμψυχούται, όπως (εμψυχούται) και στον Πατέρα μαζί με τον Λόγο].

Αναβαθμοί Πλαγίου Β΄.

«Αγίω Πνεύματι, πανσωστική αιτία' εί τινι τούτων κατ αξίαν πνεύσει, τάχει εξαίρει των της γής, πτεροί, αύξει, τάπτει άνω».

[Τό άγιον Πνεύμα είναι η σωστική αιτία όλων των όντων. Αν σε ένα άξιο απ αυτά πνεύσει με τη χάρη του, γρήγορα το σηκώνει από τη γη, τού δίνει φτερά, το αυξάνει (πνευματικά), το μεταφέρει άνω (στον ουρανό, στη θεία βασιλεία)].

«Αγίω Πνεύματι, ενθέωσις τοίς πάσιν, ευδοκία, σύνεσις, ειρήνη και η ευλογία' ισουργόν γάρ τώ Πατρί εστι και Λόγω».

[Στο άγιο Πνεύμα υπάρχει δύναμη που θεοποιεί τα πάντα. Υπάρχει βουλή αγαθή, σύνεση, ειρήνη και η θεία ευλογία. Διότι (το Πνεύμα) έχει ίση ενέργεια με τον Υίο και τον Πατέρα].

«Αγίω Πνεύματι, το κράτος επί πάντων' όπερ αι άνω ταξιαρχίαι προσκυνούσι, συν

πάση πνοή των κάτω».

[Το άγιο Πνεύμα κρατεί (άρχει) επί πάντων. Τούτο οι νοερές ταξιαρχίες (των αγγέλων) προσκυνούν στον ουρανό, μαζί με κάθε ανθρώπινη πνοή (ψυχή) που ζει κάτω (στη γη)].

Αναβαθμοί Ήχου Βαρέως.

«Αγίω Πνεύματι, πηγή των θείων θησαυρισμάτων, εξ ου σοφία, σύνεσις, φόβος· αυτώ αίνεσις, δόξα, τιμή και κράτος».

(Το άγιο Πνεύμα είναι πηγή των θείων θησαυρισμάτων. Απ αυτό προέρχονται η σοφία, η σύνεση και ο ένθεος φόβος. Σ αυτό ανήκει η ανύμνηση, ο αίνος, η τιμή και το κράτος).

«Αγίω Πνεύματι, τα σύμπαντα το είναι έχει. Προ γάρ πάντων Θεός, των όλων κυριότης, φώς απρόσιτον, ζωή των πάντων».

[Στην άκτιστη χάρη τού αγ. Πνεύματος, όλα τα όντα έχουν την ύπαρξή τους. Διότι το Πνεύμα είναι Θεός πριν από όλα (όσα υπάρχουν), είναι κυριαρχική δύναμη στην πλάση, φώς που δεν μπορεί να το πλησιάσει κανείς και ζωή όλων των κτισμάτων].

«Αγίω Πνεύματι, βυθός χαρισμάτων, πλούτος δόξης, κριμάτων βάθος μέγα· ομόδοξον Πατρί και Υιώ, λατρευτόν γάρ».

[Το άγιο Πνεύμα είναι πλούσιο βάθος χαρισμάτων, πλούτος δόξης και πηγή βαθιά χαρισμάτων (θείων εννοιών και κρίσεων). Έχει την ίδια δόξα με τον Πατέρα και τον Υίο και είναι άξιο λατρείας].

Αναβαθμοί Πλαγίου Δ΄.

«Αγίω Πνεύματι, το ζήν τα πάντα, φώς εκ φωτός Θεός μέγας· σύν Πατρί υμνούμεν αυτό και τώ Λόγω».

[Στο άγιο Πνεύμα έχουν τη ζωή τους όλα τα όντα. Είναι φώς που προέρχεται από φώς (τού Πατρός) Θεός μεγάλος και αληθινός. Διά τούτο το προσκυνούμε μαζί με τον Πατέρα και τον Λόγο].

«Αγίω Πνεύματι, πάς τις θείος βλέπει και προλέγει, τερατουργεί ύψιστα, εν τρισίν ένα Θεόν μέλπων· ει γάρ και τριλαμπεί, μοναρχεί το θείον».

[Με τη φωτιστική δύναμη τού αγίου Πνεύματος, κάθε ένθεος άνθρωπος (προφήτης) βλέπει τα φανερούμενα σ αυτόν, προλέγει (τα μέλλοντα να συμβούν) και πράττει μεγάλα και παράδοξα, ανυμνών τον ένα και τρισυπόστατο Θεό. Διότι, αν και λάμπει με τρία φώτα (Πρόσωπα) ο Θεός, είναι μοναρχία θεία].

«Αγίω Πνεύματι, Θεολογία Μονάς τρισαγία· ο Πατήρ γάρ άναρχος, εξ ου έφω ο Υιός αχρόνως, και το Πνεύμα σύμμορφον, σύνθρονον, εκ Πατρός συνεκλάμψαν».

[Με τη χάρη τού αγ. Πνεύματος θεολογείται το μυστήριο της αγίας Τριάδος. Διότι ο Πατήρ (ως η πηγαία θεότης) είναι άναρχος (δεν έχει αρχή προελεύσεως) και απ αυτόν γεννήθηκε αχρόνως ο Υιός και συνεξέλαμψε (εξεπορεύθη) το σύμμορφο και σύνθρονο Πνεύμα].

Όχι λιγότερο διαφωτιστικά διά το θέμα μας είναι και τα Στιχηρά των Αίνων της Κυριακής της Πεντηκοστής. Ας τα δούμε στη συνέχεια.

«Το Πνεύμα το άγιον, ήν μεν αεί, και έστι και έσται, ούτε αρξάμενον, ούτε παυσόμενον, αλλ' αεί Πατρί και Υιώ συντεταγμένον και συναριθμούμενον· ζωή και ζωοποιούν· φώς εκ φωτός χορηγόν· αυτάγαθον και πηγή αγαθότητος· δι ου Πατήρ

γνωρίζεται, και Υιός δοξάζεται, και παρά πάντων γινώσκεται, μία δύναμις, μία σύνταξις, μία προσκύνησις της αγίας Τριάδος».

[Το Πνεύμα το άγιον υπήρχε πάντα, και υπάρχει και θα υπάρχει, χωρίς να έχει λάβει αρχή στο χρόνο (όπως τα κτίσματα) ούτε να παύσει να υπάρχει, συντασσόμενο και συναριθμούμενο (στην τάξη της Τριάδος) μαζί με τον Πατέρα και τον Υιό. Είναι ζωή και παρεκτικό ζωής. Είναι φώς από φώς και παρεκτικό φωτός. Είναι φύσει αγαθόν και παρεκτικόν αγαθότητος. Με τη φωτιστική χάρη του γίνεται γνωστός ο Πατήρ και ο Υιός δοξάζεται και από όλους γνωρίζεται. Διότι στην αγία Τριάδα υπάρχει μία (ισότιμη) δύναμη, μία (ισόβαθμη) σύνταξη και μία ενιαία προσκύνηση].

«Το Πνεύμα το άγιον, φώς, και ζωή, και ζώσα πηγή νοερά. Πνεύμα σοφίας, Πνεύμα συνέσεως· αγαθόν, ευθές, νοερόν, ηγεμονεύον, καθαίρον τα πταίσματα. Θεός και θεοποιούν· Πυρ εκ πυρός προϊόν, λαλούν ενεργούν, διαιρούν τα χαρίσματα· δι' ού Προφήται άπαντες, και Θεού Απόστολοι, μετά Μαρτύρων εστέφθησαν. Ξένον άκουσμα, ξένον θέαμα, πυρ διαιρούμενον εις νομάς χαρισμάτων».

[Το Πνεύμα το άγιον είναι φώς (πνευματικών) και ζωή και ζωντανή νοερά πηγή. Είναι Πνεύμα σοφίας, Πνεύμα συνέσεως· είναι αγαθόν, ευθές, νοερόν, ηγεμονικόν, καθαρίζον (τις ψυχές) από τα πταίσματα. Είναι Θεός και θεοποιεί (τα λογικά όντα). Είναι πυρ και προέρχεται από πυρ (όπως το «φώς εκ φωτός» τού Υιού), το οποίον λαλεί (διά των Προφητών), ενεργεί και διαιρεί τα χαρίσματα (στην Εκκλησία). Με τη χάρη τού οποίου όλοι οι Προφήτες, μαζί με τους Αποστόλους και τους Μάρτυρες στέφθηκαν (άγιοι). Στην Πεντηκοστή η φανέρωσή του ήταν παράδοξον άκουσμα, παράδοξο θέαμα, φωτιά που διαμοιραζόταν σε παροχές χαρισμάτων].

Επίσης·

«Πάντα χορηγεί το Πνεύμα το άγιον· βρύει προφητείας, ιερέας τελειοί, αγραμμάτους σοφίαν edίδαξεν, αλιείς θεολόγους ανέδειξεν. Όλον συγκροτεί τον θεσμόν της Εκκλησίας. Ομοούσιε και ομόθρονε, τώ Πατρί και τώ Υιώ, Παράκλητε, δόξα σοι».

[Όλα τα χορηγεί το Πνεύμα το άγιον. Αναβλύζει προφητείες, καθιστά τους ιερείς στο ιερατικό τους αξίωμα, edίδαξε στους αγράμματους (Αποστόλους) σοφία και τους ψαράδες τους ανέδειξε θεολόγους. Με τη θεία του ενέργεια συγκροτεί όλο το θεσμό της Εκκλησίας. Παράκλητε, που έχεις τον ίδιο θρόνο και την ίδια δόξα με τον Υιό και τον Πατέρα, σε σένα ανήκει η δόξα].

Από τους πιο πάνω ύμνους (και από πολλούς άλλους) βγαίνουν μεγάλες δογματικές αλήθειες βιωμένες στη λατρεία της Εκκλησίας μας, σχετικές με το δόγμα τού τρίτου προσώπου της αγίας Τριάδος. Οι αλήθειες αυτές κινούνται γύρω από δύο άξονες· τη θεότητα και το ζωοποιό και αγιαστικό έργο τού αγίου Πνεύματος.

Το άγιον Πνεύμα είναι ομοούσιο με τον Πατέρα και τον Υιό. Είναι πλήρης και τέλειος Θεός. Προέρχεται από τον Πατέρα, όπως ένα φώς προέρχεται από ένα άλλο φώς. Η ίδια αναλογία χρησιμοποιείται και στη σχέση τού Υιού προς τον Πατέρα («φώς εκ φωτός»). Δεν έχει ούτε τέλος ούτε αρχή. Ως συναΐδιο και άχρονο, έχει την αυτή τιμή και την αυτή δόξα με τα άλλα δύο Πρόσωπα της Τριαδικής Θεότητος. Είναι ισοσθενές και ισουργόν (με τον Πατέρα και τον Υιό). Είναι αυτόνομο (ως υπόσταση) και ηγεμονικό. Ιδιωματικά είναι ανεξάρτητο, μη υποτασσόμενο σε κανένα άλλο Πρόσωπο της αγίας Τριάδος. Είναι ομόδοξο και ομόθρονο με τον

Πατέρα και τον Υιό, πανσθενές και παντοκρατορικό.

Ανάλογο προς το θεοπρεπές αξίωμα τού Πνεύματος είναι και το έργο του. Έργο εκ Πατρός δι' Υιού. Το Πνεύμα είναι η πηγή ζωής ολόκληρης της κτίσεως. Στην άκτιστη χάρη του ουσιοποιούνται όλα τα όντα. Σ αυτήν συνέχονται, συγκρατούνται και βρίσκουν το νόημα και τον αληθινό λόγο της υπάρξεώς τους. Έξω από το Πνεύμα υπάρχει το μηδέν, η ακαταστασία και το άμορφο χάος.

Κυρίως όμως το Πνεύμα είναι αιτία και πηγή ζωής στην πνευματική κτίση. Στη ζωαρχική ακτίνα του ζωογονούνται οι νοερές φύσεις. Είναι η απύθμενη πηγή όλων των πνευματικών χαρισμάτων, της σοφίας και της συνέσεως. Με την αγιαστική του ενέργεια τα λογικά όντα (οι ψυχές των ανθρώπων) καθαίρονται από την αμαρτία και αγιάζονται. Λαμπρύνονται με τη φωτεινή ακτίνα του, ενώνονται μυστικά με τον Θεό, θεοποιούνται. Η χάρη τού αγ. Πνεύματος είναι αναπλαστική και αναγεννητική. Λιώνει με τη φωτιά της την παλαιότητα της φθαρμένης φύσεως και δημιουργεί νέα ζωή. Με τη δύναμή της η κτίση αναδημιουργείται, «παλινδρομούσα εις το πρώτον» (στην προπρωτική της κατάσταση). Η πρωτόκτιστη φύση οδηγείται στο αρχέγονο κάλλος της. Με την έμπνευσή του οι Προφήτες βλέπουν τα κεκρυμμένα και άδηλα, προλέγουν τα μέλλοντα.

Το Πνεύμα το άγιον είναι πηγή αγιασμού και στο κράτος της χάριτος (την Εκκλησία). Είναι η ζωογόνος αρχή τού μυστικού σώματος τού Χριστού. Σ αυτήν συγκροτείται ο όλος θεσμός της Εκκλησίας, τελειούνται οι ιερατικοί της βαθμοί και τα σωστικά της μυστήρια, μοιράζονται οι διακονίες και τα πνευματικά της λειτουργήματα. Το Πνεύμα τού Θεού είναι η αλήθεια της Εκκλησίας. Είναι ο βασιλεύς ο «πανταχού παρών και τα πάντα πληρών», ο ουράνιος Παράκλητος, ο οποίος αγγίζει μυστικά τις ψυχές, ανακουφίζει το βάρος τους και απαλύνει τον πόνο τους, γεννώντας μέσα τους το αίσθημα της θείας υιότητας και τονώνοντάς τες στον σκληρό κατά της αμαρτίας αγώνα τους.

Στη χάρη τού αγίου Πνεύματος συνέχονται και ζωογονούνται τα σύμπαντα.

«Το εκ τού Πατρός εκπορευόμενον».

Το Πνεύμα το άγιον είναι Πρόσωπο διακρινόμενο των προσώπων τού Πατρός και τού Υιού. Είναι αυτοκρατές και αυτόνομο. Το υποστατικό του ιδίωμα είναι η εκπόρευση. Υπάρχει στο μέτρο που εκπορεύεται από τον Πατέρα, όπως και ο Υιός υπάρχει στο μέτρο που γεννάται από τον Πατέρα. Πώς βέβαια γίνεται αυτό και τι σημαίνει η εκπόρευση –και μάλιστα ως προβολή διάφορη από τη γέννηση– είναι κάτι που είναι αδύνατο να γνωρίζουμε. Οι σχέσεις στον Τριαδικό Θεό συνιστούν κορυφαίο της πίστεως μυστήριο, που δεν μπορεί ο ανθρώπινος νους να εξιχνιάσει. Η εκπόρευση απλώς εκφράζει τον τρόπο, το πώς της υπάρξεως τού παναγίου Πνεύματος. Είναι σχέση στον Θεόν αΐδια. Το Πνεύμα υπάρχει κατ ανάγκην στον Πατέρα. Δεν είναι προϊόν της ελευθέρας βουλήσεως τού Θεού. Δεν υπάρχει δηλαδή, επειδή έτσι το θέλει ο Πατήρ. Αν συνέβαινε αυτό, το Πνεύμα θα ήταν ένα απλό κτίσμα, όπως φλυαρούσε ο Άρειος. Η υπόστασή του αποτελεί εσωτερική αναγκαιότητα στην ουσία τού Θεού. Είναι δε το Πνεύμα ομοφυές με τον Πατέρα και αδιαίρετο.

Κατά την ορθόδοξη πίστη το άγιο Πνεύμα εκπορεύεται αϊδίως εκ τού Πατρός και χορηγείται εγχρόνως στην κτίση διά τού Υιού. Η Γραφή μαρτυρεί: «Όταν έλθει ο Παράκλητος, ον εγώ πέμψω υμίν παρά τού Πατρός, το Πνεύμα της αληθείας, ό παρά τού Πατρός εκπορεύεται». Στο χωρίο αυτό που είναι κλασσικό για την ύπαρξη τού αγίου Πνεύματος, γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ εκπορεύσεως και εν χρόνω αποστολής τού Πνεύματος, εκείνης μεν αποδιδομένης στον Πατέρα διά τού ενεστώτος «εκπορεύεται» –που εκφράζει την αΐδια τριαδική σχέση τού Πνεύματος– αυτής δε αποδιδομένης στον Υιό, διά τού μέλλοντος «πέμψω».

Η εκπόρευση τού αγίου Πνεύματος –όπως και η γέννηση τού Υιού– δεν πρέπει να μελετώνται έξω από το δόγμα της θείας μοναρχίας, ότι δηλαδή μία και μόνη αρχή υπάρχει στον Τριαδικό Θεό, ο Πατήρ (η πηγαία θεότης), από τον οποίο λαμβάνουν το είναι τους οι δύο άλλες υποστάσεις της Τριάδος. Η μοναρχία, που τόσο πολύ διατυμπανιζόταν στην αρχαία Εκκλησία με στόχο την αναίρεση τού δυναμικού μοναρχιανισμού, διασφαλίζει τόσο τη θεότητα όσο και τις υποστατικές διακρίσεις της Τριάδος.

Το δόγμα περί εκπορεύσεως τού αγίου Πνεύματος που είναι τόσο Καίριο στην ορθόδοξη πίστη μας, καταλύει η κακοδοξία τού filioque (= και εκ τού Υιού), διδασκαλία καθαρά λατινική, στηριζόμενη στη θεολογία τού ιερού Αυγουστίνου. Στην αρχή η διδασκαλία αυτή φερόταν στη Δύση σε σφαίρα καθαρώς θεολογική - θεωρητική. Αφ ότου όμως προστέθηκε στο ιερό Σύμβολο της Πίστεως, απέκτησε και σημασία πρακτική, οδήγησε στο σχίσμα Ανατολής και Δύσεως (867, 1054), έγινε αντικείμενο καταδίκης εκκλησιαστικών συνόδων (στην Ανατολή) και έδωσε αφορμή συγγραφής εκατέρωθεν πολλών αντιρρητικών θεολογικών εργασιών.

Από ορθόδοξη άποψη το filioque συνιστά κορυφαία τριαδολογική αίρεση. Δεν είναι απλή θεολογική γνώμη (θεολογούμενο), όπως μερικοί προσπαθούν να το παρουσιάσουν. Οι Ρωμαιοκαθολικοί άλλωστε το θεωρούν ως μείζον δόγμα πίστεως, κυρωμένο από σύνοδο οικουμενική (δική τους φυσικά), η αποδοχή τού οποίου είναι απαραίτητη προς σωτηρίαν. Το filioque συνιστά αίρεση, διότι:

α) Καταλύει τη θεία μοναρχία που είναι κορυφαία στιγμή στον Τριαδικό Θεό. Εισάγει δεύτερη πηγή στη θεότητα (τον Υιό) παράλληλη με τον Πατέρα, ο οποίος στην περίπτωση αυτή παύει να είναι πηγαία θεότης. Επιφέρει αναστατωση στην τάξη της Τριάδος, συγχέουσα τα υποστατικά των προσώπων ιδιώματα. Ο Υιός, εκπορεύοντας το Πνεύμα το άγιον, αποκτά το ιδίωμα τού Πατρός, πράγμα ανεπίτρεπτο, δεδομένου ότι στην τριαδική τάξη τα υποστατικά ιδιώματα είναι αμετακίνητα, ακοινώνητα και αμετάδοτα. Και γιατί τάχα το Πνεύμα το άγιο να μη γεννά τον Υιόν ή να εκπορεύει τον Πατέρα; Η σύγχυση είναι προφανής.

β) Είναι διδασκαλία που στερείται των γνωρισμάτων ενός αληθινού δόγματος της πίστεως. Δεν μαρτυρείται ούτε στην αγία Γραφή ούτε και στην ιερή Παράδοση της Εκκλησίας. Το χωρίο τού Ιωάννου 15, 26, που αναφέραμε πιο πάνω, δεν αφήνει περιθώρια σχηματισμού της κακοδοξίας αυτής. Αλλά και η διδασκαλία των Πατέρων, εκδεχομένων την εκ μόνου τού Πατρός εκπόρευση τού Πνεύματος, δεν μπορεί να στηρίξει τα αιρετικά περί filioque διδάγματα. Οι Πατέρες φυσικά την εκπόρευση τού Πνεύματος δέχονται «εκ Πατρός δι' Υιού».

Αυτό όμως δεν μπορεί να συνηγορήσει υπέρ της απόψεως των Δυτικών. Η πρόθεση

εκ αναφέρεται στο αΐδιο υποστατικό ιδίωμα τού Πνεύματος, εκφράζουσα την πηγή της αϊδίου του προελεύσεως, ενώ η διά σχετίζεται με την έγχρονη αποστολή του στον κόσμο. Ο θεολογικός αυτός τύπος σημαίνει απaráλλακτα ό,τι και το κλασσικό χωρίο τού Ιωάννου, 15, 26. Στην τάξη της αγίας Τριάδος ο Υιός, ως δεύτερο κατά σειρά Πρόσωπο, μεσιτεύει μεταξύ Πατρός και Πνεύματος. Η μεσιτική όμως αυτή θέση, σαφώς σχηματική νοητική, δεν έχει την έννοιαν ότι το Πνεύμα λαμβάνει το είναι του από τον Πατέρα μεσιτεύοντος τού Υιού, αλλ' ότι διά τού Υιού γίνεται η έγχρονη αποστολή του στον κόσμο προς στερέωση τού έργου της σωτηρίας, το οποίον επιτέλεσεν ο Υιός διά της ενανθρωπήσεώς του. Η έγχρονη πέμψη στηρίζεται στην ενότητα ουσίας μεταξύ Υιού και Πνεύματος, γι αυτό και το Πνεύμα καλείται «ίδιον τού Υιού» και αναπαύεται «εν τώ Υιώ», ως η ετέρα όψη τού λυτρωτικού έργου της θείας περι τον άνθρωπον οικονομίας.

γ) Η προσθήκη τού filioque αποτελεί αυθαιρεσίαν, η οποία προσκρούει αδυσώπητα στην ιστορική παράδοση της Εκκλησίας. Ο όρος των Οικουμ. Συνόδων Νικαίας - Κων/πόλεως, στον οποίο τονίζεται ρητά η εκ τού Πατρός εκπόρευση τού αγ. Πνεύματος («το εκ τού Πατρός εκπορευόμενον»), αποτελεί δογματικό μνημείο αιώνιο και αμετακίνητο, το οποίο κανένας δεν έχει το δικαίωμα να μεταβάλει ή να τροποποιήσει, προσθέτοντας ή αφαιρώντας απ αυτό έστω και μία συλλαβή. Με την προσθήκη τού filioque η Ρωμαϊκή Εκκλησία κατεπάτησεν αυθαίρετα την πατροπαράδοτη τάξη ευσεβείας και πίστεως της αρχαίας Εκκλησίας.

δ) Τέλος, διότι η διδασκαλία τού filioque υποβιβάζει το θεοπρεπές αξίωμα τού Πνεύματος, τού οποίου υποβαθμίζει τη θεότητα. Με τη διδασκαλία αυτή το Πνεύμα παρουσιάζεται ως δεύτερος (κατώτερος Θεός), κάτι που έχει αντίκτυπο στο αγιαστικό έργο του. Είναι άραγε συμπτωματικό ότι στη Δύση το έργο τού αγ. Πνεύματος είναι γενικά υποβαθμισμένο, επικρατεί δε σ αυτήν ένας έντονος «χριστομονισμός»; Αν όμως αυτό μπορεί να συμβαίνει στη Δύση με την ιδιαίτερη θεολογική φυσιογνωμία της, για την ορθόδοξη Ανατολή, στην οποία το Πνεύμα το άγιο αποτελεί την ψυχή της Εκκλησίας και το κέντρο τού αγιαστικού και αναγεννητικού έργου της, παρόμοια διδάγματα είναι ανήκουστα και απορριπτέα. Το filioque ανοίγει ευρύ θεολογικό χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσεως που δύσκολα μπορεί να γεφυρωθεί, δημιουργεί κορυφαία δογματική αποπλάνηση, την οποίαν η Ορθοδοξία ανέκαθεν απεδοκίμασε. Στο filioque βλέπει την κατάρρευση τού δικού της λόγου υπάρξεως.

«Το σύν Πατρί και Υιώ συμπροσκυνούμενον και συνδοξαζόμενον».

Με τις δύο αυτές μετοχές το ιερό Σύμβολο της Πίστεως εξαίρει την ισοτιμία και ομοτιμίαν τού αγ. Πνεύματος με τον Πατέρα και τον Υιό. Η ισοτιμία αυτή είναι φυσική απόρροια τού ομοουσίου, το οποίον το Πνεύμα έχει κοινό με τον Υιό, στις αΐδιες σχέσεις τους με τον Πατέρα. Μόνον Πρόσωπα ομοούσια μπορούν να είναι ισοσθενή και ισότιμα, χωρίς να υπάρχουν μεταξύ τους διαφορότητες κατηγορίας, όπως το μείζον και το έλασσον. Ο Πατήρ, επειδή γεννά τον Υιό και εκπορεύει το Πνεύμα το άγιο, δεν σημαίνει ότι είναι ανώτερος αυτών. Ούτε πάλι το Πνεύμα και ο

Υιός υποτάσσονται στον Πατέρα, επειδή προέρχονται απ αυτόν. Αυτά αποτελούν φληναφήματα αιρετικά. Η ομοουσιότητα επομένως είναι αυτή που διασφαλίζει την ισοτιμία των προσώπων στον Τριαδικό Θεό και στη βάση αυτή τα Πρόσωπα της Τριάδος συμπροσκυνούνται και συνδοξάζονται από την Εκκλησία. Στην περίπτωση ειδικά τού Πνεύματος που εκπορεύεται «εκ Πατρός δι' Υιού», η συμπροσκύνηση έχει ιδιαίτερη σημασία. Διότι η «δι' Υιού» εκπόρευση δεν υποτιμά το θεοπρεπές αξίωμα τού Πνεύματος, το οποίον, ένεκα κοινότητας ουσίας με τον Υιό και συμμετοχής του στο λυτρωτικό έργο του, καλείται «ίδιον».

«Το λαλήσαν διά των Προφητών».

Η προφητεία γενικά είναι ενέργεια τού παναγίου Πνεύματος, το οποίον φωτίζει τον ανθρώπινο νου, ώστε να βλέπει τα κεκρυμμένα και αθέατα, να προλέγει τα μέλλοντα και να διδάσκει αξίως τις θείες αλήθειες. Η προφητεία, ως διακονία λειτουργική, ήταν καιρία στη ζωή της πρώτης αποστολικής Εκκλησίας. Εκδηλώθηκε κατά την ημέρα της Πεντηκοστής (τη γενέθλια ημέρα της Εκκλησίας), με την κάθοδο τού αγίου Πνεύματος στους Αποστόλους με μορφή πυρίνων γλωσσών, καθαίροντας τον νου τους στην αίσθηση τού μυστηρίου τού Θεού και διαθερμαίνοντας τις καρδιές τους με τη φωτιά της χάριτός του στο δύσκολο αποστολικό έργο, που τότε επίσημα ανελάμβαναν. Κύρια εκδήλωση της καθόδου τού Πνεύματος ήταν η γλωσσολαλία. Μόλις έλαβαν το Πνεύμα οι Απόστολοι, άρχισαν να ομιλούν στα συγκεντρωμένα πλήθη που συνέρρευσαν στα Ιεροσόλυμα για να γιορτάσουν την ιουδαϊκή Πεντηκοστή, στις γλώσσες που είχαν ο καθένας τους. Και ενώ στην παλαιά εποχή η γλωσσολαλία της Βαβέλ, απόρροια της ύβρεως των ανθρώπων να φθάσουν τον Θεό, σαν αποτέλεσμα είχε τη διασπορά τους σε όλα τα πλάτη της γης, η γλωσσολαλία της Πεντηκοστής είχε ως αποτέλεσμα τη συνένωση και το δέσιμο των λαών σε μία νέα πανανθρώπινη οικογένεια, που καθιστούσε δυνατή η λειτουργία τού αγίου Πνεύματος στο ενοποιητικό έργο τού Χριστού. Αλλά και η προφητεία, ως ιδιαίτερο διακόνημα στη λειτουργική ευσέβεια και τη λατρεία της αρχαίας Εκκλησίας, είχε θέση σημαντική. Προϊόντος όμως τού χρόνου οι ενθουσιαστικές εκδηλώσεις και τα εκστατικά φαινόμενα που τη συνόδευαν άρχισαν να υποχωρούν. Η Εκκλησία ελάμβανε κριτική στάση έναντι αυτών. Είναι δε γνωστόν πόσον έντονα κατεδίκασε τις ποικίλες εκκεντρικότητες της Μοντανιστικής προφητείας.

Ενώ όμως στην Καινή Διαθήκη η προφητική ενέργεια τού Πνεύματος βρισκόταν στην πληρότητα και το αποκορύφωμά της σαν συνέπεια τού σωτηρίου πάθους τού Χριστού, στην Π. Διαθήκη ήταν περιορισμένη και μερική. Και εκεί λειτουργούσε η χάρη τού αγίου Πνεύματος, προετοιμάζοντας τους ανθρώπους για τον ερχομό τού Μεσσία. Ήταν όμως γενικά ενέργεια αποσπασματική και συνεσκιασμένη. Η κυριώτερή της εκδήλωση ήταν ο φωτισμός και η ανάδειξη των Προφητών στο έργο της πνευματικής καθοδηγήσεως τού λαού, καθώς και η αναφορά της στη μεσσιανική εποχή. Το Πνεύμα τού Θεού μιλούσε διά των Προφητών, επωάζοντας το μυστήριο της λυτρωτικής οικονομίας τού Θεού. Και στις δύο οικονομίες δούλευε το αυτό Πνεύμα, το εκ Πατρός «δι' Υιού» πεμπόμενο στον κόσμο, με σκοπό, τότε μεν να προπαρασκευάσει, βραδύτερα δε να τελειώσει το σχέδιο της θείας περί τον

άνθρωπον οικονομίας.

ΑΡΘΡΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

«Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Στο άρθρο αυτό το Σύμβολο της Πίστεως αναφέρεται στο δόγμα περί Εκκλησίας, της οποίας τονίζει τις τέσσερις βασικές ιδιότητες· ενότητα, αγιότητα, καθολικότητα και αποστολικότητα. Το δόγμα βέβαια είναι πολύ ευρύτερο, είναι δε χρήσιμο να το δούμε στις βασικές του γραμμές, για να μορφώσουμε μία γενική εικόνα περί αυτού, τόσο περισσότερο όσο το χριστεπώνυμο πλήρωμά της πρέπει να γνωρίζει την ουσία, τους σκοπούς και γενικά το έργο της πνευματικής του μητέρας, της οποίας αποτελεί λίθο ζώντα λογικόν, έτσι ώστε να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται πληρέστερα στο θείο του αυτό και υπέρτατο αξίωμα.

Ο Χριστός –όπως και σε άλλη περίπτωση ετονίσαμε– ως Πρόσωπο ιστορικό, δεν μπορούσε να διαιωνίσει την ύπαρξή του πάνω στη γη. Έτσι, αφού επεράτωσε τη λυτρωτική αποστολή του, αναλήφθηκε στους ουρανούς, όπου κάθεται εκ δεξιών τού Πατρός.

Τί επρόκειτο όμως ν' απογίνει το λυτρωτικό έργο του στη γη; Θα έμενε στασιμο και ανενέργητο, χωρίς συνέπεια και συνέχεια ιστορική; Ασφαλώς όχι. Ο Κύριος εμερίμνησε για τη σημαντική αυτή ανάγκη, ιδρύοντας την Εκκλησία του, στο έδαφος της οποίας το άπαξ τελεσθέν σωτήριο έργο του έμελλε να έχει συνέχεια, αξιοποιούμενο υποκειμενικά στις καρδιές των μελών της, με τη δύναμη τού παναγίου Πνεύματος.

Η Εκκλησία, όπως και ο όρος σημαίνει (εκ τού εκκαλώ = συναθροίζω), είναι κοινωνία, σύναξη πνευματική. Την πρώτη της καταβολή είχε στο Πρόσωπο τού Θεανθρώπου, όπου ο Θεός συνάντησε τον άνθρωπο, δέθηκε μαζί του υποστατικά σε μία ένωση απερινόητη, ασύγχυτη και αδιαίρετη, και με τη φωτιά της θεότητός του ελάμπρυνε κι εθέωσε το Πρόσλημμα. Η Εκκλησία, ως οικοδομή πνευματική, έχει ως ακρογωνιαίο μεν λίθο της τον Κύριον Ιησού Χριστό, θεμέλιους λίθους τους Αποστόλους και ζώντες επί μέρους λίθους λογικούς τους πιστούς που είναι και τα μέλη της. Η Εκκλησία μοιάζει με άμπελον πνευματική, της οποίας γεωργός είναι ο Θεός, ο οποίος την περιποιείται και την καλλιεργεί, κλήματα δε όσοι είναι μυστικά ενσωματωμένοι σ αυτήν. Με την ενσωμάτωσή τους αυτήν οι πιστοί απομυζούν τους ζωτικούς χυμούς της νοητής αμπέλου, καλλιεργούνται και τρέφονται πνευματικά και ενώνονται εσωτερικά με τον Θεό. Αντίθετα, η αποκοπή και η απομάκρυνσή τους από την άμπελο επιφέρει το μαρασμό και την πνευματική τους νέκρωση, η οποία απολήγει στη φωτιά, στο αιώνιο πυρ της κολάσεως. Η Εκκλησία είναι σώμα, ζωντανός οργανισμός, τού οποίου μυστική και αόρατη κεφαλή είναι ο Χριστός, μέλη δε οι πιστοί που συνδέονται μαζί του διά της πίστεως και της αγάπης. Ψυχή, τέλος, της Εκκλησίας είναι το Πνεύμα το άγιο, το οποίον απέστειλεν ο Ιησούς μετά την Ανάληψή του στους μαθητές, κατά την ημέρα της Πεντηκοστής. Το Πνεύμα το άγιο

συγκροτεί με τη χάρη του το θεσμό της Εκκλησίας, ζωοποιεί και αγιάζει τα μέλη της και κατανέμει τα χαρίσματα, τις διακονίες και τα πνευματικά της λειτουργήματα.

Η Εκκλησία αποτελεί πνευματική κοινωνία ακατάλυτη και αδιάλυτη, στο μέτρο που ακατάλυτος και αιώνιος είναι και ο θεός ιδρυτής της. Καμία δύναμη δεν μπορεί να την αφανίσει, ούτε ο θάνατος μπορεί να καταλύσει τον πνευματικό δεσμό που συνάπτουν τα μέλη της μεταξύ τους και με το Σωτήρα Κύριο. Ο θάνατος αποκαθιστά απλώς τα μέλη της που φεύγουν από τη γη στη θριαμβεύουσα Εκκλησία, που είναι απογεγραμμένη στους ουραμούς. Ονομάζεται δε θριαμβεύουσα, διότι σε αντίθεση με τή στρατευομένη, το τμήμα δηλαδή αυτής που βρίσκεται στη γη και είναι στρατευμένο στον αγώνα κατά των σκοτεινών δυνάμεων της αμαρτίας, αυτή βρίσκεται στον ουρανό, όπου πανηγυρίζει τα νικητήρια κατά της αμαρτίας και τελεί τον πνευματικό θρίαμβο της πίστεως, στη βασιλεία τού Θεού. Μεταξύ των δύο αυτών τμημάτων της Εκκλησίας υπάρχει αείζωη πνευματική σχέση και αδιάρρηκτος δεσμός. Η Εκκλησία των ουρανών εναγκαλίζεται και κατασπάζεται την Εκκλησίαν επί της γης. Οι άγγελοι και οι άγιοι με επικεφαλής την Υπεραγία Θεοτόκο περιβάλλουν με την προστασία και την αγάπη τους τους αδελφούς τους που μάχονται εδώ κάτω στη γη. Οι άγγελοι χαίρονται διά τη μετάνοια και την προκοπή τους και είναι έτοιμοι να τους διακονήσουν σε κάθε περίπτωση και ανάγκη τους. Οι δε άγιοι τους περιβάλλουν ομοίως με τη χάρη τους που πλούσια εγκατοικεί στην αγιασμένη φύση τους, πρεσβεύοντες στον Κύριο να τους ενδυναμώνει στο δύσκολο αγώνα τους και να τους ευλογεί με τή χρησότητα και την αγαθωσύνη του. Αλλά και οι επί γης στρατευόμενοι αδελφοί εκδηλώνουν πολυειδώς την τιμή και την αγάπη τους προς τους αδελφούς, οι οποίοι έφθασαν τα μέτρα της πνευματικής τελειώσεως, βρισκόμενοι στο σταδιο της αδιάφθορης δόξας. Τούς έχουν ως πρότυπα μιμήσεως. Επικαλούνται τη χάρη, τις ευχές και τις δεήσεις τους. Καθιερώνουν ναούς προς τιμήν τους. Τιμούν και ασπάζονται τα ιερά λείψανα και τις εικόνες τους. Προσφέρουν τή θεία Ευχαριστία προς έπαινο τού μεγάλου Θεού που τους χάρισε την αγιωσύνη και τή δόξα τους. Η Εκκλησία είναι μία ακατάλυτη κοινωνία Θεού και ανθρώπων. Είναι ανάφλεξη ψυχών στο καμίνι της χάριτος, η φωτιά τού Θεού που διαφλέγει και θεοποιεί τον άνθρωπο. Είναι η μυστική κοινωνία αγίων που δεν περιορίζεται μέσα σε τοπικούς και χρονικούς περιορισμούς, η παράσταση και η εγκαύχησή τους στην ακατάλυτη δόξα τού Θεού. Πόσο –αλήθεια– αδικούν τους εαυτούς τους οι Προτεστάντες, όταν απορρίπτουν το δόγμα των αγίων!

Η Εκκλησία είναι κοινωνία αγάπης. Ως μέλη της έχει όσους πιστεύουν και αποδέχονται τον Κύριον Ιησού Χριστόν ως Σωτήρα και Θεό τους, πιστεύουν ορθόδοξα στο σύνολό της τη λυτρωτική θεία αλήθεια, μετέχουν στη θεία λατρεία της και αποδέχονται το σύστημα της πνευματικής τους διακυβερνήσεως από το ιερατείο της. Τα μέλη της Εκκλησίας διαιρούνται σε δύο τάξεις: το ποιμαίνον και κυβερνών τους πιστούς ιερατείων και τους ποιμαινόμενους πιστούς, το λαό. Ο τελευταίος διατηρεί ακέραια τα δικαιώματα και τη λειτουργικότητά του στο έργο και τους σκοπούς της Εκκλησίας. Δεν είναι μάζα στατική και απαθής, αλλά σώμα πολυδύναμο και ζωτικό, εμφορούμενο από τη χάρη τού Πνεύματος τού Θεού.

Η Εκκλησία ως σώμα άγιο στο οποίο διαιωνίζεται ο Χριστός επί της γης και το εμπυχώνει η χάρη τού αγίου Πνεύματος, είναι απαραίτητη προς σωτηρίαν. Έξω από αυτήν δεν μπορεί να σωθεί ο άνθρωπος, όπως δεν μπορεί να ζήσει το κλήμα που κόβεται από την άμπελο, το οποίο ξηραίνεται και πεθαίνει. Τονίζει η πατερική παράδοση, έξω από την Εκκλησία δεν υπάρχει σωτηρία. Τί θα απογίνουν όλοι οι αιρετικοί και οι σχισματικοί που δεν ανήκουν στην Εκκλησία (την Ορθόδοξη) καθώς και όλοι οι αλλόθρησκοι, που καμία σχέση δεν έχουν με αυτήν; Η απάντηση δεν είναι εύκολη. Αν αποβλέψουμε όμως στο γεγονός ότι όλοι ανεξάρτητα οι άνθρωποι, ανεξάρτητα από την όποια ιδιαιτερότητα που μπορεί να έχει ο καθένας τους, είναι πλάσματα «κατ εικόνα και ομοίωσιν» Θεού, τα οποία αγαπά ο δημιουργός, και ότι ο Κύριος «υπέρ πάντων» και «θέλει πάντας ανθρώπους σωθήναι και εις επίγνωσιν αληθείας ελθείν»· ακόμη δε, ότι είναι «το φώς το αληθινόν το φωτίζον και αγιάζον πάντα άνθρωπον ερχόμενον εις τον κόσμον», ίσως να υπάρχει κάποια βάση να υποστηρίξουμε, ότι εκτάκτως και κατά παρέκκλιση από το λυτρωτικό αξίωμα της Εκκλησίας είναι δυνατό να σώσει ο Θεός ορισμένους εκ των μη χριστιανών, οι οποίοι ουδέποτε άκουσαν περί Χριστού και Εκκλησίας, ή και αν άκουσαν η ιδέα που εσχημάτισαν είναι πολύ αμυδρή και συγκεχυμένη. Τούτους είναι ενδεχόμενο να σώσει ο Θεός με το μέτρο της οικονομίας και της αγάπης του, αφού τους κρίνει φυσικά επί τη βάσει τού εμφύτου ηθικού νόμου που απηχείται σε κάθε ανθρώπινη συνείδηση και ψυχή και τού περιεχομένου της ζωής που εμόρφωσαν σύμφωνα με τις αρχές και τα στοιχεία των θρησκευμάτων στα οποία έζησαν. Άλλωστε είναι ποτέ δυνατόν να εξακοντίσει στην κόλαση ο Θεός (έστω και αν τιμωρούνται ελαφρά) όλους συλλήβδην τους απίστους, οι οποίοι δεν προσχώρησαν στην Εκκλησία του, αφού στους περισσότερους δεν δόθηκε καν η ευκαιρία ν ακούσουν περί Χριστού και Εκκλησίας και ενσυνείδητα να λάβουν θέση έναντι τού Ευαγγελίου και της σωτηρίας τους;

Η άγνοια δεν αποτελεί βάση μιάς κάποιας απολογίας ενώπιον τού δικαιοκρίτου Θεού; Αλλά και διά τους αιρετικούς και τους σχισματικούς το δυνατόν της σωτηρίας δεν πρέπει ν αποκλειστεί σε όσες περιπτώσεις η εμμονή τους στην αίρεση γίνεται ανεπιγνώστως ή καλή τη πίστει, είναι δε εκ των πραγμάτων σχεδόν αδύνατη η υπερπήδηση των ομολογιακών φραγμών· θα σωθούν δε επί τη βάσει των σημείων στα οποία ορθοδοξούν και της ηθικοπνευματικής ποιότητας της ζωής τους. Λέγοντες βέβαια αυτά δεν επιθυμούμε να μειώσουμε το λυτρωτικό αξίωμα της Εκκλησίας, ως της νόμιμης κιβωτού της σωζούσης χάριτος τού Θεού, στους κόλπους της οποίας είναι βεβαία η σωτηρία, αν συντρέξουν φυσικά οι κατάλληλες προς τούτο συνθήκες (η δικαιούσα πίστη, δηλαδή η πίστη η «δι' αγάπης ενεργουμένη»). Τονίζουμε πάλιν ότι το δυνατόν σωτηρίας των απίστων και των ετεροδόξων είναι ενδεχόμενο έκτακτο, το οποίο δεν συναντάται και πολύ λιγότερο δεν συγκρούεται με το σωστικό αξίωμα της Εκκλησίας. Σε τελική ανάλυση το θέμα είναι καθαρά προσωπική υπόθεση τού Θεού, ο οποίος από κανένα δεν περιορίζεται στις λυτρωτικές ενέργειες τού παναγίου του Πνεύματος, το οποίον κατά τη βεβαίωση της Γραφής «όπου θέλει πνεί».

Η Εκκλησία φέρει δύο όψεις, την αόρατη –μυστική και την ορατή– εμπειρική. Και αόρατη μεν είναι η θεία της πλευρά, η οποία δεν υποπίπτει στην εξωτερική αίσθηση τού ανθρώπου. Έτσι αόρατη είναι η μυστική της κεφαλή, ο Χριστός, ο οποίος μετά την Ανάληψή του στους ουρανούς κάθεται εκ δεξιών τού Πατρός.

Αόρατον είναι και το Πνεύμα το άγιο, το οποίο την εμπυχώνει και την ζωοποιεί. Όπως αόρατη είναι και η μυστηριακή χάρη διά της οποίας αγιάζονται τα μέλη της και συνάπτονται εσωτερικά με το Σωτήρα Χριστό. Όλα αυτά είναι πράγματα υπεραισθητά, τα οποία δεν βλέπουμε με τους φυσικούς μας οφθαλμούς, αλλά τα πιστεύουμε. Διά τούτο η παραδοχή της Εκκλησίας αποτελεί άρθρο πίστεως. Η δε ορατή της πλευρά είναι ό,τι αισθητό και φυσικό εμπρικλείεται σ αυτήν. Έτσι τα μέλη της, κλήρος και λαός, είναι άνθρωποι ιστορικοί, φέροντες σώμα υλικό και εξελισσόμενοι ιστορικά στο χρόνο. Έπειτα η λατρεία της είναι και αυτή εξωτερική και ορατή, τα δε μυστηριά της τελετές που βλέπει και παρακολουθεί με τις εξωτερικές του αισθήσεις ο άνθρωπος.

Η πραγματική ιδέα της Εκκλησίας βρίσκεται στην αρμονική συνάρθρωση των δύο αυτών στοιχείων, τού θείου και υπεραισθητού με το ανθρώπινο φυσικό και εμπειρικό. Η Εκκλησία είναι θεανθρώπινος οργανισμός, όπως και ο ιδρυτής της είναι Θεάνθρωπος. Όπως δηλαδή στον Κύριον υπήρχαν δύο φύσεις, θεία και ανθρώπινη, που ενώθηκαν μεταξύ τους σε μία βαθιά και ακατάλυτη ένωση, όποιος δε αφαιρέσει μίαν απ αυτές καταστρέφει ολόκληρο το θεανθρώπινο μυστήριο, έτσι και στην Εκκλησία, που είναι «κατ εικόνα και ομοίωσιν» Χριστού, υπάρχουν δύο στοιχεία αλληλένδετα, το θείο και το ανθρώπινο, δύο φύσεις ενωμένες σε μία άρρηκτη μυστηριακή ενότητα, έτσι ώστε όποιος θελήσει ν αποσπάσει μίαν απ αυτές, μοιραίως θα καταργήσει ολόκληρο το θεανθρώπινο οικοδόμημα της Εκκλησίας.

Η Εκκλησία, λοιπόν, είναι κοινωνία και εξωτερική και εμπειρική. Ζει και εξελίσσεται στο φυσικό χώρο και το χρόνο. Μπορείς να τη ζήσεις με την ψυχοσωματική φύση σου. Είναι κοινωνία ιστορική και περιγραφτή. Η περί αοράτου Εκκλησίας εκδοχή τού Προτεσταντισμού μόνο κατά το ήμισυ αληθεύει. Σ αυτήν κατέφυγαν οι Προτεστάντες από μία έντονα πιεστική εκκλησιολογική ανάγκη να βρεθούν και αυτοί μέσα στην Εκκλησία, από την οποίαν (τή Ρωμαιοπαπική φυσικά) και εξωτερικά αποκόπηκαν τον 16ον αιώνα κατά τη Μεταρρύθμιση. Στην αόρατη Εκκλησία, που δεν περιορίζεται σε όρια τοπικά και ομολογιακά αλλ' είναι σκορπισμένη παντού όπου υπάρχουν άνθρωποι που πιστεύουν εσωτερικά στον Χριστό και είναι ενωμένοι μαζί του με τη χάρη τού αγίου Πνεύματος, είναι εύκολο να ενταχθούν και αυτοί, υπερηδώνοντας τους τοπικούς φραγμούς που υψώνει η ορατή Εκκλησία. Η θεωρία όμως αυτή είναι θεωρία μισή και μονόπλευρη. Διότι και μείς δεχόμαστε –όπως πιο πάνω σημειώσαμε– τον αόρατο χαρακτήρα της Εκκλησίας ως κοινωνίας μυστικής, που μόνο διά της πίστεως ζωντανεύει και γίνεται παραδεκτή. Η άρνηση όμως τού ορατού χαρακτήρα της ως κοινωνίας εμπειρικής και περιγραφτής, είναι ό,τι αυθαίρετο και πεπλανημένο, που έρχεται σε οξεία αντίθεση με αυτό που θέλησε και ίδρυσε ο Χριστός διά τη σωτηρία των ανθρώπων. Ο Χριστός δεν ίδρυσε ένα ομιχλώδες και ακαθόριστο κατασκεύασμα, αλλά κοινωνία πραγματική, αποτελούμενη από ανθρώπους που ζουν σε ορισμένο τόπο, γνωρίζονται μεταξύ τους, έχουν τους ίδιους σκοπούς, την ίδια πίστη και την ίδια ελπίδα και συγκεντρώνονται σε ναούς διά να λατρεύσουν με συγκεκριμένο τρόπο τον Θεό, στην οποίαν ο Χριστός παρέθεσε τα μέσα της σωτηρίας και τη θέλησε να είναι ο συνεχιστής τού αγιαστικού έργου του επί της γης. Πώς θα γίνονταν όλ' αυτά σ ένα απροσδιόριστο κατασκεύασμα που βρίσκεται παντού και πουθενά; Για τους λόγους αυτούς η ορθόδοξη θεολογία απορρίπτει ασυζητητί τα εκκλησιολογικά αυτά

γνωματεύματα, θεωρούσα τους Διαμαρτυρομένους ότι βρίσκονται έξω από τα όρια της ιστορικής Εκκλησίας τού Χριστού.

Όπως κάθε κοινωνία ανθρώπων διά να λειτουργήσει εύρυθμα και να πετύχει τους στόχους της έχει ανάγκη από μία ιεραρχημένη οργάνωση, από νόμους και συγκεκριμένο σύστημα διοικήσεως, χωρίς δε αυτά περιπίπτει σε αναρχία και διαλύεται, έτσι και η Εκκλησία, ως κοινωνία ανθρώπων με καθορισμένους στόχους και σκοπούς, διά να λειτουργήσει σωστά έχει και αυτή ανάγκη από ένα ιεραρχημένο διοικητικό σύστημα, ένα πολίτευμα σύμφωνο με το πνεύμα και την ιδιορρυθμία της και από νόμους εκκλησιαστικούς (κανόνες), οι οποίοι να ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των μελών της και να κατευθύνουν το έργο της.

Το πολίτευμα της Εκκλησίας είναι ιεραρχικό. Ο ιερός κλήρος είναι η τάξη που ποιμαίνει και διοικεί το λαό. Το επισκοπικό αξίωμα είναι ο φορέας όλων των εξουσιών στην Εκκλησία, ποιμαντικών και διοικητικών, πλαισιούμενο από τους κατώτερους ιερατικούς βαθμούς, τους πρεσβυτέρους και τους διακόνους. Το πολίτευμα αυτό είναι μεν ιεραρχικό, όχι όμως και ιεροκρατικό. Ο κλήρος είναι φορέας διακονίας στο Πρόσωπο τού Ιησού Χριστού, ο οποίος ήλθε στον κόσμο να διακονήσει και όχι να διακονηθεί από τους ανθρώπους. Είναι λειτουργοί αγάπης, ποιμένες που η μόνη τους φροντίδα είναι να διαποιμάνουν σωστά το ποίμνιο και να το οδηγήσουν στις φωτεινές αυλές τού ουρανού. Διοικούν δε το σώμα της Εκκλησίας όχι ως «κατακυριεύοντες των κλήρων», αλλά ως ταγοί πρόθυμοι να το προστατεύσουν και να το βοηθήσουν στις πολλές περιστάσεις και ανάγκες του, πρόθυμοι να θυσιάσουν και τη ζωή τους γι αυτό. Δεν αγνοούμε βέβαια το αυταρχικό πνεύμα τού δεσποτισμού, το οποίο θεωρητικά μεν καταδικάζεται, στην πράξη όμως υπάρχει στη διαγωγή πολλών ιερωμένων και μάλιστα επισκόπων, που δυναστεύουν κυριολεκτικά κλήρο και λαό που είναι υποτελείς στη διοικητική εξουσία τους με πνεύμα αλαζονικό και αυταρχικό, σκανδαλίζοντας τη συνείδηση της Εκκλησίας και γινόμενοι πρόξενοι μεγάλων κακών στην υπόθεση της αποστολής τους· έτσι που να γίνονται, σε συνδυασμό με άλλα σοβαρά παραπτώματα, άλας μωρόν βαλλόμενον έξω και καταπατούμενον υπό των ανθρώπων!

Το πολίτευμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας δεν είναι ιεροκρατικό, όπως διαμορφώθηκε στη δυτική Εκκλησία (Ρωμαιοκαθολικισμό), αλλά δημοκρατικό. Η διοίκησή της δεν είναι μοναρχική, υπόθεση μιάς και μόνης αυθεντικής και αλάθητης κεφαλής, ενός αλαζονικού και αντίθεου συγκεντρωτισμού που πιέζει ασφυκτικά και θλίβει το πλήρωμα της Εκκλησίας, αλλά έργο των πολλών, έργο συλλογικό, διαπνεόμενον από την αρχή της αγάπης, της ισότητας και της πνευματικής ελευθερίας.

Στην Ορθόδοξη Καθολική Εκκλησία υψίστη πνευματική και διοικητική αρχή είναι η Οικουμενική Σύνοδος. Σ' αυτή συνέρχονται όλοι οι επίσκοποι της Εκκλησίας και λαμβάνουν αποφάσεις σε κρίσιμα θέματα που απασχολούν το πλήρωμα και το πνευματικό έργο της. Στην Οικουμενική Σύνοδο συνέρχεται ολόκληρη η Εκκλησία στο Πρόσωπο των κατά τόπους επισκόπων της. Η Οικ. Σύνοδος είναι αλάθητη στο μέτρο που αλάθητη είναι η Εκκλησία την οποίαν εκπροσωπεί, η οποία με τη σειρά της είναι αλάθητη στο μέτρο που αλάθητη είναι η αόρατη κεφαλή της, ο Χριστός. Η αλάθητη φωνή της Οικ. Συνόδου λειτουργεί εν Πνεύματι αγίω, το οποίον εμπνέει και κατευθύνει την Εκκλησίαν «εις πάσαν την αλήθειαν». Η Οικ. Σύνοδος είναι αλάθητη στη λήψη και διατύπωση των δογματικών καθορισμών της. Το Πνεύμα το άγιον εμπνέει και φωτίζει τους συνοδικούς, προφυλάσσει αυτούς από κάθε πλάνη

στη λήψη και διατύπωση των δογματικών της όρων. Η διαδικασία αυτή δεν είναι διαδικασία μηχανική και μαγική, αλλά διεξάγεται ελεύθερα, κατόπιν πολλών συζητήσεων εκ μέρους των συνοδικών, οι οποίοι διατηρούν ακέραιη την ελευθερία τους και χρησιμοποιούν ο καθένας το περιεχόμενο της προσωπικής του μορφώσεως. Οι δογματικοί όροι των Συνόδων είναι μνημεία αιώνια και αμετακίνητα, δεσμεύοντα απολύτως την πίστη και τη συνείδηση της Εκκλησίας, η αθέτηση των οποίων συνιστά αίρεση και στέρηση της αιώνιας ζωής. Παράλληλα προς τους δογματικούς όρους, η Οικ. Σύνοδος διατυπώνει και κανόνες που ρυθμίζουν ζητήματα ως επί το πλείστον εκκλησιαστικής τάξεως και ζωής. Υπάρχουν βέβαια και κανόνες δογματικοί. Όπως οι δογματικοί όροι έτσι και οι κανόνες των Συνόδων λαμβάνονται εν Πνεύματι αγίω, έχουν ύψιστο κύρος και η τήρησή τους είναι δεσμευτική διά το πλήρωμα της Εκκλησίας. Παρά ταύτα, αν παραστεί ανάγκη και το απαιτούν οι πνευματικές ανάγκες της Εκκλησίας, μπορούν να τροποποιηθούν και να καταργηθούν (ορισμένοι φυσικά απ αυτούς) πάλιν όμως από Σύνοδο Οικουμενική και επ' ουδενί λόγω από μεμονωμένους ή και ευρύτερους συλλογικούς εκκλησιαστικούς φορείς (επίσκοπος ή επίσκοποι, τοπική σύνοδος κ.ά.).

Το κύρος των Οικ. Συνόδων εξασφαλίζει η παρουσία σ αυτές ολόκληρης της Εκκλησίας και η απόφαση που λαμβάνεται εν Πνεύματι αγίω. Είναι δε φυσικό να μην είναι άσχετη προς τούτο και η τοποθέτηση τού λαού, ο οποίος, ως σώμα Χριστού και εμφορούμενος από το Πνεύμα τού Θεού, δεν αποδέχεται στατικά και παθητικά τις αποφάσεις των Συνόδων, αλλ' αντιδρά σ αυτές σύμφωνα με το πνεύμα της εκκλησιαστικής παραδόσεως της οποίας είναι εκφραστής, και ως φρουρός της πατροπαράδοτης του πίστεως. Το έργο τού λαού είναι εκ των υστέρων επιδοκιμαστικό ή αποδοκιμαστικό της αλήθειας της Οικ. Συνόδου. Αποφαίνεται δηλαδή ο λαός αν οι αποφάσεις μιάς Συνόδου ελήφθησαν πραγματικά εν Πνεύματι αγίω ή όχι. Διότι μία Σύνοδος, σε οποιαδήποτε μορφή της, δεν παύει να είναι άθροιση ανθρώπων με ατέλειες και πάθη, στην οποία καμιά φορά να μην πνέει το Πνεύμα τού Θεού, αλλά το αντίθεο πνεύμα της πλάνης, να πρυτανεύουν δε σ αυτήν κριτήρια κοσμικά, ιδιοτέλειες και σκοπιμότητες ξένες τού πνεύματος τού Ευαγγελίου και των πραγματικών σκοπών της Εκκλησίας. Τις αποφάσεις μιάς τέτοιας συνόδου θα τις απορρίψει το πλήρωμα τού ευσεβούς λαού ως νεόπλασμα στο σώμα της Εκκλησίας του, όπως έκανε στην περίπτωση της ενωτικής ψευδοσυνόδου Φερράρας - Φλωρεντίας (1438-1439).

Η Εκκλησία είναι η πνευματική οικογένεια, το αληθινό σπίτι τού ανθρώπου. Στη θεανθρώπινη δόμησή της, ως σώμα Χριστού, παρέχει στον άνθρωπο πατέρα στοργικό που αγαπά περιπαθώς τα παιδιά του, τα φροντίζει και τα προστατεύει σε όλες τις στιγμές της ζωής τους. Παρέχει μάνα που τον πονάει και τον περιβάλλει με την αγάπη της, τον αναγεννά και τον τρέφει με το μητρικό γάλα της (τή θεία χάρη που ξεχειλίζει από τους θευπόστατους αρμούς της), θεραπεύει τις πληγές και τις αρρώστιες του (που προξενεί η αμαρτία), νοσηματοδοτεί τη ζωή του, τονώνει την πίστη του, φτερώνει την ελπίδα του και τον κάνει νικητή τού θανάτου. Στην Εκκλησία έχει αδελφούς ο πιστός, που είναι γεννημένοι από την ίδια πνευματική μήτρα και κυλά στις φλέβες τους το ίδιο αίμα που χύθηκε επάνω στο σταυρό, με τους οποίους πιασμένος χέρι χέρι δίνει τη μάχη εναντίον τού διαβόλου και των σκοτεινών δυνάμεων της αμαρτίας. Έχει σ' αυτήν ουράνιο Παράκλητο, το Πνεύμα

της αληθείας, που μαλακώνει και γλυκαίνει τον πόνο του, τον παρηγορεί στις κρίσιμες ώρες του, ψιθυρίζοντας στην ψυχή του ότι έχει πατέρα του τον Θεόν (Αββά ο Πατήρ). Έχει πατέρες και διδασκάλους που μεριμνούν για την πνευματική πρόοδο και τή σωτηρία του. Αλλά και ως τόπος λατρείας η Εκκλησία (η εκκλησιά) είναι το σπίτι του ανθρώπου αλλά και του Θεού. Είναι το σπίτι του Θεού κυριολεκτικά, γιατί σ αυτό κατοικεί πραγματικά ο Θεός στα καθγιασμένα δώρα του άρτου και του οίνου (σώμα και αίμα Χριστού), που φυλάσσονται μόνιμα σ αυτό. Είναι δε και σπίτι του ανθρώπου, διότι γι αυτόν υπάρχει, να τον δέχεται στο χώρο της, να τον ευλογεί και να τον αγιάζει. Γι' αυτό πρέπει ν αγαπά την εκκλησία του ο πιστός, στον ίδιο – ίσως και μεγαλύτερο βαθμό– που αγαπά το δικό του σπίτι, να είναι δεμένος μαζί της όχι περιστασιακά σε κάποιες κρίσιμες και κορυφαίες φάσεις της ζωής του, αλλά να είναι ζυμωμένος με όλη της την υπόσταση και όλη τη ζωή της, να μετέχει στη θεία λατρεία και το πνευματικό έργο της. Η Εκκλησία είναι η δεύτερη οικογένεια του πιστού, το σπίτι του το αιώνιο και ακατάλυτο.

Η Εκκλησία όμως δεν είναι μονάχα πνευματική μητέρα των πιστών, αλλά και του Χριστού. Είναι Χριστόμανα. Γεννά και τρέφει τον Χριστό. Μέ ποιά έννοια; Μέ την έννοιαν ότι γεννά και αναγεννά το σώμα του, τους πιστούς, που είναι μέλη Χριστού και δικά της μέλη. Μέ το ιερό βάπτισμα γεννά πολλούς «Χριστούς», δίνει υπόσταση στη σάρκα του Σωτήρος για την οποίαν ο ίδιος απέθανε. Ο Χριστός εγέννησε την Εκκλησία και η Εκκλησία γεννά διηνεκώς τον Χριστό! Ω θαύμα της απερινόητης αγάπης και σοφίας του Θεού! Ω περιχώρηση θεία και ανθρώπινη πόσο ψηλά μας ανεβάζεις, μας φέρεις κοντά στους αγγέλους, μας κάνεις μικρούς θεούς!

Η Εκκλησία, τέλος, ως ίδρυμα θεανθρώπινο, είναι αιώνια και ακατάλυτη. Οι πύλες του Άδη δεν μπορούν να τη σκεπάσουν. Μένει αδιάφθαρτη εις τον αιώνα, όπως και ο αρχηγός της, νικώντας το θάνατο, μένει άφθαρτος εις τον αιώνα. Καμία δύναμη δεν μπορεί να καταλύσει τη θεοδυναμία της. Και ενδέχεται μεν να δοκιμάζει ανελέητα την κακουργία του κόσμου τούτου, να δέχεται τις λυσσαλέες επιθέσεις των δυνάμεων του σκότους. Μπορεί ο διάβολος να την πλήττει με μανία. Όμως να ηττηθεί και να καταλυθεί είναι αδύνατο. Γιατί στους αρμούς της υπάρχει η θεότητα, στα θεμέλιά της ανάβει η φωτιά του Θεού και το όλο σώμα της φλογίζεται από την πίστη στη θεότητα του ιδρυτή της, στη μακάρια ομολογία που αναμόρφωσε τη γη. Η Εκκλησία προώριστα να νικά στη δραματική διαπάλη της με τις σκοτεινές αντίχριστες δυνάμεις, που μάταια μάχονται να την εξαφανίσουν. Είναι χτισμένη στο βράχο της πίστεως που καλύπτει γη και ουρανούς!

Οι ιδιότητες της Εκκλησίας, όπως τις καταγράφει το ιερό Σύμβολο της Εκκλησίας, είναι –όπως είδαμε– τέσσερις· η ενότητα, η αγιότητα, η καθολικότητα και η αποστολικότητα. Ας τις δούμε λεπτομερέστερα.

α) Ενότητα.

Όπως ένας είναι ο Κύριος Ιησούς Χριστός, έτσι μία είναι και η Εκκλησία που ίδρυσε, ένα το μυστικό και άχραντο σώμα του. Δεν μπορεί να έχει πολλά σώματα ο Χριστός. Πολυσωματία σε μία πληθυντική και παράλληλη σχέση είναι κάτι το αντιφατικό στην έννοια της Εκκλησίας, που σημαίνει ενότητα, κλήση στη μία κοινωνία Θεού και ανθρώπων. Ο Χριστός μίαν Εκκλησία θέλησε και ίδρυσεν επί της γης με το «εφ άπαξ» λυτρωτικό έργο του, και όχι πολλές. Πολλότητα εκκλησιών σε βάση διαφορότητος ομολογιακής είναι αναίρεση της Εκκλησίας. Αυτό είναι ακριβώς το

επίτευγμα των αιρέσεων, να διασπούν την ενότητα της Εκκλησίας και να ξεσχίζουν τον άρραφο χιτώνα τού Χριστού. Η ύπαρξη πολλών σήμερα «εκκλησιών» σε βάση διαφορότητας ομολογιακής, δεν είναι κάτι το θελημένο από τον Χριστό· είναι προϊόν της αμαρτίας των ανθρώπων. Τα αιρετικά εκκλησιολογικά κατασκευάσματα δεν μπορούν να έχουν σχέση με τη μία Εκκλησία που ίδρυσε ο Κύριος. Είναι μορφώματα ξένα, που βρίσκονται στο έλεος και την οικονομία τού Θεού. Η ενότητα της Εκκλησίας εντοπίζεται στο δόγμα, το ήθος, τη λατρεία και το πολίτευμα αυτής. Η Εκκλησία είναι μία γιατί ένα είναι το δόγμα της, μία η πίστη της, μία η αλήθειά της που την παρέλαβε από τον Χριστό, την φρουρεί και τη διαφυλάσσει αμόλυπτη στη διαδρομή της εκκλησιαστικής της ζωής, με τη δύναμη τού παναγίου Πνεύματος. Όπως είναι φυσικό, την ενότητα αυτή καταλύουν αδυσώπητα οι αιρέσεις και τα σχίσματα, καθώς και κάθε άλλη διασπαστική τάση στους κόλπους της. Γι αυτό και η Εκκλησία απέκοπτε πάντοτε τα αιρετικά αυτά νεοπλάσματα από το σώμα της, πρώτα για να περισώσει την ενότητά της και ύστερα να προστατεύσει τα μέλη της από τη διαβρωτική και καταλυτική τους ενέργεια. Παράλληλα η Εκκλησία είναι μία, γιατί ένα είναι το ήθος της που απορρέει από το δόγμα της, ως η ιδιαίτερη φυσιογνωμία της, ο τρόπος με τον οποίο ζει και αντιδρά στον κόσμο και σφραγίζει το λόγο ζωής της υπάρξεως και της ελπίδος της. Αλλά μία είναι περαιτέρω και η λατρεία της που ενώνει το σώμα της σε όλους τους γεωγραφικούς τόπους στους οποίους, κατά τη χάρη τού Θεού, είναι εντοπισμένη. Τα ιδιαίτερα λειτουργικά έθιμα που παρατηρούνται σε κατά τόπους Εκκλησίες, δεν βλάπτουν την ενότητα της θείας λατρείας της, η οποία, κτισμένη στο δόγμα και την πίστη της, εκφράζει όσο τίποτε άλλο την ευσέβεια και την πνευματική της ζωή και υπόσταση. Κέντρο της θείας λατρείας της Εκκλησίας είναι φυσικά η τέλεση της θείας Λειτουργίας, στην οποίαν αναπαρίσταται και βιούται το όλο λυτρωτικό έργο τού Χριστού, με επίκεντρο την τέλεση της θείας Ευχαριστίας, που είναι η αναίμακτη αναπαράσταση και η πραγματική επανάληψη της σταυρικής θυσίας τού Χριστού. Τέλος, στοιχείο ενότητας της Εκκλησίας είναι και το πολίτευμά της, περί τού οποίου κάναμε λόγο στα προηγούμενα.

β) Αγιότητα.

Η Εκκλησία, ως κοινωνία Θεού και ανθρώπων, είναι καθίδρυμα άγιο, μη έχον «σπίλον ή ρυτίδα τινά». Την αγιότητα της Εκκλησίας πρέπει να τη δούμε κάτω από διπλό πρίσμα· το θεωρητικό μεταφυσικό και το εμπειρικό ιστορικό. Τη θεωρητική ή μεταφυσική αγιότητα της Εκκλησίας καθορίζει το θείο της στοιχείο. Η Εκκλησία είναι αγία στο μέτρο που άγιος είναι και ο Χριστός, η αόρατη και μυστική της κεφαλή. Όπως δε θα ήταν βλάσφημο να ισχυριστούμε, ότι δεν είναι άγιος ο Θεός (η θεία της υπόσταση), άλλο τόσο θα ήταν βλάσφημο να πούμε, ότι και η Εκκλησία, στην οποίαν ενοικεί ο Θεός, δεν είναι αγία και άμωμη. Κατόπιν άγιο και πηγή αγιότητας είναι και το Πνεύμα τού Θεού, το οποίο την εμψυχώνει και τη ζωοποιεί, όπως αγία είναι και η χάρη τού Θεού, που συγκροτεί την όλη της ζωή, το ήθος και την πνευματική της υπόσταση. Τέλος είναι αγία, διότι άγιος είναι και ο σκοπός της υπάρξεώς της, ο οποίος αποβλέπει στο να αγιοποιήσει τα μέλη της και να τα ενώσει εσωτερικά με τον Θεό. Όλα αυτά συνθέτουν τη μεταφυσική αγιότητα της Εκκλησίας, την οποίαν διασφαλίζει η φύση και η θεία της προέλευση.

Η εμπειρική ιστορική αγιότητα της Εκκλησίας είναι μεν μέγεθος υπαρκτό, δεν παύει όμως ωστόσο να είναι σχετική σε σύγκριση με την απόλυτη μεταφυσική της αγιότητα. Τη σχετικότητα αυτή προσδιορίζει η ανθρώπινη πλευρά της Εκκλησίας, το γεγονός ότι στους κόλπους της περιλαμβάνει ανθρώπους αμαρτωλούς και αδύνατους. Τόσο ο κλήρος όσο και τα λαϊκά μέλη της είναι άνθρωποι, που έχουν πάθη και αδυναμίες πολλές. Το να αρνηθεί κανείς το γεγονός αυτό, είναι σαν να αρνείται κατ'επέκταση και τον αγιαστικό σκοπό της Εκκλησίας, η παρουσία της οποίας ακριβώς αυτό το νόημα έχει, να σώσει αμαρτωλούς ανθρώπους, οδηγώντας τους σε μετάνοια και πνευματική αναγέννηση, με τα αγιαστικά μέσα της χάριτος τα οποία διαθέτει. Αν όλοι ήσαν άγιοι και τέλειοι, ποιόν θα αγίαζεν η Εκκλησία; Η εμπειρική αγιότητα της Εκκλησίας δεν καταργεί φυσικά την απόλυτη μεταφυσική της αγιότητα, οι οποίες συνυπάρχουν στο θεανθρώπινο οργανισμό της, ο Θεός δηλαδή δεμένος με τον άνθρωπο σε μία κοινωνία αγιασμού και πνευματικής τελειώσεως. Περιττό να σημειώσουμε ότι είναι άκρως επικίνδυνο να συγχέουμε τις δύο αυτές αγιότητες, διότι είναι ενδεχόμενο να καταλήξουμε σε πολλά άτοπα συμπεράσματα, συγκεκριμένα να μετατοπίσουμε τις αγιότητες αυτές από τη μία πλευρά στην άλλη. Έτσι, ενόσω η Εκκλησία ζει και εξελίσσεται στη γη αυτή θα περιλαμβάνει στους κόλπους της, παράλληλα με τα εκλεκτά και αγιασμένα μέλη της, και άλλα αδύνατα και αμαρτωλά, τα οποία θα υπάρχουν και θα συμφύρονται μαζί με εκείνα μέχρι συντελείας τού κόσμου. Την αλήθεια αυτή άριστα μας περιέγραψεν ο Σωτήρ στην παραβολή των ζιζανίων. Στον αγρό (παραβολικά την Εκκλησία, τή βασιλεία τού Θεού επί της γης) ο γεωργός έσπειρε σιτάρι (τα καλά μέλη της). Τη νύχτα όμως ο εχθρός (ο διάβολος) έσπειρε στον ίδιο αγρό ζιζάνια (κακά και ανάξια μέλη της). Τό πρώι οι υπηρέτες τού γεωργού (οι άγγελοι) διεπίστωσαν το γεγονός και ζήτησαν από το γεωργό την άδεια να ξεριζώσουν τα βλαβερά και άχρηστα σπέρματα, την οποίαν όμως εκείνος δεν τους παρεχώρησεν από φόβο, μήπως μαζί με τα ζιζάνια εκριζώσουν και το καλό σπέρμα. Αφήστε τα, τους είπε, να μεγαλώνουν μαζί ως την ώρα τού θερισμού (Δευτέρα Παρουσία, κρίση και ανταπόδοση), οπότε θα τα διαχωρίσετε οριστικά, και το μεν αγαθό σπέρμα θα μαζέψετε στις αποθήκες μου (στη θεία βασιλεία), τα δε ζιζάνια θα τα παραδώσετε στη φωτιά (στην αιώνια κόλαση).

Η τελευταία αυτή αλήθεια είναι πολύ σημαντική, διότι υπάρχουν πολλοί οι οποίοι σκανδαλίζονται, ιδιαίτερα με τα παραπτώματα τού ιερού κλήρου, λησμονούντες ότι και αυτοί (οι κληρικοί), ως άνθρωποι, περικεινται ασθένειαν· χωρίς τούτο φυσικά να σημαίνει, ότι οι τελευταίοι απαλλάσσονται από την υποχρέωση να είναι προσεκτικοί και άψογοι στη ζωή τους, διότι σε περίπτωση που η συμπεριφορά τους σκανδαλίζει το ποίμνιο, το κρίμα τους ενώπιον τού Θεού είναι πολύ μεγάλο. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα διά τους επισκόπους, οι οποίοι, λόγω της υψηλής περιωπής τού αξιώματός τους, πρέπει να είναι καθ'όλα τύπος και υπογραμμός διά το πλήρωμα της Εκκλησίας, η πνευματική διαποίμανση τού οποίου είναι εμπιστευμένη σ' αυτούς από τη χάρη τού Θεού.

γ) Καθολικότητα.

Το «καθ'όλου» (εξ ου η λέξη «καθολικός», «καθολικότης») μπορεί να νοηθεί κατά δύο τρόπους· τοπικά - γεωγραφικά και τροπικά. Κατά την τοπική γεωγραφική έννοια η Εκκλησία είναι καθολική ως καθίδρυμα που τείνει να εξαπλωθεί –ή είναι εξαπλωμένο– σ' ολόκληρο τον κόσμο, σύμφωνα με την εντολή τού Αρχηγού της·

«Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη βαπτίζοντες αυτούς εις το όνομα τού Πατρός και τού Υιού και τού αγίου Πνεύματος». Είναι ιδιότητα δυναμική, που παρουσιάζει σε κίνηση την Εκκλησία, η οποία όμως ως τώρα δεν κατόρθωσε να μεταπλάσει στη δική της ποιότητα ολόκληρη την οικουμένη, που στο μεγαλύτερο μέρος της βρίσκεται έξω από τους σωτήριους κόλπους της. Στο σημείο αυτό κατανοείται η μεγάλη σημασία που έχει για την Εκκλησία το εξωτερικό ιεραποστολικό έργο της, το οποίο την παρουσιάζει σε πορεία (πορευθέντες) προς συνάντηση τού κόσμου, ο οποίος βρίσκεται στα σκοτάδια της αγνωσίας και της πλάνης, παρ' όσον ότι από τότε που δόθηκε στους Αποστόλους η προσταγή μαθητεύσεώς του πέρασαν είκοσι αιώνες!

Η τροπική καθολικότητα αποτελεί άλλη όψη της ενότητας της Εκκλησίας. Όπως δηλαδή την ενότητα αυτής συνιστά η ομοιομορφία στα κυριώτερα στοιχεία που εκφράζουν την ουσία, τους σκοπούς και το έργο της Εκκλησίας (δόγμα, ήθος, λατρεία, πολιτεύμα), έτσι και την καθολικότητά της εκφράζει η ύπαρξη των ίδιων αυτών εκδηλώσεων, άσχετα με το μέρος της γης όπου αυτή είναι κατεσπαρμένη. Τήν καθολικότητα στην περίπτωση αυτή δεν προσδιορίζουν λόγοι τοπικοί και γεωγραφικοί, αλλά παράλληλα και υπεράνω αυτών η εκδήλωση των βασικών φυσιογνωμικών γνωρισμάτων της. Η Εκκλησία μπορεί να υπάρχει και να είναι καθολική και σ' ένα πολύ μικρό μέρος της γης, αρκεί να υπάρχουν σ' αυτήν τα στοιχεία της εκκλησιαστικής ενότητος (δόγμα, ήθος κ.λπ.). Έτσι μία τοπική Εκκλησία (Κύπρου, Ελλάδος, Ρωσίας κ.λπ.) είναι και λέγεται καθολική, ως ενσαρκώνουσα στους κόλπους της την αληθινή Εκκλησία τού Χριστού. Η διαίρεση της μιάς Εκκλησίας σε πολλές επί μέρους τοπικές δεν ζημιώνει την καθολικότητά της, διότι η μία Εκκλησία εμπεριχωρεί τις τοπικές και τανάπαλιν. Όπως σ' ένα μεγάλο γυαλί καθρεφτίζεται ολόκληρος ο ήλιος, αν δε σπάσουμε το γυαλί αυτό σε μικρότερα τεμάχια ο ήλιος θα καθρεφτίζεται εξ ίσου και σε κάθε ένα από αυτά, έτσι και στην περίπτωση της Εκκλησίας η καθολικότητά της υπάρχει σε ίσο μέτρο τόσο στην ολότητα όσο και στα επί μέρους τμήματα αυτής. Είναι φανερόν ότι η καθολικότητα εκφράζει ό,τι και η ενότητα της Εκκλησίας, δηλαδή την ταυτότητα και την ορθοδοξία της, αποκλειομένων εξ αυτής των αιρέσεων και των σχισμάτων, που καταστρέφουν την μίαν αδιαίρετη ουσία της. Περιττό να σημειωθεί, ότι καθολική στην κυριολεξία είναι μονάχα η Ορθόδοξη Εκκλησία που διατηρεί όλα τα στοιχεία της καθολικότητος, και όχι η Παπική, η οποία κακώς ονομάζεται «Καθολική», διότι δεν εφύλαξε τα στοιχεία αυτά (έπεσε σε αιρετικές δοξασίες, σε απόκλιση από το πολιτεύμα της αρχαίας Εκκλησίας κ.λπ.).

δ) Αποστολικότητα.

Η Εκκλησία είναι αποστολική, διότι ιδρύθηκε στο θεμέλιο των Αποστόλων –«όντος ακρογωνιαίου λίθου Χριστού»³³⁵– των οποίων φυλάσσει απαραχάρακτη τη διδασκαλία και με τους οποίους συνάπτεται ιστορικώς διά της λεγομένης αποστολικής διαδοχής.

Την Εκκλησία του ο Χριστός ίδρυσε πάνω στο θεμέλιο των Αποστόλων, τους οποίους εξέλεξε να είναι συνεχιστές τού έργου του. Οι Απόστολοι με τη σειρά τους, εκτελούντες εντολή τού Διδασκάλου, χειροτόνησαν και άλλους επισκόπους ως διαδόχους τους στη διακυβέρνηση της Εκκλησίας, αυτοί δε άλλους κ.ο.κ. Η σειρά αυτή στη χειροτονία των επισκόπων που μαρτυρείται ιστορικώς (φυλάσσεται στους

επισκοπικούς καταλόγους κάθε τοπικής Εκκλησίας), αποτελεί την αποστολική διαδοχή, η οποία είναι σημείο συνέχειας της πρώτης Αποστολικής Εκκλησίας, που ίδρυσε ο Κύριος. Όπου δηλαδή υπάρχει αδιάκοπη η διαδοχή των Αποστόλων, εκεί υπάρχει και η αληθινή Εκκλησία. Αντίθετα, όπου δεν υπάρχει η διαδοχή αυτή (όπως στον Προτεσταντισμό), εκεί δεν υπάρχει και η Εκκλησία.

Η αποστολικότητα όμως της Εκκλησίας, παράλληλα με την ιστορική συνέχεια στη διαδοχή του επισκοπικού της βαθμού, εκφράζεται και στη συνέχεια της αποστολικής διδασχίας, ό,τι δηλαδή αληθές παρέλαβαν οι Απόστολοι από τον Κύριο και παρέδωσαν στην Εκκλησίαν ως παρακαταθήκη πίστεως³³⁶, την οποίαν αυτή επιμελώς φυλάσσει και διαιωνίζει στην ιστορία της ανόθευτη από κάθε αιρετική κακοβουλία και διαστροφή. Η Εκκλησία δηλαδή είναι αποστολική στο μέτρο που διατηρεί ακέραιη και ακίβδηλη τη διδασκαλία των Αποστόλων. Κάθε τι που δεν υπάρχει ή έρχεται σε σύγκρουση προς τη διδασκαλία αυτή δεν είναι στοιχείο γνήσιο της Εκκλησίας, είναι κακόδοξο και απορριπτέο. Με άλλα λόγια η αποστολική διαδοχή είναι η λυδία λίθος της γνησιότητας της Εκκλησίας, όπου δε δεν υπάρχει αυτή ή υπάρχει παραλλαγμένη ή ελλιπής, εκεί δεν υπάρχει η αληθινή Εκκλησία τού Χριστού.

Μετά την έκθεση που προηγήθηκε, γεννάται το ερώτημα που εντοπίζεται σήμερα η Εκκλησία τού ιερού Συμβόλου της Πίστεως; Το ερώτημα έχει ιδιαίτερη σημασία δεδομένου τού διεκκλησιαστικού κυκεώνος τού σύγχρονου χριστιανικού κόσμου, όπου «εκκλησίες» και χριστιανικές ομολογιακές κοινότητες, με σημαντικές δογματικές αποκλίσεις και χωρίς καμία εσωτερική επικοινωνία μεταξύ τους, ισχυρίζονται ότι εκπροσωπούν την Εκκλησίαν ή ότι μετέχουν ισόκυρα σ αυτήν μαζί με άλλα παρόμοια εκκλησιαστικά σώματα.

Από ορθόδοξη βέβαια άποψη δεν υπάρχει καν ζήτημα, δεδομένου ότι όλοι οι Ορθόδοξοι πιστεύουμε, ότι η Εκκλησία στην οποίαν ανήκουμε ενσαρκώνει πλήρως την Εκκλησία τού ιερού Συμβόλου της Πίστεως, είναι δηλαδή η μία, αγία, καθολική και αποστολική τού Χριστού Εκκλησία. Τον τελευταίο μόνο καιρό και μέσα στα πλαίσια τού κακώς εννοούμενου οικουμενισμού, ορισμένοι «ορθόδοξοι» χριστιανοί (κυρίως θεολόγοι!) άρχισαν μετακινούμενοι από τη βάση αυτή, ισχυριζόμενοι ότι το ζήτημα της μιάς τού Χριστού Εκκλησίας δεν είναι υπόθεση μονοπωλιακή της Ορθοδοξίας (!) και ότι και άλλες εκκλησίες είναι στο ίδιο μέτρο με αυτήν ισόκυρα και ισότιμα μέλη της μιάς αγίας Εκκλησίας τού Κυρίου.

Ψυχή των θεωρημάτων αυτών είναι η περίφημη θεωρία των Κλάδων, σε συνδυασμό με την περί ιδανικής Εκκλησίας προτεσταντική εκδοχή. Η θεωρία των Κλάδων διατυπώθηκε από αγγλικανούς θεολόγους, στην προσπάθειά τους να παράσχουν εκκλησιολογική ομπρέλλα στον Προτεσταντισμό, ο οποίος με τη Διαμαρτύρηση βρέθηκε έξω από την ιστορικήν Εκκλησία (την Παπική φυσικά). Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή που αποτελεί σήμερα τη σπονδυλική στήλη της εκκλησιολογίας τού Παγκοσμίου Συμβουλίου των Εκκλησιών, η Εκκλησία μοιάζει με Δέντρο που έχει κλάδους πολλούς. Όπως δε οι κλάδοι ανήκουν στο Δέντρο ως νόμιμα, ισότιμα και αναπόσπαστα μέρη του, έτσι και οι οποιεσδήποτε εκκλησίες ανήκουν στον κορμό της μιάς Εκκλησίας ως νόμιμα και αναπόσπαστα μέρη αυτής, συμμετέχοντα ισόκυρως στην ουσία και το έργο της. Επομένως καμία τοπική Εκκλησία –ούτε και η Ορθόδοξη– δεν μπορεί να ισχυριστεί, ότι μονάχα αυτή ενσαρκώνει την «Μίαν Αγίαν» επί της γης.

Η περί Κλάδων θεωρία συμπλέει με την περί ιδανικής Εκκλησίας εκδοχή, αφετηρία της οποίας είναι η διάκριση της Εγγελιανής φιλοσοφίας περί ιδανικού και πληρώσεως αυτού στις επί μέρους εκδηλώσεις και μορφές του. Το ιδανικό είναι κάτι το ανέφικτο, κάτι που βρίσκεται μπροστά, το οποίο δεν μπορεί, σε μία δεδομένη στιγμή, να απομάξει απόλυτα μία οποιαδήποτε επί μέρους μορφή του. Όλες δε οι επί μέρους μορφές θα συναναβαίνουν προϊόντος τού χρόνου τελειούμενες, μέχρις ότου φθάσουν κάποτε όλες μαζί στην απόμαξη τού ιδανικού τους αυτού. Με βάση τη θεωρία αυτή και η Εκκλησία δεν αποτελεί παρά ένα ιδανικό ανέφικτο για τις επί μέρους μορφές Εκκλησίας, οι οποίες με το πέρασμα τού χρόνου τελειούμενες ίσως φθάσουν κάποτε στην πραγμάτωση της αληθινής ιδέας της Εκκλησίας. Είναι φανερόν ότι και κατά τη θεωρία αυτή καμία ιστορική Εκκλησία δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι είναι η «Μία Αγία», αλλά κάποια μορφή αυτής ατελής, στο ίδιο μέτρο που ατελείς είναι και οι λουπές.

Στο αυτό ρεύμα σκέψεως κινείται, τέλος, και η θεωρία ότι η θεία αλήθεια, την οποίαν αποκάλυψε ο Χριστός, δεν μπορεί να φυλάσσεται ολόκληρη και απaráλλακτη σε μία μονάχα Εκκλησία (όπως ισχυρίζονται οι καθολικές λεγόμενες Εκκλησίες), τη στιγμή που όλα στον κόσμο αυτό υπόκεινται στο νόμο της εξελίξεως και της μεταβολής. Γιατί ν' αποτελεί εξαίρεση από το νόμο αυτό η θεία αλήθεια; Κατά τη θεωρία, κάθε επί μέρους Εκκλησία κατέχει τμήματα μόνο της θείας αλήθειας και όχι το πλήρωμα αυτής, το οποίο για να βρούμε πρέπει να επισημάνουμε και να αθροίσουμε τα τμήματα αυτά.

Από ορθόδοξη άποψη οι θεωρίες αυτές δεν εκφράζουν τίποτε άλλο παρά την αγωνιώδη προσπάθεια των Διαμαρτυρομένων να βρουν νόμιμη και ισότιμη στέγαση στους κόλπους της μίας, αγίας, καθολικής και αποστολικής Εκκλησίας τού Κυρίου. Προσπαθούν δε να το επιτύχουν με τη μείωση της εννοίας της καθολικότητας της Εκκλησίας. Αφ' ετέρου, στη διατύπωση των θεωρημάτων αυτών προωθούνται οι Διαμαρτυρόμενοι και από άλλες πάγιες εκκλησιολογικές τοποθετήσεις της θεολογίας των. Εφ' όσον αρνούνται τη φύση της ορατής Εκκλησίας, της οποίας απορρίπτουν το κύρος και την αυθεντία, είναι φυσικό να μην αποδέχονται τη διατήρηση ολόκληρης της θείας αλήθειας στους κόλπους της, στη βάση που ισχυρίζονται ότι τη διατηρούν η Ορθ. Καθολική Εκκλησία και η Παπική. Άλλωστε γι αυτούς το δόγμα δεν είναι αλήθεια απλανής, αιώνια και ακατάλυτη, απόλυτα αναγκαία προς σωτηρίαν, αλλά κάτι το σχετικό, το οποίο μπορεί να μεταπλάσσεται διηλεκώς όχι μόνο κατά τη μορφή αλλά και κατά το περιεχόμενο, ανάλογα με το εκάστοτε επικρατούν πνεύμα και τις τάσεις της εποχής. Περιττό να σημειώσουμε, ότι με τις ιδέες αυτές υποβαθμίζουν τον υπερφυσικό χαρακτήρα τού εκκλησιαστικού δόγματος, το οποίο κατεβάζουν στο επίπεδο των ανθρωπίνων αληθειών. Μπορεί όμως ένα τέτοιο δόγμα, άστατο και άτονο, να είναι λυτρωτική της πίστεως αλήθεια;

Αλλά και στο Ρωμαιοκαθολικισμό δεν μπορεί να εντοπισθεί η μία τού Χριστού αγία Εκκλησία. Είναι βέβαια αληθές, ότι στην Εκκλησία αυτή διατηρείται η αποστολική διαδοχή στη σειρά χειροτονίας των επισκόπων της. Δεν μπορούμε όμως να πούμε το ίδιο και για την αποστολική διαδοχή, η οποία εντοπίζεται στη διατήρηση της διδασκαλίας των αγίων Αποστόλων. Παρά τη δογματική εγγύτητα που υπάρχει μεταξύ Ρωμαιοκαθολικισμού και Ορθοδόξου Εκκλησίας, δογματικές αποκλίσεις, από τη μεριά τού πρώτου, από την πατροπαράδοτη πίστη ανοίγουν δυσγεφύρωτο

χάσμα μεταξύ ημών και εκείνων, το οποίο προσπαθεί σήμερα να γεφυρώσει ο εν εξελίξει θεολογικός διάλογος. Σημαντικότερες των δογματικών διαφορών που χωρίζουν τις δύο Εκκλησίες είναι επί μιν τού πεδίου της εκκλησιολογίας το πρωτείο και το αλάθητο τού Πάπα, ο οποίος θεωρείται ως η υπάτη αρχή και αυθεντία της Εκκλησίας, στον οποίον οφείλουν υποταγή όλοι οι άλλοι επίσκοποι. Θεωρείται δε ο Πάπας ως η ορατή κεφαλή της Εκκλησίας, ο αντιπρόσωπος τού Χριστού επί της γης, στο Πρόσωπο τού οποίου συγκεντρώνεται όλη η εκκλησιαστική εξουσία, και ο οποίος είναι αλάθητος σε όσες περιπτώσεις αποφαίνεται από καθέδρας διά ζητήματα πίστεως, ήθους και εκκλησιαστικής ευταξίας. Εις δε το πεδίο της Τριαδολογίας κορυφαία διαφορά είναι το *filioque*, διδασκαλία κατά την οποίαν το Πνεύμα το άγιο δεν εκπορεύεται μόνον από τον Πατέρα, αλλά και από τον Υιόν.

Τα δόγματα αυτά συνιστούν αιρετικήν απόκλιση από την πατροπαράδοτη πίστη των Αποστόλων, η οποία δυσχεραίνει αφάνταστα το θεολογικό διάλογο που διεξάγεται σήμερα μεταξύ των δύο Εκκλησιών. Δεν είναι δε οι διαφορές αυτές, όπως ισχυρίζονται μερικοί, θεολογούμενα, δηλαδή ζητήματα που με κάποια δόση καλής θελήσεως μπορούν να γίνουν αποδεκτά, αλλά δόγματα κορυφαία, η αθέτηση των οποίων ανατρέπει τις δογματικές βάσεις της πίστεως. Η εκκλησιολογία της Παπικής Εκκλησίας είναι φθαρμένη εκκλησιολογία, σ αυτήν δε ανακλάται το ιδιαίτερο πνεύμα τού Παπισμού, με το υπερφίαλο, συγκεντρωτικό, κατακτητικό και κυριαρχικό πνεύμα του, που ανάγλυφα φαίνεται στο θεσμό της Ουνίας, η οποία λειτουργεί καταλυτικά σε βάρος της Ορθοδοξίας, και από την οποίαν ο Πάπας είναι απρόθυμος να αποκολληθεί. Αλλά και το *filioque*, άγνωστο στην αρχαία Εκκλησία, είναι παραφθορά τού περί αγίας Τριάδος δόγματος της πίστεως, το οποίον, ως γνωστόν, οδήγησε στο σχίσμα Ανατολής και Δύσεως τον Θ΄ αιώνα.

Μετά τα όσα ειπώθηκαν, κατανοούμε γιατί δεν είναι δυνατόν να εντοπισθεί η αληθινή Εκκλησία στα ως άνω δύο εκκλησιαστικά σώματα. Το ζήτημα φυσικά δεν είναι τόσο απλό, αλλά δυσχερές και πολύπλοκο, το οποίον πρέπει να μελετηθεί επισταμένα από την Ορθ. Καθολική Εκκλησία, να δοθεί δε επίσημα απάντηση στο ερώτημα τι αντιπροσωπεύουν οι ετερόδοξες εκκλησίες και ποιά πρέπει να είναι η τοποθέτηση της Ορθοδοξίας έναντι αυτών, τόσο περισσότερο όσο στα σύγχρονα χαλαρά πλαίσια τού οικουμενισμού οι ομολογιακοί φραγμοί τείνουν σιγά σιγά να καταργηθούν, η ορθόδοξη συνείδηση ολοένα και αμβλύνεται, ακούονται δε εκδηλώσεις και πρακτικές, οι οποίες θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο την αλήθεια της Ορθοδοξίας και απειλούν να παραμορφώσουν την πατροπαράδοτη φυσιογνωμία της!

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

«Ομολογώ εν βάπτισμα εις άφεσιν αμαρτιών».

Στο άρθρο αυτό γίνεται λόγος περί του μυστηρίου του βαπτίσματος, το οποίον παρέχει άφεση αμαρτιών. Η μνεία του βαπτίσματος μετά τον περί Εκκλησίας λόγον είναι πολύ φυσική, δεδομένου ότι με το ιερό αυτό μυστήριο γίνεται επίσημα η είσοδος του ανθρώπου στην Εκκλησία και η ενσωμάτωσή του στο μυστικό σώμα

του Χριστού. Το βάπτισμα είναι κορυφαίο μυστήριο, απαραίτητο δια τη σωτηρία του ανθρώπου. Μαζί με τη θεία Ευχαριστία καλείται μυστήριο «Κυριακό», διότι δια τα μυστήρια αυτά έχουμε ρητή μαρτυρία στη Γραφή για άμεση σύσταση αυτών από τον Κύριο, η οποία από κανένα δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Για τα υπόλοιπα μυστήρια το Σύμβολο δεν κάνει λόγο, είναι όμως αυτονόητο ότι τα προϋποθέτει. Στη συνέχεια θα κάνουμε μία γενική αναφορά στα εκκλησιαστικά μυστήρια, τόσο περισσότερο όσο σ αυτά στηρίζεται κατ εξοχήν το αγιαστικό έργο της Εκκλησίας, ο δε πιστός πρέπει να γνωρίζει ό,τι αφορά σ αυτά δια να είναι συνειδητό μέλος της και να εργάζεται αποτελεσματικότερα δια τη σωτηρία του. Τα μυστήρια είναι θεοσύστατες τελετές, οι οποίες χορηγούν στον άνθρωπο τη θεία χάρη.

Η θεία χάρη είναι η αγιαστική ενέργεια του Θεού η οποία απέρρευσε από τη σταυρική θυσία του Χριστού, δια της οποίας πραγματοποιείται η σωτηρία στον αγιαστικό χώρο της Εκκλησίας. Χωρίς αυτήν το λυτρωτικό έργο του Σωτήρος μένει ανενέργητο και ανεκπλήρωτο. Η θεία χάρη είναι ενέργεια κοινή και των τριών προσώπων της αγίας Τριάδος, αν και κυριολεκτείται στην αγιαστική ενέργεια του παναγίου Πνεύματος. Τούτο μπορούμε να δούμε συνεκδοχικώς στην εκφώνηση του ιερέα κατά τη θεία Λειτουργία: «Η χάρις του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού και η αγάπη του Θεού και Πατρός και η κοινωνία του αγίου Πνεύματος εΐη μετά πάντων υμών».

Η θεία χάρη δεν είναι δύναμη κτιστή με την οποίαν ο άνθρωπος μπορεί να επικοινωνήσει με την απρόσιτη ουσία του Θεού, όπως πιστεύουν οι Ρωμαιοκαθολικοί, οι οποίοι δεν δέχονται διάκριση ουσίας και ενέργειας στον Τριαδικό Θεό. Κατά την ορθόδοξη πίστη η χάρη είναι ενέργεια άκτιστη που απορρέει εσωτερικά από την ουσία του Θεού, η οποία μπορεί να σώσει και να θεοποιήσει τον άνθρωπο. Στη θεολογία των Ρωμαιοκαθολικών η θέωση, ως ανάκραση της φύσεως με την άκτιστη θεία ενέργεια (και όχι φυσικά με την αμέθεκτη ουσία του Θεού) είναι κάτι το εντελώς αδιανόητο. Γι' αυτούς η θέωση είναι απλή ηθική εκλάμπρυνση της φύσεως και τίποτε περισσότερο. Είναι θέαση του φωτός (της δόξης), όχι ανάκραση με αυτό.

Όπως είπαμε, η θεία χάρη είναι απολύτως αναγκαία προς σωτηρία. Χωρίς αυτήν ο άνθρωπος μένει στην περιοχή της φύσεως που βαρύνεται με την αμαρτία του προπάτορα και επί πλέον με τις δικές του προσωπικές αμαρτίες, και σαν τέτοιος είναι πλάσμα φθαρμένο και ένοχο απέναντι στον Θεό. Είναι τέκνο φύσει οργής, βρισκόμενο κάτω από την επικράτεια του πνευματικού θανάτου και μη μπορώντας αυτοδύναμα ν αποφύγει την αιώνια καταδίκη του.

Η θεία χάρη είναι χάρισμα (αυτό σημαίνει ο όρος), δώρο Θεού προς τον άνθρωπο. Η χορήγησή της δεν εξαρτάται από υποκειμενικές ανθρώπινες συνθήκες. Δεν εξαρτάται από την ηθικοπνευματική κατάσταση και την αρετή του ανθρώπου, ώστε αυτός να την απαιτεί δικαιωματικά από τον Θεό σαν μισθό δια τα ενάρετα έργα και την αγιότητά του. Αυτή την απαίτηση είχαν οι φαρισαίοι της εποχής του Κυρίου. Ενόμιζαν ότι η υποτιθέμενη αγιότητά τους τους παρείχε το δικαίωμα να αξιούν από τον Θεό τη σωτηρία ως αμοιβή δια τα ενάρετα έργα τους. Σύμφωνα με τους λόγους του Κυρίου, και ο πλέον ενάρετος άνθρωπος, όταν πράττει το καθήκον του, οφείλει να έχει την αίσθηση ότι είναι αχρείος δούλος που κινείται στα αυστηρά πλαίσια του προσωπικού χρέους του και τίποτε περισσότερο

Η θεία χάρη είναι δωρεά του Θεού καθολική. Χορηγείται σε όλους ανεξαιρέτα τους ανθρώπους, που είναι σε ίσο μέτρο παιδιά του Θεού. Πως όμως λειτουργεί στα επί μέρους, αγνοούμε. Αυτό που είναι βέβαιον είναι ότι δεν είναι δύναμη αναγκαστική. Δηλαδή δεν εξαναγκάζει κανένα να την κάνει αποδεκτή. Ο άνθρωπος πρέπει να θελήσει αβίαστα το δώρο του Θεού, διότι τούτο συμφωνεί με την υψηλή περιωπή του, ως δημιουργήματος λογικού και «εικόνας» Θεού. Σε αντίθετη περίπτωση, αν δηλαδή έχανε την ελευθερία του, σε τίποτε δεν θα διέφερε από τα βοσκήματα. Αν όμως δεχτεί αυτοπροαίρετα το χάρισμα του Θεού και συνεργήσει ελεύθερα με αυτό, θα έχει σαν επιβράβευση την ευλογία και τη σωτηρία του. Ενώ πάλιν αν αρνηθεί τη θεία δωρεά και παραμείνει πεισματικά κλεισμένος στα φθαρμένα όρια της φύσεώς του, η χάρη του Θεού θα μείνει ανενέργητη σ αυτόν και τελικά θα τον εγκαταλείψει, με αποτέλεσμα να πωρωθεί ψυχικά και να παραδοθεί στον αιώνιο πνευματικό θάνατο.

Στη σωτηρία του ανθρώπου ο ρόλος της χάριτος του Θεού είναι πρωταρχικός. Η σωτηρία δεν είναι καρπός του «θέλοντος ουδέ του τρέχοντος, αλλά του ελεούντος Θεού». Παρά ταύτα, η σύμπραξη του ανθρώπου αποτελεί απαραίτητη συνθήκη προς σωτηρία. Όπου δεν υπάρχει η συνθήκη αυτή, η σωτηρία παραμένει ανέφικτη. Για να σωθεί, λοιπόν, ο άνθρωπος πρέπει να συντρέξουν δύο τινά: πρώτιστα και κύρια η χάρη του Θεού και σε δεύτερη, πλην απαραίτητη μοίρα, η ελεύθερη συνέργεια του ανθρώπου. Χωρίς τον ένα από τους δύο παράγοντες αυτούς, σωτηρία δεν υπάρχει. Στη βάση αυτή εξηγείται και η δυνατότητα της κολάσεως, το γεγονός ότι άνθρωποι πολλοί θα χαθούν στην περιοχή του αιώνιου πνευματικού θανάτου. Έτσι επαληθεύονται και οι λόγοι του Κυρίου, ότι «πολλοί εισι κλητοί, ολίγοι δε οι εκλεκτοί» και ότι «ευρύχωρος η οδός η απάγουσα εις την απώλειαν και πολλοί εισιν οι εισερχόμενοι δι' αυτής».

Τα εκκλησιαστικά μυστήρια είναι δραστικά μέσα της χάριτος. Αυτό σημαίνει ότι χορηγούν απαραίτητα («εξ ανάγκης») τη χάρη, διότι η χορήγηση αυτής εξαρτάται αποκλειστικά από την αξιομισθία του λυτρωτικού έργου του Χριστού και όχι από άλλες αντικειμενικές ή υποκειμενικές συνθήκες. Για να χορηγήσουν όμως τη χάρη πρέπει να είναι μυστήρια έγκυρα, δηλαδή να τελούνται από κανονικούς ιερείς και απαραίτητα στον αγιαστικό χώρο της Εκκλησίας. Τα μυστήρια που τελούν οι αιρετικοί και οι σχισματικοί, επειδή τελούνται έξω από την Εκκλησία, είναι άκυρα. Άλλωστε, πως είναι δυνατόν να χορηγήσουν οι αιρετικοί τη χάρη, την οποίαν έχασαν, αφού αποκόπηκαν από τον κορμό της Εκκλησίας; Μήπως και ο λαμπτήρας που αποσυνδέθηκε από τη γεννήτρια του ηλεκτρικού ρεύματος μπορεί να λειτουργήσει και να δώσει φως; Παράλληλα πρέπει να τελούνται σύμφωνα με το καθιερωμένο τυπικό της Εκκλησίας. Η ηθική ποιότητα και το όποιο φρόνημα των εκκλησιαστικών λειτουργών δεν ασκούν ροπήν επί του κύρους και της κανονικότητας των μυστηρίων. Ένας αμαρτωλός λειτουργός μπορεί να τελήσει έγκυρα τα μυστήρια, αρκεί εξωτερικά να τελεί ό,τι απαιτεί η Εκκλησία και με σοβαρότητα φυσικά και όχι με διάθεση εμπαικτική. Η θεία χάρη μπορεί να διοχετευτεί δια μέσου οποιουδήποτε αγωγού, άσχετα αν αυτός είναι πολύτιμος ή ευτελής. Η ποιότητα του αγωγού δεν έχει σημασία, χωρίς να θέλουμε με αυτό να πούμε, ότι οι τελετουργοί των μυστηρίων δεν πρέπει να προσέχουν την ηθική τους ζωή, που σε αρνητική περίπτωση μπορεί να δημιουργήσει αμφιβολίες στις

συνειδήσεις των πιστών ως προς την εγκυρότητα των τελουμένων υπ αυτών μυστηρίων.

Τα εκκλησιαστικά μυστήρια, αν και δραστικά μέσα της χάριτος, δεν ενεργούν ωστόσο το ίδιο στις ψυχές των πιστών που τα δέχονται. Εδώ ανακύπτει ένα πολύ σοβαρό ζήτημα, το οποίο δεν πρέπει να αγνοούν οι πιστοί. Άλλο είναι η χορήγηση της χάριτος και άλλο η σωτήρια επενέργειά της, η οποία εξαρτάται από συνθήκες υποκειμενικές του κοινωνούντος του μυστηρίου πιστού. Δια να λειτουργήσει λυτρωτικά η χάρη, πρέπει ο δέκτης του μυστηρίου να έχει τη δέουσα ηθικοπνευματική προπαρασκευή, διότι τα μυστήρια δεν είναι τελετές μαγικές που ενεργούν τυφλά και ανεξάρτητα από την ψυχική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι δεχόμενοι τα μυστήρια πιστοί. Παράδειγμα το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας. Για να κοινωνήσει κανείς σώματος και αίματος Χριστού και η κοινωνία να έχει τα ευεργητικά της αποτελέσματα, ο κοινωνός πρέπει να προσέλθει με φόβο Θεού, πίστη και αγάπη και να είναι καθαρός από το ρύπο της αμαρτίας. Αλλιώς, αν προσέλθει απaráσκευος, θα κοινωνήσει μεν σώματος και αίματος Χριστού, δεν θα λάβει όμως και την ευλογία της θείας Κοινωνίας, ως μη διακρίνων τα τίμια δώρα (μη έχων αίσθηση του μυστηρίου). Αντί δε ευλογίας, θα λάβει «κρίμα και κατάκριμα».

Σε κάθε εκκλησιαστικό μυστήριο διακρίνουμε δύο σημεία, ένα ορατό και ένα αόρατο. Και αόρατο μεν είναι αυτό που δεν βλέπουμε με τα μάτια μας και δεν υποπίπτει στη φυσική μας αίσθηση, η αόρατη χάρη του αγίου Πνεύματος, η οποία παρέχεται μυστικά και αγιάζει την ψυχή του κοινωνούντος του μυστηρίου πιστού. Στο μυστήριο του βαπτίσματος, λόγου χάρη, δεν βλέπει κανείς τη θεία χάρη να καθαρίζει την ψυχή του βαπτιζομένου από το προπατορικό αμάρτημα και να δημιουργεί σ' αυτόν τη νέα πνευματική γέννηση. Ορατό δε σημείο είναι αυτό που βλέπουμε και υποπίπτει στη φυσική μας αίσθηση, η εξωτερική τελετή, το υλικό στοιχείο που χρησιμοποιείται σε κάθε μυστήριο, οι ευχές, οι λόγοι, οι εξωτερικές κινήσεις του λειτουργού κ. τ. ό. Τα σημεία αυτά πρέπει να υπάρχουν για την πληρότητα και την ολοκληρία κάθε εκκλησιαστικού μυστηρίου.

Από τα εκκλησιαστικά μυστήρια, άλλα μεν είναι προαιρετικά και άλλα υποχρεωτικά. Υποχρεωτικά είναι· το βάπτισμα, το χρίσμα, η μετάνοια, η θεία Ευχαριστία και το ευχέλαιο. Προαιρετικά δε· η ιερωσύνη και ο γάμος. Ο πιστός δεν υποχρεούται να προσέλθει στις τάξεις του ιερού κλήρου ούτε να συνάψει δεσμό γαμικό. Θα το πράξει ελεύθερα και στο βαθμό που νομίζει, ότι έχει τη δυνατότητα να σηκώσει το μυστηριακό δεσμό σ αμφότερες τις περιπτώσεις. Επίσης από τα μυστήρια άλλα μεν τελούνται μία και μόνη φορά, άλλα δε επανειλημμένως. Στα «άπαξ» τελούμενα ανήκουν· το βάπτισμα, το χρίσμα και η ιερωσύνη, ενώ τα υπόλοιπα μπορούν να επαναλαμβάνονται, ανάλογα με τις εκάστοτε πνευματικές ανάγκες των πιστών.

Είναι δε τα μυστήρια επτά τον αριθμό· βάπτισμα, χρίσμα, μετάνοια, θεία Ευχαριστία, γάμος, ιερωσύνη και ευχέλαιο. Τα μυστήρια αυτά που έχουν όλα την καταγωγή τους –είτε άμεσα είτε έμμεσα– από τον Χριστο, ανταποκρίνονται στη θεραπεία ποικίλων ψυχοσωματικών αναγκών των μελών της Εκκλησίας. Το βάπτισμα δημιουργεί τη νέα πνευματική γέννηση· το χρίσμα τη σφραγίζει με τα χαρίσματα του παναγίου Πνεύματος· η θεία Ευχαριστία την τρέφει με το σώμα και

το αίμα του Χριστού· η μετάνοια παρέχει άφεση αμαρτιών, θεραπεύουσα τη νόσο της ψυχής (αμαρτία)· ο γάμος αγιάζει την ένωση ανδρός και γυναίκος· η ιερωσύνη παρέχει στην Εκκλησία τους πνευματικούς της ποιμένες και λειτουργούς, ενώ το ευχέλαιο χορηγεί τη σωματικήν ίαση σε ασθενούντες πιστούς.

α) Το βάπτισμα.

Το βάπτισμα είναι κορυφαίο μυστήριο, διότι αποτελεί τη θύρα που εισάγει στο κράτος της χάριτος και δι' αυτού γίνεται ο άνθρωπος επίσημα μέλος της Εκκλησίας, ενσωματούμενος στο μυστικό σώμα του Χριστού και έχει το δικαίωμα συμμετοχής του και στα υπόλοιπα μυστήρια της Εκκλησίας. Είναι μυστήριο που δεν επαναλαμβάνεται, διότι η πνευματική γέννηση που χορηγεί μία μόνο φορά γίνεται, όπως μία φορά συντελείται και η φυσική γέννηση του ανθρώπου. Αναβαπτισμός γίνεται μονάχα στις περιπτώσεις αιρετικών που προσέρχονται στους κόλπους της Ορθοδοξίας, διότι το βάπτισμα που έλαβαν στην αίρεση θεωρείται ως μη υπάρχον.

Στο βάπτισμα που γίνεται στο όνομα της αγίας και ζωοποιού Τριάδος συμβαίνουν δύο τινά· πρώτον, αφανίζεται από τον βαπτισθέντα το σώμα της αμαρτίας και δεύτερον, δημιουργείται σ' αυτόν μία νέα πνευματική γέννηση. Δια του ιερού βαπτίσματος εκριζώνεται από την ψυχή του βαπτισθέντος τόσο το προπατορικών αμάρτημα όσο και οι προσωπικές του αμαρτίες. Εξακολουθεί βέβαια να παραμένει στην ψυχή του η αμαρτητική ορμή και μετά το βάπτισμα, πράγμα που διαπιστώνεται εμπειρικά σε όλους τους ανθρώπους. Τούτο φαίνεται να αποτελεί δογματική ανακολουθία που δύσκολα μπορεί να εξηγηθεί. Αφού εκριζώνεται σύρριζα το δέντρο της αμαρτίας, πως εξακολουθούν να φύονται αποσπάδες αυτού; Ίσως να μη βρισκόμαστε μακριά από την αλήθεια, αν λέγαμε ότι ο Θεός παραχωρεί παιδαγωγικώς την παρουσία της αμαρτητικότητας στην αναγεννηθείσα φύση του βαπτισθέντος, δια να έχει ούτος ερέθισμα να παλαίει κατά της αμαρτίας και να τελειοποιείται στην αρετή με τη βοήθεια της χάριτος του Θεού. Παράλληλα στον πιστό δημιουργείται δια του βαπτίσματος μία νέα άφθαρτη ζωή, μία καινούργια γέννηση, μία αναγέννηση.

Γι' αυτό το βάπτισμα καλείται «λουτρόν παλιγγενεσίας» (= νέας γενέσεως). Η φύση δια του βαπτίσματος ανατρέχει στην πρώτη της προπρωτική ευγένεια, αστράφτει την ομορφιά της χάριτος του Θεού, θάλλουν σ' αυτήν ζηροί οι θεοειδείς χαρακτήρες της εικόνας του Θεού. Ανακτίζεται στο βάπτισμα η φύση και αναδημιουργείται με την τελειωτική χάρη του αγίου Πνεύματος. Αποθέτει τα αίσχη της φθοράς, ό,τι σαπρό στιβάχτηκε σ' αυτήν από την προγονική παράβαση και αστράφτει τη δόξα και την αφθαρσία της θεότητας. Το βάπτισμα είναι μυστήριο θεοποιητικό. Σ' αυτό ο πιστός ντύνεται τον Χριστο. Τα αποτελέσματά του συνεπώς είναι τόσο αρνητικά όσο και θετικά· αρνητικά, η αποβολή του αίσχους της αμαρτίας στην οποιαδήποτε μορφή της· θετικά, η ανάκτηση της φύσεως σε μία νέα ένθεη ύπαρξη και ζωή.

Ορατό σημείο του βαπτίσματος είναι η τέλεσή του στο όνομα της αγίας Τριάδος δια τριπλής καταδύσεως και αναδύσεως σε αγιασμένο ύδωρ. Η τριπλή αυτή κατάδυση και ανάδυση συμβολίζει την τριήμερη ταφή και έγερση του Κυρίου. Όπως δηλαδή ο

Σωτήρ αποθανών ενταφιάστηκε στο μνήμα και την τρίτη ημέρα αναστήθηκε εκ των νεκρών, έτσι και ο άνθρωπος στο βάπτισμα δια μέν της καταδύσεώς του θάπτει τη φθαρμένη φύση του στα νερά της χάριτος του Θεού, συνθαπτόμενος μυστικά με τον Χριστό, δια της αναδύσεώς του δε συνανίσταται μαζί του σε μία νέα ζωή, ανακαινισμένη και άφθαρτη. Την τριπλή κατάδυση και ανάδυση σε αγιασμένο ύδωρ που για μας τους Ορθόδοξους είναι τόσο σημαντική και απαραίτητη δια την εγκυρότητα του μυστηρίου, αθετούν οι Ρωμαιοκαθολικοί, οι οποίοι έχουν εν χρήσει το δι' επιχύσεως ή ραντισμού βάπτισμα. Το βάπτισμα αυτό βέβαια ήταν εν χρήσει και στην αρχαία Εκκλησία. Ήταν όμως βάπτισμα έκτακτο, το οποίον εφαρμοζόταν σε ασθενείς που ήσαν ακίνητοι στο κρεβάτι (βάπτισμα κλινικών) και δεν μπορούσαν να κατέβουν στο βαπτιστήριο. Αυτό, λοιπόν, το έκτακτο βάπτισμα ανάγκης οι Ρωμαιοκαθολικοί από του ΙΔ΄ αιώνας ανήγαγαν σε τακτικό θεσμό, παραθεωρώντες την αρχαιοπαράδοτη τάξη της Εκκλησίας. Οι λόγοι που συνήθως προσάγονται για να δικαιολογηθεί η πράξη τους αυτή (η τρυφερή ηλικία του νηπίου το οποίο μπορεί να βλάψει η κατάδυση, το άτοπο γυμνώσεως του βαπτιζομένου, τα βόρεια ψυχρά κλίματα που δεν ευνοούν τη γύμνωση κ. α.), μπορεί μεν να έχουν κάποια βάση πρακτική, όμως είναι πολύ αφελείς για να στηρίξουν μία τόσο κραυγαλέα παρέκκλιση από τα παραδεδομένα.

Το βάπτισμα είναι –όπως προείπαμε– αναγκαίον προς σωτηρία. Χωρίς αυτό δεν μπορεί να εισέλθει ο άνθρωπος στη βασιλεία του Θεού. Αυτή τη μεγάλη αλήθεια δήλωσε ο Χριστός στο Νικόδημο κατά τη νυκτερινή τους συνάντηση· «αν μη τις γεννηθεί άνωθεν εξ ύδατος και πνεύματος ου δύναται ιδείν την βασιλείαν του Θεού». Αυτό δε ήταν το περισσόν που είχε το βάπτισμα του Χριστού σε σχέση με το βάπτισμα του Ιωάννου, που διακονούσε ούτος στον Ιορδάνη ποταμό. Το βάπτισμα του Ιωάννου ήταν προτύπωση του βαπτίσματος του Χριστού. Ήταν μία τελετή που προετοίμαζε τους Ιουδαίους να λάβουν άφεση αμαρτιών.

Την άφεση αυτή που δεν παρείχε το βάπτισμα εκείνο (τη συμβόλιζε απλώς), την εχορήγησε το βάπτισμα του Ιησού Χριστού, που θα γινόταν με τη φωτιά του Πνεύματος του Θεού.

Το βάπτισμα, ως απόλυτα αναγκαίο προς σωτηρία, διακονείται σε όλους τους ανθρώπους, και σ' αυτά ακόμη τα τρυφερά νήπια. Το ιδεώδες βάπτισμα φυσικά είναι το βάπτισμα των ενηλίκων, που γίνεται ενσυνείδητα και κατόπιν πίστεως, σύμφωνα με τη δήλωση του Κυρίου· «ο πιστεύσας και βαπτισθείς σωθήσεται». Και μερικοί (Προτεστάντες) απορρίπτουν το βάπτισμα των νηπίων, επειδή τάχα παραθεωρεί τη βασική συνθήκη της πίστεως. Δεν έχουν όμως δίκαιο. Κατά βασική θεολογική αρχή, η χάρη του Θεού ενεργεί τα σωτήρια αποτελέσματά της εκεί όπου δεν υπάρχει προσωπική αντίδραση στο αναγεννητικό έργο της, δηλαδή η αμαρτία. Στα νήπια όμως, που λόγω της αθωότητας και της ακακίας τους, δεν υπάρχει η αντίδραση αυτή, μπορεί κάλλιστα να ενεργήσει η λυτρωτική χάρη του Θεού. Και δεν πιστεύουν στον Χριστον ούτε και αισθάνονται την ανάγκη του βαπτίσματος, επειδή απουσιάζει από τη φύση τους η πνευματική ωριμότητα και η αυτοσυνειδησία· δεν υπάρχει όμως και η απιστία που είναι ο κύριος συντελεστής της κατακρίσεως, όπως στους πιο πάνω λόγους του προσθέτει ο Σωτήρ· «ο δε απιστήσας κατακριθήσεται». Όπως δε το φυσικό εμβόλιο το κάνουμε στο παιδί για να το προφυλάξουμε από ασθένειες που θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή του, χωρίς αυτό να έχει επίγνωση της καταστάσεώς του, έτσι και το βαπτίζουμε για να το απαλλάξουμε από το

προπατορικό αμάρτημα, που είναι η βαριά ασθένεια της φύσεως που εκληρονομήσαμε από την παράβαση του Αδάμ. Ο θεσμός του νηπιοβαπτισμού εισήχθη πολύ νωρίς στην Εκκλησία για να αντιμετωπισθεί το ενδεχόμενο πρόωρου θανάτου των νηπίων, οπότε αυτά, φεύγοντας με το αμάρτημα του προπάτορα στη φύση τους, δεν είναι εύθετα στη βασιλεία των ουρανών. Αλλά και την έλλειψη αυτοσυνειδησίας στα νήπια φρόντισε η Εκκλησία να αναπληρώσει δια της εισαγωγής του θεσμού του αναδόχου, ο οποίος αναλαμβάνει ενώπιον του Θεού την υποχρέωση να κατηχήσει στην πίστη το βαπτιζόμενο νήπιο, προιούσης της ηλικίας του. Τέλος σε περίπτωση που κινδυνεύει να πεθάνει ένα αβάπτιστο νήπιο, η Εκκλησία θεωρεί ως έγκυρο το βάπτισμα ανάγκης που διακονείται εκτάκτως σε αυτά σε φυσικό νερό, από λαϊκούς (ελλείψει ιερέων) ορθοδόξους, άνδρες ή γυναίκες, δια τριπλής καταδύσεως και αναδύσεως στο όνομα της αγίας Τριάδος (βαπτίζεται ο δούλος ή η δούλη του Θεού. . . τάδε, εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του αγίου Πνεύματος. Τρεις φορές). Ομοίως, ελλείψει φυσικού ύδατος το βάπτισμα μπορεί να γίνει και στον αέρα. Σε περίπτωση δε που ζήσει το παιδί, το βάπτισμα που δέχτηκε δεν επαναλαμβάνεται, γιατί είναι βάπτισμα έγκυρο. Μόνο θα διαβαστούν στην Εκκλησία οι ευχές που δεν ήταν δυνατό να διαβαστούν κατά το έκτακτο βάπτισμα της ανάγκης.

Στο βάπτισμα, τέλος, ενηλίκων απαιτείται από τους υποψηφίους κάθαρση και ηθική προπαρασκευή, κυρίως όμως πίστη στην αλήθεια του Ευαγγελίου και στο λυτρωτικό έργο του Χριστού. Σε περίπτωση βαπτίσεως αιρετικών ή αλλοθρήσκων γίνεται προηγουμένως κατήχηση σε αυτούς από υπεύθυνα Πρόσωπα της Εκκλησίας.

β) Το χρίσμα.

Αν η βαπτισματική χάρη δημιουργεί μία καινούργια πνευματική ύπαρξη, η χάρη του μυστηρίου του χρίσματος σφραγίζει και στερεώνει τη νέα ζωή με τα χαρίσματα του παναγίου Πνεύματος, δίνοντας τη δύναμη στο βαπτισθέντα να ζήσει βίο θεοφιλή και ενάρετο, ανάλογο με την ουράνια κλήση που έλαβε ενσωματωθείς στην Εκκλησία του Χριστού.

Το χρίσμα ανάλογα με τις ενέργειές του λαμβάνει και διάφορες ονομασίες: σφραγίς, βεβαίωσις, το τέλειον, τελείωσις. Στην Κ. Διαθήκη το ιερό μυστήριο μαρτυρείται επαρκώς. Η Β΄ προς Κορινθίους επιστολή αναφέρει: «ο δε βεβαιών ημάς συν υμίν εις Χριστόν και χρίσας ημάς Θεός, ο και σφραγισάμενος ημάς και δούς τον αρραβώνα του Πνεύματος εν ταις καρδίαις ημών» (1, 21–22). Στο χωρίο αυτό εξάιρεται τόσο η θεία αρχή του χρίσματος όσο και η εν Πνεύματι αγίω ενέργειά του. Ο δε ευαγγελιστής Ιωάννης στην Α΄ Καθολική του επιστολή μαρτυρεί: «και υμείς το χρίσμα ο ελάβετε απ αυτού εν υμίν μένει» (2, 27). Παράλληλα είναι γνωστό, ότι οι Απόστολοι είχαν στείλει στη Σαμάρεια τους μαθητές Πέτρο και Ιωάννη, οι οποίοι δια της επιθέσεως των χειρών τους σε όσους είχαν βαπτιστεί από το διάκονο Φίλιππο μετέδωκαν σε αυτούς Πνεύμα αγίο, όπως και ο Παύλος έκανε το ίδιο δια της επιθέσεως των χειρών του στους μαθητές, που δέχτηκαν το βάπτισμα του Ιωάννου (στην Έφεσο)356.

Από τις δύο τελευταίες περιπτώσεις συνάγεται ότι το μυστήριο ετελείτο δια της επιθέσεως των χειρών των Αποστόλων. Η επίθεση όμως αυτή σύντομα αποδείχτηκε ότι δεν ήταν επαρκής και πρακτική, δεδομένου ότι ο αριθμός των βαπτιζομένων καθημερινά ηύξανε τόσο, ώστε οι αποστολικές χείρες να μην επαρκούν στη

διακονία του ιερού μυστηρίου. Δια τούτο η χειροθεσία αντικαταστάθηκε πολύ νωρίς, πιθανότατα από τους ίδιους τους Αποστόλους, δια χρίσεως με άγιο μύρο. Τη χρίση αυτή την έκαναν, παράλληλα με τους Αποστόλους, και οι πρεσβύτεροι. Ορατό σημείο του μυστηρίου είναι η σταυροειδής χρίση των μελών του σώματος του βαπτισθέντος με άγιο μύρο, του λειτουργού εκφωνούντος σε κάθε χρίση τους λόγους: «σφραγίς δωρεάς Πνεύματος αγίου, αμήν». Το άγιο μύρο είναι μίγμα ελαίου με σαράντα άλλες αρωματικές ουσίες που συμβολίζουν τα χαρίσματα του παναγίου Πνεύματος. Το άγιο μύρο παρασκευάζεται σε ειδική τελετή από το Οικουμενικό Πατριαρχείο τη Μεγάλη Πέμπτη στην Κωνσταντινούπολη. Η Εκκλησία της Ελλάδος, παρ' όλον ότι μπορεί, ως αυτοκέφαλη, να παρασκευάζει η ίδια για τις ανάγκες της το άγιο μύρο, το προμηθεύεται, σε ένδειξη τιμής, από τη μητέρα Εκκλησία (Οικουμ. Πατριαρχείο), το κέντρο και την κεφαλή της Ορθοδοξίας.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία το χρίσμα, που είναι μυστήριο μη επαναλαμβανόμενο, τελείται ευθύς μετά το βάπτισμα. Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι απλό συμπλήρωμα του βαπτίσματος. Μία τέτοια εκδοχή είναι εσφαλμένη, διότι το χρίσμα είναι μυστήριο ειδικό, αυτοτελές και ανεξάρτητο, η δε τελετουργία του μετά το πέρας του βαπτίσματος είναι ο φυσικός χρόνος τελέσεώς του. Στο σημείο αυτό η Δυτική Εκκλησία διαφοροποιεί την πρακτική της, αναβάλλουσα την τέλεση του μυστηρίου στο 12ο έτος ηλικίας του βαπτισθέντος παιδιού, αν παραστεί δε ανάγκη και νωρίτερα (7ο έτος). Το σκεπτικό της είναι: αφού το νήπιο λόγω της ηλικίας του βρίσκεται σε ηθικοπνευματική ανωριμότητα, η δε συνείδησή του καθώς και οι λοιπές νοητικές του λειτουργίες υπνώττουν, πως είναι δυνατόν να ανοιχθεί τούτο σε αγώνα προσωπικής οικειώσεως της δυνάμεως που χορηγεί η χρισματική χάρη προς διάπτυξη της ζωής του σε πολιτεία φιλόχριστη, που τίθεται ως ειδικός σκοπός του μυστηρίου; Η σκέψη βέβαια αυτή δεν στερείται βάσεως λογικής. Αλλοίμονον όμως αν βάση εκτιμήσεως των δογματικών της πίστεως αληθειών θέσουμε τον ορθό λόγο. Αφεύκτως θα αποδιοργανώσουμε όλα τα δόγματα που είναι αλήθειες υπερφυσικές, τις οποίες μόνο δια της πίστεως μπορεί κανείς να προσεγγίσει και να οικειοποιηθεί. Η διακονία του μυστηρίου στα νήπια ευθύς μετά το βάπτισμα αποτελεί ήθος αρχαιοπαράδοτο, αυτό δε απαρεγκλίτως τηρεί η Ορθόδοξη Εκκλησία, ενώ η πρακτική των Ρωμαιοκαθολικών αποτελεί μεταγενέστερο νεωτερισμό (ΙΓ΄ αιών). Παράλληλα, αν η ανωριμότητα των νηπίων δεν είναι λόγος αποχρών να στερηθούν αυτά του βαπτίσματος, διατί το μυστήριο του χρίσματος, που είναι η σφράγιση του βαπτίσματος με τα χαρίσματα του παναγίου Πνεύματος, ν αποτελεί κώλυμα διακονίας του; Αλλά μήπως και το 12ο έτος ηλικίας του ανθρώπου είναι χρόνος ωριμάνσεως του ανθρώπου, ώστε ελεύθερα και ενσυνείδητα ν αναχθεί ο χριόμενος στο δόλιχο των πνευματικών αγωνισμάτων; Περαιτέρω, είναι γνωστόν ότι ο σχηματισμός της ανθρώπινης προσωπικότητας αρχίζει να μορφώνεται ήδη από του λίκνου του, αν μη και ενωρίτερα. Διατί, λοιπόν, να στερηθεί το νήπιο της ζωοπάροχης δυνάμεως του παναγίου Πνεύματος στην απαρχή διαμορφώσεως του χαρακτήρος του; Σε τελική ανάλυση τα πράγματα αυτά οικονομεί μονάχα ο Θεός, ο οποίος γνωρίζει καλύτερα από μας τις ανάγκες της φύσεως, την οποίαν ο ίδιος επλαστούργησε. Εμείς δεχόμαστε με απλότητα καρδιάς το λόγο της πίστεως που μας παρέδωσε η απειρόσοφη βουλή του Δομήτορος της Εκκλησίας μας.

γ) Η μετάνοια.

Ο άνθρωπος μετά το βάπτισμα και αφού λάβει την πρώτη μεγάλη άφεση των αμαρτημάτων του, δεν παραμένει αναμάρτητος εις το διηνεκές. Ως λογικό ον που διασώζει την ελευθερία της βουλήσεώς του αφ ενός, και παρωθούμενος αφ' ετέρου από το αμαρτητικό της φύσεως που –όπως είδαμε– εξακολουθεί να υπάρχει στη φύση του και μετά το βάπτισμα, μένει ανοικτός στη διάπραξη κάθε αμαρτήματος. Μάλιστα, αν το αμάρτημα αυτό συμβεί να είναι θανάσιμο, χάνει τη δικαιοση που έλαβε δια του βαπτίσματος και κινδυνεύει να χάσει την ψυχή του. Ο Κύριος φυσικά δεν μπορούσε να παραβλέψει ένα τόσο θλιβερό ενδεχόμενο και εμερίμνησε ν' αντιμετωπιστεί η μεγάλη ασθένεια της ψυχής (η αμαρτία) σε ειδικό μυστήριο που σκοπό του έχει την πνευματική ίαση της ψυχής και την αποκατάσταση της χαμένης δικαιοσεως στον αμαρτωλό. Το μυστήριο αυτό είναι η μετάνοια. Κατ αυτήν ο αμαρτωλός, που θλίβεται δια την κακομορφία της αμαρτίας του και με συντριβή καρδιάς εξομολογείται τα παραπτώματά του στον αρμόδιο της Εκκλησίας λειτουργό (επίσκοπο ή πρεσβύτερο), με απόφαση ν αλλάξει διάθεση και τρόπο ζωής, λαμβάνει δια της συγχωρητικής ευχής που εκφωνεί ο λειτουργός, άφεση των εξαγορευθέντων αμαρτημάτων του και επανέρχεται στο διαταραχθέν υπό της αμαρτίας κράτος της χάριτος του Θεού.

Το μυστήριο της μετανοίας στηρίζεται στην εξουσία του «δεσμύν και λύειν» τις αμαρτίες των ανθρώπων, που έλαβαν οι μαθητές και μέσω αυτών η Εκκλησία από τον Κύριον· «αν τινων αφήτε τας αμαρτίας, αφίενται αυτοίς· αν τινων κρατείτε, κεκράτηνται». Το μυστήριο δια να είναι ολοκληρωμένο πρέπει να περιλαμβάνει δύο τινά· την ιδίως μετάνοια, δηλαδή τη συντριβή της καρδιάς δια τα αμαρτήματα και την απόφαση αλλαγής νου (= μετάνοια) και συμπεριφοράς από τη μία μεριά, και από την άλλη τη δια ζώσης φωνής εξαγόρευση των αμαρτημάτων ενώπιον του εκκλησιαστικού λειτουργού. Τα δύο αυτά στοιχεία είναι απαραίτητα δια την πληρότητα και την ενέργεια του μυστηρίου. Αυτό που συνήθως λέγεται, ότι η εξαγόρευση των αμαρτημάτων στον πνευματικό δεν είναι αναγκαία, αρκεί ο άνθρωπος να εξομολογηθεί αυτά απ ευθείας στον Θεό κατά την ώρα της προσευχής, είναι εσφαλμένο και αψυχολόγητο. Ο αμαρτωλός είναι άνθρωπος ασθενής (άρρωστος). Η ασθένειά του είναι νόσος ψυχής. Πως θα θεραπεύσει τη νόσο αυτή ο ιερέας, ο ιατρός της ψυχής, αν προηγουμένως δεν διαγνώσει τη φύση της ασθένειας και δεν πεισθεί ότι συντρέχουν οι λόγοι αφέσεως και αποκαταστάσεως της ψυχικής υγείας του αμαρτωλού; Πως δε θα διαγνώσει όλ' αυτά, αν προηγουμένως δεν του τα γνωστοποιήσει ο ίδιος ο πάσχων αμαρτωλός; Την ανωτέρω θέση, ότι δηλαδή δεν είναι αναγκαία η εξομολόγηση, υποστηρίζουν οι Διαμαρτυρόμενοι, οι οποίοι, απορρίπτοντες τον ορατό χαρακτήρα της Εκκλησίας και υποστηρίζοντες την άμεση παράσταση και σχέση της ψυχής προς τον Θεό, απορρίπτουν όχι μόνο το μυστήριο της μετανοίας αλλά και τα λοιπά μυστήρια (πλην του βαπτίσματος και της Ευχαριστίας), θεωρούντες αυτά ως εφευρήματα ανθρώπων και τίποτε περισσότερο. Όσοι δε εκ των Ορθοδόξων διατυπώνουν παρόμοιες περί εξομολογήσεως αντιλήψεις οδηγούνται σ αυτές ως επί το πλείστον από ανθρώπινα ψυχολογικά ελατήρια, από ντροπή να ομολογήσουν πράξεις τους ενώπιον των ιερέων, ίσως δε και από φόβο κοινολογήσεως των αμαρτημάτων τους εκ μέρους των εξομολόγων. Προφάσεις φυσικά εν αμαρτίαις. Όσο για το τελευταίο

σημείο, είναι γνωστο το αυστηρώς απόρρητο της εξομολόγησης, η τήρηση του οποίου μπορεί να φθάσει, αν παραστεί ανάγκη, και στην απώλεια της ζωής του εξομολόγου.

Στην αρχαία Εκκλησία η εξαγόρευση γινόταν δημοσία στην ευχαριστιακή σύναξη της χριστιανικής κοινότητας. Η ωραία όμως αυτή συνήθεια είχε και τους κινδύνους της. Εκτός του ότι η εξομολόγηση ειδικών αμαρτημάτων (σαρκικών) μπορούσε να σκανδαλίσει ορισμένα μέλη της χριστ. κοινότητας (νεαρά κυρίως Πρόσωπα), η κοινοποίηση άλλων (κυρίως εγκλημάτων) μπορούσε να προκαλέσει την παρέμβαση των αρχών, οι οποίες είχαν κατασκόπους στις λατρευτικές συνάξεις της Εκκλησίας, και τη σύλληψη από την πολιτεία των κακοπραγούντων και των παραβατών της κειμένης νομοθεσίας. Οι λόγοι αυτοί, σε συνδυασμό με άλλους, οδήγησαν στην πρώιμη αντικατάσταση της δημόσιας εξαγορεύσεως με την προσωπική ενώπιον του πνευματικού πατρός εξομολόγηση.

Το ορατό σημείο του μυστηρίου είναι η εξαγόρευση των αμαρτιών και η ευχή απολύσεως, την οποίαν απαγγέλλει στο τέλος ο πνευματικός λειτουργός. Την απόλυση αυτήν δεν την παρέχει ο ιερέας σε περίπτωση που διαγνώσει ανειλικρίνεια ή πλημμελή μετάνοια στον εξομολογηθέντα. Στις περιπτώσεις αυτές επιβάλλει επιτίμια στον εξαγορευόμενο δια να τον οδηγήσει σε πραγματική μετάνοια και ειλικρινή τοποθέτηση στο θέμα της πνευματικής νόσου του και της επιθυμίας του να λάβει την ψυχική του ίαση. Επιτίμια όμως μπορεί να επιβάλλει ο ιερέας και σ αυτούς που δέχτηκαν άφεση αμαρτιών, με σκοπό να τους στερεώσει στη νέα τους πνευματική ζωή. Τα επιτίμια αυτά (ελεημοσύνη, προσευχές, ανάγνωση ωφελίμων βιβλίων, αποδημία σε ιερούς τόπους κ. α.) είναι παιδαγωγικά φάρμακα που αποβλέπουν στη στερέωση του μετανοούντος αδελφού. Δεν αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο του μυστηρίου, ώστε η παρουσία τους να είναι πάντοτε απαραίτητη, η δε έλλειψή τους να ζημιώνει την ολοκληρία του μυστηρίου. Τα επιτίμια επίσης δεν είναι μέσα ικανοποιήσεως της θείας δικαιοσύνης, όπως παραδέχονται οι Ρωμαιοκαθολικοί. Είναι απλές παιδαγωγίες, φάρμακα τονωτικά της ψυχικής υγείας του ανθρώπου και τίποτε περισσότερο.

Η μετάνοια είναι μυστήριο επαναλαμβανόμενο. Σ' αυτό θα προσέλθει ο πιστός όσες φορές το απαιτούν οι πνευματικές του ανάγκες και η κατάσταση της ψυχικής υγείας του. Κανένας περιορισμός δεν επιβάλλεται στην προσέλευσή του αυτή. Φυσικά το «προχειρώς αμαρτάνειν», δηλαδή να μη προσέχει κανείς την ηθική του ζωή και αμαρτάνοντας να προσέρχεται συνεχώς στο ιερό μυστήριο, είναι επικίνδυνο, διότι ο επιπόλαιος αυτός αμαρτωλός «δυσκόλως ζήσεται». Αν αποβλέψουμε όμως στην εγγενή αδυναμία της φύσεως που είναι πάντοτε επικλινής προς την αμαρτίαν, ακόμη δε και στο γεγονός ότι η αμαρτία στη σύγχρονη εκκοσμικευμένη εποχή είναι «ευπερίστατος» (γίνεται πολύ εύκολα), η Εκκλησία, ως στοργική μητέρα, πρέπει να έχει πάντοτε ανοιχτές τις πύλες του ιερού μυστηρίου της στα αμαρτάνοντα μέλη της και να είναι έτοιμη να παρέχει σ αυτά άφεση αμαρτιών, χωρίς κωλύματα και περιορισμούς, τόσο περισσότερο όσο οι πιστοί, κατά την εντολή του Κυρίου, οφείλουν να συγχωρούν τους αδελφούς τους «έως εβδομηκοντάκις επτά» (συνεχώς). Άλλωστε οι περί μετανοίας αυστηρές αντιλήψεις ορισμένων χριστιανικών κύκλων της αρχαίας Εκκλησίας, ότι μετά την πρώτη άφεση που

χορηγείται στο βάπτισμα δεν υπάρχει άλλη ή –προς το επιεικέστερο– άλλη μία και μόνη· όπως και η πρακτική ορισμένων τοπικών εκκλησιών (της Β. Αφρικής) που δεν έκαναν δεκτούς σ εκκλησιαστική κοινωνία τους βαρύτατα αμαρτάνοντας και τους αρνούμενους τον Χριστό κατά τη διάρκεια των διωγμών, δεν επεκράτησαν στην Εκκλησία, η οποία υιοθέτησε την επιεική και πιο σωστή πρακτική της Εκκλησίας της Ρώμης, η οποία δεχόταν σ εκκλησιαστική κοινωνία τους πεπτωκότες.

Το μυστήριο της μετανοίας είναι πολύ σημαντικό δια την πνευματική ζωή της Εκκλησίας. Αφορά στη ψυχική υγιεινή των τέκνων της, τα οποία ανακουφίζει από το βάρος της ενοχής και το πιεστικό άγχος των τύψεων της συνειδήσεως. Η βεβαιότητα ότι στο ιερό μυστήριο ο πιστός αποβάλλει τον όγκο των αμαρτημάτων του, γίνεται και πάλι φίλος και υιός Θεού, αναγεννώμενος με τη χάρη του αγίου Πνεύματος· ότι, εγκαταλείποντας το βάθρο του πνευματικού πατρός, επιστρέφει στον οίκο του «δεδικαιωμένος», έχοντας στην ψυχή του την επίσκεψη του θείου Παρακλητού, όλ' αυτά φτερώνουν την ψυχή και γλυκαίνουν την καρδιά του, τονώνοντας την προσπάθειά του να ζήσει ζωή σύμφωνη με το νόμο και το θέλημα του Κυρίου. Από την άποψη αυτή η μετάνοια δικαίως χαρακτηρίζεται ως «δεύτερο βάπτισμα». Περιπτώ, τέλος, να σημειώσουμε, ότι η αμέλεια του ανθρώπου και η αδιαφορία του για το σημαντικό αυτό μυστήριο εγκυμονεί τεράστιους κινδύνους όχι μονάχα για την πνευματική του υγεία, αλλά και για τη σωτηρία της ψυχής του.

δ) Η Θεία Ευχαριστία.

Ενώ το βάπτισμα δημιουργεί τη νέα πνευματική γέννηση, την οποίαν το χρίσμα σφραγίζει με τις δωρεές του αγίου Πνεύματος, η δε μετάνοια θεραπεύει τις πνευματικές της ασθένειες, η θεία Ευχαριστία την τρέφει με το άχραντο σώμα και το τίμιον αίμα του Χριστού.

Το μυστήριο αυτό είναι πραγματικά πολύ μεγάλο. Καλείται «Κυριακόν» (όπως και το βάπτισμα), διότι έχει απ ευθείας τη σύστασή του από τον Κύριο. Τόσο δε πολύ, ώστε και οι Διαμαρτυρόμενοι, οι οποίοι απορρίπτουν γενικώς τα εκκλησιαστικά μυστήρια, δεν απετόλμησαν να το αρνηθούν, δεχόμενοι βέβαια αυτό κατά το δικό τους τρόπο και φυσικά διαφορετικά από ό,τι το δεχόμαστε εμείς. Τη διαφορά θα δούμε στη συνέχεια.

Εισαγωγικά στη φύση και τη δύναμη του μυστηρίου είναι όσα μας παρέδωσε ο Κύριος στο διάλογο που είχε με τους Ιουδαίους, μετά το χορτασμό στην έρημο των πεντακισχιλίων. Στηλιτεύων τον όχλον ο Σωτήρ ότι τον ακολουθούσαν όχι διότι τον πίστευαν, αλλά διότι ζητούσαν επανάληψη του θαύματος της υλικής διατροφής τους, έλαβε αφορμή να ομιλήσει περί της πραγματικής τροφής που παρέχει «ζωήν αιώνιον», περί του άρτου που κατέβηκε από τον ουρανό, για τη δική του σάρκα, η βρώση της οποίας χορηγεί στον άνθρωπο την αληθινή ζωή· «. . . εγώ ειμί ο άρτος ο ζων ο εκ του ουρανού καταβάς· εάν τις φάγη εκ του άρτου τούτου, ζήσεται εις τον αιώνα. και ο άρτος δε ον εγώ δώσω, η σάρξ μου εστίν, ην εγώ δώσω υπέρ της του κόσμου ζωής· . . . αμήν αμήν λέγω υμίν, εάν μη φάγητε την σάρκα του υιού του ανθρώπου και πίνητε αυτού το αίμα, ουκ έχετε ζωήν εν εαυτοίς. ο τρώγων μου την σάρκα και πίνων μου το αίμα έχει ζωήν αιώνιον, και εγώ αναστήσω αυτόν εν τη εσχάτη ημέρα. η γαρ σάρξ μου αληθώς εστι βρώσις, και το αίμα μου αληθώς εστί πόσις. ο τρώγων μου την σάρκα και πίνων μου το αίμα εν εμοί μένει, καγώ εν αυτώ.

καθώς απέστειλέ με ο ζων πατήρ καγώ ζω δια τον πατέρα, και ο τρώγων με κακείνος ζήσεται δι εμέ». Συνέστησε δε το μυστήριο ο Κύριος το εσπέρας της Πέμπτης, παραμονής της μεγάλης εορτής του εβραϊκού Πάσχα. Ενώ έτρωγε το Πασχάλιο Δείπνο με τους μαθητές «λαβών ο Ιησούς τον άρτον και ευχαριστήσας έκλασε και εδίδου τοις μαθηταίς και είπε· λάβετε φάγετε· τούτό εστι το σώμά μου και λαβών το ποτήριον και ευχαριστήσας έδωκεν αυτοίς λέγων· πίετε εξ αυτού πάντες· τούτο γαρ εστι το αίμά μου το της καινής διαθήκης το περί πολλών εκχυνόμενον εις άφεσιν αμαρτιών».

Η θεία Ευχαριστία έχει δύο όψεις· είναι μυστήριο και συγχρόνως θυσία. Ως μυστήριο η θεία Ευχαριστία έχει την έννοιαν ότι κάτω από τα στοιχεία του άρτου και του οίνου τα οποία αγιάστηκαν με την επίκληση του παναγίου Πνεύματος, υπάρχουν πραγματικά το άχραντο σώμα και το τίμιον αίμα του Χριστού. Είναι σ αυτά παρόν το σώμα του Χριστού ενιαίως σε όλες τις φάσεις της υπάρξεώς του. Είναι το σώμα που γεννήθηκε από τη Μαρία, απέθανε στο σταυρό, αναστήθηκε από τον τάφο και, θεωμένο, αναλήφθηκε στους ουρανούς, όπου κάθεται «εκ δεξιών του Πατρός».

Το ορατό σημείο του μυστηρίου είναι τα στοιχεία του άρτου και του οίνου και η ευχή επικλήσεως του παναγίου Πνεύματος. Κατά τον καθαγιασμό των τιμών δώρων με τρόπο που υπερβαίνει πλήρως τη νοητική μας κατάληψη, η ουσία του άρτου και του οίνου μεταβάλλεται, μεταποιείται, μεταστοιχειούται στην ουσία του σώματος και του αίματος του Κυρίου. Εκείνο που εξακολουθεί να παραμένει μετά τον καθαγιασμό είναι τα εξωτερικά συμβεβηκότα, δηλαδή οι ποιότητες των φυσικών στοιχείων, όπως το βάρος, το σχήμα, το χρώμα, η οσμή και η γεύση. Αυτά εξακολουθούν να παραμένουν κατά θείαν οικονομία, για να διευκολύνουν ίσως τη βρώση και την πόση της Ευχαριστίας, που θα ήταν εξαιρετικά δύσκολη σε περίπτωση που ο πιστός δεχόταν γυμνά και απροκάλυπτα το σώμα και το αίμα του Χριστού. Τα τίμια δώρα κοινωνούμενα ενώνονται μυστικά με την όλη ψυχοσωματική υπόσταση του ανθρώπου, η οποία θεοποιείται με την άχραντη θεία επαφή. Φυσικά η θεία Κοινωνία δεν ακολουθεί τη φυσική διεργασία της πέψεως και της αποβολής, που γίνεται στη λήψη κάθε άλλης φυσικής τροφής.

Το σώμα και το αίμα του Χριστού είναι παρόντα σ ολόκληρη την ποσότητα της θείας Κοινωνίας και σε κάθε μόριο αυτής· είναι δε παρόντα συγχρόνως και σ' όλα τα ιερά ποτήρια της θείας Λειτουργίας και φυσικά στον ουρανό, στην ανθρώπινη φύση του Χριστού. Αυτό συμβαίνει μονάχα με θαύμα της θείας παντοδυναμίας, δεδομένου ότι το σώμα του Χριστού δεν είναι κατά τη φύση του πανταχού παρόν. Η θεωρία της πανταχού παρουσίας, την οποίαν διετύπωσεν ο Λούθηρος δεν είναι ορθή. Ο αρχηγέτης της Διαμαρτυρήσεως στην προσπάθειά του να εξηγήσει τον τρόπο της πραγματικής παρουσίας του σώματος του Χριστού, είπεν ότι το σώμα του Κυρίου, ως πανταχού παρόν, είναι παρόν και στη θεία Ευχαριστία. Η θεωρία αυτή είναι πολύ αφελής και εύκολα ανατρέπεται. Διότι, αν είναι πανταχού παρόν το σώμα του Κυρίου, φυσικά δεν θα είναι μονάχα στη θεία Ευχαριστία, αλλά και σε κάθε άλλην υλική τροφή και δεν βλέπουμε τι το περισσό έχει η βρώση του κυριακού σώματος. Στις ιδέες του αυτές ο Λούθηρος κατέληξε, κάνοντας κακή εφαρμογή της αντιδόσεως των ιδιωμάτων των δύο φύσεων στη μία υπόσταση του Ιησού. Έτσι απέδωσε την πανταχού παρουσία που ανήκει αυστηρώς στο θεανδρικό Πρόσωπο

του Χριστού, στην ανθρώπινη φύση απ' ευθείας, η οποία σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να προσλάβει το ιδίωμα αυτό, που ανήκει αποκλειστικά στη θεότητα.

Οι υπόλοιποι προτεστάντες απορρίπτουν ομόφωνα το δόγμα της μετουσίωσης των φυσικών στοιχείων. Κατ' αυτούς ο άρτος και ο οίνος είναι σύμβολα ψιλά (= απλά) του σώματος και του αίματος του Χριστού, δια των οποίων παρέχεται δια της πίστεως η ευλογία του Θεού στον μεταλαμβάνοντα πιστό. Πρόκειται για ένα συμβολισμό, ο οποίος δεν περιέχει την ιδέα του πράγματος, αλλ' είναι σημείον απλό των επαγγελιών του Θεού. Περιττό να σημειώσουμε, ότι τα διδάγματα αυτά είναι αυθαίρετα, χωρίς κανένα σοβαρό έρεισμα στη Γραφή, της οποίας ο ρεαλισμός ως προς την παρουσία του Χριστού στην Ευχαριστία είναι πέρα από κάθε αμφισβήτηση. Αυτό είναι και το φρόνημα των αγίων Πατέρων της Εκκλησίας, τη μαρτυρία όμως των οποίων, οι Διαμαρτυρόμενοι, συνεπείς στις εκκλησιολογικές τους αρχές, απορρίπτουν.

Η θεία Ευχαριστία είναι μυστήριο κατ' εξοχήν θεοποιητικό. Είναι το μυστήριο του Χριστού και της Εκκλησίας. Ενώ στα άλλα μυστήρια παρέχεται η χάρη του αγίου Πνεύματος για τον αγιασμό των πιστών, στην Ευχαριστία παρέχεται ο ίδιος ο Χριστός και όχι μονάχα το σώμα και το αίμα του, αλλά και η ψυχή του (δηλαδή ολόκληρη η ανθρώπινη φύση του), συνειμμένα δε και η θεότητά του που είναι αχωρίστως ενωμένη με την ανθρωπότητα, και κατ' επέκταση ο όλος τριαδικός Θεός, στον οποίον υπάρχει αναπόσπαστα η υπόσταση του σαρκωθέντος Λόγου! Στο μυστήριο της θείας Ευχαριστίας ο Χριστός σπείρεται στη φύση του ανθρώπου, ανακιννάται με αυτήν, τη φλέγει και τη διαπερά σε μία ένωση βαθύτατα εσωτερική. Στη θεία Ευχαριστία πολλαπλασιάζεται ο Χριστός στα μέλη της αγίας Εκκλησίας του, τα οποία με τη θεία Μετάληψη ενώνονται και μεταξύ τους σε μία κοινωνία βαθιά ανθρωπολογική και χριστολογική. Η θεία Ευχαριστία είναι το κατ' εξοχήν μυστήριο της Εκκλησίας. Σ' αυτήν υπάρχουν τόσοι «χριστοί» όσα και τα μέλη της που ενώνονται εσωτερικά, σε βάση όμως πραγματική, με τον Σωτήρα Κύριο. Στην Ευχαριστία τέλος αγιάζεται και η κτίση, που με τα φυσικά στοιχεία της (τους καρπούς των σπλάχνων της) λειτουργεί και αυτή στον απερινόητο λόγο του θείου μυστηρίου, τη μεταποίησή της στη σάρκα του Πλάστη της.

Ανάλογη με την ιερότητα του μυστηρίου πρέπει να είναι και η προπαρασκευή του ανθρώπου να δεχτεί μέσα του τον Κύριο της δόξης. Ο πιστός πρέπει να έχει σαφή αίσθηση της ιερότητας της θείας Μετάληψης. Πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνει το σώμα και το αίμα του Κυρίου, ότι πρόκειται περί τροφής μυστηριακής, ότι κάτω από τα εξωτερικά συμβεβηκότα του άρτου και του οίνου (όσφρηση, γεύση, χρώμα κ. λπ.) λαμβάνει μέσα του ολόκληρο τον Χριστό, ολόκληρη τη θεότητα με την οποίαν ζυμώνεται για να γίνει και αυτή άρτος ουράνιος. Ότι, μετέχοντας της θείας Ευχαριστίας, γίνεται χριστοφόρος και θεοφόρος, η φύση του ανακιννάται στην ποιότητα του Δημιουργού και Σωτήρα της, πυρπολείται από τη φωτιά της θεότητας.

Και ότι δεν πρέπει να προσέρχεται στη θεία Μετάληψη επιπόλαια και μηχανικά, από απλή συνήθεια, αλλά να είναι όσο γίνεται καθαρός για να δεχτεί μέσα του τον Καθαρό. Και ότι, για να γίνει «θεός», πρέπει πρώτα να γίνει άνθρωπος άγιος να δεχτεί στο είναι του τη φωτιά του Θεού, που δεν θα τον κάψει αλλά θα τον φλογίσει

και θα τον μεταμορφώσει. Διότι, αν προσέλθει ανάξια στο μυστήριο του Χριστού, θα λάβει μεν μέσα του το άχραντο σώμα και το τίμιον αίμα του Σωτήρος, όχι όμως «εις άφεσιν αμαρτιών και εις ζωήν αιώνιον», αλλά «εις κρίμα και εις κατάκριμα».

Στην αρχαία Εκκλησία πολλοί που κοινωνούσαν ανάξια, πέθαιναν.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία για την τέλεση του μυστηρίου της θείας Ευχαριστίας χρησιμοποιείται άρτος ένζυμος και οίνος «ύδατι κεκραμένος», εις ανάμνηση της τρώσεως της πλευράς του Κυρίου στο σταυρό, από την οποίαν εξήλθε «αίμα και ύδωρ». Σε αντίθεση προς το ορθόδοξο έθος, οι Ρωμαιοκαθολικοί χρησιμοποιούν αντί άρτου, άζυμα. Αυτό όμως αποτελεί απόκλιση από την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας και τη μαρτυρία της Γραφής, κατά την οποίαν ο Κύριος το εσπέρας της Πέμπτης που τέλεσε το μυστικό Δείπνο, έφαγεν άρτον ένζυμο (ψωμί ζυμωμένο), διότι η βρώση των αζύμων, που επέβαλλε ο νόμος, άρχιζε την επόμενη Παρασκευή, τη μεγάλη ημέρα του εβραϊκού Πάσχα.

Στη δική μας Εκκλησία των αχράντων μυστηρίων κοινωνούν ανεξάρτητα όλοι οι πιστοί, συμπεριλαμβανομένων και των μικρών παιδιών. Αντίθετα οι Ρωμαιοκαθολικοί δεν επιτρέπουν στα νήπια τη θεία Κοινωνία, για τους ίδιους λόγους που μεταθέτουν την τέλεση του χρίσματος στο 12ο έτος της ηλικίας των βαπτισθέντων παιδιών. Με την τέλεση του χρίσματος αυτά δέχονται και την πρώτη τους θεία Κοινωνία. Και η πρακτική αυτή αποτελεί καινοτομία της Παπικής Εκκλησίας. Φυσικά οι λόγοι της αποκλίσεως αυτής από το αρχαιοπαράδοτο έθος της Εκκλησίας δεν ευσταθούν, όπως δεν ευσταθούν και οι λόγοι αναβολής τελέσεως του χρίσματος. Τη ζύμη της θεότητας έχουν ανάγκη όλοι ανεξάρτητα οι άνθρωποι. Στα νήπια δε που έχουν καθαρή την ψυχή τους από την αμαρτία, η θεία Ευχαριστία ενεργεί κατ'εξοχήν τα ευεργετικά της αποτελέσματα. Άλλωστε έμμεση μαρτυρία υπάρχει και στην αγία Γραφή, όπου γίνεται μνεία βαπτισμού ολοκλήρων οίκων, στους οποίους φυσικά περιλαμβάνονταν και μικρά παιδιά. Είναι φυσικό να υποθέσουμε ότι και αυτά θα κοινωνούσαν μαζί με τους γονείς τους κατά την πρώτη οικογενειακή Μετάληψη.

Όμοια, ενώ στην Ορθόδοξη Εκκλησία κοινωνούν υπ' αμφοτέρα τα είδη του άρτου και του οίνου όλοι ανεξάρτητα οι πιστοί, κληρικοί και λαϊκοί, στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία απαγορεύεται η κοινωνία αίματος Χριστού στους λαϊκούς και σε όσους κληρικούς δεν λαμβάνουν μέρος στην τέλεση της θείας Λειτουργίας. Οι μόνοι που κοινωνούν και αίματος Χριστού είναι οι λειτουργούντες κληρικοί. Η θεωρία της συνακολουθίας, την οποία διετύπωσε ο Θωμάς ο Ακινάτος δια να δώσει θεολογικό υπόβαθρο στην πρακτική της Εκκλησίας του, δεν είναι σοβαρή. Κατά τη θεωρία αυτή δεν υπάρχει σώμα χωρίς το αίμα που φυσιολογικά εμπερικλείεται σ' αυτό. Επομένως, κοινωνώντας κανείς σώματος Χριστού, κοινωνεί αυτομάτως και του συνυπάρχοντος αίματος, χωρίς να παρίσταται ανάγκη ξεχωριστής κοινωνίας του τελευταίου. Άραγε να μην εγνώριζε τη θεωρία του Θωμά ο Ιησούς, όταν εθέσπιζε την ξεχωριστή κοινωνία του αίματός του, λέγων· «πίετε εξ αυτού πάντες. . .»; Ότι η στέρηση του ποτηρίου από τους λαϊκούς στοχεύει στην εξύψωση του κλήρου υπέρ τον λαόν, σύμφωνα με το ιεροκρατικό πνεύμα της Ρωμαϊκής Εκκλησίας, είναι περιττό και να σημειώσουμε.

Τέλος, ενώ στην Εκκλησία μας ο καθαγιασμός των τιμίων δώρων, η μεταβολή δηλαδή του άρτου και του οίνου σε σώμα και αίμα Χριστού, γίνεται κατά την ευχή

της επικλήσεως του αγίου Πνεύματος· « . . και ποιήσον τον μεν άρτον τούτον τίμιον σώμα του Χριστού σου· το δε εν τω ποτηρίω τούτω τίμιον αίμα του Χριστού σου, μεταβαλών τω Πνεύματί σου τω αγίω», οι Ρωμαιοκαθολικοί πιστεύουν ότι ο καθαγιασμός γίνεται κατά την εκφώνηση των συστατικών λόγων του μυστηρίου· «Λάβετε, φάγετε. . . » και «πίετε εξ αυτού πάντες. . . ». Στην περίπτωση όμως αυτή, ποιό νόημα θα είχε η ευχή της επικλήσεως, η οποία υπάρχει σε όλα τα τυπικά των αρχαίων λειτουργιών;

Το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας είναι μυστήριο επαναλαμβανόμενο. Δεν υπάρχουν περιορισμοί στην προσέλευση του πιστού στη θεία Κοινωνία, εκτός των περιπτώσεων εκείνων που η απαγόρευση μετοχής επιβάλλεται προσωρινά ως επιτίμιο στους εξομολογουμένους από τον ιερέα. Κάθε πιστός έχει το δικαίωμα να προσέρχεται στη θεία μετάληψη, όταν δέχεται την Πρόσκληση από τον λειτουργούντα ιερέα· «Μετά φόβου Θεού, πίστεως και αγάπης προσέλθετε» διαφορετικά η Πρόσκληση αυτή δεν θα είχε κανένα νόημα. Αρκεί βέβαια να υπάρχει –όπως προηγουμένως τονίστηκε– η δέουσα προπαρασκευή εκ μέρους των πιστών. Γιατί, όταν κανείς προσέρχεται απaráσκευος στη θεία Κοινωνία, διαπράττει μεγάλο αμάρτημα που δουλεύει αρνητικά για την πνευματική του ζωή και ετοιμάζει την αιώνια καταδίκη του. Επίσης, όποιος από αδιαφορία ή απιστία δεν προσέρχεται στην κοινωνία των αχράντων μυστηρίων είναι πνευματικά νεκρός, πράγμα που θέτει σε κίνδυνο τη σωτηρία της ψυχής του.

Η θεία Ευχαριστία όμως είναι παράλληλα και θυσία. Έχει όλα τα συστατικά στοιχεία μιας αληθινής θυσίας· θύτη, θύμα και την καταστροφή του θύματος. Στη μεγάλη ενιαύσια θυσία του Εξιλασμού στην Π. Διαθήκη θύτης ήταν ο αρχιερέας, θύμα το προσφερόμενο από την κοινότητα ζώο και πράξη καταστροφής η σφαγή του ζώου, με το αίμα του οποίου εραντίζετο (από τον αρχιερέα) το καταπέτασμα της Σκηνής του Μαρτυρίου. Στη θυσία της θείας Ευχαριστίας θύτης και θύμα είναι ο ίδιος ο Χριστός (όπως και στη θυσία του σταυρού), πράξη δε καταστροφής ο χωρισμός του σώματος από το αίμα και η κλάση του άρτου από τον ιερέα, που είναι το όργανο δια του οποίου ο Χριστός θύει εαυτόν υπέρ της του κόσμου ζωής. Στην αγία Γραφή υπάρχουν πολλές μαρτυρίες για το θυτήριο χαρακτήρα της θείας Ευχαριστίας. Ήδη στην Π. Διαθήκη το χαρακτήρα αυτό (της σταυρικής θυσίας) προτύπωνε η θυσία του Πασχαλίου αμνού, ο οποίος προεικόνιζε τον Αμνό του Θεού «τον αίροντα τας αμαρτίας του κόσμου». Στη σταυρική δε θυσία του Χριστού είχε αναφορά και η θυσία η αγγελιομένη στην προφητεία του Μαλαχία· «ουκέτι μου θέλημα εν υμίν. . . και θυσίαν ου προσδέξομαι εκ των χειρών υμών. διότι απ ανατολών ηλίου έως δυσμών το όνομά μου δεδόξασται εν τοις έθνεσι, και εν παντί τόπω προσάγεται τω ονόματί μου θυσία καθαρά. . . » (1, 10. 11). Στην Κ. Διαθήκη η θεία Ευχαριστία τονίζεται στους ιδρυτικούς λόγους του μυστηρίου, όπου οι μετοχές «κλώμενον» (το σώμα) και «εκχυνόμενον» (το αίμα), μόνο με την έννοια της θυσίας μπορούν να γίνουν κατανοητές (καταστροφή του σώματος και χύση του αίματος). Παράλληλα είναι ενδεικτικά και όσα ο Απόστολος λέγει, αντιπαραβάλλων το ποτήριο και την τράπεζα των δαιμονίων (τη βρώση των ειδωλοθύτων) προς το ποτήριο και την τράπεζα του Κυρίου (ένωση με τα δαιμόνια και ένωση με τον Κύριον αντίστοιχα). Έτσι, όπως η τράπεζα των δαιμονίων είναι θυσιαστήριο (στο οποίο μετέχουν οι λατρεύοντες τα δαιμόνια), κατά τον ίδιο τρόπο και η τράπεζα του Κυρίου είναι «θυσιαστήριον, εξ ου φαγείν ουκ έχουσιν εξουσίαν οι τη σκηνή λατρεύοντες» (οι

Ιουδαίοι). Αλλά και οι εκφράσεις των Πατέρων· θυσιαστήριον, τράπεζα, θυσία, προσφορά, λατρεία, ιερείον, ιερουργία, προσφέρειν, θυσιάζειν, θύειν, ιερεύειν, καμίαν αμφιβολίαν δεν αφήνουν περί του χαρακτήρος της θείας Ευχαριστίας ως πραγματικής θυσίας.

Οι Προτεστάντες, αν και δέχονται τη μυστηριακή όψη της Ευχαριστίας (προσαρμοσμένη βέβαια στις ιδιαίτερες θεολογικές προκαταλήψεις τους), αρνούνται τη φύση αυτής ως θυσίας. Είναι γνωστον άλλωστε ότι απορρίπτουν το μυστήριο της ιερωσύνης και δεν έχουν στην κυριολεξία ιερείς, που είναι οι μόνοι αρμόδιοι να προσφέρουν θυσίες, αλλ' απλούς πάστορες (ποιμένες) που είναι επιφορτισμένοι κυρίως με το κήρυγμα του λόγου του Θεού.

Η θυσία της Ευχαριστίας προσφέρεται στην Εκκλησία «εις ανάμνησιν» του θανάτου του Χριστού. Δεν είναι όμως μία συμβολική αναπαράσταση του θανάτου του Κυρίου. Είναι αναπαράσταση αληθινή της σταυρικής θυσίας του Σωτήρος. Η θυσία της Ευχαριστίας που τελέστηκε στο Μυστικό Δείπνο της Πέμπτης, παραμονής του εβραϊκού Πάσχα, στα Ιεροσόλυμα, ήταν πρόληψη της μεγάλης θυσίας που θα γινόταν σε λίγες ώρες στο Γολγοθά. Κατ' αυτήν ο Σωτήρ ευλόγησε ξεχωριστά τον άρτο και τον οίνο (χωρισμός σώματος και αίματος που γίνεται σε κάθε θυσία) και ετεμάχισε τον άρτο, τον οποίο διένειμε στους μαθητές προς μετάληψη.

Η διαφορά της θυσίας της θείας Ευχαριστίας από τη θυσία του σταυρού είναι στα ακόλουθα σημεία:

α) Στο σκοπό που έχει κάθε μία απ' αυτές. Η θυσία του σταυρού έγινε δια την κατάργηση της φθοράς και του θανάτου, που ήσαν αποτέλεσμα της αμαρτίας των ανθρώπων, και την εξιλέωση του αμαρτωλού κόσμου ενώπιον του παναγίου Θεού. Η θυσία της Ευχαριστίας διαιωνίζει στην Εκκλησία τη μεγάλη σταυρική θυσία, εφαρμόζουσα τα αγαθά εκείνης σε όσους πιστεύουν στον Κύριο και δέχονται με αφοσίωση και αγάπη το Πρόσωπο και το λυτρωτικό έργο του.

β) Η θυσία του σταυρού έγινεν «άπαξ δια πάντος» (μία για πάντα) υπέρ της του κόσμου ζωής. Αντίθετα, η θυσία της Ευχαριστίας επαναλαμβάνεται διαρκώς σε όλα τα πλάτη και τα μήκη της γης όπου υπάρχει Εκκλησία, σε κάθε θεία Λειτουργία της. Με την επανάληψη αυτή διαιωνίζεται στον κόσμο η ιλαστήρια θυσία του Χριστού, ώστε οι πιστοί να καρπώνονται τα αγαθά εκείνης.

γ) Ενώ η σταυρική θυσία ήταν «εν αίματι», η θυσία της Ευχαριστίας είναι αναίμακτη. Γίνεται δηλαδή χωρίς να χυθεί το πανάγιον αίμα του Κυρίου. Η σημασία της Ευχαριστίας ως θυσίας είναι πολύ μεγάλη δια τη ζωή γενικά της Εκκλησίας. Οι πιστοί, παράλληλα με την ένωσή τους με τον Χριστό δια της κοινωνίας των αγράντων μυστηρίων, στη θυσία του Χριστού που επαναλαμβάνεται αναίμακτα στην Εκκλησία, ζουν τα λυτρωτικά αγαθά του σταυρού, δεχόμενοι την ευλογία που αενάως απορρέει από την άπειρη αξιομισθία του λυτρωτικού πάθους του Σωτήρος.

Είναι πραγματικά πολύ μεγάλη η τιμή δια τον άνθρωπο να παρίσταται –όπως ο Ιωάννης και οι ευσεβείς γυναίκες– μάρτυρας του σωτηρίου πάθους του Χριστού, που επαναλαμβάνεται σε κάθε θεία Λειτουργία της Εκκλησίας μας. Από την άποψη αυτή κατανοεί κανείς και τη μεγάλη σημασία του εκκλησιασμού. Όταν εκκλησιάζεται ο πιστός δεν παρακολουθεί απλά μίαν εκκλησιαστική τελετή, αλλά ζει αληθινά στο ρυθμό του σωτηρίου πάθους του Χριστού. Γίνεται δέκτης της

ευδοκίας του Θεού που καρφώθηκε πάνω στο σταυρό, για να βγάλει από τη φύση μας το πικρό φαρμάκι της φθοράς. Ζει στην όλη του υπόσταση τη χρηστότητα του πλαστοουργού του, που πέθανε για να λυτρώσει το πλάσμα του από τη νέκρωση της αμαρτίας. Υπάρχει άραγε μεγαλύτερος τίτλος τιμής δια τον ευτελή άνθρωπο; Και όμως αυτός, ένα κινούμενο οξύμωρο, εξακολουθεί να ζει μακριά από το ναό, αποξενωμένος από τη μεγάλη χρηστότητα και ευλογία! Νεκρωμένος στα πονηρά έργα του και εγκλωβισμένος στη ραστώνη και την αδιαφορία του, προσπερνά την πηγή της ζωής, ανυποψίαστος ότι με τον τρόπο αυτό χάνει ό,τι πολυτιμότερο μπορεί να έχει, το νόημα της υπάρξεώς του. Διότι ο χριστιανός που από αδιαφορία δεν εκκλησιάζεται, έχει χάσει τη σημασία της χριστιανικής του κλήσεως, παραπαίω στα σκοτάδια της πνευματικής αγνωσίας και αποτυφλώσεως. Φυσικά, κάνοντας λόγο περί εκκλησιασμού, εννοούμε τον πραγματικόν εκκλησιασμό, που γίνεται με φωτισμένη συνείδηση, και όχι τις άλλες σκοπιμότητες που υπαγορεύουν τη συμβατική παρουσία του στο ναό.

ε) Ο γάμος.

Είναι το μυστήριο της φύσεως και της χάριτος.

Η ένωση ανδρός και γυναικός που συνιστά το γάμο, είναι πράξη μέσα στη φύση, την οποίαν εθέσπισεν ο Θεός, δημιουργώντας τον άνθρωπο. Όταν δηλαδή έπλασε το πρώτο ανθρώπινο ζεύγος, το ευλόγησε και διέταξε τη γαμική του ένωση, ώστε να αυξάνονται και να πληθύνονται οι άνθρωποι πάνω στη γή386. Η γαμική ένωση ανήκει στη φυσική τάξη της δημιουργίας, είναι κάτι θελημένο από τον Θεό. Η θεωρία ότι ο πολλαπλασιασμός του γένους θα γινόταν με έναν άλλο πνευματικότερο τρόπο και όχι με τον τρόπο της φυσικής αναπαραγωγής (υπόβαθρο της θεωρίας είναι η ιδέα ότι στην πρώτη φάση της δημιουργίας του ο άνθρωπος ήταν ον πνευματικό και ότι το υλικό σώμα, οι δερμάτινοι χιτώνες, προστέθηκαν αργότερα, αποτελούντες τη δεύτερη φάση της ζωής του που υπαγόρευσε η πτώση στην αμαρτία) και ότι η διάκριση των φύλων μαζί με τη φυσική σχέση τους θεσπίστηκαν τάχα εν όψει της πτώσεως των πρωτοπλάστων την οποίαν προείδεν ο Θεός, είναι θεωρία άκρως ιδεαλιστική, η οποία δεν ανταποκρίνεται στη φυσική αλήθεια του γάμου. Επειδή όμως η γαμική σχέση των ανθρώπων εκτροχιάστηκε μετά την πτώση μαζί με ολόκληρη τη φύση και περιήλθε στην αρρωστημένη σφαίρα της αμαρτίας, ο Κύριος, στην επιθυμία του να αγιάσει την πεσμένη φύση σε όλες τις αναφορές και εκδηλώσεις της, δεν παρέλειψε να αγιάσει και το φυσικό του γάμου δεσμό, που είναι τόσο σημαντικός στην οικονομία ζωής των ανθρωπίνων πλασμάτων του. Ο αγιασμός και η εξύψωση της γαμικής σχέσεως γίνεται στο ιερό μυστήριο του γάμου, το οποίο συνέστησεν ο Σωτήρ. Σ αυτόν η φυσική ένωση τελεί υπό την επήρεια της χάριτος του Θεού, ξεφεύγει από τον αρρωστημένο κύκλο της πεσμένης φύσεως που φέρει το στοιχείο της φθοράς, επανέρχεται στη φυσιολογική της καθαρότητα, εξυψώνεται και αγιάζεται.

Ότι ο δεσμός του γάμου είναι κάτι θελημένο από τον Θεό, φαίνεται από το γεγονός ότι ο Κύριος τον τίμησε με την παρουσία του στο γάμο της Κανά, όπου έκανε και το πρώτο θαύμα του μετατρέποντας το νερό σε κρασί και επικροτώντας έτσι τη χαρά που νιώθουν οι άνθρωποι, διασκεδάζοντας στις κορυφαίες στιγμές της ζωής τους. Ο Απ. Παύλος στην ένωση ανδρός και γυναικός προσδίδει χαρακτήρα μυστηριακό σε βάση χριστολογική - εκκλησιολογική. Στο μυστήριο του γάμου ο άνδρας ενώνεται με

τη γυναίκα τόσο βαθιά και τόσο εσωτερικά, όσο βαθιά και εσωτερικά ενώθηκε ο Χριστός με την πνευματική νύμφη του, την Εκκλησία. Επομένως ο γάμος δεν είναι μία απλή συμβατική πράξη σαν κι αυτές που τελούν οι άνθρωποι, αλλ' είναι μυστήριο, δηλαδή θεσμός που έχει θεία την προέλευση και βρίσκεται στην αλήθεια του Θεού, κάτω από τη ροπή της χάριτος και της ευλογίας του. Είναι θεσμός κτισμένος στην ιερότητα του Θεού, ανοιχτός στην ευλογία του αγ. Πνεύματος, θεσμός μυστηριακός της Εκκλησίας, που είναι η ταμιούχος της σωζούσης χάριτος του Θεού. Όταν κανείς έχει υπόψει του αυτά και τα πιστεύει βαθιά στην ψυχή του, πόσο γελοία –αλήθεια– του φαίνονται τα κατώματα των ανθρώπων περί γάμου δήθεν πολιτικού ή ελεύθερης συμβιώσεως των φύλων! Και είναι φυσικά δικαίωμα του καθενός να φρονεί και να λέγει ό,τι νομίζει· δικαίωμα του μόνο δεν είναι να ισχυρίζεται, ότι με αυτά που αποδέχεται και διαλαλεί μπορεί να είναι συγχρόνως και γνήσιος χριστιανός!

Στο γάμο αγιάζεται –όπως είπαμε– ο φυσικός του γάμου δεσμός. Το σεξ λαμβάνει την πρέπουσα και σωστή θέση του σ' αυτόν. Νομιμοποιείται η ικανοποίηση της σαρκικής επιθυμίας και ορμής, που τόσο έντονα διεμπυρίζουν τη φύση των ανθρώπων. Ορθώς ελέχθη ότι ο γάμος είναι «φάρμακον επιθυμίας», η ικανοποίηση της οποίας έξω απ αυτόν είναι επίμεπτη, ως λειτουργούσα στο πλέγμα της αμαρτωλότητας της μεταπτωτικής φύσεως. Έτσι όλες οι εξωγαμικές ικανοποιήσεις της σαρκικής ορμής (πορνεία, μοιχεία, ελεύθερος έρωτας κ. λπ.), όπως και οι κάθε λογείς παρεκτροπές και ανωμαλίες καταδικάζονται από το νόμο του Θεού, ως ασέβεια και παραφθορά του σώματος, το οποίο λυτρώθηκε με το αίμα του Κυρίου και ως τέτοιο έγινε ναός του Πνεύματος του Θεού, σκεύος τιμημένο και άξιο. Πρέπει όμως να σημειωθεί, ότι και στο γάμο η ικανοποίηση της σαρκικής ορμής δεν είναι κάτι το απολελυμένο και άσχετο, αλλά κάτι που πρέπει να εναρμονίζεται προς την ιερότητα γενικά της γαμικής σχέσεως. Έτσι πρέπει να καταδικαστούν τόσο η ακραία τοποθέτηση που θεωρεί αμαρτία τον έρωτα των συζύγων στον γάμο, όσο και η άλλη ιδέα ότι στο γάμο επιτρέπεται η αποχαλίνωση του ερωτικού ενστίκτου, η κατάχρηση στην ερωτική σχέση και οι πάσης φύσεως σαρκικές ανωμαλίες και διαστροφές. Η σχέση πρέπει να είναι φυσιολογική και λελογισμένη, απόρροια της αγάπης και της βαθιάς ψυχοσωματικής ενώσεως των συζύγων, η οποία σε τελική ανάλυση πρέπει να είναι ο κύριος ρυθμιστής στην τόσο σημαντική περιοχή των ανθρωπίνων σχέσεων.

Στο γάμο που πρέπει να γίνεται ελεύθερα και χωρίς τις όποιες σκοπιμότητες, επέρχεται με την ευλογία του Θεού αλληλοσυμπλήρωση των συζύγων.

Σ' αυτό ακριβώς αποσκοπούσε και η εις άρρεν και θήλυ δημιουργία του πρώτου ανθρώπου από τον Θεό. Κατά τη διήγηση της Γραφής ο Θεός εδημιούργησε πρώτον τον άνδρα, τον Αδάμ. Σύντομα όμως διαπίστωσε (ανθρωποπαθής η έκφραση), ότι δεν ήταν καλό να μένει μόνος ο πρωτόπλαστος. Η μοναξιά βάρυνε, ως φαίνεται, και σ αυτόν ακόμα τον Παράδεισο! Ο Θεός επέβαλε έκσταση (εκοίμισε) τον Αδάμ, πήρε μέρος από την πλευρά του και εμόρφωσε την Εύα, την πρώτη γυναίκα, πλάσμα πολύ όμορφο και θελκτικό. Ο Αδάμ μόλις την είδε συγκινήθηκε και ένωσε ξαφνικά να μπαίνει στον ολοκληρωμένο ρυθμό της υπάρξεως και της ζωής του. Είδε και κατενόησε τη φύση του στη γνήσια καθολική της διάσταση. Η ανθρωπομορφική διήγηση της Γραφής γύρω από την πλάση του ανθρώπου είναι πολύ διδακτική. Μάς διδάσκει ότι τα δύο φύλα είναι θελημένα από τον Θεό. Είναι αλληλοσυνεχόμενα. Το

ένα βγαίνει από το άλλο. Αρχικά η Εύα από την πλευρά του Αδάμ και στη συνέχεια κάθε άνθρωπος από τη μήτρα της γυναίκας. Τα φύλα έχουν ανάγκη το ένα το άλλο για την ψυχοσωματική τους συμπλήρωση και αρτίωση. Οι ιδιαιτερότητες του ενός αναπληρώνουν τυχόν ελλείψεις και ιδιομορφίες του άλλου. Έτσι δημιουργείται μία αρμονική αλληλοσυμπληρωτική ένωση, στην οποία η ιδέα του ανθρώπου απηχείται όπως τη θέλησε ο Θεός. Ο ένας μέσα στον άλλο, μία βαθιά και τέλεια διαπροσωπική σχέση, αυτή είναι η πραγματική ιδέα του ανθρώπου. Στο μυστήριο του γάμου η ένωση αυτή ευλογείται από τον Θεό, γίνεται ένωση μυστηριακή, στην οποία ομιλεί με τη χάρη του το Πνεύμα το άγιον. Οι σύζυγοι λαμβάνουν δύναμη να κατανοήσουν ο ένας τον άλλο, να μοιράζονται ισότιμα τα βάρη του γαμικού ζυγού, να βοηθά ο ένας τον άλλο και οι δύο μαζί να μάχονται τις αντιξοότητες του βίου, να αντιμετωπίζουν από κοινού τα πολλά προβλήματα της συζυγικής ζωής, να γελάνε μαζί και να κλαίνε και με ομόνοια και συμπυχία να δουλεύουν, ώστε να πετύχουν τους υψηλούς στόχους αυτού που τους χάρισε και τους ευλόγησε ο Θεός.

Στο γάμο, τέλος, διαιώνίζεται το ανθρώπινο γένος μέχρι συντελείας των αιώνων. Ο γάμος είναι η φύτρα της ζωής. Σ' αυτόν γεννώνται παιδιά, άνθρωποι «κατ εικόνα και ομοίωσιν» Θεού. Η μητρότητα και η πατρότητα είναι ύψιστο λειτούργημα και υπέρτατο δώρο του Θεού στον άνθρωπο. Γεννώντας παιδιά ο άνθρωπος γίνεται συνδημιουργός Θεού. Η παιδοποιία, όταν δεν περιορίζεται στο στενό βιολογικό κύκλο της, αλλά προχωρεί ενσυνείδητα στο προσωπικό πεδίο του χρέους και της ευθύνης στη διαμόρφωση αληθινών ανθρώπων εκεί όπου πνέει η χάρη του Θεού, είναι κορυφαίο λειτούργημα, στο έδαφος του οποίου η ιδέα του ανθρώπου πετυχαίνει τις πλήρεις και ολοκληρωμένες διαστάσεις της. Το παιδί είναι υψηλή απότιση χρέους προς τη ζωή και το δημιουργό, ενώ συγχρόνως είναι και συνδεδετικός κρίκος μεταξύ των γονέων, των οποίων σφυρηλατεί την ενότητα και την αγάπη. Φυσικά η παιδοποιία δεν ακολουθεί πάντοτε στη γαμική ένωση των φύλων. Υπάρχουν πολλά άξια ζευγάρια τα οποία είναι άκαρπα, δεν έχουν την ευτυχία να δούν και να απολαύσουν καρπών από τα σπλάχνα τους. Αυτό βέβαια δεν ζημιώνει την ολοκληρία του γάμου τους, σκοπός του οποίου δεν είναι μόνον η γέννηση παιδιών. Είναι φυσικά και αυτό ένας από τους κορυφαίους του γάμου σκοπούς, όχι όμως και ο μόνος. Μπορεί να μην υπάρχουν παιδιά, κι ωστόσο ο γάμος να είναι κατά πάντα άξιος και καλός. Εκείνο που είναι επίμεπτον είναι να υπάρχει μεν η δυνατότητα γεννήσεως παιδιών, κι όμως οι σύζυγοι να αποφεύγουν εγωιστικά την πλήρωση του μεγάλου αυτού χρέους, αμαρτάνοντας τόσο στον Θεόν όσο και στη φύση.

Ο γάμος, ως θεοσύστατος θεσμός, είναι και αδιάλυτος. Είναι ένωση ισόβια. Όπως δε ο Χριστός είναι αδιάλυτα ενωμένος με την Εκκλησία του, έτσι και η γαμική συζυγία είναι κοινωνία και σχέση αδιάλυτη. Η ενότητα του γάμου έχει μεταφυσική μυστηριακή θεμελίωση. Γι αυτό και απαγορεύεται η διάλυσή της. Αυτό που ο Θεός με τη χάρη του έδωσε δεν μπορεί άνθρωπος να κόβει και να διαλύει. Μόνον ο θάνατος είναι ο φυσικός λύτης του γάμου. Επειδή όμως μία τόσο ιδανική και μεγάλη σύζευξη παρουσιάζει ρωγμές στην καθημερινότητα της ζωής, στην οποία πολλές φορές κυριαρχούν πάθη και δημιουργούνται καταστάσεις αφόρητες, ο φύσει αδιάλυτος του γάμου δεσμός μπορεί, μπροστά στην αδήριτη ανάγκη των πραγμάτων, να διαλυθεί και να καταστραφεί. Ο Κύριος ως λόγον διαζυγίου

ανεγνώρισε μόνο την πορνεία, η οποία καταστρέφει την πίστη και τη βαθιά ψυχοσωματική ενότητα των συζύγων. Αλλά και σ αυτήν ακόμη την περίπτωση, η πορνεία συνιστά δικαίωμα μόνον και όχι καθήκον διαλύσεως του γάμου από τη μεριά του προσβαλλόμενου μέλους, το οποίο μπορεί, αν θέλει, να διατηρήσει το γάμο του και μετά την προσβολή που του έγινε. Η Δυτική Εκκλησία αντίθετα κανένα λόγο διαζυγίου δεν αναγνωρίζει, ούτε καν την πορνεία. Επιτρέπει μόνον τον χωρισμό των συζύγων από κοίτης και τραπέζης (δηλαδή να μη κοιμούνται και να μη τρώγουν μαζί). Ο πιστός, τέλος, μπορεί να συνάψει και τρίτο γάμο, σε καμιά όμως περίπτωση τέταρτο. Για τα κωλύματα του γάμου καθώς και για τους λόγους διαζυγίου, κάνει λόγο το Κανονικό Δίκαιο της Εκκλησίας.

Οι Προτεστάντες, τέλος, απορρίπτουν –σύμφωνα με τις εκκλησιολογικές τους αρχές– το γάμο ως μυστήριο εκκλησιαστικό. Ο πολιτικός γάμος είναι επινόηση δική τους, ένα συμβόλαιο κοινωνικό, το οποίο με όση ευκολία συνάπτεται, με άλλη τόση και διαλύεται, πληρουμένων φυσικά των απαιτήσεων του νόμου. Όμως ένα τέτοιο θεσμό, κατάφωρα ξένο προς την ορθόδοξη πίστη και παράδοση, να υιοθετεί κράτος συμπαγώς ορθόδοξο –όπως το δικό μας– είναι κάτι το εντελώς ακατανόητο και απαράδεκτο!

στ) Η ιερωσύνη.

Αν δια του γάμου παρέχονται νέα μέλη στην Εκκλησία, δια του μυστηρίου της ιερωσύνης παρέχονται σ αυτήν οι πνευματικοί της ποιμένες και λειτουργοί. Η παρουσία των κληρικών στην Εκκλησία είναι απαραίτητη. Όπως κάθε κοινωνία δια να λειτουργήσει εύρυθμα και προαχθεί έχει ανάγκη μιας ιεραρχικά οργανωμένης διακυβερνήσεως από Πρόσωπα ικανά, έτσι και η Εκκλησία, ως οργανωμένη κοινωνία πνεύματος και αγάπης, έχει ανάγκη ειδικής διαποιμάνσεως και διακυβερνήσεως, την οποίαν παρέχει σ αυτήν ο ιερός κλήρος της. Τούς ιερείς αναδεικνύει στο πνευματικό τους λειτούργημα η χάρη του αγ. Πνεύματος στο μυστήριο της ιερωσύνης. Γίνεται δε η καθιέρωση αυτή με επίθεση των χειρών του επισκόπου (εξ ου και χειροτονία) και με ευχή, που αποτελούν και το ορατό σημείο του μυστηρίου.

Έργο των κληρικών στην Εκκλησίαν είναι η άσκηση του τρισσού λυτρωτικού αξιώματος του Χριστού, το κήρυγμα και η ορθοτόμηση του λόγου του Θεού, η ιερουργία των μυστηρίων και η διοίκηση των πιστών. Η ιερωσύνη είναι μυστήριο ενιαίο, το οποίο περιλαμβάνει τρεις ιερατικούς βαθμούς: τους επισκόπους, τους πρεσβυτέρους και τους διακόνους. Οι επίσκοποι συνιστούν τον ανώτατον ιερατικό βαθμό. Καθίστανται στο αξίωμά τους δια χειροτονίας από άλλους επισκόπους, τελούν όλα τα εκκλησιαστικά μυστήρια, χειροτονούν τους πρεσβυτέρους και τους διακόνους και είναι φορείς κάθε εξουσίας, η ορατή κεφαλή της κατά τόπους Εκκλησίας και ο απαραίτητος όρος υπάρξεως καθόλου της Εκκλησίας. Οι πρεσβύτεροι τελούν ό,τι και οι επίσκοποι, εκτός από τη χειροτονία κληρικών, τον καθαγιασμό του αγίου μύρου και τα εγκαίνια ναών. Οι διάκονοι είναι βοηθοί των επισκόπων και των ιερέων, πρωτοστατούντες στο κοινωνικό έργο της Εκκλησίας. Και οι τρεις ιερατικοί βαθμοί μνημονεύονται στην αγία Γραφή, συνιστώντες ειδική τάξη προσώπων υπαρχόντων στην Εκκλησία. Και ο μεν ιερατικός βαθμός του διακόνου φαίνεται στην εκλογή, δια προσευχής και χειροθεσίας (υπό των

Αποστόλων) των επτά διακόνων, των οποίων έργον ήταν η διακονία των τραπεζών και παράλληλα η διακονία στο κατηχητικό και στο ευρύτερο κοινωνικό έργο της Εκκλησίας. Πρεσβύτερους δε στις κατά τόπους Εκκλησίες χειροτονούσαν οι Βαρνάβας και Παύλος. Ενώ ο Τιμόθεος στην Έφεσο και ο Τίτος στην Κρήτη προήχθησαν στο επισκοπικό τους αξίωμα δια της επιθέσεως των χειρών του Παύλου.

Τα καθήκοντα των κληρικών δεν μπορούν να αναπληρώσουν οι λαϊκοί. Και αληθεύει μεν ότι στην Εκκλησία, παράλληλα προς την ειδική, υπάρχει και η καθολική ή γενική ιερωσύνη, στην οποία μετέχουν δυνάμει του χρίσματος των όλοι ανεξαιρέτα οι πιστοί, σύμφωνα με την προσηγορία των πιστών, που μας παρέχουν η Αποκάλυψη και η Α΄ Καθολική επιστολή του Πέτρου, ως «γένους εκλεκτού, βασιλείου ιερατεύματος, έθνους αγίου». Η ιερωσύνη όμως αυτή δεν αντιβαίνει, πολύ δε ολιγότερο δεν καθιστά περιττή την ειδική ιερωσύνη, στην οποίαν αναδεικνύονται από τη χάρη του Θεού ειδικά μόνον Πρόσωπα δια της χειροτονίας. Άλλωστε και στην Π. Διαθήκη, όπου απαντά δια πρώτη φορά η ιδέα του «βασιλείου ιερατεύματος», ο περιούσιος λαός του Θεού είχε και το ειδικό ιερατείο του που προερχόταν από την οικογένεια του Ααρών. Είναι δε γνωστόν ότι, τόσο ο βασιλεύς Οζίας που τόλμησε να προσφέρει θυσία (έργο μονάχα του ιερατείου), όσο και οι εκ της φυλής Ρουβήμ και Λευί, που αμφισβήτησαν την ιερωσύνη του Ααρών, τιμωρήθηκαν παραδειγματικά από τον Θεό, ο μεν προσβληθείς από λέπρα, οι δε καταποθέντες από τη γή.

Η χορηγούμενη δια του μυστηρίου χάρη είναι η πνευματική εξουσία προς επιτέλεση των ιερατικών καθηκόντων, η οποία στους αξίως χειροτονούμενους συνοδεύεται από ειδική βοήθεια προς θεοφιλή εκτέλεση των ιερατικών λειτουργημάτων και βίον ιεροπρεπή και ενάρετο. Δια της ιερατικής χάριτος ο κληρικός ξεχωρίζει από την τάξη των λαϊκών, δεν μπορεί να αναχειροτονηθεί (το μυστήριο δεν είναι επαναλαμβανόμενο) ούτε και να αποσηματιστεί, επανερχόμενος αυτοβούλως στις τάξεις των λαϊκών. Ο αυτοπροαίρετος αποσηματισμός συνιστά βαρύτατο αμάρτημα. Αποσηματισμός φυσικά επιβάλλεται ως ποινή από την Εκκλησία σε ιερωμένους που πέφτουν σε βαρύτατα αμαρτήματα.

Στον ιερατικό κλήρο έχουν δικαίωμα να προσέλθουν μόνον όσοι είναι βαπτισμένοι, δηλαδή ανήκουν στο σώμα της Εκκλησίας. Υπάρχουν βέβαια και ορισμένα κωλύματα δια την προσέλευση στην ιερωσύνη, με τα οποία ασχολείται το Κανονικό Δίκαιο της Εκκλησίας. Κατά θεία διάταξη της τάξεως των κληρικών αποκλείονται οι γυναίκες. Στον επισκοπικό βαθμό προάγονται μόνον άγαμοι κληρικοί ή περιελθόντες εις χηρείαν. Οι πρεσβύτεροι και οι διάκονοι λαμβάνονται από τις τάξεις των εγγάμων. Μετά δε τη χειροτονία απαγορεύεται ο γάμος, όπως απαγορεύεται και σε περίπτωση χηρείας. Στη Δυτική Εκκλησία αντίθετα είναι καθιερωμένος ο θεσμός της καθολικής του κλήρου αγαμίας, πράγμα που σε μία κοινωνία όπως η σημερινή, στην οποίαν υπάρχουν τόσες παγίδες και τόσοι πειρασμοί για όσους πρέπει να εγκρατεύονται, δημιουργεί στην Εκκλησίαν αυτή πολλά δυσεπίλυτα προβλήματα που δυσχεραίνουν σημαντικώς τη ζωή και το ιεραποστολικό έργο της.

Το μυστήριο της ιερωσύνης απορρίπτεται από τους Προτεστάντες, οι οποίοι αποδέχονται μόνο την καθολική ιερωσύνη των πιστών. Δεν έχουν επομένως ιερείς

(δεν δέχονται την Ευχαριστίαν ως θυσίαν), αλλ' απλούς ποιμένες (πάστορες), των οποίων κύριο έργο είναι το κήρυγμα του λόγου του Θεού, και οι οποίοι είναι εντεταλμένοι υπάλληλοι της εκκλησιαστικής κοινότητας.

Το ιερατικό λειτούργημα είναι μέγα. Ο πιστός που επιθυμεί να προσέλθει στις τάξεις του πρέπει να σταθμίσει σοβαρώς το ζήτημα και να εξετάσει αν πράγματι είναι άξιος να περιβληθεί το βαρύ σχήμα, και αν αντέχει στις βαρύτατες υποχρεώσεις που αυτό συνεπάγεται. Διότι, αν μπορεί να βοηθήσει τους ιερούς σκοπούς της Εκκλησίας ένας σοβαρός και άξιος κληρικός, άλλο τόσο μπορεί να τους βλάψει ένας κακός και ανάξιος. Η κακοπραγία των υποθέσεων της Εκκλησίας κατά ένα σημαντικό μέρος οφείλεται στην αναξιότητα πολλών από τους κληρικούς της, οι οποίοι ενδύονται το ιερατικό σχήμα όχι δια να διακονήσουν, αλλά δια να διακομηθούν, να εμπορευθούν τη θεία χάρη, έχοντας σαν πρότυπό τους την ελεεινή μορφή του Σίμωνος του Μάγου· οι οποίοι θεωρούν την ιερωσύνη ως μέσον υλικού πορισμού, είναι χριστέμποροι και θεοκάπηλοι. Αυτοί αμαρτάνουν θανάσιμα, πλήττοντας τη συνείδηση των πιστών και διασύροντας τα όσια και τα ιερά της Εκκλησίας. Αν δε τούτο ισχύει γενικά για όλους τους ιερωμένους, δια τους επισκόπους, με το κοσμικό φρόνημα που τους πνίγει (φυσικά όχι όλους), τη δοξομανία και τη θήρευση αξιωμάτων, τη φιλαρχία και το δεσποτικό δυναστευτικό πνεύμα τους, για να μη πούμε τις σαρκικές διαστροφές στις οποίες λίγοι ευτυχώς απ αυτούς επιδίδονται, έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, διότι αυτοί οι κακοί κληρικοί είναι το πλέον επικίνδυνο καρκίνωμα στον εκκλησιαστικό οργανισμό, οι δεδηλωμένοι «εχθροί» της Εκκλησίας, που κλήθηκαν μεν να διακονήσουν την άμπελον του Κυρίου, όμως στην πράξη διακονούν τη δική τους σάρκα, είναι σπορείς ζιζανίων στη φυτεία του Θεού, κρημιστές επονειδιστοι του καθιδρύματος της Εκκλησίας! Αντίθετα, άξιοι κληρικοί είναι εκείνοι που συνδυάζουν στο Πρόσωπό τους μόρφωση και ήθος εκκλησιαστικό, θεολογική κατάρτιση και αγιότητα βίου, φρόνημα χριστιανικό, ευγένεια ψυχής, σεμνότητα και καλωσύνη, ταπείνωση και πνεύμα διακονικής θυσίας· οι προσεκτικοί εν γένει κληρικοί, των οποίων ο βίος είναι πρότυπο μιμήσεως δια τους πιστούς, οι τιμημένοι και άδολοι εργάτες του Κυρίου, που μπορούν να διακονήσουν καρποφόρα την υπόθεση του Χριστού, ως φως που ακτινοβολεί φαιδρό, το οποίο βλέποντες οι άνθρωποι δοξάζουν τον «Πατέρα αυτών τον εν τοις ουρανοίς».

ζ) Το ευχέλαιον.

Είναι το τελευταίο εκκλησιαστικό μυστήριο στο οποίον η θεία χάρη παρέχει ψυχοσωματική ίαση στους πιστούς, δηλαδή θεραπεύει κατά κύριο λόγο τα νοσήματα του σώματος (τις φυσικές αρρώστιες) και κατά δεύτερο λόγο τα νοσήματα της ψυχής (τα αμαρτήματα).

Μαρτυρία στη Γραφή περί του ιερού μυστηρίου έχουμε το χωρίο της καθολικής Επιστολής του Ιακώβου· «Ασθενεί τις εν υμίν; προσκαλεσάσθω τους πρεσβυτέρους της Εκκλησίας και προσευξάσθωσαν επ' αυτόν, αλείψαντες ελαίω εν τω ονόματι του Κυρίου· και η ευχή της πίστεως σώσει τον κάμνοντα, και εγερεί αυτόν ο Κύριος· καν αμαρτίας ή πεποηκώς, αφεθήσεται αυτός». Ότι εδώ πρόκειται περί πρακτικής όπου την ίαση επάγεται η χάρη του Θεού και όχι η ιαματική ίαση του ελαίου, όπως νομίζουν όσοι δεν πιστεύουν στο μυστήριο, είναι από όσα λέγονται φανερό (πίστη και προσευχή ως παράγοντες δια την ίαση).

Την ανάγκη του μυστηρίου απαιτούν κατά κύριο λόγο οι ασθένειες του σώματος, που τόσο ταλαιπωρούν τους πιστούς και εκθέτουν σε κίνδυνο τη ζωή τους. Ο Χριστός συνέστησε το μυστήριο του ευχελαίου ακριβώς διὰ ν αντιμετωπίσει μία τόσο δύσκολη στιγμή στη ζωή των μελών της Εκκλησίας του. Παράλληλα το μυστήριο χορηγεί και άφεση αμαρτιών στις ψυχές των ασθενούντων.

Ορατό σημείο του μυστηρίου είναι η χρήση του ασθενούντος με αγιασμένο έλαιο μαζί με την ευχή που εκφωνεί ο ιερέας: «Πάτερ άγιε, ιατρέ των ψυχών και των σωμάτων, ο πέμψας τον μονογενή σου Υιόν, τον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν, πάσαν νόσον ώμενον και εκ θανάτου λυτρούμενον, ίασαι και τον δούλον σου τούδε εκ της περιεχούσης αυτόν σωματικής ασθένειας, και ζωοποίησον αυτόν δια της χάριτος του Χριστού σου».

Εκ των σκοπών του ευχελαίου η ίαση των σωματικών νόσων που είναι πρωταρχικός στόχος του, δεν πραγματοποιείται πάντοτε, πράγμα που δημιουργεί κάποια ερωτηματικά, τόσο περισσότερο όσο η θεραπεία του σώματος δεν είναι κάτι άορατο και μυστικό, αλλά κάτι το συγκεκριμένο που ο άνθρωπος βλέπει και διαπιστώνει εξωτερικά. Γιατί να μη παρέχεται πάντοτε η ίαση, αφού η χάρη λειτουργεί στο μυστήριο «εξ ανάγκης»; Μία πρόχειρη απάντηση ίσως να μην είναι εύκολο να δοθεί. Ενδεχομένως να πταίει η έλλειψη πίστεως του ασθενούντος ή και των οικείων του. Εν πάση περιπτώσει η θέσπιση του μυστηρίου δεν απέβλεπε στην κατανίκηση όλων των σωματικών ασθενειών, οι οποίες στα χέρια του Θεού είναι δραστικό μέσο παιδαγωγίας και σωφρονισμού των αμαρτωλών ανθρώπων. Ούτε πάλιν αποσκοπούσε στη ματαιώση του θανάτου, που, ως επί το πλείστον, είναι αποτέλεσμα της σωματικής νόσου, σφραγίζοντας την πορεία αρρωστημένων βιολογικών καταστάσεων. Η ίαση όμως των αμαρτιών σε όσους ασθενείς μετενόησαν ειλικρινά, οι οποίες συχνά είναι πηγή των σωματικών νόσων, χορηγείται πάντοτε δια της ευχής (προσευχής της Εκκλησίας). Ιδιαίτερος συγχωρούνται τα αμαρτήματα εκείνα, τα οποία ο ασθενής δεν μπορεί, λόγω της καταστάσεώς του, να εξομολογηθεί στον ιερέα. Τούτο έχουσα υπόψει της η Εκκλησία συνδυάζει το ευχέλαιο με τη μετάνοια, τελούσα αυτό και σε υγιείς πιστούς που προετοιμάζονται δια τη θεία Μετάληψη.

Τελετουργοί του μυστηρίου είναι οι ιερείς, περισσότεροι του ενός, όπως παρατηρεί ο Ιάκωβος, σε περίπτωση δε ανάγκης και ένας μόνος. Χρίονται δε όλοι ανεξάίρετα οι ασθενείς και όχι μόνον οι βαρύτερα ασθενούντες. Την τελευταία πρακτική (χρήση των βαρύτερα ασθενούντων) ακολουθεί η Δυτική Εκκλησία, η οποία μετεποίησε (πιθανώς τον ΙΒ΄ αιώνα) το ευχέλαιο σε έσχατη χρήση και εφόδιο των αποθνησκόντων, παρά τους σαφείς λόγους του αγίου Ιακώβου. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, ως έσχατο εφόδιο της ψυχής κατά την ώρα του θανάτου χορηγείται η θεία Ευχαριστία.

ΑΡΘΡΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

«Προσδοκώ ανάστασιν νεκρών».

Στο άρθρο αυτό το ιερό Σύμβολο της Πίστεως αγγίζει τη μεγάλη ελπίδα που φλογίζει την ψυχή της Εκκλησίας. «Προσδοκώ», ομολογεί ο πιστός, «ανάστασιν

νεκρών». Περιμένω ανυπόμονα και με λαχτάρα την ανάσταση των νεκρών. Το θέμα της αναστάσεως απετέλεσε από παλαιά την πεμπτούσια της πίστεως και του κηρύγματος της Εκκλησίας. Αυτό ήταν το επίκεντρο του κηρύγματος των Αποστόλων σε συσχετισμό με την ένδοξη Ανάσταση του Κυρίου Ιησού Χριστού. Ο Παύλος επιμένει στη μεγάλη αυτή αλήθεια, γιατί, αν ο Κύριος δεν αναστήθηκε, παρέμεινε δηλαδή σαν ένας κοινός άνθρωπος αιχμάλωτος της φθοράς και του θανάτου, τότε το κήρυγμα αυτού και των άλλων Αποστόλων χάνει ολοσχερώς το νόημά του, οι κήρυκες του Ευαγγελίου είναι «ελεεινότεροι πάντων ανθρώπων», στηρίζοντας την πίστη τους σ ένα τεράστιο ψέμα και πλανώντας ασύστολα τον κόσμο! Αντίθετα· ο Χριστός αναστήθηκε από τον τάφο, «απαρχή των κεκοιμημένων γενόμενος». Και όπως αυτός, πατήσας το θάνατο, αναστήθηκε τριήμερος, έτσι και «τους κοιμηθέντας άξει συν αυτώ». Η καθολική ανάσταση των νεκρών θα ακολουθήσει στη μεγάλη Ανάσταση του Χριστού. Αν η Εκκλησία, το σώμα του Κυρίου, ακολουθεί σε όλα την αόρατη και μυστική της κεφαλή, θα την ακολουθήσει και στη ζωηφόρο εκ των μνημείων εξανάσταση. Η ανάσταση του σώματος της Εκκλησίας συνέχεται γενετικά με την Ανάσταση του αρχηγού της Εκκλησίας.

Τι σημαίνει όμως η Ανάσταση, την προσδοκία της οποίας τόσο συχνά μνημονεύουμε, όταν απαγγέλλουμε το Σύμβολο της Πίστεως σε κάθε θεία Λειτουργία και στις ατομικές μας προσευχές;

Η Ανάσταση δεν αναφέρεται στις ψυχές των ανθρώπων, αλλά στα νεκρά σώματα. Διότι η ψυχή, ως ουσία πνευματική και άυλη, δεν πεθαίνει. Το πνεύμα από τη φύση του είναι αιώνιο και άφθαρτο. Μετά θάνατο η ψυχή συνεχίζει τη ζωή της στη μέση κατάσταση, όπου διατηρεί την αυτοσυνειδησία της και όλες τις άλλες πνευματικές λειτουργίες της. Αντίθετα· το υλικό σώμα, στερημένο της ζωτικής του πνοής, νεκρώνεται τοποθετούμενο στον τάφο, όπου υφίσταται τη φυσική διεργασία της φθοράς. Εκείνο, λοιπόν, που μέλλει να αναστηθεί δεν είναι η αθάνατη ψυχή, αλλά το νεκρωμένο σώμα· αυτό που μας έδωσε ο Θεός, με το οποίο ζήσαμε στη γη, το ίδιο το σώμα μας που διαλύθηκε και είναι δύσκολο να εντοπισθεί μετά την αποσύνθεση και τον αφανισμό του στο πέρασμα του χρόνου· αυτό μέλλει να αναστηθεί και όχι άλλο, εισερχόμενο σε μία νέα κατάσταση ζωής μαζί με την ψυχή του, από την οποία το εχώρισε προσωρινά ο θάνατος. Ανάσταση, λοιπόν, σημαίνει έγερση του φθαρέντος σώματος και επανασύνδεσή του με τη δική του ψυχή και όχι άλλη, ώστε ακέραιος να αναζήσει και πάλιν ο όλος άνθρωπος.

Το δόγμα της αναστάσεως είναι φοβερά σκληρό δια τον φυσικόν άνθρωπον (αυτόν που ζει έξω από τη χάρη του Θεού). Ο ανθρώπινος λόγος είναι αδύνατο να συγκατατεθεί σε μία τόσο παράδοξη ιδέα. Αλήθεια, πως είναι δυνατόν ο λογικά σκεπτόμενος άνθρωπος να αποδεχτεί ότι το σώμα που χάθηκε, φαγώθηκε από τα θηρία ή τα ψάρια στις θάλασσες ή κάηκε στη φωτιά κι εξανεμίστηκε η τέφρα του, είναι δυνατόν τα μόνια του να ενωθούν ένα προς ένα, να ξαναγίνει πάλιν όπως ήταν και να ξαναζήσει; Γι' αυτό και οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, που αρέσκονταν ν' ακούουν καινούργιες ιδέες και παράδοξα πράγματα, όταν άκουσαν τον Παύλο στην Πνύκα να τους ομιλεί περί αναστάσεως των νεκρών, τον διέκοψαν, μερικοί δε απ αυτούς τον εχλεύασαν. Τι είναι αυτά που λέγει ο φλύαρος αυτός; διερωτήθηκαν. Την ίδια τοποθέτηση παίρνουν και πολλοί άλλοι εγκεφαλικοί άνθρωποι, χλευάζοντας το δόγμα ως ανόητο και παράλογο. Περιττό να σημειώσουμε, ότι

μονάχα με την πίστη μπορεί να φουντώσει μέσα στην ψυχή ο περί αναστάσεως λόγος και να φτερώσει η μεγάλη ελπίδα που συγκινεί και αναπαύει τον ταλαιπωρημένο άνθρωπο, που τόσο ανελέητα δέχεται το μαστίγωμα του θανάτου. Σ ένα τόσο μεγάλο μυστήριο η πίστη νικά το λόγο. Γιατί είναι η φωνή της χάριτος του Θεού που «εν ασθενεία τελειούται», η δύναμη που υπερβαίνει την αδυναμία του πλάσματος και τη μεταποιεί σε θεοδυναμία, που μεταθέτει όρη και ενώνει γη και ουρανό!

Ο βαθύτερος λόγος της αναστάσεως, η δύναμη εκείνη η οποία θα την πραγματοποιήσει, είναι η θεία παντοδυναμία. Όπως τον κόσμο ο Θεός εδημιούργησε με ένα παντοδύναμο λόγο του, έτσι και το Πνεύμα του Θεού θα καταστήσει δυνατή την ανάσταση των νεκρωμένων σωμάτων, θα συνάξει τα διαλυθέντα μέλη τους και θα τα κάνει να ξαναζήσουν και πάλι. Φυσικά δεν πρόκειται για μία νέα πλάση εκ του μηδενός, όπως έγινε στη δημιουργία, αλλά περι αναζήσεως αυτού που πέθανε και διαλύθηκε. Όπως αρχικά το Πνεύμα «εφέρετο επί των υδάτων» και έδιδε μορφή στα όντα, έτσι και τώρα το ίδιο Πνεύμα επιφέρεται πάνω στα διαλυμένα μέλη των σωμάτων, για να τα κάνει εν καιρώ να ξαναζήσουν, δίνοντάς τους και πάλιν ανθρώπινη υπόσταση και ζωή.

Τα εξ αναστάσεως σώματα αν και ουσιαστικά θα είναι τα ίδια με τα παλαιά, εν τούτοις θα έχουν διαφορετικές ιδιότητες. Θα είναι σώματα πνευματοποιημένα και άφθαρτα. Θα αποθέσουν την πυκνότητα της ύλης και θα είναι ελεύθερα φυσικών αναγκών, σαν κι αυτές στις οποίες υπόκεινται τώρα τα επίγεια σώματα. Δεν θα έχουν ανάγκη διατροφής, ύπνου, αναπαύσεως, διαιωνίσεως του είδους και όσα άλλα συμβαίνουν στην παρούσα οικονομία ζωής. Θα είναι σώματα ένδοξα, σύμμορφα προς τη δόξα του αναστάντος σώματος του Χριστού. Φυσικά θα είναι σύμμορφα με τη δόξα του Χριστού μόνο τα σώματα των δικαίων, τα οποία θ' αναστηθούν ένδοξα, θα στίλβουν τη μαρμαρυγή της θείας ενέργειας, θεωμένα από τη χάρη του αγίου Πνεύματος και την άξια κοινωνία του σώματος και του αίματος του Χριστού, που είχαν όταν ζούσαν στη γη. Αντίθετα, τα σώματα των αμαρτωλών που έζησαν μακριά από τον Θεό, θ' αναστηθούν μεν και αυτά εκ των νεκρών, θα είναι όμως σκοτεινά και απαίσια, ανάλογα με το σκοτισμό της αμαρτίας που ασφυκτικά τα εκάλυπτε κατά τη διάρκεια της επίγειας ζωής τους. Διότι η ανάσταση θα είναι μεν καθολικό δώρο του Θεού στη φύση των ανθρώπων· όμως η ποιότητά της, αν θα είναι δηλαδή ανάσταση ένδοξη ή άδοξη, ανάσταση προς ζωήν ή ανάσταση προς κρίση, θα εξαρτηθεί από την ποιότητα της επίγειας ζωής των ανθρώπων, αν έζησαν αυτοί σύμφωνα με το θέλημα του Θεού σε ζωντανή σχέση με τον αρχηγό της πίστεως Ιησούν ή αν έζησαν στην απιστία και την αδιαφορία, παραδομένοι στη φθορά της αμαρτίας και στον αιώνιο πνευματικό θάνατο.

Η ανάσταση των σωμάτων θα γίνει κατά τη Δευτέρα Παρουσία και θα είναι το σημαντικότερο γεγονός των εσχάτων. Αυτοί που θα βρίσκονται εν ζωή κατά τη δευτέρα έλευση του Χριστού, δεν θα αναστηθούν φυσικά, αφού προηγουμένως δεν θα έχουν αποθάνει. Απλώς θα μεταλλαγεί η φύση τους, τα σώματά τους αυτομάτως θα γίνουν όμοια με τα σώματα των κεκοιμημένων που θ' αναστηθούν εκ των μνημείων και θ' αρπαγούν «εν νεφέλαις εις απάντησιν του Κυρίου εις τον αέρα». Η ανάσταση θα γίνει σε κλίμα φοβερών εκδηλώσεων, με φωνήν αγγέλου και αλαλαγμόν αρχαγγελικής σάλπιγγος. Παράλληλα θα σημειωθεί αναστάτωση στα στοιχεία της φύσεως, θα διασαλευθεί η τάξη των ουρανίων σωμάτων, ο δε φυσικός κόσμος θα παύσει να υπάρχει όπως υπάρχει στην τωρινή του κατάσταση,

παίρνοντας καινούργια μορφή, ανάλογη με τη νέα οικονομία ζωής που θα διαδεχτεί την κατάλυση της παρούσης τάξεως του κόσμου.

Το μήνυμα της αναστάσεως είναι πολύ μεγάλο. Πρώτα, είναι η πανηγυρική κατάλυση του θανάτου. Ο θάνατος δεν υπήρξε στην οντική αλήθεια των πραγμάτων, όπως αυτά βγήκαν από την άκτιστη θεία ενέργεια. Ο άνθρωπος δεν πλάστηκε για να πεθάνει, αλλά για να ζήσει παντοτινά κοντά στο δημιουργό του. Ο Θεός δεν θέλει το θάνατο αλλά τη ζωή των πλασμάτων του, γιατί ο ίδιος είναι η ζωή και απ αυτόν προέρχεται κάθε άλλο είδος κτιστής ζωής. Στον πρώτον άνθρωπον η σωματική αθανασία δόθηκε υπό όρους, στο μέτρο που το λογικό πλάσμα θα στρεφόταν ελεύθερα προς τον πλάστη του, μένοντας πιστο στα πλαίσια της φυσικής του τάξεως, στην τήρηση του νόμου και του θελήματος του Θεού.

Αυτό όμως δεν συνέβη. Ο άνθρωπος αποστάτησε από τον Θεό. Ξεμάκρυνε, ακολουθώντας πορεία αντίθετη με εκείνη της φυσικής του νομοτέλειας, του προορισμού του. Αλλοτριώθηκε η φύση του, έχασε το φυσιολογικό ρυθμό της, έγινε πλάσμα χαλασμένο, ύπαρξη χωρίς ρίζες και άσκοπη. Η ζωή του πεσμένου ανθρώπου για να μη διαγωνίζει στη γη την απελπιστική της τραγικότητα, κόπηκε από τον ίδιο τον Θεό, ο οποίος επέβαλε το θάνατο στον παραβάτη για να τον λυτρώσει από το άχθος και την κακότητα της αμαρτίας του. Ο νεκρός άνθρωπος δεν μπορεί να αμαρτήσει. Στα τοιχώματα του τάφου βρίσκει τα όριά της η αμαρτία, σπάνε τα αγριεμένα κύματα της μωρίας και της αλογιστίας του.

Ο θάνατος επομένως δεν προήλθε από την πλευρά του Θεού, αλλά μονάχα από την πλευρά του ανθρώπου. Ήταν οψώνιο (καρπός, αποτέλεσμα) της αμαρτίας. Ο Θεός τον επέβαλε για να ευεργετήσει το αποστατημένο πλάσμα του. Ο άνθρωπος ήταν η πρωταρχική αιτία του θανάτου. Ο θάνατος συνεπώς δεν έχει οντολογικό υπόβαθρο στην πλάση. Δεν είναι ύπαρξη, δεν έχει φυσική ουσίωση στα όντα. Είναι ένα επιφανόμενο. Ως οντολογικά δε άρριζος, δεν μπορούσε να διαγωνίζεται στην πλάση. Έπρεπε να καταργηθεί ως κατάσταση αναιρετική της ζωής. Ποιος όμως μπορούσε να τον καταργήσει; Κανένας, εκτός από τον ίδιο τον Θεό, ο οποίος μπήκε στην ανθρώπινη ζωή, έπιασε στα δυνατά χέρια του το θάνατο και τον συνέτριψε επάνω στο σταυρό, αφού πρώτα κατάργησε την αμαρτία που ήταν η γενεσιουργός αιτία εκείνου. Στο κράτος του θανάτου δεν μπορούσε να κρατηθεί η πηγή της ζωής. Έτσι με την Ανάστασή του ο Σωτήρ επάτησε το θάνατο, σκυλεύσας τον Άδη και εκπορθήσας τη σκοτεινή επικράτεια της φθοράς. Η Ανάσταση όμως εκείνη έγινε η απαρχή της καθολικής των νεκρών αναστάσεως. Τη στιγμή που νικήθηκε ο θάνατος στη μεγάλη εκείνη έγερση άδειασε ολότελα η δύναμή του, η αρπάγη του ατόνησε, το πλάσμα γλύστρησε από τα δάκτυλά του, στάθηκε αγέρωχα απέναντί του, μυκτηρίζοντας τον άλλοτε κραταίο δυνάστη, το φοβερό εκπορθητή της ζωής: «Πού σου άδη το νίκος;».

Δεύτερον, η ανάσταση αναδεικνύει πανηγυρικά την αλήθεια και την πιστότητα του Θεού καθώς και τον αληθινό λόγο του πλάσματος. Τίποτε δεν χάνεται από ό,τι φέρει στο είναι η θεία ενέργεια. Το αντίθετο θα σήμαινε ότι ο Θεός δεν γνωρίζει το έργο του, μοιάζοντας με ένα αδύναμο και αδέξιο τεχνίτη, ο οποίος δεν μπορεί να συντηρήσει αυτό που βγήκε από τα χέρια του. Αν ο θάνατος κυριαρχούσε τελειωτικά πάνω στη ζωή, ο Θεός θα φαινόταν ασυνεπής προς τη φύση του, σχετικός στις ενέργειές του, αδύναμος στους σχεδιασμούς και τις αποφάσεις του. Θα κατέρρεεν αυτόματα η φύση του. Με την ανάσταση όμως πιστοποιείται περίτρανα η άπειρη σοφία του σε συνδυασμό με την αγαθότητα και την

παντοδυναμία του, που όχι μόνο δεν αφήνει τον άνθρωπο να καταποθεί στο χάος της ανυπαρξίας, αλλά του δίνει και πάλι ζωή, πιο όμορφη και πιο ωραία από την προηγούμενη, καταργώντας ό,τι η απόνεια εκείνου (του ανθρώπου) κατάφερε να δημιουργήσει. Έτσι στην ανάσταση η ανθρώπινη πλάση ανευρίσκει τον πραγματικό λόγο της υπάρξεώς της. Δεν πάει χαμένη, γιατί τίποτε δεν χάνεται από το έργο του Θεού. Ξαναγίνεται το χαλασμένο πλάσμα, τοποθετούμενο στην αληθινή οντολογική βάση του, όπως το θέλησε και το πλαστούργησε ο Θεός, πετυχαίνοντας τον ειδικό προορισμό του που είχε στη θεία ενέργεια και που χάλασε με την αμαρτία και την αλογιστία του. Η ανάσταση δείχνει την αλήθεια του όντος στις θεανθρώπινες διαστάσεις του, αυτό που έπρεπε να είναι σύμφωνα με τη βούληση του Πλάστη του· οντική διαφάνεια, φως υπαρξιακό, χωρίς θανατερές σκιερότητες. Στην Ορθοδοξία η Ανάσταση του Κυρίου κατέχει το κέντρο του εορτολογικού κύκλου της. Είναι η μεγαλύτερή της εορτή και πανήγυρη. Σ αυτήν καθρεφτίζεται η όλη πνευματική φυσιογνωμία της. Τη λαμπρότητα της Αναστάσεως τη βλέπει ανακλωμένη στη χριστοειδή σάρκα της. Το φως της Αναστάσεως είναι και δικό της φως. Η Λαμπρή υφαίνει και τη δική της λαμπρότητα. Ζει την Ανάσταση σε όλα τα μέρια της θεοποιημένης ουσίας της. Η καρδιά της κτυπά στο ρυθμό της αναγεννήσεως και αναπλάσεως του σύμπαντος. Η θέωση είναι το άφθαρτο ένδυμά της, ο άρτος και ο οίνος της υπάρξεώς της. Η Ορθοδοξία πορεύεται στην Ανάσταση, γιατί η Ανάσταση εξαντλεί τη θεοδυναμία και τη χριστοειδή θεομορφία της! Αλλά και οι επί μέρους πιστοί ζουν την Ανάσταση σε όλη την έκταση της ζωής και του έργου τους. Ζουν βαθιά στην ψυχή τους το μήνυμα της μεγάλης χαράς. Στα ανελέητα πλήγματα του θανάτου που άγρια ταλαιπωρεί τη φύση ποτίζοντας με τόσες πίκρες και καυτά δάκρυα τον άνθρωπο, ατενίζουν προς τη μεγάλη ημέρα που θα τους κάνει να ζήσουν και πάλι, νιώθοντας ισχυροί απέναντι στο μεγάλο εχθρό, νικητές του αδυσώπητου και τραγικού τέλους, που τόσο άδοξα σφραγίζει τη φύση μετά τη θλιβερή περιπέτεια της Εδέμ. Ο άνθρωπος που πιστεύει στην Ανάσταση νίκησε το θάνατο. Νίκησε την τραγική και επίκαιρη φύση του, τη σκοτεινότητα που πυκνή σωρεύεται στα ψυχρά του τάφου τοιχώματα. Και αυτό τον βοηθεί αφάνταστα στο έργο του, τον προφυλάσσει από τόσους φόβους και ενοχές, από τόσα υπαρξιακά άγχη και αγωνίες, εγκαθιστώντας τον σταθερά στην ειρήνη του Θεού και γλυκαινοντας την πικρότητα της ζωής που υφαίνουν τόση κακουργία, τόση απόνεια και τόση απανθρωπία. Και γίνεται ανθρωπινότερος ο άνθρωπος, παίρνοντας φως από το μνήμα που άνοιξε ο Θεός, συντρίβοντας τη θανατερή νέκρωση. Γίνεται πλάσμα καλοσυνάτο, μελετώντας τη ζωή κάτω από το πρίσμα της αναστημένης αγάπης, όπως την είδαν οι Μυροφόρες στον κενό τάφο της Ιερουσαλήμ και οι μαθητές στην πορεία προς τους Εμμαούς!

ΑΡΘΡΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

«Και ζώην του μέλλοντος αιώνος. Αμήν».

Με την ανάσταση των νεκρών αρχίζει η μέλλουσα ζωή. Ο αιώνας του Θεού, ο άφθαρτος και ατελεύτητος. Η ανέσπερη ημέρα της θείας βασιλείας. Το φως το άδυτο και αδιάδοχο. Η «ογδοάς» του Χριστού. Η νέα οικονομία ζωής που θα διαδεχτεί την παλαιότητα της φθαρμένης αμαρτωλής φύσεως. «Δεύτε οι

ευλογημένοι του Πατρός μου κληρονομήσατε την ητοιμασμένην υμίν βασιλείαν από καταβολής κόσμου», θα πει ο Χριστός σ' εκείνους που κατά τη μέλλουσα κρίση θα στέκονται στα δεξιά του. Ελάτε να ζήσετε στη βασιλεία του Πατρός μου τη νέα σας ζωή, την όμορφη και αδιεξόδευτη, τη γεμάτη χαρά και άληκτη ευφροσύνη και αγαλλίαση.

Πως θα είναι η ζωή στη βασιλεία του Θεού δεν μπορούμε από τούδε να γνωρίζουμε. Ο Απ. Παύλος, που ηρπάγη έως τρίτου ουρανού και αξιώθηκε από τον Θεό να ζήσει για λίγο τη μακαριότητα του Παραδείσου, δεν μπόρεσε να μας την περιγράψει. Ήταν κατάσταση ζωής, βίωμα θεόληπτο που δεν μπορεί να συλλάβει διάνοια ανθρώπου και να ζήσει η καρδιά του στην οικονομία της παρούσης ζωής. Οι λέξεις είναι πολύ πενιχρές για να εκφράσουν τη βίωση της στιγμής του Θεού τη φορτισμένη με τόσο αμήχανο βάρος μακαριότητας και δόξης. Γι αυτό και πιστεύουμε στη μέλλουσα ζωή, κρύβοντας αιδήμονα στην ψυχή μας το υπέροχο μυστικό!

Ο άνθρωπος στη μέλλουσα ζωή θα ζήσει ως μία νέα και άφθαρτη ψυχοσωματική οντότητα. Δεν θα ζήσει δε μονάχα η ψυχή του, αλλά και το ανακαινισμένο σώμα του με το οποίον η ψυχή θα ενωθεί και πάλι κατά την έγερση των νεκρών. Ο προορισμός του σώματος είναι να εισέλθει και αυτό στον άφθαρτο αιώνα του Θεού, στην απέραντη χαρά της θείας βασιλείας. Δεν θα το νικήσει η σήψη της φθοράς, αλλά θα το λαμπρύνει η άφθιτη δόξα του Θεού. Κατά την ορθόδοξη πίστη μας η θέωση του ανθρώπου, που είναι το έσχατο αγαθό, ο ειδικός λόγος και το τέλος της υπάρξεώς του, δεν αφορά μονάχα στην ψυχή αλλά και στο σώμα, το οποίον, αφού απορρίψει την παχύτητα της ύλης, θα διαπεράται από την άκτιστη θεία ενέργεια, θα λάμπει σαν ένας άλλος μικρός ήλιος, καταλαμπόμενο από το φως του Χριστού, όπως το είδαν οι μαθητές στο Όρος της φανερώσεως του Θεού. Θα είναι σώμα θεωμένο και άφθαρτο, κατάλληλο να ζει στον άυλο αιώνα του Θεού. Οι αλήθειες αυτές τονίζουν τη μεγάλη αξία του ανθρωπίνου σώματος, το οποίον, πολλοί, είτε από άγνοια είτε από διαστροφή, διασύρουν και εξευτελίζουν. Το σώμα δεν είναι μονάχα ναός της ψυχής, αλλά και ναός του Πνεύματος του Θεού. Εκείνον δε που φθείρει τον ναό του Θεού, θα τον φθείρει ο ίδιος ο Θεός.

Η ζωή στη βασιλεία του Θεού θα είναι αδιάκοπη και αδιάπτωτη. Δεν θα τη βαρύνει η χρονική στιγμή, γιατί ο ρωδής χρόνος της γης καμία θέση δεν θα έχει στο κράτος της αιωνιότητας του Θεού. Θα είναι μία διαρκής στιγμή μπολιασμένη στο αιώνιο παρόν του Θεού. Επομένως δεν θα έχει μεταπτώσεις και μεταλλαγές, που τόσο έντονα χαρακτηρίζουν τη ζωή μας εδώ στη γη. Δεν θα τη βαρύνει η κόπωση και η ανάγκη ανάπαυλας και ψυχαγωγίας. Ούτε η ανία και ο κόρος θα τη σημαδεύουν, που είναι συμπτώματα του παροδικού χρόνου στον οποίον εξελίσσεται η παρούσα οικονομία της ζωής. Θα είναι δε τόσος ο συνεπαρμός της φύσεως και η γοητεία που θα νιώθουν τα μακάρια πνεύματα στη βασιλεία των ουρανών, ώστε οποιαδήποτε οχληρή ανάμνηση της πρότερης φθαρμένης ζωής, κάθε στοιχείο της παλαιάς επίκληρης φύσεως να χάνονται στην καινότητα της αναγεννημένης υπάρξεως. Επομένως το ερώτημα που με τόση αφέλεια τίθεται: τι θα κάνουν οι άνθρωποι στη μονότονη ζωή της θείας βασιλείας, προδίδει άγνοια ή μάλλον παρεκδοχή της νέας τάξεως πραγμάτων στο μυστηριακό αιώνα του Θεού. Άραγε τι κάνουν και οι άγγελοι στο μακάριο χώρο της θείας βασιλείας; Ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης, αντικρούοντας τις απόψεις του Ωριγένη περί κόρου ως της κυρίας αιτίας της πτώσεως των νοερών όντων κατά την πρόχρονη ύπαρξή τους, διετύπωσε πολύ ωραίες ιδέες γύρω από τη

μακαριότητα της θείας βασιλείας. Κατά τον Άγιο, το αγαθόν είναι το μόνο που αληθινά υπάρχει (το κακόν είναι μη ον) και από τη φύση του είναι αόριστο (χωρίς όρια) και αδιεξόδευτο. Όταν, λοιπόν, το ον βρίσκεται στο αγαθό και το απολαμβάνει, δεν μπορεί να το εξαντλήσει, φθάνοντας στο πέρας της απολαύσεως, επειδή τέτοιο πέρας δεν υπάρχει, μία και το αγαθόν –όπως είπαμε– δεν έχει όρια, δεν περατούται. Διοδεύοντας, λοιπόν, το αγαθό και ερωτικά συμπλεκόμενο με αυτό, παρακαλεί τον Θεό να του χορηγήσει μεγαλύτερη δόση της μακαρίας απολαύσεως και όταν ο Θεός, ανταποκρινόμενος στο αίτημα, τη χορηγήσει, το ον ζητά νέα χορήγηση κ. ο. κ. Επειδή δε η δίψα του αγαθού είναι ακόρεστη, το πράγμα θα προβαίνει επ' άπειρον, χωρίς ποτέ ο κόρος να σφραγίσει την κινητικότητα αυτήν ούτε και να λήξει η μακαρία απόλαυση του αγαθού.

Η ζωή του μέλλοντος αιώνος με την οποία κατακλείεται το ιερό Σύμβολο της Πίστεως είναι η αληθινή ζωή του ανθρώπου, στην οποίαν εκβάλλουν η πίστη και η ελπίδα του, ο αγώνας και η άσκησή του, οι οραματισμοί και οι ενατενίσεις του. Η πόλη του ουρανού, την οποίαν τόσο όμορφα περιγράφει το ιερό βιβλίο της Αποκαλύψεως, είναι η πραγματική πόλη του πιστού. «Ου γαρ έχομεν ώδε μένουσαν πόλιν», λέγει ο άγιος Απόστολος, «αλλά την μέλλουσαν επιζητούμεν». Η γήινη πόλη μας δεν είναι διαρκής και μόνιμη. Είναι προσωρινή και σύντομη. Διαρκεί λίγες μόνο στιγμές, διαρρέει και χάνεται. Η ουράνια όμως πόλη την οποίαν επιζητούμεν, μένει εις τον αιώνα, ασάλευτη και αδιάπτωτη. Ο πιστός χριστιανός οφείλει να επιδιώκει αυτό που θα είναι σταθερά δικό του, κτήμα του μόνιμο και αναφαίρετο, ακτύπητο από το χρόνο, απρόσβλητο στη φθορά. Άλλωστε, κατά τον ίδιο Απόστολο, το πολίτευμα των χριστιανών δεν είναι εδώ στη γη, αλλ' απόκειται στους ουρανούς: «εν ουρανοίς υπάρχει». Πού σημαίνει ότι όσοι πιστεύουμε δεν είμαστε πολίτες της γης, αλλά πολίτες του ουρανού, «ουρανοπολίτες». Εδώ είμαστε ξένοι και παρεπίδημοι, βρισκόμενοι σε πορεία προς τη μονιμότητα της θείας βασιλείας, όπου ζουν αιώνια άγγελοι και άνθρωποι, πολιτογραφημένοι με το αίμα του Αρνίου στις δέλτους της θείας βασιλείας, στο βιβλίο του ουρανού. Στο πολίτευμα του ουρανού δεν θα υπάρχει η αντιπαλότητα των δυνάμεων του σκότους, η σκοτεινή μηχανή του εχθρού, οι δυνάμεις της φθοράς και του θανάτου, αλλά θα υπάρχει ασάλευτη η παράταξη του ουρανού, η σύναξη των δικαίων και των αγίων με επικεφαλής την αγία Θεοτόκο, τα τάγματα των αγγέλων, σε ένα χορό πανηγυρικό, όπου ήχος καθαρός εορταζόντων, ανυμνούντων το κράτος του Παμβασιλέως της δόξης. Η προσδοκία του μέλλοντος αιώνος, της ζωής της φωτεινής και ανέσπερης, δίνει κουράγιο στον πιστο που τόσο σκληρά ταλαιπωρείται στον παρόντα βίο, τον ζυμωμένο με πόνο και δάκρυα, με πειρασμούς και αθλιότητες, με αίματα και στεναγμούς. Από το στενό παραθυράκι της ζωής αυτής, παίρνοντας λίγο φως από την ανέσπερη ημέρα του Θεού, παίρνει ανάσα αισιοδοξίας στον παρόντα βίο του, τονώνεται στην καθημερινότητά του, γιγαντώνεται στη γλυκιά προσδοκία του, έχοντας συναίσθηση ότι τα παθήματα του νυν καιρού δεν είναι άξια προς την «μέλλουσαν δόξαν αποκαλυφθήναι εις ημάς». Και προχωρεί στην πνευματική του τελείωση μεταμορφούμενος «από δόξης εις δόξαν» με τη βοήθεια της χάριτος του Θεού, που άνοιξε διάπλατα τον ουρανό για να μπει μέσα το πλάσμα το πονεμένο και αξιέραστο, που τόσο πολύ υποφέρει στη γη από την κακουργία του εχθρού. Πορεύεται «άμωμος εν οδώ» προς την πόλη «την τους θεμελίους έχουσαν ης τεχνίτης και δημιουργός ο Θεός». Το όραμα του μέλλοντος αιώνος γλυκαίνει και ωραίζει τη ζωή του, δίνοντας νόημα και σκοπό στην ύπαρξή του, ορίζοντες

ανοικτούς και φωτεινούς, τη γλυκιά ελπίδα «των πτωχών», «ων εστιν η βασιλεία των ουρανών».

Προτού κλείσουμε την παρούσα έκθεσή μας κρίνουμε σκόπιμο να πούμε λίγα λόγια για την αντίστροφη κίνηση των λογικών όντων, περί της οποίας κάναμε λόγο και στα προηγούμενα. Η πορεία προς τον μέλλοντα αιώνα δεν είναι μονόδρομος των ευσεβών και δίκαιων προς τις ολόφωτες αυλές του ουρανού. Υπάρχει και μία άλλη πορεία σκοτεινή και αποτρόπαιη, που οδηγεί στον αιώνα του σκότους και της αιώνιας εξαθλίωσης. Στην πορεία αυτή βρίσκονται ψυχές αγριεμένες και σκοτεινές, τις οποίες σαλεύουν οι άνεμοι της αμαρτίας και οι θύελλες των κολασμένων παθών, πωρωμένες στην αμετανόητη ζωή, χωρίς ρίζες οντολογικές και καμία ικμάδα πνευματικής ζωής. Πρόκειται για το φαινόμενο να χαθεί μία ψυχή στην αιώνια κόλαση, στο φρικτό τόπο της βασάνου· για ένα ενδεχόμενο πολύ αληθινό, που μας το τόνισε τόσο παραστατικά η σαρκωμένη Αλήθεια στην παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου. Έχουμε εκφρασμένη εδώ την αλήθεια περί του ηθικού εκείνου δυισμού, τον οποίον τόσο εμφαντικά τονίζει η ορθόδοξη πίστη μας. Λέγουμε ηθικού δυισμού, διότι ο οντολογικός δυισμός (δύο αρχές αΐδιες, αντιθετικές και αντίπαλες μεταξύ τους) είναι εντελώς ξένος προς τις βάσεις της ορθόδοξης θεολογίας μας. Το ένα σκέλος του δυισμού αυτού εκβάλλει στη χώρα των δικαίων και των αγίων, την υπεσχημένη γη της θείας βασιλείας, όπου η χαρά και η μακαριότητα κοντά στον πανάγαθο Θεό. Το άλλο δε σκέλος εκβάλλει στον τόπο της αιώνιας βασάνου, στην καταραμένη γη των κολασμένων, όπου ο πόνος, η λύπη και ο στεναγμός. Ο ηθικός αυτός δυισμός στο σκέλος που αφορά στην κόλαση δεν είναι έργο θείου προορισμού, δηλαδή δεν είναι θέλημα Θεού, ο οποίος αντίθετα θέλει «πάντας ανθρώπους σωθήναι και εις επίγνωσιν αληθείας ελθείν»· αλλά του ανθρώπου, που κάνοντας κακή χρήση των πνευματικών του δυνάμεων, και παρά την προσπάθεια της χάριτος του Θεού να τον βοηθήσει, ξεκόβει και ξεμακραίνει θεληματικά από τον Θεό, απονεκρούμενος στην αμαρτία που είναι ο αιώνιος θάνατος της ψυχής. Λέγοντες, λοιπόν, ηθικό δυισμό, εννοούμε τις δύο αιώνιες μελλοντικές καταστάσεις στις οποίες θα βρεθούν οι άνθρωποι, τους δύο κόσμους τους αντιθετικούς και αιώνιους (όχι συναΐδιους), τους κλειστούς όμως και οριστικούς, χωρίς τη δυνατότητα ο ένας να αντιμάχεται τον άλλον, αφού και στους δύο θα δεσπόζει ο Θεός, στους μεν ως φως παρήγορο και γλυκύ, στους δε ως φωτιά καυστική και βασανιστική. Σ' έναν από τους δύο αυτούς κόσμους θα βρεθούν όλοι ανεξαιρέτα οι άνθρωποι, ανάλογα με την ποιότητα ζωής που έκαναν στη γη· οι μεν καλοί και αγαθοί στον Παράδεισο της χαράς και της τρυφής, οι δε κακοί και διεστραμμένοι στην άγρια φλόγα της κολάσεως. Ενδιάμεσος τόπος δεν θα υπάρχει. Ο αιώνιος επομένως κλήρος μας θα εξαρτηθεί αποκλειστικά από τη δική μας ελεύθερη επιλογή, που δηλαδή βάλαμε το κέντρο της υπάρξεώς μας, που είδαμε τον σκοπό του βίου μας και πως δουλέψαμε για την πνευματική μας καταξίωση. Ο άνθρωπος κρατά στα χέρια του τόσο τη ζωή όσο και το θάνατο και από τη δική του ελεύθερη επιλογή θα εξαρτηθεί κατά που θα στραφεί ο αιώνιος κλήρος του. Δυστυχώς τις μεγάλες αυτές αλήθειες είτε τις αγνοεί είτε τις περιφρονεί ο σημερινός άνθρωπος. Στροβιλιζόμενος στη δίνη της ζωής, πνιγόμενος στα προβλήματα του βίου, εξελκόμενος από την αμαρτία και παραποδιζόμενος από τα πνεύματα της ακαθαρσίας, περιπίπτει σ ένα μακάβριο πνευματικό λήθαργο, αιχμαλωτίζεται στα ψυχοκτόνα δηλητήρια και τα παραισθησιογόνα της φθοράς, για να ξυπνήσει κάποια μέρα που θα είναι ίσως πολύ αργά. Κάθιδρος και με κομμένη

την ανάσα στην κονίστρα της ζωής, ενδιαφέρεται για χίλια δυό άλλα πράγματα που τις περισσότερες φορές είναι γελοία και ανάξια, λησμονώντας το ένα «ου εστί χρεία», την «αγαθή μερίδα», που είναι το αιώνιο και αναφαίρετο κτήμα της ψυχής του. Έτσι, φορτισμένος με τόση αδιαφορία και νωχέλεια, συμπνιγόμενος από τα ζιζάνια της ματαιότητας, θα εκπλαγεί κάποια μέρα και θα θρηνεί ανώφελα, όταν, πεσούσης της αυλαίας της ζωής, θα βρεθεί, όπως ο πλούσιος της παραβολής, στον τόπο της βασάνου, «οδυνώμενος εν τη φλογί» των αιώνιων κολαστηρίων!

Τέλος και Τω Θεώ δόξα

ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΣΜΟΝ
ΕΓΧΟΛΠΙΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΗΣΚΕΙΕΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ - ΔΟΓΜΑ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ